

หนังสือเรียน สังคมศึกษา รายวิชา ส๕๐๑

ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ.๒๕๒๔

กยท
๒.๑

ศจ.ดร.กระมล ทองธรรมชาติ · รศ.อาชนนธ์ อามาภิรม · รศ.ดำรง ธรรมารักษ์

๒๒๑

หนังสือเรียนสังคมศึกษา

รายวิชา ส 401 สังคมศึกษา

สำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 (ม. 4)

ตรงตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2524

ของกระทรวงศึกษาธิการ

พิมพ์ครั้งที่ 1 : พ.ศ. 2524

สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ

ศจ.ดร.กระมล ทองธรรมชาติ

ศศ.อานนท์ อาภาภิรม

รศ.ดำรง ธรรมรักษ์

พิมพ์และจำหน่ายทั่วประเทศโดย

สำนักพิมพ์ อักษรเจริญทัศน์

142 ถนนแพรงสรรพศาสตร์ กรุงเทพฯ 2

โทร. 2232371 - 3, 2215066

22.—

คำนำ

หนังสือเรียนสังคมศึกษา รายวิชา ส 401 สังคมศึกษาสำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 เล่มนี้ เรียบเรียงขึ้นตามหลักสูตรใหม่ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 ของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ โดยบรรจุเนื้อหาเกี่ยวกับสังคมวิทยาเบื้องต้น การเมืองการปกครอง และกฎหมายในสังคมไทย

ในการเรียบเรียง คณะผู้เขียนได้นำเสนอเนื้อหาแบบบูรณาการ ด้วยการลำดับความและสำนวนภาษาที่ชัดเจน เหมาะสมกับระดับของนักเรียน มีการโยงเนื้อหาสืบต่อกัน และประยุกต์เนื้อหาทางวิชาการเข้ากับสภาพสังคมที่เป็นอยู่จริงของไทย โดยเริ่มตั้งแต่ความรู้ทั่วไปทางสังคมวิทยาเบื้องต้น โยงเข้าสู่สังคมวิทยาของไทย และเน้นให้เห็นถึงปัญหาสังคมไทย การจัดระเบียบสังคมทางการเมืองการปกครองของไทย และกฎหมายของไทย ทั้งนี้โดยเชื่อแน่ว่าผู้เรียนจะสามารถนำความรู้ความเข้าใจภายหลังได้ศึกษาแบบเรียนจบแล้ว ไปประยุกต์ใช้ในการวางบทบาท และปฏิบัติตนทางสังคมได้อย่างเหมาะสม ตลอดจนช่วยเหลือแก้ไขปัญหาของสังคมให้เกิดความสุขสงบยิ่งขึ้นกว่าเดิม

อนึ่ง เพราะเหตุที่วิชาสังคมศึกษา เป็นวิชาที่รวบรวมเอาสภาพแวดล้อมรอบตัวของมนุษย์ มาแยกแยะเพื่อการศึกษา ดังนั้นเพื่อให้การศึกษาวิชาสังคมศึกษาบรรลุอย่างสมบูรณ์ ผู้เรียนควรได้ใส่ใจพิจารณาความเป็นไปในส่วนต่างๆ ของสังคมไทยรอบตัว ตั้งแต่ระดับใกล้ชิดตัวจนถึงระดับส่วนรวมของสังคม

ศจ.ดร.กระมล ทองธรรมชาติ

ผศ.อานนท์ อภาภิรม

รศ.ดำรง ธรรมารักษ์

สารบัญ

หน้า

บทที่ 1	มนุษย์กับสังคม.....	1
	- ธรรมชาติของมนุษย์.....(1) - สัตว์โลกและสัตว์สังคม.....(3)	
	- ความหมายและหน้าที่ของสังคม.....(5) - ความหมาย ประเภทและลักษณะ ของวัฒนธรรม.....(6)	
บทที่ 2	โครงสร้างของสังคม.....	9
	- กลุ่มคน.....(9) - สถาบันทางสังคม.....(11) สถาบันครอบครัว- 12 สถาบันการปกครอง-14 สถาบันศาสนา-15 สถาบันการศึกษา-16 สถาบัน- เศรษฐกิจ-17 สถาบันสื่อมวลชน-19 - สถานภาพของบุคคลทางสังคม...(20)	
บทที่ 3	การจัดระเบียบทางสังคม.....	24
	- หน้าที่ของวัฒนธรรม.....(24) - ค่านิยม.....(25) - บรรทัดฐาน.....(25)	
	- วิถีชาวบ้าน.....(26) - ศีลธรรมจรรยา.....(27) - กฎหมาย.....(27)	
	- บทบาทของบุคคลในสังคม.....(27)	
บทที่ 4	สังคมไทย.....	28
	- สังคมชนบทไทย.....(28) - สังคมเมืองของไทย.....(31) - สถาบัน- ที่สำคัญของไทย.....(33) สถาบันชาติ-34 สถาบันศาสนา-35 สถาบัน- พระมหากษัตริย์-36 - การจัดระเบียบในสังคมไทย.....(36)	
	- วัฒนธรรมไทย.....(37) - ค่านิยมของไทย.....(41)	
บทที่ 5	ปัญหาสังคม.....	47
	- ความหมายของปัญหาสังคม.....(47) - ลักษณะของปัญหาสังคม.....(48)	
	- ปัญหาประชากรในประเทศไทย.....(49) - ปัญหาเสพติดให้โทษ.....(52)	
	- ปัญหาอาชญากรรม.....(58) - การฉ้อราษฎร์บังหลวง.....(61)	
	- ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ....(64) อากาศเป็นพิษ-64 น้ำเป็นพิษ-67 เสียงเป็นพิษ-70 - ปัญหาความมั่นคงของชาติ.....(72)	
บทที่ 6	รัฐและการจัดระเบียบปกครองภายในรัฐ.....	76
	- รัฐคืออะไร.....(76) รูปของรัฐ-77 ประเภทของรัฐ-77 หน้าที่ของรัฐ-78	
	- การจัดระเบียบการปกครองภายในรัฐ.....(81) หลักการรวมอำนาจปกครองไว้ที่-	
	- การจัดระเบียบการปกครองภายในรัฐ.....(81) - หลักการรวมอำนาจปกครอง- ไว้ที่ส่วนกลาง.....(82) - หลักการกระจายอำนาจการปกครองให้แก่- ประชาชนในท้องถิ่น.....(83)	

บทที่ 7	ระบบการเมืองการปกครองที่สำคัญ	85
	- ระบบการเมืองการปกครอง.....(85) ระบบการเมืองการปกครองแบบ ประชาธิปไตย - 85 ระบบการเมืองการปกครองแบบเผด็จการ - 73	
	- ความสัมพันธ์ของระบบการเมืองการปกครองกับระบบเศรษฐกิจ.....(91) ระบบเศรษฐกิจทุนนิยม - 92 ระบบสังคมนิยม - 94	
บทที่ 8	วิวัฒนาการทางการเมืองการปกครองของไทย	97
	- สมัยสุโขทัย.....(97) - สมัยอยุธยา.....(98) - สมัยรัตนโกสินทร์(100) การแก้ไขปรับปรุงระเบียบบริหาร - 100 การเปลี่ยนแปลงรูปแบบ การปกครอง - 104	
บทที่ 9	การเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยของไทยในปัจจุบัน	109
	- หลักการและสถาบันการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยในปัจจุบัน(109) ฐานะและพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ - 109 อำนาจอธิปไตยและ การใช้อำนาจอธิปไตย - 111 สิทธิหน้าที่ และเสรีภาพของชนชาวไทย - 118	
	- หน้าที่ของพลเมืองต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย.....(118)	
บทที่ 10	บทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ในระบบการเมืองการปกครองของไทย	124
	- พระมหากษัตริย์ในระบอบการเมืองการปกครองของไทยสมัยราชาธิปไตย(124) - บทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ในระบอบการเมืองการปกครอง ของไทยในสมัยประชาธิปไตย.....(126)	
บทที่ 11	กฎหมายและประเภทของกฎหมาย	132
	- ความหมายของกฎหมาย.....(132) - ความสำคัญและความจำเป็น ของกฎหมายต่อสังคม.....(133) - กฎหมายกับสิทธิเสรีภาพ.....(135)	
	- ที่มาของกฎหมาย.....(135) - ประเภทของกฎหมาย.....(137) ประเภทของกฎหมายที่จัดทำตามองค์การจัดทำกฎหมาย - 137 ประเภทของกฎหมายที่ จัดทำตามลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างคู่กรณี - 140 ประเภทของกฎหมายที่จัดทำตามบทบาทของ กฎหมาย - 141	
บทที่ 12	หลักกฎหมายแพ่งและอาญาที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน	143
	- สารสำคัญของกฎหมายแพ่ง.....(143) - สารสำคัญของกฎหมายอาญา(144) - กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับตนเอง ครอบครัวและชุมชน.....(145)	
บทที่ 13	การใช้และการบังคับให้เป็นไปตามกฎหมาย	165
	- ขั้นตอนในการใช้และการบังคับให้เป็นไปตามกฎหมาย.....(165)	
	- ผู้ใช้กฎหมายและผู้บังคับให้เป็นไปตามกฎหมาย.....(165) - ปัญหาการใช้ และการบังคับให้เป็นไปตามกฎหมาย.....(171) - การป้องกันและแก้ไขปัญหา ในการใช้และการบังคับให้เป็นไปตามกฎหมาย.....(176)	

มนุษย์กับสังคม 1

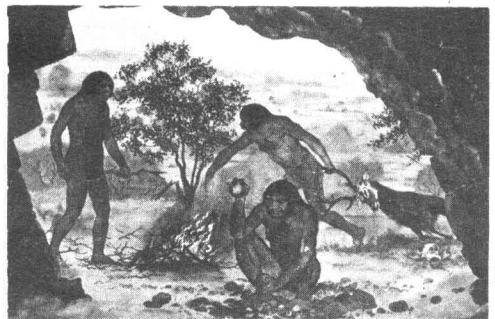
การศึกษาทางสังคมวิทยาถือว่า มนุษย์เกิดขึ้นมาในสังคมและจะต้องดำเนินชีวิตอยู่ในสังคม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า หากไม่มีมนุษย์แล้ว สังคมก็จะไม่เกิดขึ้น ฉะนั้นมนุษย์กับสังคมจึงมีความสัมพันธ์ชนิดที่เรียกได้ว่า แยกจากกันไม่ได้

ธรรมชาติของมนุษย์

การที่มนุษย์สามารถสืบสายชีวิตสืบต่อเนื่องกันตั้งแต่มนุษย์ถือกำเนิดขึ้นมาจนถึงปัจจุบันนี้นั้น เป็นเพราะมนุษย์สามารถแสวงหาสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิตความเป็นอยู่ อันจะนำมาบำบัดความต้องการตามธรรมชาติของมนุษย์ ซึ่งมีอยู่ 3 ประการด้วยกัน กล่าวคือ ประการแรก มนุษย์มีความต้องการทางกายภาพ ประการที่สอง มนุษย์มีความต้องการทางจิตใจ และประการที่สาม มนุษย์มีความต้องการทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งอาจแยกอธิบายรายละเอียดได้ดังนี้

1. **ความต้องการทางกายภาพ** หรือสิ่งที่จำเป็นต่อการดำรงอยู่และปฏิบัติงานของร่างกาย มนุษย์จำเป็นต้องได้รับการตอบสนองความต้องการทางกายภาพ มิฉะนั้นแล้วมนุษย์ก็จะไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ ความต้องการทางกายภาพเหล่านั้นก็ได้แก่

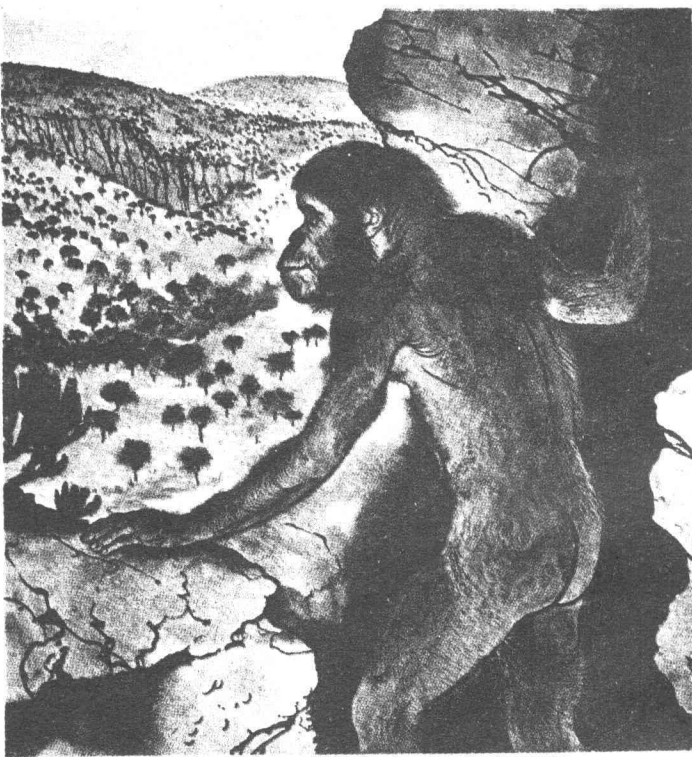
- 1.1 ความหิว
- 1.2 ความกระหาย
- 1.3 ความต้องการทางเพศ
- 1.4 ความต้องการอุณหภูมิในระดับสม่ำเสมอที่มีความพอเหมาะแก่ร่างกาย
- 1.5 ความต้องการหลีกเลี่ยงความเจ็บปวด

การดำรงชีพของมนุษย์สมัยโบราณด้วยการล่าสัตว์บำบัดความหิว ก่อไฟปรับอุณหภูมิ

- 1.6 ความต้องการพักผ่อน
- 1.7 ความต้องการออกซิเจน
- 1.8 ความต้องการการขับถ่าย

2. **ความต้องการทางจิตใจ** นอกจากมนุษย์จะมีความต้องการทางกายภาพแล้ว มนุษย์ยังมีความต้องการทางจิตใจ อันได้แก่ความต้องการความรัก ความอบอุ่น ความต้องการที่จะมีความรู้ ความต้องการที่จะประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิต ความต้องการที่จะได้รับการยกย่องนับถือจากบุคคลอื่น ความต้องการที่จะได้รับการปลอบประโลมใจจากผู้อื่นในยามที่ตนต้องตกทุกข์ได้ยาก ตลอดจนความต้องการที่จะแสวงหาความสงบทางจิตใจ

ความต้องการทางจิตใจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้มนุษย์พัฒนาเป็นสัตว์สังคม มนุษย์ตั้งแต่สมัยโบราณมีความต้องการรู้เห็นในสิ่งที่ไม่เคยเห็น เช่น ในป่าที่ยังไม่เคยไปจะมีสิ่งใดอยู่บ้าง และเมื่อรู้เห็นแล้วก็จะมีการถ่ายทอดกันเป็นวัฒนธรรมของสังคมต่อไป

3. **ความต้องการทางสังคมและวัฒนธรรม** มนุษย์มีความต้องการขั้นมูลฐานที่จะอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มในสังคม ทั้งนี้เพราะมนุษย์จำเป็นต้องมีการติดต่อสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และทางสังคมวิทยาถือว่าความสัมพันธ์ดังกล่าว เป็นโครงสร้างทางสังคมที่มีอิทธิพลยิ่งต่อพฤติกรรมของมนุษย์ เพราะการที่มนุษย์มีความต้องการที่จะติดต่อสัมพันธ์กันนั่นเอง ทำให้มนุษย์รู้จักวิธีการแสวงหาความรู้ที่จะนำมาใช้เป็นสัญลักษณ์ในการสื่อความเข้าใจกับบุคคลอื่น อันได้แก่ ภาษาพูด และภาษาเขียนซึ่งทางสังคมศาสตร์ เรียกว่า *“วัฒนธรรม”* และวัฒนธรรมนี้เอง ทำให้มนุษย์มีพฤติกรรมแตกต่างไปจากสัตว์โลกโดยทั่วไป กล่าวคือเมื่อพฤติกรรมของมนุษย์เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ในฐานะที่เป็นสมาชิกของ

สังคม มนุษย์สามารถใช้สมองที่มีคุณภาพในการนำประสบการณ์ต่าง ๆ ในชีวิต มาเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงพฤติกรรมของตนให้เหมาะสมสอดคล้องกับกาลเวลาและสถานที่อยู่เสมอมา มีการสื่อสารถ่ายทอดให้แก่กัน จนทำให้เกิดเป็นผลผลิตที่เจริญงอกงามในวิถีชีวิตของมนุษย์ ส่วนพฤติกรรมของสัตว์อื่นนั้นเป็นไปตาม *สัญชาตเวก* (instinct) คือ เป็นแบบแผนของพฤติกรรมที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงใดๆ ทั้งสิ้น หรือกล่าวได้ว่าพฤติกรรมของสัตว์ดำเนินไปตามสัญชาตเวกของสัตว์แต่ละประเภท ตัวอย่างเช่น นกเมื่อถึงฤดูผสมพันธ์ ก็จะเริ่มสร้างรังเพื่อวางไข่ตามแรงกระตุ้นของสัญชาตเวก

สัตว์โลกและสัตว์สังคม

สัตว์โลก

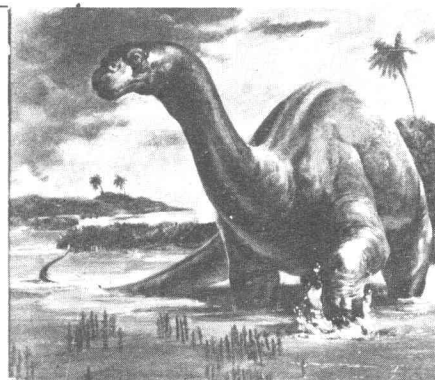
การศึกษาทางชีววิทยานั้นทำให้ได้เรียนรู้ว่า สัตว์โลกได้วิวัฒนาการมาจาก “ชีวิต” ซึ่งเริ่มต้นมาจากสัตว์ชั้นต่ำ และเจริญมาสู่สัตว์ชั้นสูงโดยลำดับ กล่าวคือในระยะเริ่มต้นนั้น สิ่งมีชีวิตได้เจริญขึ้นเป็นสัตว์เซลล์เดียวก่อน และมีลักษณะง่าย ๆ ซึ่งจัดว่าเป็นไฟลัม (Phylum) ต่ำที่สุด เช่น อะมีบา (Amoeba) และพารามีเซียม (Paramecium)

สัตว์เซลล์เดียวเหล่านี้ได้เกิดขึ้นก่อนสัตว์อื่นทั้งหลาย โดยในระยะเริ่มแรกได้ล่องลอยบนผิวน้ำ และจากสัตว์เซลล์เดียวนี้ได้มีวิวัฒนาการเป็นสัตว์หลายเซลล์ โดยมีขนาดใหญ่อขึ้นตามลำดับ นอกจากนั้นลักษณะและรูปร่างก็แตกต่างกันไปตามสภาวะการณของสิ่งแวดล้อม สัตว์โลกเหล่านั้นต่างต่อสู้เพื่อความอยู่รอดของตน ในรูปของขบวนการที่ชีวิตเก่าแตกดับไป และชีวิตใหม่เกิดขึ้นมา หมุนเวียนเป็นวัฏจักรอยู่เช่นนี้ และในคาบเวลาดังกล่าว ธรรมชาติก็ได้คัดเลือกสัตว์ที่เหมาะสมและสัตว์ที่แข็งแรงกว่าให้สามารถอยู่ในสภาพที่ดีขึ้น ฉะนั้นอาจกล่าวได้ว่า สัตว์โลกที่เหมาะสมที่สุดเท่านั้นจึงจะสามารถมีชีวิตอยู่รอดมาได้ ซึ่งอาจสรุปกลไกของวิวัฒนาการของสัตว์โลกได้ดังต่อไปนี้

1. วิวัฒนาการของสัตว์โลกเป็นไปในรูปลักษณะของการเปลี่ยนแปลงและการผันแปร กล่าวคือ ได้มีการเปลี่ยนแปลงจากสัตว์ชั้นต่ำมาสู่สัตว์ชั้นสูงโดยลำดับ

2. วิวัฒนาการของสัตว์โลกเป็นไปในลักษณะของการต่อสู้ดิ้นรนเพื่อความคงอยู่ หมายความว่า สัตว์โลกทั้งหลายต้องต่อสู้เพื่อความอยู่รอดของชีวิตตน

3. วิวัฒนาการของสัตว์โลกเป็นการต่อสู้ของสัตว์โลกที่มีลักษณะรูปร่างและความต้องการ ทางกายภาพที่เหมาะสมที่สุด

ไดโนเสาร์ เป็นตัวอย่างที่ดีในการแสดงให้เห็นวิวัฒนาการของสัตว์โลกซึ่งไม่สามารถเปลี่ยนแปลงลักษณะรูปร่างเพื่อการดำรงชีพ

กล่าวคือ สัตว์โลกที่มีลักษณะรูปร่างเหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมหรือสภาพธรรมชาติมากที่สุดเท่านั้น จึงจะสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ ส่วนสัตว์จำพวกใดที่มีลักษณะรูปร่างไม่เหมาะสมกับสภาพธรรมชาติดังกล่าว ก็จะสูญพันธุ์ไป เช่น ไดโนเสาร์ เป็นต้น

4. วิวัฒนาการของสัตว์โลกเป็นขบวนการเลือกสรรของธรรมชาติ อธิบายได้ว่าสัตว์โลก จักต้องพยายามปรับตัวเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมของธรรมชาติ และโดยขบวนการดังกล่าวนี้เอง ได้มีส่วนเกื้อกูลอนุเคราะห์แก่สัตว์โลก ให้สามารถดำรงชีวิตสืบต่อกันเรื่อยมาภายใต้กฎเกณฑ์ของการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ และสัตว์โลกที่สามารถจัดขบวนการเช่นนี้ได้ อย่างเหมาะสมเราอาจเรียกได้ว่าเป็นสัตว์สังคม

มนุษย์เป็นสัตว์โลกที่สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมของธรรมชาติทั้งโดยการปรับสภาพร่างกายของตนเอง หรือเมื่อไม่สามารถปรับสภาพร่างกายก็รู้จักหาสิ่งอื่นมาช่วย เช่น จัดทำอาวุธเพื่อต่อสู้สัตว์ร้าย รู้จักนุ่งห่มเพื่อต่อสู้อุณหภูมิหนาวเย็น รู้จักรวมกำลังกันเป็นกลุ่มในการหาอาหาร ประดิษฐ์หรือสร้างสิ่งที่มีประโยชน์ต่อกลุ่ม จนกลายเป็นสัตว์สังคมในที่สุด

สัตว์สังคม

อริสโตเติลนักปราชญ์กรีกได้กล่าวไว้ว่า “มนุษย์เป็นสัตว์สังคม” หมายถึง มนุษย์ ซึ่งก็เป็นสัตว์โลกจำพวกหนึ่ง แต่เหนือกว่าสัตว์โลกทั่วไป ธรรมชาติของมนุษย์นั้นมีความต้องการที่จะอยู่รวมกันในสังคม คือ มีความต้องการที่จะติดต่อสัมพันธ์ มีความต้องการที่จะต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ตัวอย่างเช่น ในเบื้องต้นเมื่อมนุษย์เกิดมาก็ย่อมจะได้รับการดูแลเลี้ยงดูจากบิดามารดา ญาติพี่น้อง หรือบุคคลอื่น ทั้งนี้เพื่อที่จะให้ได้มีการบำบัดความต้องการทางกายภาพ เช่น การให้อาหารบำบัดความหิว การป้อนน้ำบำบัดความกระหาย และการเปลี่ยนเสื้อผ้าเพื่อความอบอุ่นของร่างกายในอุณหภูมิที่เหมาะสมอยู่เสมอ

นักสังคมวิทยามีความเชื่อว่า มนุษย์มิได้มีสภาพความเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์มาแต่กำเนิด หากเป็นมนุษย์และมีวิถีชีวิตของมนุษย์ดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ก็โดยการที่เป็น “สัตว์สังคม” คือการได้เป็นสมาชิกของสังคม และได้มีการเรียนรู้ระเบียบของสังคม เช่น การเรียนรู้ระเบียบวิธีการรับประทานอาหาร (ซึ่งแต่ละชนชาติมีวิธีการแตกต่างกันไปตามการอบรมให้เรียนรู้) การทำความเคารพบิดามารดา ครูบาอาจารย์ และการรู้จักเข้าสมาคม เหล่านี้เป็นต้น

ความหมายและหน้าที่ของสังคม

ความหมายของสังคม

จากการศึกษาประวัติศาสตร์ของมนุษย์ชาติ ทำให้เกิดความรู้อันเป็นที่ยอมรับกันว่า มนุษย์ได้รวมกันอยู่เป็นหมู่เป็นเหล่า ณ สถานที่แห่งใดแห่งหนึ่ง หรือที่เรียกกันว่า “สังคม” ทั้งนี้ มนุษย์มีความปรารถนาที่จะได้รับการปฏิบัติจากบุคคลอื่น อันเป็นการตอบสนองความต้องการของตน พระยาอนุมานราชธนได้อธิบายความหมายของคำว่า “สังคม” ไว้ว่า “มนุษย์ที่รวมกันอยู่เป็นหมู่คณะ ซึ่งมีทั้งหญิงและชายตั้งภูมิลำเนาเป็นหลักแหล่ง ณ ที่ใดที่หนึ่งเป็นประจำ และอาศัยอยู่เป็นเวลานานตามสมควรพอที่จะเรียนรู้และปรับปรุงตนเองในแต่ละคนได้ สามารถประกอบการทำงานเข้ากันได้ดี มีความสนใจร่วมกันในสิ่งอันเป็นมูลฐานแห่งชีวิต มีการครองชีพ มีความปลอดภัยทางร่างกาย ก็เป็นส่วนหนึ่งของส่วนรวม และมนุษย์ที่รวมกันอยู่เป็นหมู่คณะ ตามเงื่อนไขดังกล่าวมานี้ก็เรียกว่า สังคม”

ฉะนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า สังคมคือกลุ่มชนที่ได้อาศัยอยู่ร่วมดินแดนหรืออาณาบริเวณเดียวกัน มีความสัมพันธ์ มีการยอมรับนับถือซึ่งกันและกัน และมีการปฏิบัติอยู่ในกรอบแห่งวัฒนธรรมเดียวกัน เช่น สังคมไทย เป็นการอยู่ร่วมกันของคณะคนไทย ที่มีลักษณะอยู่อาศัยถาวรในอาณาเขตประเทศไทย มีการปฏิบัติวัฒนธรรมเป็นของตนเองในแนวเดียวกัน และมีความจงรักภักดีต่อสังคมไทย

หน้าที่ของสังคม

บุคคลที่อยู่ร่วมกันในสังคมย่อมได้รับสิทธิบางประการจากสังคม เช่น สิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองในเรื่องความปลอดภัยของชีวิตและทรัพย์สิน แต่ในขณะเดียวกันบุคคลก็ต้องมีหน้าที่ปฏิบัติต่อสังคมในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม เช่น คนไทยทุกคนมีหน้าที่ที่จะต้องรักและปกป้องชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ เป็นต้น ฉะนั้นจะเห็นได้ว่า “สิทธิ” และ “หน้าที่” เป็นสิ่งคู่กัน ในสังคม

สำหรับหน้าที่ของสังคมนั้น อาจสรุปเป็นหัวข้อสำคัญ ๆ ได้ดังนี้

1. การธำรงไว้ซึ่งชีวภาพของสมาชิก และผลิตสมาชิกใหม่ หมายความว่า สังคมมีหน้าที่ที่จะธำรงชีวิตมนุษย์ในสังคมสืบต่อเนื่องกันโดยไม่ขาดสาย และผลิตสมาชิกใหม่ทดแทนสมาชิกเก่าที่สิ้นชีวิตไป ทั้งนี้ก็เพราะมนุษย์เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของสังคม ซึ่งถ้าหากว่าสังคมไม่ธำรงรักษาไว้ซึ่งชีวภาพของสมาชิกและผลิตสมาชิกใหม่สืบแทนสมาชิกเก่าที่สิ้นชีวิตไป สังคมนั้นก็จะธำรงความเป็นสังคมอยู่ไม่ได้ และจะสูญสิ้นความเป็นสังคมลงในที่สุด

2. การผลิตการแจกแจงสินค้าและบริการ มนุษย์จะมีชีวิตอยู่ในสังคมด้วยความสะดวกสบาย จำต้องอาศัยเครื่องอุปโภคและบริการต่าง ๆ ฉะนั้นจึงเป็นหน้าที่ของสังคมที่จะต้องดำเนินการในเรื่องดังกล่าว เพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์

3. การอบรมให้สมาชิกของสังคมได้เรียนรู้ระเบียบของสังคม หมายถึง การอบรมให้สมาชิกใหม่ได้เรียนรู้ระเบียบและวิธีการปฏิบัติของสังคม ทั้งนี้เพื่อให้บุคคลเหล่านั้นได้เรียนรู้ถึงระเบียบของสังคมและระบบของสังคม ซึ่งจะช่วยให้เขาทั้งหลายสามารถปฏิบัติให้สอดคล้องกับระเบียบของสังคม อันจะทำให้เขาเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมในอนาคต

หน้าที่สำคัญอย่างหนึ่งที่สังคมหรือสมาชิกในสังคมจะต้องกระทำเพื่อให้สังคมดำรงอยู่ตลอดไปอย่างสืบเนื่องคือ การอบรมแนะนำให้สมาชิกใหม่รู้จักระเบียบและวิธีการปฏิบัติของสังคม สามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับสังคม หรือรับรู้และสืบต่อความเจริญที่สะสมมาของสังคมนั้น ๆ

4. การสร้างไว้ซึ่งระเบียบ เป็นหน้าที่ของสังคมที่จะต้องจัดเจ้าหน้าที่ควบคุมและจับกุมผู้ละเมิดระเบียบและกฎหมายของบ้านเมือง เพื่อสร้างไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยของสังคม ซึ่งลักษณะการจัดระเบียบเช่นนี้เป็นลักษณะหนึ่งของวัฒนธรรม

ความหมาย ประเภท และลักษณะของวัฒนธรรม

ความหมายของวัฒนธรรม

“วัฒนธรรม” ในความหมายทั่วไป หมายถึงความเป็นระเบียบ ความมีวินัย เช่น เมื่อกล่าวถึงว่า “นาย ก. เป็นคนมีวัฒนธรรม” ก็หมายความว่า นาย ก. เป็นคนมีระเบียบ

ในทางสังคมวิทยา “วัฒนธรรม” หมายถึงวิธีการดำเนินชีวิตแบบแผนแห่งพฤติกรรม ผลงานที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้น รวมทั้งความคิด ความเชื่อและความรู้

พระยาอนุนาทรราชชนได้อธิบายว่า “วัฒนธรรมคือสิ่งที่มนุษย์เปลี่ยนแปลงปรับปรุงหรือผลิตขึ้นเพื่อความเจริญงอกงามของชีวิตมนุษย์ในส่วนรวมที่ถ่ายทอดกันได้ เรียนกันได้ เอาอย่างกันได้ วัฒนธรรมคือสิ่งอันเป็นผลผลิตของส่วนรวมที่มนุษย์ได้เรียนรู้มาจากคนแต่ก่อน สืบต่อเป็นประเพณีกันมา วัฒนธรรมคือความรู้สึก ความประพฤติ และกิริยาอาการ หรือการกระทำใด ๆ ของมนุษย์ในส่วนรวมลงรูปเป็นพิมพ์เดียวกัน และสำแดงออกมาให้ปรากฏเป็นภาษา ศิลปะ ความเชื่อ ระเบียบประเพณี เป็นต้น วัฒนธรรมคือมรดกแห่งสังคม ซึ่งสังคมปัจจุบันปรับปรุงไว้ให้เจริญงอกงาม”

ประเภทของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นผลผลิตที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อความเจริญของงามในวิถีชีวิตของมนุษย์ วัฒนธรรมเป็นอุดมการณ์ ความคิด ความเชื่อ และค่านิยม จึงอาจแบ่งวัฒนธรรมออกได้เป็น 2 ประเภท กล่าวคือ

1. วัฒนธรรมทางวัตถุ หรือรูปธรรม ได้แก่สิ่งประดิษฐ์และเทคโนโลยีต่าง ๆ สำหรับสิ่งที่มีมนุษย์ประดิษฐ์ขึ้นมาได้แก่ ถ้วย จาน ชาม รวมทั้งผลงานในทางศิลปกรรม เช่น ภาพวาด และรูปปั้น เป็นต้น
2. วัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม ซึ่งได้แก่ อุดมการณ์ค่านิยม แนวความคิด ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศีลธรรมและความเชื่อ

ลักษณะของวัฒนธรรม

เมื่อพิจารณาถึงความหมายโดยส่วนรวมของคำว่า “วัฒนธรรม” แล้ว ทำให้ทราบถึงลักษณะบางประการของวัฒนธรรม ซึ่งอธิบายได้ดังนี้

1. เป็นสิ่งที่ได้มาด้วยการเรียนรู้ กล่าวคือ “วัฒนธรรม” นั้นมีลักษณะเป็นแนวทางของพฤติกรรมที่สามารถเรียนรู้กันได้ ถ่ายทอดกันได้ เป็นขบวนการที่เกิดจากการที่บุคคลมีการติดต่อกับบุคคลอื่นในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม ฉะนั้นการที่สังคมต่าง ๆ มีวัฒนธรรมไม่เหมือนกันนั้น กล่าวได้ว่าเป็นผลสืบเนื่องมาจากการเรียนรู้หรือการถ่ายทอดพฤติกรรมที่แตกต่างกันไปนั่นเอง ขอยกตัวอย่าง เช่น คนไทยยกมือไหว้เมื่อเวลาพบปะกัน แต่ชาวยุโรปใช้วิธีสัมผัสมือ ทั้งนี้เพราะเรียนรู้กันมาไม่เหมือนกัน
2. วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตหรือแบบแผนของการดำเนินชีวิต หมายความว่า วัฒนธรรมเป็นระบบการดำเนินชีวิตที่จดจำสืบต่อกันมา และมีการแสดงออกทั้งที่เห็นได้โดยชัดแจ้งและโดยปริยาย ซึ่งสมาชิกของสังคมได้มีส่วนร่วมในการแสดงออกนั้น ๆ ด้วย เพราะฉะนั้นวัฒนธรรมที่ปฏิบัติอยู่ในแต่ละสังคมจึงมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ คนไทยมีวิถีชีวิตหรือแบบการดำรงชีวิตโดยเฉพาะของตนเอง เช่น คนไทยจะแสดงกิริยาอาการอ่อนน้อมต่อผู้อาวุโสเสมอ แม้ในการแสดงความคิดเห็นที่ขัดแย้งบ้าง ส่วนของชาวตะวันตกถือว่ากิริยาดังกล่าวไม่อาจจะแสดงถึงความไม่เป็นตัวของตัวเอง เหล่านี้เป็นต้น

วัฒนธรรมซึ่งเป็นวิถีชีวิตอย่างหนึ่งของคนไทย คือ การที่ผู้น้อยต้องเคารพนบอนุบัติผู้อาวุโสกว่าด้วยกิริยามารยาทที่อ่อนน้อม

3. วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคม วัฒนธรรมเป็นผลของการเรียนรู้หรือการถ่ายทอด ส่วนเครื่องมือที่ใช้ในขบวนการดังกล่าวนี้ได้แก่ภาษาพูด และภาษาเขียน ซึ่งมีส่วนสำคัญในการสืบทอด วัฒนธรรมจากคนรุ่นก่อนมายังรุ่นปัจจุบัน จึงกล่าวกันว่า “วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคม” ตัวอย่างเช่น ประเพณีสงกรานต์ที่ปฏิบัติกันอยู่ในสังคมไทยปัจจุบัน เป็นผลสืบเนื่องมาจากการสะสมถ่ายทอดของ บรรพบุรุษมายังอนุชนรุ่นหลังคือรุ่นเรานั่นเอง

โครงสร้างของสังคม

สังคมมนุษย์เปรียบได้เช่นเดียวกับบ้านเรือนที่อยู่อาศัยของคนเรา กล่าวคือ โครงสร้างของบ้าน โดยทั่วไปจะประกอบด้วยเสาเข็มซึ่งเป็นฐานรองรับ จันทัน คาน ฝ้า และหลังคา เป็นต้น สำหรับโครงสร้างของสังคมนั้นจะประกอบด้วยกลุ่มคน สถาบันทางสังคม และสถานภาพของบุคคลทางสังคม ซึ่งจะได้อธิบายเป็นหัวข้อในรายละเอียดต่อไป

1. กลุ่มคน

บุคคลถือกำเนิดขึ้นมาและอาศัยอยู่ในสังคม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า บุคคลเป็นผลสืบเนื่องมาจากสัมพันธภาพระหว่างบุคคลในสังคม กล่าวคือ ในเบื้องต้นบุคคลเป็นสมาชิกของครอบครัว ต่อมาก็เป็นสมาชิกของกลุ่มวงศาคณาญาติและกลุ่มบ้านใกล้เรือนเคียง อันเป็นผลให้เกิดความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

ความหมายของกลุ่มคน

“กลุ่มคน” (groups) ในความหมายทางสังคมวิทยา หมายถึง “คนสองคนหรือมากกว่านั้น ที่ได้มีการติดต่อสัมพันธ์ทางสังคม และได้อยู่ร่วมกันในสถานที่หนึ่งในระยะเวลาที่นานพอควร ทำให้มีการตอบสนองและการถ่ายทอดแนวความคิดที่มีความเข้าใจร่วมกัน โดยมีความมุ่งหวังที่จะบรรลุความสำเร็จอันเป็นจุดหมายปลายทางเดียวกัน”

ส่วนบุคคลที่อยู่รวมกันเป็นกลุ่มเพื่อฟังการบรรยาย เพื่อเข้าชมภาพยนตร์หรือนั่งรถไฟพร้อมขบวนเดียวกัน ไม่ถือว่าเป็นกลุ่มคนทางสังคมวิทยา เพราะการรวมกันของบุคคลดังกล่าวมีลักษณะเป็นการรวมกันเพียงชั่วคราวชั่วคราวเท่านั้น ไม่มีกรกระทำทางสังคมแต่ประการใด ครั้นเมื่อเสร็จสิ้นภารกิจแล้วก็จะแยกย้ายกันไปตามวิถีทางของตน

แบบของกลุ่มคน

บุคคลย่อมต้องเป็นสมาชิกของกลุ่มคนทางสังคมวิทยา เพราะการมีความสัมพันธ์ทางสังคม

กับบุคคลอื่น ทำให้เกิดกลุ่มสังคมหลายประเภทที่มีลักษณะแตกต่างกันไป ซึ่งจะขออธิบายถึงลักษณะของกลุ่มสังคมที่สำคัญ ดังนี้

1. **กลุ่มปฐมภูมิ (primary group)** ได้แก่กลุ่มบุคคลที่มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด และเป็นส่วนตัว เนื่องจากมีการติดต่ออย่างลึกซึ้ง โดยสม่ำเสมอและเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ความสัมพันธ์ในลักษณะนี้ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา สมาชิกของครอบครัวหรือระหว่างเพื่อนกับเพื่อน และเพื่อนบ้าน

กล่าวได้ว่าสมาชิกของกลุ่มปฐมภูมิมิมีความผูกพันทางจิตใจอย่างแน่นแฟ้น มีการกระทำต่อกันโดยตรงและเป็นการส่วนตัว สมาชิกของกลุ่มสามารถแสดงอารมณ์หรือความรู้สึกของตนออกมาได้อย่างเต็มที่ ฉะนั้นสมาชิกของกลุ่มปฐมภูมิ จึงมีความจริงใจและมีความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกันเป็นอย่างดี สมาชิกของกลุ่มพร้อมที่จะให้อภัยและช่วยเหลือซึ่งกันและกันอยู่เสมอ

กลุ่มปฐมภูมิมิมีบทบาทสำคัญในการช่วยให้สมาชิกของกลุ่มได้เรียนรู้ระเบียบของสังคมอย่างใกล้ชิด ส่งเสริมเมตตาธรรมในกลุ่มให้มีความรักพวกพ้องและมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนให้กำลังใจแก่สมาชิกของกลุ่มในการประกอบกิจกรรมที่สำคัญ หรือช่วยเหลือแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ทั้งนี้ เพราะสมาชิกของกลุ่มจะรำลึกอยู่เสมอว่า ตนได้รับการสนับสนุนทางกำลังหรือความเห็นอกเห็นใจจากกลุ่มตลอดเวลา

อย่างไรก็ดีกลุ่มปฐมภูมิอาจก่อให้เกิดผลเสียบางประการ กล่าวคือ สมาชิกของกลุ่มรักพวกพ้องจนอาจทำให้เสียความยุติธรรม เพราะเกิดการเห็นแก่หน้าเพื่อน หรือในบางกรณีสมาชิกของกลุ่มต้องคอยเอาใจใส่ต่อคำพูดของเพื่อน จนทำให้ตนขาดความเป็นตัวของตัวเอง

2. **กลุ่มทุติยภูมิ (secondary group)** หมายถึงกลุ่มที่มีสมาชิกเป็นจำนวนมาก และสมาชิกจะติดต่อกันตามสถานภาพ เช่น โรงเรียน ร้านค้า บริษัท สมาคม กลุ่มผลประโยชน์ (สหกรณ์ กลุ่มเกษตรกรและชมรมผู้ใช้สินค้าไทย เป็นต้น) เป็นกลุ่มสังคมที่สมาชิกของกลุ่มมีความผูกพันแบบส่วนรวม มิใช่เป็นการส่วนตัว กล่าวคือ ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของกลุ่มเป็นไปตามกฎเกณฑ์หรือระเบียบแบบแผนที่กำหนดไว้ อันมีลักษณะเป็นการทั่วไป ตัวอย่างเช่น ความสัมพันธ์ระหว่างลูกจ้างกับนายจ้างย่อมเป็นไปตามระเบียบที่กฎหมายหรือสัญญาที่กำหนดไว้ นายจ้างและลูกจ้างมีสิทธิที่จะบอกเลิกการจ้างได้ในกรณีที่ลูกจ้างทำผิดสัญญาการว่าจ้าง ส่วนลูกจ้างก็มีสิทธิที่จะฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายจากนายจ้างได้

กลุ่มทุติยภูมิมิมีบทบาทในสังคมอุตสาหกรรมหรือสังคมเมือง เพราะสมาชิกของกลุ่มต่างปฏิบัติตนตามสิทธิและหน้าที่ของตน ซึ่งทำให้การปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกของกลุ่มเป็นไปอย่างมีระเบียบและระบบ โดยไม่นำเรื่องส่วนตัวเข้ามาปะปน อนึ่ง การวางตัวในหมู่สมาชิกของกลุ่มก็กระทำได้ง่าย กล่าวคือ เมื่อหมดหน้าที่การงานแล้วก็เป็นที่อิสระและไม่ต้องคอยระมัดระวังในเรื่องส่วนตัว

ทุกสังคมทั้งสังคมเมืองและสังคมชนบทต่างก็มีกลุ่มคนทางสังคมวิทยา มีทั้งกลุ่มปฐมภูมิ และกลุ่มทุติยภูมิ แต่โดยสภาพของสังคมแล้ว จะพบว่าในสังคมชนบทนั้น สมาชิกของกลุ่มมีความสัมพันธ์ในแบบกลุ่มปฐมภูมิมากกว่ากลุ่มทุติยภูมิ ทั้งนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากชาวชนบทมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดตามสภาพของธรรมชาติ

หน้าที่และบทบาทของนักเรียนที่มีต่อกลุ่ม นักเรียนย่อมเป็นสมาชิกทั้งของกลุ่มปฐมภูมิ และกลุ่มทุติยภูมิ ฉะนั้นนักเรียนจึงมีหน้าที่หรือบทบาทต่อกลุ่มดังนี้ กล่าวคือ นักเรียนในฐานะที่เป็นสมาชิกของกลุ่มปฐมภูมิจักต้องรักครอบครัว เชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งสอนตักเตือนของบิดามารดา หรือผู้ปกครอง ผู้ที่เป็นพี่ก็มีหน้าที่ที่จะต้องคุ้มครองดูแลน้อง ๆ และในขณะที่เดียวกันผู้ที่เป็นน้องก็มีหน้าที่ที่จะต้องเชื่อฟังพี่ ๆ

ในฐานะที่เป็นสมาชิกของกลุ่มทุติยภูมิ นักเรียนมีหน้าที่ที่จะต้องศึกษาหาความรู้ในโรงเรียน ปฏิบัติตนให้เป็นนักเรียนที่ดีด้วยการเคารพเชื่อฟังครูอาจารย์ ปฏิบัติตนตามกฎหมายหรือระเบียบของโรงเรียน มีความประพฤติเรียบร้อย ทั้งนี้เพื่อชื่อเสียงของโรงเรียนของตน

กล่าวโดยสรุปได้ว่ากลุ่มเป็นองค์ประกอบสำคัญในโครงสร้างทางสังคม และสังคมจะมีความมั่นคงอยู่ได้ก็ด้วยกลุ่มคนในสังคมรู้จักหน้าที่ของกลุ่มตน มีความซื่อสัตย์สุจริตต่อตนเอง ต่อกลุ่มและต่อสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีความสมัครสมานสามัคคีกันภายในกลุ่มและระหว่างกลุ่ม ประวัติศาสตร์ของชาติไทยแสดงให้เห็นที่ประจักษ์แล้วว่า ในยุคใดสมัยใดที่ประชาชนคนไทยไม่แตกสามัคคีกัน ประเทศชาติก็สามารถธำรงความเป็นชาติเอกราชได้ได้ และเมื่อใดที่เกิดแตกแยกความสามัคคี บ้านเมืองก็อ่อนแอ ไม่มีความมั่นคง ฉะนั้นจึงเป็นหน้าที่ของกลุ่มสังคมทุกกลุ่ม จะต้องมีความซื่อสัตย์และมีความสมัครสมานสามัคคีกันไว้ เพื่อความมั่นคงและความอยู่รอดของประเทศชาติอันเป็นที่รักยิ่งของเรา

2. สถาบันทางสังคม

“สถาบันทางสังคม” (social institution) หมายถึง วิธีการดำเนินการที่ได้จัดขึ้นอย่างเป็นระเบียบแบบแผน และมีความมั่นคงถาวรเพื่อการดำรงอยู่ของสังคม สำหรับความหมายในทางสังคมวิทยานั้น “สถาบันทางสังคม” มีลักษณะเป็นนามธรรม คือ เป็นแนวทางปฏิบัติที่เป็นระเบียบแบบแผน และได้รับการยึดถือปฏิบัติจากสมาชิกของสังคมอย่างมั่นคงเป็นเวลานานพอสมควร ภายใต้กฎเกณฑ์ที่กำหนดไว้อย่างชัดเจนแน่นอน และไม่สามารถจะเปลี่ยนแปลงได้อย่างง่าย ๆ ซึ่งมีส่วนสำคัญในการอำนวยความสะดวกให้สังคมสามารถดำรงอยู่ได้ด้วยสันติสุข

ประเภทของสถาบันทางสังคม

เนื่องจากมนุษย์ในสังคมต่างมีความต้องการในสรรพสิ่งต่าง ๆ มากมาย และไม่เหมือนกัน เมื่อเกิดความต้องการขึ้น มนุษย์ก็แสวงหาวิธีการที่จะตอบสนองความต้องการเหล่านั้น จึงทำให้เกิดมี

กิจกรรมหรือการกระทำของมนุษย์มากมายหลายประการ ซึ่งเมื่อกิจกรรมนั้น ๆ ได้ดำเนินไปตามกระบวนการที่ได้จัดตั้งขึ้นอย่างมีระเบียบแบบแผนตามที่กลุ่มหรือสังคมกำหนด และมีลักษณะที่มั่นคงเป็นที่ยอมรับนับถือ ตัวอย่างเช่น มนุษย์โดยธรรมชาติมีความต้องการทางเพศ (sex) มนุษย์ย่อมปรารถนาที่จะมีคู่สัมพันธ์ทางเพศ จึงแสวงหาวิธีการดำเนินงานหรือกระบวนการบางอย่างเพื่อบำบัดความต้องการนั้น ซึ่งทำให้เกิดระเบียบและระบบเกี่ยวกับการสมรสและครอบครัวขึ้นที่เรียกว่า “สถาบันครอบครัว” เป็นต้น

ในการศึกษาทางสังคมวิทยา ได้มีการจัดแบ่ง “สถาบันทางสังคม” ขึ้นพื้นฐานออกเป็น 7 ประเภทด้วยกัน กล่าวคือ

1. สถาบันครอบครัว
2. สถาบันการปกครอง
3. สถาบันศาสนา
4. สถาบันการศึกษา
5. สถาบันเศรษฐกิจ
6. สถาบันสื่อสารมวลชน
7. สถาบันนันทนาการ

ในลำดับต่อไปจะอธิบายรายละเอียดของสถาบันสังคมแต่ละประเภท ดังนี้

1. สถาบันครอบครัว

สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันเก่าแก่ที่สุดและมีความสำคัญยิ่งของหน่วยสังคม เพราะสถาบันครอบครัวเป็นสถาบันขั้นมูลฐานที่เป็นจุดเริ่มต้นของสถาบันทั้งหลาย กล่าวคือ ในสมัยก่อนนั้นครอบครัวทำหน้าที่ทั้งในด้านสถาบันการศึกษา สถาบันเศรษฐกิจ และสถาบันการปกครอง เป็นต้น ซึ่งอธิบายได้ว่าครอบครัวทำหน้าที่ให้การศึกษาและความรู้ ครอบครัวเป็นทั้งหน่วยผลิตและบริโภคในด้านเศรษฐกิจ และปฏิบัติหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนสมาชิกของครอบครัวให้เป็นพลเมืองดี ครั้นสืบต่อมาในปัจจุบัน สถาบันการศึกษา และสถาบันเศรษฐกิจ ได้เข้ามามีบทบาทปฏิบัติหน้าที่แทนสถาบันครอบครัวในด้าน การให้การศึกษาแก่สมาชิกของสังคม และผลิตเครื่องอุปโภคและบริโภคขึ้นจำหน่ายแก่สมาชิกในสังคม

ครอบครัวเป็นสถาบันเก่าแก่แบบกลุ่มปฐมภูมิ เกิดขึ้นเพื่อสนองความต้องการทางกายภาพ จิตใจ และวัฒนธรรมของมนุษย์ โดยเฉพาะความอบอุ่น ความรักและการให้กำลังใจ

ความหมายของครอบครัว

ครอบครัว ในความหมายทางสังคมวิทยา หมายถึง “กลุ่มคนตั้งแต่สองคนหรือมากกว่านั้น ซึ่งเกี่ยวข้องกันทางการสมรส ทางสายโลหิต หรือการรับเอาไว้เป็นบุตรบุญธรรมรวมทั้งการรับบุคคลอื่น เช่น ญาติ และคนใช้ โดยอาศัยอยู่ร่วมกัน”

เมื่อสภาพครอบครัวเกิดขึ้นแล้ว “สิทธิ” และ “หน้าที่” ย่อมเป็นผลติดตาม เช่น บิดามารดามีหน้าที่ที่จะต้องเลี้ยงดูบุตร และบุตรก็มีหน้าที่เลี้ยงบิดามารดาตอบแทนเช่นเดียวกัน

หน้าที่ของครอบครัว

สถาบันครอบครัวปฏิบัติหน้าที่สำคัญในโครงสร้างของสังคมดังต่อไปนี้

1. การให้กำเนิดบุตร ถือเป็นหน้าที่สำคัญประการแรก เพราะการมีบุตรเป็นจุดเริ่มต้นของครอบครัว เป็นการสืบต่อและรับช่วงวัฏจักรของระบบครอบครัว ฉะนั้นจึงได้มีการคุ้มครองบางอย่าง เช่น การห้ามทำลายชีวิตทารกที่อยู่ในครรภ์หรือที่คลอดออกมาแล้ว

2. การอบรมให้เรียนรู้ระเบียบของสังคม กล่าวได้ว่าครอบครัวเป็นสถาบันแรกของการบำรุงรักษาและถ่ายทอดวัฒนธรรม ทั้งนี้เพราะมนุษย์ถือกำเนิดขึ้นมาในครอบครัวจึงได้รับการอบรมจากบิดามารดาหรือญาติผู้ใหญ่ เช่น วิธีการพูด การแยกแยะว่าสิ่งใดถูกสิ่งใดผิด ตลอดจนการเรียนรู้แบบแผนและวิธีการปฏิบัติตามระเบียบของสังคม ทำให้สมาชิกใหม่ของสังคมสามารถรับช่วงและถ่ายทอดมรดกของสังคมสืบต่อไป

ครอบครัวมีบทบาทสำคัญทั้งในอดีตและปัจจุบัน โดยเฉพาะบทบาทของครอบครัวต่อการฝึกฝนอบรมสั่งสอนระเบียบของสังคม เพื่อให้สามารถปฏิบัติตนได้อย่างสอดคล้องกับสภาพสังคม

3. การคุ้มครองและการทำนุบำรุงรักษา ครอบครัวมีหน้าที่ในการให้ความคุ้มครองและการเลี้ยงดูบุตรและบุคคลในครอบครัว ซึ่งกระทำได้ 2 ประการ กล่าวคือ

3.1 การทำนุบำรุงทางร่างกาย ได้แก่ การเลี้ยงดูให้บุตรเจริญเติบโตและมีสุขภาพอนามัยแข็งแรง อันจะทำให้เขาสามารถประกอบภารกิจหน้าที่การงานได้อย่างมีประสิทธิภาพในเมื่อเขาเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในภายภาคหน้า

3.2 การทำนุบำรุงทางคุณภาพ ได้แก่ การให้การศึกษ้อบรมเพื่อให้สมาชิกใหม่ได้เรียนรู้สิ่งที่เป็นประโยชน์ ซึ่งจะช่วยให้เขารู้จักปรับปรุงตัวเองให้เข้ากับสังคมและสิ่งแวดล้อม

4. การกำหนดสถานภาพของบุคคล เด็กที่เกิดมาย่อมได้รับสถานภาพตามสถานภาพของบิดาและมารดาของเขา เช่น ถ้าบิดามารดาเป็นคนสัญชาติไทย เด็กที่เกิดมาก็ย่อมเป็นคนไทย

2. สถาบันการปกครอง

ทุกสังคมจะต้องมีการจัดระเบียบการปกครอง ทั้งนี้เพื่ออำนวยความสะดวกในด้านการรักษาความสงบเรียบร้อย และเพื่อควบคุมสังคมให้เกิดสันติสุข จึงได้เกิดมีสถาบันการปกครองเพื่อทำหน้าที่และรับผิดชอบเกี่ยวกับการทำให้บุคคลในสังคมหนึ่งอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข และองค์การที่จะทำหน้าที่และมีความรับผิดชอบในการดำเนินงานเพื่อวัตถุประสงค์ดังกล่าวก็คือรัฐบาล โดยมีหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ระดับต่าง ๆ เป็นผู้ปฏิบัติการ

อนึ่ง การปฏิบัติกรของหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ระดับต่าง ๆ จะมีแนวโน้มไปในลักษณะที่มีความคล่องตัวในการตัดสินใจ ดำเนินการเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่บุคคลในสังคม หรือมีเป็นตัวแทนของประชาชนมากน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับนโยบายการปกครองของรัฐบาลแต่ละประเทศ หรือลัทธิการเมืองซึ่งรัฐบาลของประเทศนั้นยึดถือเป็นแนวทางในการจัดระเบียบการปกครอง

เจ้าหน้าที่ทางราชการซึ่งปฏิบัติหน้าที่ในด้านต่าง ๆ เป็นองค์ประกอบและตัวแทนของสถาบันการปกครอง ซึ่งมีหน้าที่ในการจัดระเบียบการปกครองสังคมให้เกิดความสงบสุข

กล่าวคือ ถ้ารัฐบาลของประเทศใดเชื่อว่า การกระจายอำนาจในการตัดสินใจดำเนินการปกครองให้แก่เจ้าหน้าที่ระดับท้องถิ่น เป็นนโยบายที่จะช่วยอำนวยความสะดวกให้แก่บุคคลในท้องถิ่นต่าง ๆ ได้มากกว่าการส่งมอบอำนาจการตัดสินใจในการดำเนินการปกครองไว้แก่เจ้าหน้าที่ระดับสูงในเมืองหลวง เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานระดับท้องถิ่นในประเทศนั้น ก็จะมีอิสระในการตัดสินใจปฏิบัติการในเรื่องต่าง ๆ มากกว่าเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานระดับเดียวกันในประเทศที่รัฐบาลไม่เชื่อในหลักการของนโยบายดังกล่าว

ในทำนองเดียวกัน ถ้ารัฐบาลของประเทศใดเชื่อในลัทธิประชาธิปไตย ซึ่งเป็นลัทธิที่ถือว่าประชาชนคือที่มาของอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ และประชาชนมีความเสมอภาคในการใช้สิทธิเลือกตั้งผู้แทนไปใช้อำนาจปกครองแทนตนตามระยะที่กำหนดไว้ ก็จะปรากฏว่าเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานระดับต่าง ๆ ของรัฐบาลประเทศนั้น จะเป็นผู้ที่ได้รับการเลือกตั้งโดยประชาชนของประเทศนั้น เป็นส่วนมาก และอยู่ภายใต้การควบคุมของประชาชนโดยใกล้ชิด ขอยกตัวอย่างเช่น หัวหน้าเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานทางการปกครองของสหรัฐอเมริกา ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับมลรัฐ และระดับประเทศ อาทิ นายเทศมนตรี นายอำเภอ ผู้ว่าการมลรัฐ และประธานาธิบดี ได้รับการเลือกตั้งจากประชาชนทั้งสิ้น

อย่างไรก็ตาม การจัดระเบียบการปกครองตามลัทธิประชาธิปไตย ไม่จำเป็นต้องจัดเหมือนกันในทุกประเทศ เช่น ประเทศฝรั่งเศส ซึ่งเป็นประเทศที่เชื่อในลัทธิประชาธิปไตยเหมือนกัน ไม่ได้ใช้วิธีการเลือกตั้งหัวหน้าเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานการปกครองระดับต่าง ๆ เหมือนกับสหรัฐอเมริกา แต่ใช้วิธีแต่งตั้งผู้ว่าราชการจังหวัดเหมือนประเทศไทย ในทำนองเดียวกัน ประเทศอังกฤษ ซึ่งเป็นประเทศที่เชื่อในลัทธิประชาธิปไตยเช่นกัน นิยมการมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขของประเทศเหมือนกับประเทศไทย

3. สถาบันศาสนา

มนุษย์นอกจากจะมีความต้องการทางร่างกาย (physical needs) เช่น ความหิวกระหาย ความต้องการการพักผ่อน และความต้องการการขับถ่าย เป็นต้นแล้ว มนุษย์ยังมีความต้องการทางจิตใจ (psychological needs) เช่น ความสงบแห่งจิตและความสบายใจ เป็นต้น จากการศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของศาสนาพบว่า ศาสนาเกิดจากความกลัวของมนุษย์ กล่าวคือมนุษย์ในสมัยก่อนมีความกลัวจักรวาลอันกว้างใหญ่ไพศาล รวมทั้งปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่แปลกประหลาดมหัศจรรย์ เช่น แผ่นดินไหว น้ำท่วม ฟ้าร้อง และฟ้าผ่า มนุษย์จึงพากันกราบไหว้บูชา ขอความคุ้มครองและความปลอดภัย ซึ่งยังให้เกิดระบบความเชื่อถือต่าง ๆ และสถาบันศาสนาขึ้นในที่สุด

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493 (พิมพ์ครั้งที่ 7 พ.ศ. 2507) อธิบายความหมายของ “ศาสนา” ไว้ว่าเป็น “ลัทธิความเชื่อถือของมนุษย์อันมีหลักคือ แสดงกำเนิดและความสิ้นสุดของโลก เป็นต้น อันเป็นฝ่ายปรมาตม์ประการหนึ่ง แสดงหลักกรรมเกี่ยวกับบาป อันเป็นฝ่ายศีลธรรมประการหนึ่ง พร้อมทั้งลัทธิพิธีที่กระทำตามความเห็นหรือคำสั่งสอนในความเชื่อถือนั้น ๆ”

“ศาสนา” ในความหมายทั่วไปนั้นมีหลักการดังต่อไปนี้

1. เป็นเรื่องที่เชื่อถือได้และมีการปฏิบัติตามความเชื่อนั้น
2. มีคำสอนแสดงถึงธรรมจรรยา รวมทั้งกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการปฏิบัติดังกล่าวเพื่อให้สำเร็จ

ตามมรรคผล คือความดีงาม

3. มีผู้ประกาศคือผู้สอนหรือผู้ก่อตั้ง และปรากฏเป็นหลักฐานอยู่ในประวัติศาสตร์
4. มีผู้สืบต่อคือมีผู้รับคำสอนนั้นมาปฏิบัติสืบต่อเนื่องกันอันได้แก่พระสงฆ์ หรือนักบวช

ประเทศไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ ซึ่งคำสอนนั้นมิได้มุ่งสั่งสอนแต่เพียงหลักศีลธรรมจรรยา อันมีผลไปถึงปรัชญาในการดำเนินชีวิตเท่านั้น หากแต่มุ่งรวมถึงผลต่อประเทศชาติ โดยส่วนรวมอีกด้วย เช่น คำสอนที่ว่า “สุขเสมอด้วยความสงบไม่มี” ซึ่งนอกจากจะสอนให้คนไทยเป็นคนรักความสงบแล้ว คำสอนดังกล่าวยังส่งผลต่อประเทศชาติโดยส่วนรวม กล่าวคือ ทำให้ประเทศไทยเป็นประเทศที่ได้ชื่อว่าเป็นประเทศที่รักความสงบ ใฝ่สันติภาพ และไม่คิดรุกรานผู้ใด ประเทศไทยมีแต่ความปรารถนาดีต่อประเทศเพื่อนบ้านมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

พุทธศาสนาเป็นสถาบันศาสนาประจำสังคมไทย และมีบทบาทให้เกิดวิถีการดำเนินชีวิตตามปรัชญาของศาสนาพุทธ เช่นเดียวกับสังคมอื่น ๆ มีวิถีการดำเนินชีวิตตามปรัชญาของศาสนาอื่น ๆ สถาบันศาสนาหรือสถาบันความเชื่อถือจึงเป็นสิ่งที่เกิดควบคู่กับสังคม

4. สถาบันการศึกษา

สถาบันการศึกษา เป็นสถาบันที่ถ่ายทอดความรู้และความคิดให้แก่สมาชิกในสังคม โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญที่จะให้สมาชิกของสังคมมีความรู้ ความสามารถ มีคุณธรรม วัฒนธรรม ตลอดจนบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยส่วนรวม

การศึกษามีบทบาทสำคัญต่อสังคมในปัจจุบัน กล่าวคือ การศึกษามิใช่เป็นเรื่องของการแสวงหาความรู้เฉพาะด้านใดด้านหนึ่งเท่านั้น หากเป็นการศึกษา เพื่อให้เกิดความคิดและเกิดปัญญาในอันที่จะนำความรู้นั้น ๆ ไปแก้ไขปัญหาและพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมให้เจริญก้าวหน้า บุคคลที่มีการศึกษาดี จึงหมายถึงบุคคลที่สามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้เป็นผลสำเร็จและบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยส่วนรวม

ฉะนั้นสถาบันการศึกษาจึงเป็นสถาบันที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาการเศรษฐกิจ การเมือง

และสังคม เพราะการศึกษากระตุ้นให้คนมีความคิด มีความกระตือรือร้น มีความพยายามและพร้อมที่จะปรับปรุงหรือปฏิรูปลักษณะต่าง ๆ ให้ดีขึ้น

สำหรับระบบการศึกษาที่ใช้อยู่ในประเทศไทยในปัจจุบันนี้ เป็นการศึกษาแบบประชาธิปไตย คือคนไทยทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพภายในขอบเขตของกฎหมาย ในอันที่จะเลือกศึกษาเล่าเรียนสาขาวิชาใดก็ได้ ตามความรู้ความสามารถและตามกำลังทุนทรัพย์ของตน ทั้งนี้เพราะระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ไม่มีหลักปรัชญาการศึกษาแบบบังคับ เหมือนกับระบบการศึกษาในระบอบเผด็จการฟาสซิสต์ หรือคอมมิวนิสต์ที่รัฐเป็นผู้มีอำนาจบงการ และกำหนดให้เยาวชนศึกษาในสาขาที่รัฐต้องการ

5. สถาบันเศรษฐกิจ

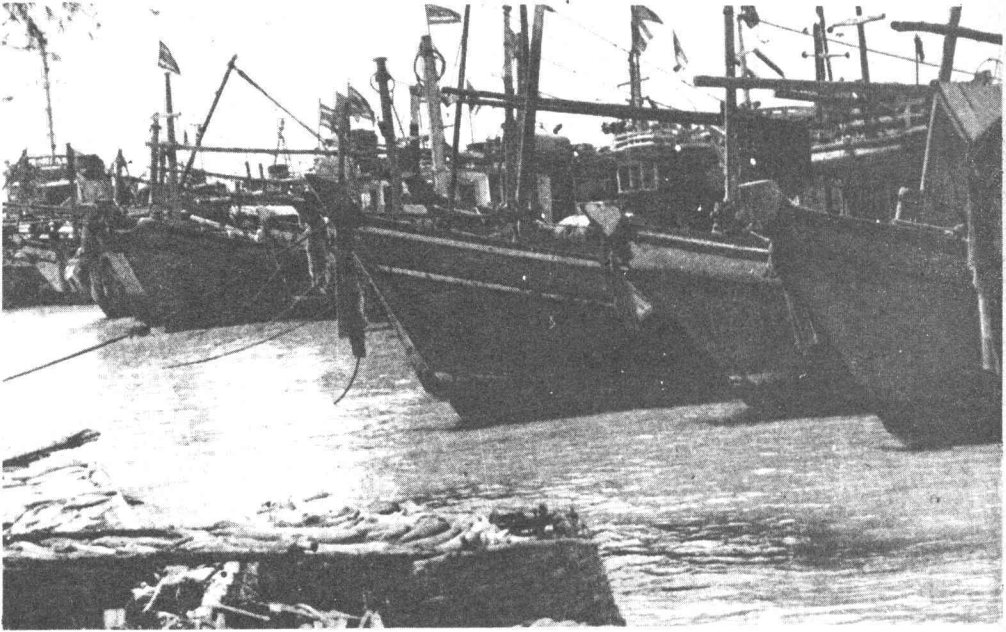
สถาบันเศรษฐกิจหมายถึงสถาบันที่มีจุดมุ่งหมายหรือเกี่ยวข้องกับความต้องการและกิจกรรมทางเศรษฐกิจ คำว่า “เศรษฐกิจ” เป็นคำที่รู้จักและใช้กันแพร่หลายในปัจจุบัน เมื่อพูดถึงคำนี้ก็มักจะละไว้ในฐานที่เข้าใจกันแล้ว แต่เนื่องจากคำนี้มีความหมายกว้าง มองได้หลายแง่แล้วแต่จะพิจารณาอย่างกว้างขวางหรืออย่างแคบ หรือพิจารณาโดยเฉพาะเจาะจงลงไป จึงทำให้มีการใช้คำนี้ในความหมายที่แตกต่างกันไป บางคนใช้คำว่า “เศรษฐกิจ” ในความหมายที่เป็นเรื่องของ การครองชีพหรือมาตรฐานการครองชีพของมนุษย์ หรือเป็นเรื่องของความเป็นอยู่ของมนุษย์ในสังคม บางคนถือว่าเศรษฐกิจเป็นเรื่องของการหาและใช้จ่ายเงิน เป็นเรื่องของการทำงานหาเลี้ยงชีพของมนุษย์ หรือเป็นเรื่องวิชาการซึ่งสนใจเป็นพิเศษในเรื่องของปัญหาอันมีกำเนิดมาจากความต้องการอันไม่มีที่สิ้นสุดของมนุษย์ในสังคม แต่สิ่งที่จะตอบสนองความต้องการนั้นมีไม่เพียงพอหรือหาไม่ได้ยาก เพราะเครื่องมือหรือทรัพยากร (รวมทั้งเวลา) ที่ใช้จัดหาหรือผลิตสิ่งของที่มนุษย์ต้องการนั้นมีจำกัด

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานได้นิยามคำว่า “เศรษฐกิจ” ว่าหมายถึง “งานอันเกี่ยวกับการผลิต การจำหน่ายจ่ายแจก และการบริโภค ใช้สอยต่าง ๆ ของชุมชน” สถาบันเศรษฐกิจ จึงหมายถึงสถาบันที่มีจุดมุ่งหมายเกี่ยวข้องกับการผลิต การวิภาค การแลกเปลี่ยน และการบริโภคสินค้าและบริการซึ่งเห็นได้ชัดว่า สถาบันเศรษฐกิจ ตามความหมายนี้เป็นชื่อรวมของสถาบันหลักทางเศรษฐกิจ ซึ่งในสถาบันหลักนี้ย่อมประกอบด้วยสถาบันรองหรือสถาบันย่อย ๆ เช่น สถาบันธุรกิจ หรือสถาบันบริโภค เป็นต้น ส่วนการดำเนินงานของสถาบันเศรษฐกิจต่าง ๆ จะมีในรูปใด แนวใด และเรื่องใดบ้าง ย่อมขึ้นอยู่กับลัทธิการเมืองและระบบเศรษฐกิจของประเทศนั้นเป็นสำคัญ

สำหรับประเทศไทยซึ่งยึดลัทธิการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และอาศัยลัทธิเสรีนิยมเป็นพื้นฐานของนโยบายเศรษฐกิจ แต่ระบบเศรษฐกิจเป็นระบบเศรษฐกิจที่กำลังพัฒนา ซึ่งมีเกษตรกรรมเป็นพื้นฐานสำคัญ ภาวะความเป็นอยู่ทางเศรษฐกิจของประชาชนพลเมืองโดยทั่วไปจัดอยู่ในระดับที่ยังต้องพัฒนา โครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศยังล้าหลังและขาดสมดุล รัฐบาลจึงจำเป็นต้องเข้าดำเนินการเร่งรัดพัฒนาและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจโดยได้เริ่มมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา

ในปัจจุบันนี้ ลักษณะสำคัญของวิธีดำเนินการและกระบวนการทางเศรษฐกิจของไทย จึงเป็นแบบผสมระหว่างรัฐบาลกับเอกชน แต่ก็ยังคงยึดถือสถาบันเศรษฐกิจที่สำคัญบางประการของลัทธิเสรีนิยม เช่น การมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนบุคคล เสรีภาพในการประกอบธุรกิจการงาน การตกลงทำสัญญา เสรีภาพในการบริโภค เสรีภาพในการแข่งขัน ทั้งนี้ย่อมอยู่ในขอบเขตของกฎหมาย โดยรัฐบาลจะเข้าแทรกแซงในเรื่องดังกล่าวก็เพื่อประโยชน์ของส่วนรวมเท่านั้น

สถาบันเศรษฐกิจมีความหมายถึงการผลิต การจำหน่ายจ่ายแจก การบริโภคใช้สอยต่างๆ ของชุมชน มนุษย์ในสังคมต่างก็มีบทบาทของคนในทางเศรษฐกิจเพื่อการดำรงชีพ โดยมีบทบาททั้งเป็นผู้ผลิต ผู้ขาย ผู้ซื้อ และผู้บริโภค

6. สถาบันสื่อสารมวลชน

สถาบันสื่อสารมวลชน เป็นสถาบันรับใช้สังคม ซึ่งดำเนินการติดต่อหรือส่งข่าวสาร ความคิดเห็น ประสบการณ์ บทบาทของสังคมด้านต่าง ๆ ไปสู่ประชาชนและสังคมอย่างแพร่หลาย ตลอดจนให้ความรู้และเพลิดเพลินแก่บุคคลในสังคม คำว่าสื่อสารมวลชนนั้นเราหมายความถึงหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ และสิ่งตีพิมพ์อื่น ๆ ซึ่งมีลักษณะในการดำเนินการข้างต้น

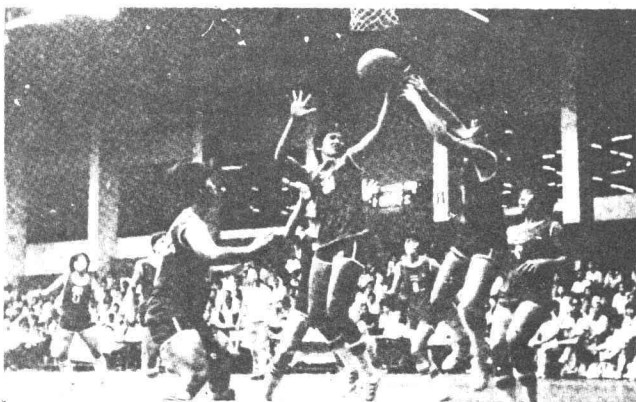
สถาบันสื่อสารมวลชนมีบทบาทต่อสังคมปัจจุบันเกือบทุกขั้นตอน เมื่อตื่นเช้าเราก็คุ้นเคยกับการอ่านหนังสือพิมพ์ ฟังวิทยุเพื่อเก็บข่าวสารด้านต่าง ๆ ที่สนใจ หรือชมรายการทางโทรทัศน์ ภาพยนตร์ ในโอกาสต่าง ๆ เพื่อช่วยผ่อนคลายความจำเจ ซึ่งความคุ้นเคยเหล่านี้มีส่วนในการให้การศึกษา อบรม ถ่ายทอดทัศนคติและการปฏิบัติตนของบุคคลในสังคม ให้มีลักษณะต่าง ๆ ทั้งที่คล้ายคลึงและแตกต่างกัน โดยลักษณะต่าง ๆ เหล่านี้มีการรวมตัวเป็นกลุ่ม เช่น กลุ่มความคิด กลุ่มความนิยม กลุ่มปฏิบัติตน เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่าสถาบันสื่อสารมวลชนมีบทบาทในการชี้หรือนำให้สังคมหลุดเข้าไปสู่ความเจริญได้ ถ้าทุกคนเข้าใจบทบาทและหน้าที่ที่ถูกต้องของสื่อสารมวลชน และช่วยกันสนับสนุนให้สื่อสารมวลชนมีความรับผิดชอบในการเสนอข่าว สร้างประสามติ เสนอแนะดูแลรักษาสิทธิเสรีภาพของประชาชน รักษาประโยชน์ของประเทศตน รักษาสัมพันธ์ภาพอันดีระหว่างมนุษย์ ครอบครัว หรือเชื้อชาติ

สถาบันสื่อสารมวลชนของไทยปัจจุบัน จัดว่าเป็นสถาบันที่มีสิทธิเสรีภาพและดำเนินการทางสื่อสารมวลชนได้บ้างในบางส่วน ขณะเดียวกันก็ยังมีลักษณะที่อาจชี้หน้าสังคมไทยไปในทิศทางที่ไม่น่าชื่นชมนัก จึงเป็นหน้าที่ของนักเรียนที่จะต้องช่วยดูแลรักษาให้สถาบันสื่อสารมวลชนของไทยปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวได้อย่างถูกต้องและสมควร

7. สถาบันนันทนาการ

มนุษย์ทุกคนย่อมมีความต้องการที่จะพักผ่อนหย่อนใจหรือออกกำลังกาย สำหรับผ่อนคลายความตึงเครียดในชีวิตประจำวัน ทั้งนี้เพื่อให้ได้รับความเพลิดเพลิน เจริญใจ และพร้อมที่จะเผชิญกับปัญหาประจำวันในชีวิตต่อไปอีก และเพื่อสนองความต้องการดังกล่าว จึงเกิดสถาบันนันทนาการขึ้น

คำว่า "นันทนาการ" (*recreation*) มีความหมายตามตัวว่า "การพักผ่อนหย่อนใจ" คือหมายถึง การที่คนเราใช้เวลาว่างให้เป็นประ-

การละเล่น กีฬาและการออกกำลังกาย เพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดในการทำงานประจำวัน เป็นวิธีหนึ่งของสถาบันนันทนาการ ซึ่งมีความสำคัญและเกิดขึ้นในทุกสังคม

โยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม เช่น การชมภาพยนตร์ การเล่นกีฬา การทำงานอดิเรกที่ตนชอบ หรือ การร่วมพัฒนาชุมชน เป็นต้น

นันทนาการ ในความหมายทางสังคมวิทยาหมายถึง “กิจกรรมใดที่บุคคลเข้าร่วมทำ เพื่อใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ด้วยความสมัครใจ และเมื่อกระทำแล้วเกิดความสุขกายสบายใจ สนุกสนานรื่นเริง” สถาบันนันทนาการจึงมีบทบาทสำคัญในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อประโยชน์ในการพักผ่อนหย่อนใจของคนไทย ทั้งในรูปการกีฬาและการบันเทิง ทำให้เกิดประเพณี การกีฬา และการบันเทิงขึ้นในท้องถิ่นต่าง ๆ ทั่วประเทศไทย เช่น การเล่นตะกร้อ สะบ้า ฟุตบอล และเต้นกำรำเคียว เป็นต้น

สถานภาพของบุคคลทางสังคม

ในสังคมขนาดใหญ่ย่อมมีความสลับซับซ้อน กล่าวคือ สังคมจะประกอบด้วยบุคคลกลุ่มใหญ่ ๆ หลายกลุ่ม และบุคคลเหล่านั้นมีความแตกต่างกันในด้านการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ การอาชีพ และมีอัตราการย้ายถิ่นสูง ฉะนั้นการติดต่อการกระทำระหว่างกันทางสังคมของบุคคลในสังคมดังกล่าวจึงเป็นลักษณะความสัมพันธ์ต่อกันโดยอาศัยตำแหน่งทางสังคม คือมิใช่เป็นการติดต่อไปในทางส่วนตัว และนี่เองทำให้เกิด “สถานภาพ” (status) ซึ่งมีความสำคัญยิ่งต่อการดำเนินชีวิตในสังคม ตัวอย่างเช่น นาย ก. เป็นนักเรียนของโรงเรียนแห่งหนึ่ง นาย ก. ก็จะมีสถานภาพเป็นนักเรียนของโรงเรียนแห่งนั้น เมื่อ นาย ก. ประสงค์จะไปเสียเงินค่าเล่าเรียน นาย ก. จะนำเงินไปชำระกับนางสาว ข. ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่การเงินของโรงเรียน นาย ก. ย่อมจะกระทำการติดต่อชำระค่าเล่าเรียนกับ นางสาว ข. ได้ โดยที่ นาย ก. ไม่เคยรู้จักกับนางสาว ข. มาก่อนเลย แต่ทั้งสองสามารถติดต่อกันได้ทางสังคม คือ นาย ก. ชำระเงินค่าเล่าเรียนได้โดยเรียบร้อย ทั้งนี้โดยอาศัยสถานภาพของบุคคลทั้งสองเป็นตัวกำหนด คือ นาย ก. มีสถานภาพเป็นนักเรียน มีหน้าที่เสียค่าเล่าเรียน ส่วนนางสาว ข. มีสถานภาพเป็นเจ้าหน้าที่การเงินของโรงเรียน ย่อมมีหน้าที่รับชำระเงินค่าเล่าเรียนของนักเรียนทุกคนของโรงเรียน

ความหมายของสถานภาพ

สถานภาพนั้น หมายถึงตำแหน่งที่ได้จากการเป็นสมาชิกของกลุ่มในสังคม และบุคคลคนเดียว อาจมีหลายตำแหน่ง ขอยกตัวอย่างเช่น นาย ก. มีตำแหน่งเป็นลูกชายของพ่อ เป็นนักเรียนของโรงเรียน เป็นสมาชิกชมรมภาษาอังกฤษ และเป็นเจ้าหน้าที่ของกระทรวงศึกษาธิการ เป็นต้น

สถานภาพ ในความหมายทางสังคมวิทยาหมายถึง “ตำแหน่งในโครงสร้างทางสังคม ซึ่งแสดงถึงสิทธิและหน้าที่ทั้งหมดที่บุคคลมีอยู่เกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นและสังคมโดยส่วนรวม สถานภาพมีความหมายเป็นการเปรียบเทียบความสูงต่ำในสังคม กล่าวคือ บุคคลมีสิทธิที่จะเรียกร้องให้ผู้อื่นเคารพยกย่อง และในขณะที่เดียวกันสถานภาพจะกำหนดว่า บุคคลนั้นมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติต่อบุคคลอื่นอย่างไร สถานภาพเป็นสิ่งเฉพาะตัวบุคคลซึ่งทำให้บุคคลนั้นแตกต่างไปจากผู้อื่น”

นักสังคมวิทยาถือว่าสถานภาพมีความสำคัญมาก เพราะสถานภาพหรือตำแหน่งเป็นตัวกำหนด

ว่าบุคคลใดจะพึงปฏิบัติตนอย่างไร จะมีสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบประการใด ในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม ขอยกตัวอย่างเช่น นักเรียนเข้าใหม่ต้องไปรายงานตัวกับเจ้าหน้าที่ของโรงเรียน เพื่อแสดงตนว่าประสงค์จะเข้าศึกษาในโรงเรียนนั้น เจ้าหน้าที่ก็จะให้นักเรียนกรอกแบบฟอร์มต่าง ๆ โดยที่ทั้งนักเรียนและเจ้าหน้าที่ดังกล่าวต่างไม่รู้จักกันมาก่อนเลย แต่การรายงานตัวก็สามารถดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย ทั้งนี้เพราะต่างฝ่ายต่างรู้สถานภาพของตนเองว่า มีหน้าที่หรือบทบาทที่จะต้องปฏิบัติอย่างไร

ประเภทของสถานภาพ

สังคมวิทยาจำแนกสถานภาพตามลักษณะของวิถีทางที่บุคคลพึงได้รับออกเป็น 2 ประเภท กล่าวคือ

1. **สถานภาพที่ติดตัวมา (ascribed status)** เป็นเรื่องที่บุคคลได้รับสถานภาพมา โดยสังคมเป็นผู้กำหนดซึ่งอาจจำแนกได้ดังนี้

1.1 **สถานภาพทางวงศ์ญาติ** เช่น นาย ก. เป็นบิดาของนาย ข. และนาย ข. เป็นพี่ชายของนาย ค. ซึ่งเป็นสถานภาพที่ติดตัวมาโดยกำเนิด

1.2 **สถานภาพทางเพศ** คือ บุคคลที่เกิดมาเป็นเพศใด เช่น เป็นเพศชาย หรือเป็นเพศหญิง บุคคลนั้น ๆ ย่อมจะได้รับการสถานภาพทางเพศที่แตกต่างกัน เช่น ผู้ที่เกิดมาเป็นเพศชายเรียกว่าเด็กชาย และเมื่ออายุครบ 15 ปีบริบูรณ์ก็จะเรียกว่านาย ส่วนผู้ที่เกิดมาเป็นเพศหญิงเรียกว่าเด็กหญิง ครั้นเมื่ออายุครบ 15 ปีบริบูรณ์จะเรียกว่านางสาว เป็นต้น

1.3 **สถานภาพทางอายุ** หมายความว่า บุคคลได้รับสถานภาพตามเกณฑ์อายุของตน สังคมไทยมีกฎหมายบัญญัติไว้ว่า ชายหรือหญิงจะบรรลุนิติภาวะเมื่อมีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ ฉะนั้นสิทธิและหน้าที่ของบุคคลที่บรรลุนิติภาวะแล้ว ย่อมแตกต่างไปจากบุคคลที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ จะทำการสมรสได้ก็ต่อเมื่อได้รับความยินยอมจากบิดามารดาหรือผู้ปกครองโดยชอบธรรมเสียก่อน ส่วนผู้ที่บรรลุนิติภาวะแล้วสามารถทำการสมรสได้เลยโดยไม่จำเป็นต้องได้รับความยินยอมจากบิดามารดาหรือผู้ปกครองแต่อย่างใด

1.4 **สถานภาพทางเชื้อชาติ** บุคคลที่เกิดมาจากเชื้อชาติใดก็มีสถานภาพของเชื้อชาตินั้น ๆ เช่น บุคคลที่เกิดมามีเชื้อชาติไทย จะได้รับสถานภาพทางสังคมว่าเป็นคนเชื้อชาติไทย

1.5 **สถานภาพทางถิ่นกำเนิด** บุคคลที่เกิดมาในถิ่นกำเนิดใด ย่อมได้รับสถานภาพว่าเป็นคนท้องถิ่นนั้น เช่น บุคคลที่เกิดทางภาคเหนือของประเทศไทย จะได้รับสถานภาพว่าเป็น “ชาวเหนือ” ส่วนคนที่เกิดทางภาคใต้ก็ได้ชื่อว่าเป็น “ชาวปักษ์ใต้”

2. **สถานภาพที่ได้มาภายหลัง (achieved Status)** สถานภาพประเภทนี้เป็นสถานภาพที่ได้มาภายหลังเพิ่มเติมจากสถานภาพเดิม เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงตามเงื่อนไขในระบบเครือญาติและความสามารถเฉพาะตัว ซึ่งจำแนกได้ดังต่อไปนี้

2.1 **สถานภาพทางสมรส** หมายความว่าบุคคลได้รับสถานภาพสามีหรือภรรยาหลังจาก

ทำการสมรสถูกต้องตามกฎหมายแล้ว ขอยกตัวอย่างเช่น นาย ก. ทำการสมรสกับนาง ข. นาย ก. ได้รับสถานภาพเป็นสามีของนาง ข. ขณะเดียวกันนาง ข. ก็ได้รับสถานภาพเป็นภรรยาของนาย ก.

2.2 สถานภาพทางบิดามารดา ชายหญิงที่ทำการสมรสแล้วและมีบุตร ฝ่ายชายจะได้รับสถานภาพบิดา และฝ่ายหญิงได้รับสถานภาพมารดา

2.3 สถานภาพทางการศึกษา บุคคลที่ได้รับการศึกษาในระดับใด ย่อมจะได้รับสถานภาพแห่งผลสำเร็จตามการศึกษาที่ตนได้รับมา ขอยกตัวอย่างเช่น ผู้ที่จบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาจะได้รับสถานภาพหรือการยกย่องในสังคมว่าเป็นผู้มีความรู้ระดับมัธยมศึกษา ส่วนผู้ที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี จะได้รับการยกย่องจากสังคมว่าเป็นบัณฑิต เหล่านี้เป็นต้น

2.4 สถานภาพทางอาชีพ สังคมประชาธิปไตยเปิดโอกาสให้บุคคลหรือสมาชิกของสังคม ได้มีโอกาสเลือกประกอบอาชีพตามความสนใจ ความรู้ ทักษะและความสามารถของแต่ละบุคคล ฉะนั้นบุคคลย่อมได้รับสถานภาพทางอาชีพ ตามประเภทอาชีพที่ตนกระทำ เช่น มีสถานภาพเป็นกรรมกรช่างฝีมือ หรือผู้ประกอบการวิชาชีพ เช่น ครู ทนายความและแพทย์ สถานภาพของอาชีพนี้ ในทางสังคมประชาธิปไตยย่อมเปลี่ยนแปลงได้ตามความสามารถ ความสัมฤทธิ์ผล และความสมัครใจของแต่ละบุคคล เช่น เดิมมีสถานภาพเป็นกรรมกรไร้ฝีมือ (unskilled-labor) แต่เป็นคนขยันขันแข็งใฝ่หาความรู้ เสริมทักษะใฝ่ตนอยู่เสมอ เมื่อทำงานนานเข้าก็มีความรู้ความชำนาญ หรือทักษะในงานมากขึ้น ก็อาจเปลี่ยนสถานภาพทางอาชีพเป็นกรรมกรที่มีฝีมือ หรือเป็นช่างฝีมือได้ หรือเป็นลูกจ้างก็อาจเปลี่ยนเป็นนายจ้างหรือผู้ประกอบการได้ เป็นต้น

สถานภาพของบุคคลต่าง ๆ ในชีวิตทางสังคม

สังคมประกอบด้วยสถานภาพหรือตำแหน่งมากมาย บุคคลหนึ่งอาจจะมีหลายสถานภาพ เช่น มีสถานภาพเป็นพ่อของลูก เป็นคนงานของบริษัทก่อสร้าง และเป็นลูกเสือชาวบ้าน เหล่านี้เป็นต้น สถานภาพเป็นตัวกำหนดว่าบุคคลนั้นมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติต่อบุคคลอื่นอย่างไร สถานภาพจึงหมายถึงสิทธิและหน้าที่ที่บุคคลนั้นมีอยู่ในความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น อนึ่งสถานภาพมีลักษณะเป็นสิ่งที่เฉพาะตัวบุคคลนั้น ซึ่งทำให้บุคคลนั้นแตกต่างไปจากผู้อื่น และมีสิ่งที่เป็นเครื่องหมายของตัวเอง เช่น ร.ต.อ. พิชิต พิทักษ์รชน มีสถานภาพเป็นนายตำรวจก็เป็นตำแหน่งเฉพาะตัว ร.ต.อ. พิชิตฯ ซึ่งมีเครื่องหมายและเครื่องหมายศบอตำแหน่ง ทำให้ทราบได้ทันทีว่าเป็นตำแหน่งอะไร

บุคคลจะต้องมีสถานภาพของตนเองอยู่เสมอ เช่น สถานภาพที่ติดตัวมา คือ ชายกับหญิง หรือสถานภาพที่ได้มาภายหลัง เช่น ครู แพทย์ ทนายความ ลูกจ้าง และนายจ้าง ฯลฯ สถานภาพที่ได้มาภายหลัง เปลี่ยนแปลงได้ตามความสามารถและความสมัครใจของแต่ละบุคคล นอกจากนั้นสถานภาพบางอย่างก็มีการสืบต่อเนื่องกัน เช่น นักเรียน ม. 4 จะต้องเป็นนักเรียน ม. 3 มาก่อน เป็นต้น

สังคมไทยให้ความสำคัญและความสำคัญในเรื่องสถานภาพมาก เช่น มีการยกย่องและคารวะแก่บุคคลตามสถานภาพ กล่าวคือ มีการยกย่องผู้ที่มีสถานภาพต่าง ๆ โดยจะเรียกว่า น้อง พี่ ป้า น้า อา

หรือคุณลุง คุณตา และคุณยาย ซึ่งแสดงออกถึงการยกย่องสถานภาพของบุคคล สำหรับผู้มีตำแหน่งต่าง ๆ เช่น ครู อาจารย์ แพทย์ นายอำเภอ ผู้พิพากษา ก็มักจะมีการเรียกสถานภาพของบุคคลนั้น ๆ แทนการเรียกชื่อ ขอยกตัวอย่างเช่น นายพิชัย คุรุวาท เป็นอาจารย์อยู่ในโรงเรียน คนทั่วไปจะไม่เรียกชื่อนายพิชัย แต่จะเรียกสถานภาพ หรือตำแหน่งที่นายพิชัยได้รับ คือเรียกว่า “อาจารย์” เป็นต้น

การจัดระเบียบทางสังคม 3

มนุษย์เกิดขึ้นมาในสังคมและได้อาศัยอยู่ร่วมกันในสังคม ฉะนั้นจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่มนุษย์จะต้องมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม และเพื่อให้ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในสังคมดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย จำต้องมีการจัดระเบียบทางสังคม (social organization) ทั้งนี้เพื่อควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ให้อยู่ในระเบียบและกฎเกณฑ์ที่สังคมได้กำหนดไว้ ในลักษณะที่เป็นหน้าที่นั่นเอง

นักเรียนได้เรียนมาแล้วเกี่ยวกับความหมาย ประเภท และลักษณะของวัฒนธรรมในบทที่ 1 และคงจำได้ว่าลักษณะของวัฒนธรรมข้อสุดท้ายคือ วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตหรือแบบแผนการดำเนินชีวิตซึ่งแท้จริงก็คือ วัฒนธรรมในลักษณะที่เป็นหน้าที่นั่นเอง

หน้าที่ของวัฒนธรรม

1. วัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดความแตกต่างของมนุษย์และสัตว์ ดังจะเห็นได้จากคนบางกลุ่มยังมีวัฒนธรรมน้อยและมีวัฒนธรรมที่ใกล้เคียงกับความเป็นอยู่ของสัตว์ แต่เมื่อพัฒนาขึ้น วัฒนธรรมจะแตกต่างกับสัตว์เด่นชัดยิ่งขึ้น
2. วัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดความเข้าใจ เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่สั่งสอนกันมา เมื่อมนุษย์พบเห็นสิ่งใดก็จะเกิดความเข้าใจจากการสั่งสอนแนะนำของผู้มีอาวุโสหรือประสบการณ์มาก่อน
3. วัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดรูปแบบและลักษณะของสถาบัน สังคมต่าง ๆ มีลักษณะของสถาบันแตกต่างกันไป เช่น สถาบันครอบครัวของสังคมหนึ่งนิยมให้มีสมาชิกครอบครัวมากมาย คือมีทั้งบิดา มารดา บุตร ภรรยาของบุตร หลาน หรือรวมทั้งญาติของบิดามารดา เป็นต้น ในขณะที่อีกสังคมหนึ่งจะนิยมการมีสมาชิกเพียงแต่บิดา มารดา และบุตร เมื่อบุตรมีภรรยา ก็จะแยกครอบครัวออกไปอีก เป็นต้น
4. วัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคม เช่น สมควรมีครอบครัวเมื่อไร กิริยามารยาทของหญิงและชายควรแตกต่างกันอย่างไร

รวมความแล้วจะเห็นได้ว่าวัฒนธรรม ก็คือกระบวนการจัดระเบียบสังคม ว่าในสถานการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง สมาชิกสังคมต้องปฏิบัติอย่างไร ถ้าฝ่าฝืน สังคมก็จะมีการลงโทษในระดับต่าง ๆ ทั้งนี้โดยทั่วไปการจัดระเบียบสังคมด้วยวัฒนธรรมจะประกอบด้วยส่วนประกอบสำคัญ ๆ ของวัฒนธรรม ได้แก่ ค่านิยม บรรทัดฐาน วิถีชาวบ้าน ศิลธรรมจรรยา กฎหมายและบทบาทของบุคคลในสังคม

1. ค่านิยม

ในการดำเนินชีวิตของคนเรานั้น บุคคลย่อมต้องประสบกับการตัดสินใจที่จะเลือกในระหว่างหลายสิ่งหรือในหลายสถานการณ์ว่า ตนนั้นต้องการสิ่งใดหรือจะเลือกปฏิบัติตนในสถานการณ์นั้น ๆ อย่างไร และการที่บุคคลตัดสินใจเลือกสิ่งใดหรือปฏิบัติตนตามความต้องการหรือความพอใจนั้น เรียกว่าได้ว่าเป็น “ค่านิยม” (value) ของบุคคลนั้น ขอยกตัวอย่างเช่น นาย ก. เป็นคนขยันทำงานเอาการ นาย ก. ก็ย่อมจะปฏิบัติตนตามความต้องการของตน เพราะฉะนั้น นาย ก. จึงมีค่านิยมของความขยันขันแข็ง เหล่านี้เป็นต้น

นักสังคมวิทยาบางคนได้ให้นิยามศัพท์ของ “ค่านิยม” ว่าเป็น ความคิดในเรื่องที่ควรจะเป็น เช่น การที่บุคคลหนึ่งบุคคลใดเลือกปฏิบัติสิ่งหนึ่งสิ่งใดลงไป ก็ย่อมจะแสวงหาคำตอบให้กับตนเองเสียก่อนว่า “ค่านิยม” คือการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าอะไรบ้างเป็นสิ่งที่ถูกต้อง และอะไรบ้างมีความสำคัญที่สมควรยึดว่า การกระทำนั้น ๆ สมควรหรือไม่ และมีใครบ้างที่เขาปฏิบัติกันอย่างนั้น หรืออาจอธิบายได้ว่าค่านิยมของบุคคลนั้นเป็นอย่างไร ตัวอย่างเช่น นาย ก. เป็นคนขยันทำงานเอาการ นาย ก. จึงมีค่านิยมของความขยันขันแข็ง เหล่านี้เป็นต้น

จึงอาจสรุปความหมายของคำว่า “ค่านิยม” ไว้ว่า ค่านิยมคือสิ่งซึ่งเป็นที่ปรารถนาหรือสิ่งที่สมาชิกของสังคมอยากจะได้เพราะคาดหวังในประโยชน์ที่พึงได้รับ ค่านิยมเป็นหลักการ เป้าประสงค์ หรือมาตรฐานที่สมาชิกทุกชั้นของสังคมยอมรับและพร้อมจะปฏิบัติ และช่วยให้สังคมดำรงชีวิตด้วยการกระทำระหว่างกันในสังคมอย่างมีความสุข

เมื่อก่านิยมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นกับบุคคลทุกบุคคลแล้ว เมื่อบุคคลรวมกันอยู่ในสังคม จึงทำให้ค่านิยมของกลุ่มคนต่าง ๆ ในสังคมหรือที่อาจเรียกว่าค่านิยมของสังคม มีบทบาททำให้ลักษณะความคิดเห็น ความยึดมั่นและการปฏิบัติตนของสมาชิกสังคมมีรูปแบบต่าง ๆ ค่านิยมที่เหมาะสมถูกต้องกับสังคมแต่ละสังคมแต่ละยุคสมัยเท่านั้นจึงจะจัดระบบให้สังคมนั้น ๆ ดำรงและพัฒนาต่อไปในทางดีงามสำหรับสังคมทั่วไปนั้น ค่านิยมที่เหมาะสมได้แก่ความซื่อสัตย์ ความขยันหมั่นเพียร ความเสียสละ การประหยัด และความสามัคคี เหล่านี้เป็นต้น

2. บรรทัดฐาน

ความหมายของคำว่า “บรรทัดฐาน” (norms) พอสรุปได้ดังนี้ “บรรทัดฐานได้แก่ระเบียบแบบพฤติกรรม กฎเกณฑ์ หรือคตินิยมที่สังคมกำหนดไว้ เพื่อเป็นแนวทางให้บุคคลซึ่งเป็นสมาชิกของสังคมยึดถือปฏิบัติในสถานการณ์ต่าง ๆ ผลสืบเนื่องจากการที่สมาชิกของสังคมมีการติดต่อ มีการ

สัมพันธ์ได้อย่างราบรื่นและบังเกิดความสะดักสะบายนี่ ก็เพราะแต่ละฝ่ายต่างปฏิบัติตามบรรทัดฐาน ซึ่งทุกคนมีความเข้าใจร่วมกันว่า ในสถานการณ์นั้น ๆ ตนจะต้องปฏิบัติตนอย่างนี้อย่างนั้น ทำให้เกิดความแน่นอนและความเป็นระเบียบในการดำเนินชีวิตในสังคม” ความแตกต่างของค่านิยมและบรรทัดฐานจึงอยู่ที่ค่านิยมเป็นแบบแผนทั่วไปมิได้ระบุว่าจะทำอย่างไรในสถานการณ์ต่าง ๆ แต่บรรทัดฐานเป็นแบบแผนที่ระบุไว้ในสถานการณ์เช่นใด บทบาทใดควรประพฤติหรืองดเว้นประพฤติอย่างไร

ทุกสังคมจะต้องมีกฎหรือระเบียบซึ่งสมาชิกของสังคมต้องเรียนรู้ และการเรียนรู้ดังกล่าว จะช่วยให้สมาชิกของสังคมสามารถคาดการณ์ล่วงหน้าถึงพฤติกรรมของเพื่อนสมาชิกอื่น ๆ ได้ ขอยกตัวอย่างเช่น ในสังคมไทยในกรณีที่ นาย ก. ขับรถยนต์ไปถึงสี่แยกที่มีการใช้สัญญาณไฟเป็นเครื่องกำกับการจราจร และเมื่อนาย ก. เห็นสัญญาณไฟทางด้านที่นาย ก. กำลังจะขับผ่านไปเป็นสัญญาณไฟสีเขียว นาย ก. ก็จะขับรถแล่นผ่านสี่แยกนั้นไป โดยนาย ก. ทราบล่วงหน้า เพราะได้เรียนรู้ในเรื่องกฎการจราจรมาแล้วว่า เมื่ออาณัติสัญญาณไฟด้านที่นาย ก. เห็นและกำลังจะขับผ่านไปนั้นเป็นสีเขียว สัญญาณไฟของด้านที่ถนนตัดขวางตรงสี่แยกนั้นจะต้องเป็นสีแดง ซึ่งผู้ขับรถที่เห็นสัญญาณไฟสีแดงจะต้องหยุดรถเพื่อให้ผู้ขับรถที่ได้สัญญาณไฟสีเขียวผ่านไป กฎจราจรดังกล่าวข้างต้นจึงเป็น “บรรทัดฐาน” อย่างหนึ่ง

จากตัวอย่างดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า “บรรทัดฐาน” เป็นพฤติกรรมซึ่งสมาชิกของสังคมนั้น ๆ สามารถคาดการณ์ได้ล่วงหน้า ทุกคนจะต้องประพฤติปฏิบัติอย่างนั้น ฉะนั้น “บรรทัดฐาน” จึงมีลักษณะเป็นเครื่องมือในการควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกของสังคม บรรทัดฐานนี้แยกออกได้เป็นวิถีชาวบ้าน ศีลธรรมจรรยา กฎหมาย และบทบาทของบุคคลในสังคม

3. วิถีชาวบ้าน

กล่าวได้ว่าวิถีชาวบ้าน (folk-ways) เป็นแนวทางในการปฏิบัติหน้าที่ที่ทุกคนในสังคมปฏิบัติกันโดยทั่วไปจนเกิดความเคยชิน ซึ่งไม่จำเป็นต้องมีศีลธรรมหรือกฎหมายบังคับ หากผู้ใดละเมิดหรือฝ่าฝืนงดปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติตาม ก็จะไม่ได้รับโทษทัณฑ์แต่ประการใด นอกจากจะได้รับการวินิจฉัยนิทาว่าประพฤตินั้นหรือ

การแต่งกายของหญิงไทยสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

มีมารยาทไม่เหมาะสมเท่านั้น ขอยกตัวอย่างเช่น ในสังคมไทยมีวิถีประจำว่าบุคคลที่ไปงานศพจะต้องแต่งกายไว้ทุกข์ หากบุคคลหนึ่งบุคคลใดไม่ปฏิบัติตาม ก็จะได้รับ การเพ่งมองและซุบซิบนิทาว่า แต่งกายไม่ถูกกาลเทศะ หนึ่ง วิถีประจำอาจะจะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสมัยนิยม เช่น สมัยนิยมของการแต่งกายอันได้แก่แบบของเสื้อผ้า และเครื่องประดับ เป็นต้น

การแต่งกายสมัยปัจจุบัน

วัฒนธรรมการแต่งกายเป็นบรรทัดฐานแบบวิถีชาวบ้านที่แตกต่างกันไปในแต่ละยุคของสังคม เป็นสิ่งหนึ่งที่ชี้ชัดถึงหน้าที่ของวัฒนธรรมในการกำหนดความแตกต่างระหว่างมนุษย์และสัตว์

4. ศีลธรรมจรรยา

ศีลธรรมจรรยาหรือจารีต (mores) เป็นกฎศีลธรรมซึ่งถือกันว่าเป็นแบบแผนความประพฤติที่มีความสำคัญกว่าวิถีชาวบ้าน เพราะเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับสวัสดิภาพหรือความดีความชั่ว ซึ่งในกรณีนี้ผู้ไม่ปฏิบัติตามจะได้รับปฏิกิริยาตอบโต้ที่รุนแรงจากสมาชิกของสังคมมากกว่าวิถีชาวบ้าน ตัวอย่างเช่น คนไทยมีศีลธรรมจรรยาไม่บริโภคนเนื้อสุนัข หรือเนื้อแมว เพราะถือว่าสัตว์ทั้งสองประเภทเป็นสัตว์เลี้ยงที่นำรักรนำเอ็นดูและนำสงสาร หากทราบว่าคุณใดบริโภคเนื้อสุนัขหรือเนื้อแมว บุคคลผู้นั้นจะได้รับปฏิกิริยาตอบโต้จากสังคม เช่น จะมีผู้คนพากันรังเกียจเจียดจันท์ ไม่คบค้าสมาคมด้วย เพราะเกิดความรู้สึกว่าคุณที่บริโภคเนื้อสุนัขหรือเนื้อแมว เป็นผู้ที่ขาดศีลธรรมจรรยา มีจิตใจที่โหดเหี้ยม จึงสามารถบริโภคเนื้อสุนัขหรือเนื้อแมวซึ่งเป็นสัตว์เลี้ยงได้ลงคอ

5. กฎหมาย

เป็นข้อบังคับที่รัฐบัญญัติขึ้นมา โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะบังคับบุคคลในรัฐให้ปฏิบัติหรืองดปฏิบัติ และควบคุมพฤติกรรมของบุคคลในรัฐ เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยและสวัสดิภาพของรัฐ โดยส่วนรวม ในกรณีที่มีการละเมิดหรือฝ่าฝืน บุคคลนั้น ๆ จะได้รับโทษทัณฑ์ตามบทบัญญัติของกฎหมายที่บังคับใช้อยู่ในขณะนั้น

อาจกล่าวได้ว่าโดยทั่วไป กฎหมายมีที่มาจากวิถีชาวบ้านและศีลธรรมจรรยา ฉะนั้นกฎหมายที่ดีจึงมีบทบัญญัติให้สอดคล้องกับวิถีชาวบ้านหรือศีลธรรมจรรยา นอกจากนั้นกฎหมายที่ดีจะต้องมีลักษณะที่เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เป็นอยู่ในขณะนั้น และไม่ขัดต่อความรู้สึกของประชาชนส่วนใหญ่ของรัฐด้วย

6. บทบาทของบุคคลในสังคม

ดังได้กล่าวไว้ในบทที่สองแล้วว่า บุคคลจะต้องมีสถานภาพหรือตำแหน่งในฐานะที่เป็นสมาชิก

ของสังคมและเมื่อบุคคลรู้สถานภาพของตนเองแล้ว ย่อมจะต้องแสดงบทบาทได้อย่างถูกต้องตามสถานภาพของตน จึงอธิบายได้ว่าบทบาท หมายถึงการปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพ

“บทบาท” (role) ในความหมายทางสังคมวิทยาหมายถึง “แบบแผนของความต้องการ เป้าหมาย ความเชื่อ ความรู้สึก ทศนคติ ค่านิยม และการกระทำที่สมาชิกของสังคมต่างคาดหวังว่า ควรจะเป็นไปตามลักษณะของตำแหน่งต่าง ๆ ที่มีอยู่”

บุคคลจะแสดงบทบาทของตนในสังคมแต่เพียงฝ่ายเดียวไม่ได้แต่จะต้องแสดงบทบาทสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ซึ่งบุคคลนั้น ๆ จะต้องรู้จักหรือเข้าใจบทบาทหรือหน้าที่ของตนและแสดงปฏิกิริยาตอบสนองด้วย ฉะนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า บทบาทเป็นวิธีการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมของบุคคลที่ร่วมสังสรรค์กันว่า จะปฏิบัติตนต่อกันอย่างไร หรือคาดหวังว่าผู้อื่นจะปฏิบัติต่อตนอย่างไร เช่น นักเรียนคาดหวังในบทบาทของครูว่า ครูควรจะเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถถ่ายทอดวิชาความรู้ นั้น ๆ แก่นักเรียนได้ ในขณะที่เดียวกัน ครูก็ต้องเข้าใจในหน้าที่ของตนในฐานะที่เป็นครูว่า ครูมีบทบาทหรือหน้าที่ที่จะต้องให้ความรู้แก่นักเรียน เหล่านี้เป็นต้น

ในเมื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมจำเป็นต้องมีความสัมพันธ์โดยบทบาทของบุคคลตามสถานภาพแล้ว สังคมจะมีลักษณะอย่างไรจึงขึ้นอยู่กับบทบาทที่แต่ละคนปฏิบัติ เช่น ถ้าสมาชิกของสังคมเข้าใจและปฏิบัติตามบทบาทของตนอย่างถูกต้องและเคร่งครัด สังคมก็จะมีระเบียบ มีการพัฒนาไปสู่ความเจริญ ความมั่นคง ในทางตรงกันข้าม ถ้าสมาชิกของสังคมไม่สนใจปฏิบัติตามบทบาทของตนให้ถูกต้องหรือละเลยการปฏิบัติเสีย ก็จะทำให้เกิดความขัดแย้งภายในสังคม เกิดปัญหาต่าง ๆ ทำให้สังคมไม่สามารถก้าวหน้าพัฒนาต่อไปได้ ช้ำร้ายจะถอยหลังและอ่อนแอลง

ฉะนั้น คนไทยทุกคนจะต้องแสดงบทบาทตามสถานภาพของตน เช่น นักเรียนในฐานะที่เป็นศิษย์ของครูและเป็นนักเรียนของโรงเรียนที่ตนศึกษาอยู่ นักเรียนก็ต้องเคารพเชื่อฟังคำสั่งสอนของครูบาอาจารย์ เคารพและปฏิบัติตามกฎและระเบียบของทางโรงเรียน เพื่อช่วยกันผดุงและรักษาไว้ซึ่งเกียรติยศชื่อเสียงของโรงเรียน ความมั่นคงของโรงเรียนซึ่งก็จะส่งผลให้นักเรียนได้ศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ และนำความรู้ที่ได้ไปพัฒนาสังคมได้ในลักษณะเดียวกัน

จึงกล่าวได้ว่าหากคนไทยทุกคนได้แสดงบทบาทตามสถานภาพของตนให้ถูกต้องตามระเบียบแบบแผนทั้งทางโลก และทางธรรมแล้ว ก็เป็นที่เชื่อได้แน่ว่าสังคมไทยจะมีความรุ่งเรืองในทุกวิถีทาง

สังคม 4

สังคมไทยโดยส่วนรวมแล้วเป็นสังคมซึ่งประชากรประมาณร้อยละ 80 มีการประกอบอาชีพทางเกษตรกรรมในดินแดนส่วนใหญ่ของประเทศหรือเขตชนบท อีกประมาณร้อยละ 20 ประกอบอาชีพด้านอื่นๆ ในดินแดนบางส่วน ทำให้สังคมไทยมีลักษณะใหญ่ๆ แตกต่างกันออกเป็นสังคมชนบทและสังคมเมือง รวมทั้งทำให้โครงสร้างของสังคมอันประกอบด้วยสถาบันต่างๆ และวัฒนธรรมซึ่งเป็นตัวแทนกำหนดบทบาท หน้าที่ และวิถีชีวิตทางสังคมแก่สมาชิกของสังคมทั้งสองแตกต่างกันออกไป ดังนี้

สังคมชนบทไทย

ปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อลักษณะของสังคมชนบท มีปัจจัยสำคัญอยู่ 3 ประการในการศึกษา ลักษณะของสังคมชนบทไทย กล่าวคือ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมทางสังคม และสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม

1. สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ในด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาตินั้น มีลักษณะที่ควรจะศึกษาดังนี้

1.1 ลักษณะทางธรรมชาติ กล่าวคือ ชาวชนบทมีวิถีชีวิตเผชิญหน้าอยู่กับธรรมชาติ และใช้ชีวิตส่วนใหญ่เผชิญโชคชะตากับธรรมชาติโดยตรง เช่น ความแห้งแล้ง ฝนตก น้ำท่วม เป็นต้น

1.2 ความใกล้ชิดกับธรรมชาติ ชาวชนบทมักจะประกอบอาชีพอยู่ในที่โล่งแจ้งและมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับธรรมชาติ เช่น ผืนแผ่นดิน พืชไร่ พืชสวน ป่าไม้ และแสงแดด

1.3 มีชีวิตชนบทอยู่โดดเดี่ยว กล่าวคือ ชาวชนบทกระจัดกระจายกัน อาศัยในที่ประกอบอาชีพตามลักษณะของพื้นที่เกษตรกรรม บ้านเรือนที่อยู่อาศัยมักจะอยู่ห่างไกลกัน

ลักษณะที่เห็นได้ชัดของสังคมชนบท คือประกอบอาชีพอยู่ในที่โล่งแจ้ง หรือประกอบอาชีพกสิกรรม เกษตรกรรม และอยู่อาศัยอย่างกระจัดกระจาย บ้านเรือนมักอยู่ห่างกันเป็นจุด ๆ

2. **สิ่งแวดล้อมทางสังคม** ในส่วนที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม พอสรุปเป็นหัวข้อได้ดังนี้

2.1 ความสัมพันธ์ของชาวชนบทเป็นไปในรูปแบบปฐมภูมิ ซึ่งแสดงออกในรูปของความจงรักภักดีต่อกลุ่ม การเคารพนบถนอบ และการร่วมมือ

2.2 ความแตกต่างทางสังคมมีน้อย กล่าวคือ ชาวชนบทส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร ทำให้ความแตกต่างทางสังคมมีน้อย ทั้งนี้เพราะประกอบอาชีพและมีการปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่นแบบเดียวกัน

2.3 การเคลื่อนไหวทางสังคมไม่สูงนัก ทั้งนี้เนื่องจากอาชีพและรายได้ทางการเกษตรมีลักษณะคงที่ และคนชนบทส่วนใหญ่รักถิ่นฐานบ้านเกิดเมืองนอนของตน

3. **สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม** การปฏิบัติวัฒนธรรมของชาวชนบทแสดงออกในรูปแบบของความเรียบง่าย ตามขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่นและอาชีพ เช่น การร้องเพลงพื้นเมือง การฟ้อน การระบำ ด้วยที่ทำในการประกอบอาชีพ การสวมเสื้อผ้าแบบเรียบง่ายตามประเพณี ซึ่งเห็นในรูปแบบของสังคมเกษตรกรรม เช่น การใส่เสื้อคอกลม เป็นต้น

ลักษณะเด่นของสังคมชนบทไทย

ลักษณะเด่นของสังคมชนบทไทย มีความสำคัญมาก หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าเป็นลักษณะเด่นของสังคมไทยเกือบทั้งสิ้น ในที่นี้จะได้อธิบายถึงลักษณะเด่น และความสำคัญของสังคมชนบท ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. สังคมชนบทไทยมีการรวมตัวกันอย่างแน่นแฟ้น กล่าวคือ ชนบทไทยโดยทั่วไปจะมีความคล้ายคลึงของแบบแผนสังคม และแบบแผนของวัฒนธรรมขั้นมูลฐาน นอกจากนั้นชนบทไทยยังคงมีสภาพความเป็นชนบทที่มีความเคยชินเหมือน ๆ กันเกือบทุกแห่งหน จะมียกเว้นอยู่บ้างเฉพาะบางท้องที่ ซึ่งมีอิทธิพลของวัฒนธรรมเมืองแทรกซึมเข้าไป

2. สังคมชนบทไทยมีพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมโดยส่วนรวมไม่แตกต่างกันมากนัก คือ ประกอบอาชีพทางเกษตรกรรมหรือรับจ้างในการเกษตรกรรม ฉะนั้นจึงทำให้ไม่มีการแบ่งชนชั้นทางสังคมอย่างเห็นได้ชัดเหมือนสังคมเมือง

3. การรวมกลุ่มของสังคมชนบทไทยอยู่ในวงแคบอันจำกัด และมีลักษณะเป็นแบบอรูปนัย (Informal) คือ ไม่เป็นรูปแบบอย่างเป็นทางการ ฉะนั้นบทบาทและหน้าที่ของสมาชิกของกลุ่มจึงมีลักษณะที่ไม่เป็นแบบแผนตายตัว นอกจากนั้นกฎเกณฑ์หรือข้อบังคับต่าง ๆ ของสังคมไม่ค่อยจะแผ่กระจายไปอย่างกว้างขวางและรวดเร็ว

4. ความสัมพันธ์ของสมาชิกของสังคมชนบทในหมู่บ้านหรือครอบครัวชนบท มีลักษณะกลุ่มปฐมภูมิแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์กันแบบญาติพี่น้อง และมีความผูกพันกันอย่างใกล้ชิดสนิทสนมในฐานะเพื่อนที่สนิทชิดชอบ โดยที่มีความสัมพันธ์กันในแบบเครือญาติ จึงมีการนับถืออาวุโสและมีความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน ส่งผลให้การปกครองกันเองมีลักษณะครอบครัว เว้นแต่การปกครองนั้นจะเป็นส่วนที่ทางเมืองจัดการส่งคนมาดูแล

5. วัดเป็นตัวแทนของสถาบันศาสนาและการศึกษาประจำหมู่บ้าน กล่าวคือ วัดเป็นเสมือนศาลาประชาคม เป็นแหล่งที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระเบียบของสังคมทั้งหลาย ทั้งนี้เพราะพระภิกษุสงฆ์มีบทบาทในการให้การอบรมและให้ความรู้แก่ชาวชนบทตั้งแต่เกิดจนตาย

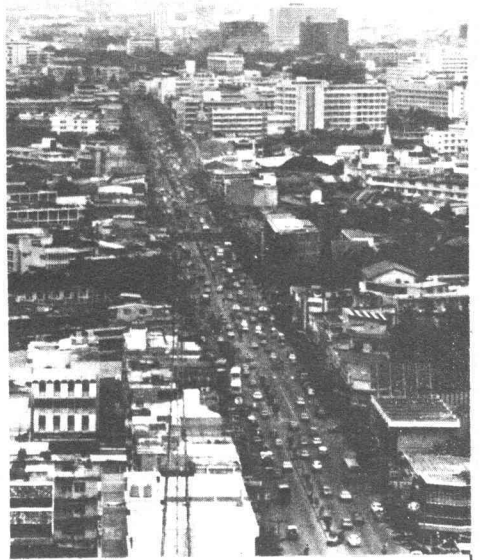
6. ในส่วนที่เกี่ยวกับสถานภาพของชาวชนบทนั้น โดยส่วนรวมกล่าวได้ว่า สถานภาพมาจากลักษณะจำเพาะของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับวัยวุฒิ คุณงามความดี และการที่ได้ผ่านการบวชเรียนในทางพุทธศาสนา ฉะนั้นสัญลักษณ์ของสถานภาพมักแสดงออกในรูปของการเจรจาปราศรัย โดยยึดถือหรือคำนึงถึงอาวุโสเป็นสำคัญ ขอยกตัวอย่างเช่น ผู้ที่มีอายุสูงกว่าบิดามารดาของเรา ก็จะเรียกบุคคลนั้นว่า “ลุง” หรือ “ป้า” เหล่านี้เป็นต้น

สังคมเมืองของไทย

ปัจจัยที่มีผลต่อลักษณะของสังคมเมือง อาจแยกอธิบายลักษณะที่สำคัญของสังคมเมืองเฉพาะที่แตกต่างจากสังคมชนบทได้ดังนี้

1. ทางด้านธรรมชาติ สังคมเมืองมีความสัมพันธ์กับธรรมชาติไม่มากนัก เช่น ไม่ค่อยถูกแสงแดด ลม หรือพืชไร่ สวน ป่าไม้ มากนัก นอกจากนั้นก็จะอยู่อาศัยหนาแน่นในทุกจุด

2. สังคมเมืองเป็นสังคมอุตสาหกรรมและพาณิชยกรรม ชาวเมืองจึงมีชีวิตทำงานอยู่ในโรงงานหรือสถานประกอบการ

สังคมเมืองมีลักษณะทางไกลธรรมชาติ มีการปลูกสร้างตึกราม อาคารอยู่อย่างหนาแน่นในเกือบทุกจุด และเป็นสังคมของอุตสาหกรรมและพาณิชยกรรม ชาวเมืองส่วนใหญ่ประกอบอาชีพอยู่ในตึก อาคารเหล่านั้น

3. ความสัมพันธ์ของชาวเมืองส่วนใหญ่ เป็นไปในรูปแบบของกลุ่มทุติยภูมิ คือ มีความสัมพันธ์แบบมีไซเป็นการส่วนตัว แต่เป็นความสัมพันธ์แบบรูปนัย คือเป็นไปตามระเบียบและกฎเกณฑ์ ความเห็นใจเอื้อเฟื้อแผ่มีน้อย

4. ความแตกต่างทางสังคมมีมาก - ในเมืองจะมีคนร่ำรวยและยากจนชนิดที่เทียบกันไม่ได้ เช่น คนรวยซึ่งมีบ้านหลายหลังและคนจนซึ่งไม่มีแม้ที่นอนประจำ

5. การเคลื่อนไหวทางสังคมมีมาก กล่าวคือ ชาวเมืองมีโอกาสเขยิบฐานะทางเศรษฐกิจของตนได้มากกว่า ขณะเดียวกันก็มีการย้ายภูมิลำเนาถิ่นที่อยู่มากกว่าสังคมชนบท

6. มีการแข่งขันกันสูง กล่าวคือ ชาวเมืองต้องต่อสู้แข่งขันเพื่อความอยู่รอดของตนเอง ตลอดเวลา

7. มาตรฐานวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตของชาวเมืองค่อนข้างอยู่ในรูปแบบของอิทธิพลสังคมตะวันตก การแต่งกายแบบตะวันตก เช่น การผูกผ้าพันคอ การสวมเสื้อนอก ฯลฯ

ลักษณะเด่นของสังคมเมือง

ในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันในการศึกษาทางสังคมวิทยาว่า เมื่อกล่าวถึงลักษณะเด่นของสังคมเมืองของสังคมไทยแล้ว อาจแยกอธิบายได้ดังนี้

1. สังคมเมืองเป็นศูนย์กลางความเจริญทั้งในด้านการสังคม การเศรษฐกิจ และการปกครอง รวมถึงการศึกษาของไทย คือเป็นที่รวมของธุรกิจ อุตสาหกรรม สถานการศึกษาทุกระดับ และเป็น ที่ที่ค่านิยมและความเจริญทางวัตถุใหม่ ๆ ถูกรับเข้ามาและแพร่ขยายไปสู่ชนบท

2. สังคมเมืองมีการรวมตัวอย่างหลวม ๆ ทั้งนี้เพราะแบบแผนสังคมและวัฒนธรรมใน แต่ละกลุ่มแตกต่างกันออกไปตามแต่ความเชื่อ ความสะดวก ความพอใจ และประสบการณ์ของสมาชิก จากแหล่งต่าง ๆ ที่มาอยู่ร่วมกัน

3. สังคมเมืองมีลักษณะทางเศรษฐกิจหลากหลาย คือมีทั้ง กรรมกร พ่อค้า ข้าราชการ นักธุรกิจ นักวิชาการ และอื่น ๆ จึงทำให้มีความแตกต่างของสมาชิกตามอาชีพ และระดับเศรษฐกิจ โดยที่คนกลุ่มหนึ่งมีทัศนคติว่าตนมีความรู้และฐานะสูงกว่าคนอีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งคนกลุ่มอื่น ๆ ก็ยอมรับ ทัศนคติดังกล่าว

4. ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคมเมืองมีลักษณะเป็นกลุ่มทุติยภูมิ ทั้งนี้เนื่องจากการสัมพันธ์กันในกลุ่มคนจำนวนมาก เช่น ในโรงงานอุตสาหกรรม บริษัท ห้างร้าน สถาบันศึกษา รวมทั้งเพราะมีความแตกต่างกันในด้านความเป็นอยู่ วัฒนธรรม และการประกอบอาชีพ

5. การรวมกลุ่มเป็นองค์กรของสังคมเมืองเป็นไปในรูปแบบรูปนัย คือเป็นการรวมกลุ่มกัน อย่างมีระเบียบแบบแผนและมีพิธีการ มีวัตถุประสงค์เด่นชัดรัดกุม โดยเฉพาะการดำเนินถึงผลประโยชน์ ของกลุ่มมีมากกว่าสังคมชนบท และการรวมกลุ่มสมาคมนี้จะมีกฎเกณฑ์หรือระเบียบกำหนดไว้อย่าง ชัดเจน

สมาคมหรือกลุ่มที่ตั้งขึ้นในสังคมเมืองจึงถือเป็นกิจกรรมสำคัญของคนในสังคมเมือง ทั้งนี้เพื่อผลประโยชน์ร่วมกันบางประการ เช่น สมาคมผู้ผลิตและผู้จำหน่ายหนังสือ สมาคมพ่อค้าข้าว สมาคมข้าราชการพลเรือน ฯลฯ สมาชิกของสมาคมหรือกลุ่มทุกคนจึงจำเป็นต้องรู้และเข้าใจอย่างแจ่มชัด ในวัตถุประสงค์ของสมาคม กฎระเบียบต่าง ๆ ตลอดจนรู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนตามระเบียบของ กลุ่มและสมาคม

6. สถานภาพของชาวเมือง เกิดขึ้นจากฐานะ คุณวุฒิ การดำรงตำแหน่งในราชการหรือ สถาบันการเมือง และอาชีพ การเจรจาปราศรัยหรือการติดต่อในทางการมักจะเรียกขานกันด้วยตำแหน่ง เช่น อาจารย์ ผู้จัดการ หัวหน้า ผู้พัน หรือท่าน แต่ถึงอย่างไรถ้าหากมีความสนิทสนมกันบ้างแล้วก็อาจ เรียกขานโดยคำนึงถึงอาวุโสเช่นเดียวกับชาวชนบท

สถาบันที่สำคัญของสังคมไทย

สถาบันเป็นองค์ประกอบอย่างหนึ่งของโครงสร้างสังคม สังคมไทยมีสถาบันที่สำคัญหลาย-สถาบัน แต่สถาบันที่มีความสำคัญต่อความอยู่รอดของประเทศชาติและสามารถธำรงไว้ซึ่งชาติไทยให้มี ความเป็นปึกแผ่นมั่นคงมาแต่โบราณกาลมีดังนี้

1. สถาบันชาติ

ชนชาติไทยแต่ดั้งเดิมมีถิ่นกำเนิด ณ ที่ใดยังไม่เป็นที่แน่ชัด คือยังมีการสันนิษฐานต่าง ๆ กัน ดังที่นักเรียนได้เคยศึกษามาแล้วในชั้น ม. 1 ว่า

- 1.1 มีถิ่นฐานเดิมอยู่เหนือลุ่มแม่น้ำแยงซีเกียงเมื่อ 4,000 ปีที่ผ่านมา
- 1.2 มีถิ่นฐานเดิมอยู่ ณ บริเวณที่อยู่ในปัจจุบันนี้ แต่มีการอพยพไปมาทั่วแหลมอินโดจีน ตอนบนต่อกับจีนและอินเดีย
- 1.3 มีถิ่นฐานอยู่ทางใต้ของแหลมอินโดจีนในหมู่เกาะซาวา

แต่อย่างไรก็ตาม เป็นที่ยอมรับกันว่า ชนชาติไทยมีการอพยพในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง แม้อาจจะมีถิ่นกำเนิดในดินแดนประเทศไทยปัจจุบัน โดยอพยพไปมาในดินแดนนี้เอง

การอพยพของชนชาติไทยในสมัยนั้น ได้อาศัยลำน้ำเป็นเส้นทางคมนาคมเป็นหลัก และขณะเดียวกันได้ใช้เป็นแหล่งที่ทำมาหากินด้วย กล่าวกันว่าการเดินทางอพยพของชนชาติไทยนั้น มีความอ่อนนุ่มและไหลลื่นเรื่อยเหมือนน้ำที่แทรกซึม มีการเปลี่ยนสีตามท้องฟ้า และเปลี่ยนรูปไปตามความคิดเคี้ยวของฝั่งแม่น้ำ แต่ได้รักษาไว้ซึ่งลักษณะสำคัญของชาติและภาษา

ชาวไทยที่ตั้งถิ่นฐานในลุ่มแม่น้ำสาละวินได้ชื่อว่า “ไทยใหญ่” ส่วนชาวไทยอีกพวกหนึ่งอพยพไปทางทิศตะวันตก และได้ตั้งอาณาจักรอาหมใน พ.ศ. 1772 ในขณะเดียวกันก็ได้มีชาวไทยอพยพมาตั้งถิ่นฐานในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา สำหรับผู้ที่กระจัดกระจายไปตามลำแม่น้ำโขงกระทั่งแคว้นตั้งเกียมีชื่อว่า “ลาว” ซึ่งถือได้ว่าเป็นคนไทยทั้งสิ้น เรียกว่า “ไทยน้อย”

สำหรับคนไทยในประเทศไทยเรานั้นอยู่ในพวกไทยน้อย ได้ตั้งภูมิลำเนาเริ่มแรกเป็นเมืองขึ้นใหม่ในแคว้น “สิบสองเจ้าไทย” ต่อจากนั้นได้พากันแสวงหาที่ตั้งภูมิลำเนาเรื่อยมาทางใต้ จนกระทั่งถึงแขวงสิบสองปันนาและลานช้าง มีบางพวกข้ามแม่น้ำโขงมาอยู่แขวงลานนา และบางพวกเคลื่อนย้ายลงมาจนถึงแดนเมืองสุโขทัย ลพบุรี และเมืองอู่ทอง ตั้งแต่ในสมัยเมื่อพวกมอญและขอมเคยเป็นใหญ่อยู่ในบริเวณนี้

ฝ่ายชาวไทยที่ได้ตั้งตัวเป็นอิสระในแขวงสุโขทัยได้ตั้งสุโขทัยเป็นราชธานีซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาที่ขอมยังคงปกครองอยู่ ฉะนั้นชาวไทยจึงได้รวบรวมกำลังกันเข้าแย่งการปกครองจากขอม และตั้งตนเป็นใหญ่โดยมีกษัตริย์ไทยพระองค์แรกของประเทศไทย ทำให้ไทยสามารถมีดินแดนที่อยู่ภายใต้การปกครองของตนเองนับแต่ประมาณ พ.ศ. 1781 โดยมีกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา และกรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานีตามลำดับ

มาใน พ.ศ. 2133 เซอร์เจมส์ แลงแคสเตอร์ ชาวอังกฤษได้แล่นเรือมายังภาคตะวันออกเฉียงใต้ได้เรียกประเทศไทยว่า “ประเทศสยาม” เป็นครั้งแรก ซึ่งชาวยุโรปก็นิยมเรียกว่า “ประเทศสยาม” สืบต่อกันมา จนกระทั่งถึงสมัยเมื่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้เป็นนายกรัฐมนตรีในปลายเดือนธันวาคม พ.ศ. 2481 จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้เปลี่ยนชื่อประเทศสยามเป็นประเทศไทย ด้วยสาเหตุที่ว่า

ชื่อของประเทศเรียกกันเป็นสองอย่าง คือไทยและสยาม แต่ประชาชนนิยมเรียกว่าไทย ฉะนั้นจึงเห็นสมควรถือเป็นรัฐนิยมใช้ชื่อประเทศให้เหมาะสมถูกต้องตามชื่อ เชื้อชาติ และความนิยมของประชาชน

ชาติไทยเป็นชาติเก่าแก่ที่มีวัฒนธรรมอันดีงาม และเป็นชาติเดียวในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่สามารถรักษาความเป็นเอกราชเอาไว้ได้ ชาติไทยในสายตาของคนต่างประเทศกล่าวกันว่า เป็นชาติที่มีความสงบสุข เป็นดินแดนที่มีแต่คนยิ้มแย้มแจ่มใส จนมีการขนานนามว่าเป็น “สยามเมืองยิ้ม” อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงโดยทั่วไปในปัจจุบันนี้ไม่ค่อยจะสงบนัก เนื่องจากมีการแทรกซึมบ่อนทำลายของผู้ก่อการร้ายทั้งภายในและภายนอก เพราะฉะนั้นเป็นหน้าที่ของคนไทยทุกคนที่ต้องสมัครสมานสามัคคี มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ยอมเสียสละประโยชน์ส่วนตัว เพื่อธำรงไว้ซึ่งเอกราชของชาติอันเป็นที่รัก และหวังเหยงอึ้งของคนไทยทุกคน

2. สถาบันศาสนา

เท่าที่ปรากฏหลักฐานในประวัติศาสตร์และร่องรอยที่ยังเหลืออยู่ในปัจจุบัน กล่าวได้ว่าศาสนาฮินดูหรือพราหมณ์เป็นศาสนาแรกที่เข้ามามีอิทธิพลครอบคลุมชาติไทย ตั้งแต่ครั้งชาติไทยได้ตั้งถิ่นฐานลงบริเวณภาคเหนือของไทยปัจจุบัน ถึงประมาณพุทธศตวรรษที่ 6 พระเจ้าอโศกมหาราชได้ส่งสมณทูตออกเผยแผ่พุทธศาสนา นับแต่นั้นไทยก็ได้รับเอาพุทธศาสนาเข้าไปเป็นศาสนาของชาวไทยส่วนใหญ่ จนถึงปัจจุบัน

ประมาณ พ.ศ. 1300 ศาสนาพุทธนิกายมหายานเข้าสู่แหลมอินโดจีนทางด้านใต้จากอาณาจักรศรีวิชัย และแผ่ขยายถึงลพบุรีของขอม นิกายนี้เจริญรุ่งเรืองมากในแดนขอม ต่อมาเมื่อขอมเสื่อมอำนาจลง ไทยซึ่งมีอำนาจขึ้นแทนก็รับเอานิกายนี้ไว้ด้วย

ประมาณ พ.ศ. 1800 พุทธศาสนานิกายหินยานแบบลังกาวงศ์ได้เข้าสู่ประเทศไทยทางจังหวัดนครศรีธรรมราช ราชธานีสุโขทัยจึงได้นิมนต์พระสงฆ์ลังกาวงศ์นั้นไปสุโขทัย หินยานจึงมีอิทธิพลในไทยมากกว่ามหายานนับแต่นั้นมา

ศาสนาอิสลามก็เริ่มเข้าสู่ประเทศไทยในสมัยสุโขทัย โดยมีอิทธิพลทางภาคใต้ของแหลมอินโดจีนและบางส่วนของภาคเหนือรวมทั้งสุโขทัย ในสมัยต่อมาศาสนานี้ก็ยังมีอิทธิพลครอบคลุมรัฐไทยทางภาคใต้อย่างเห็นวเด่น

นอกจากศาสนาพราหมณ์ พุทธ อิสลามแล้ว ศาสนาขงจื้อและคริสต์เป็นศาสนาหนึ่งที่ชาวไทยจำนวนไม่น้อยรับนับถือ ศาสนาขงจื้อเป็นศาสนาเดิมที่ชาวจีนนำมาจากดินแดนที่ตนอพยพมาและสืบต่อถึงลูกหลาน ส่วนคริสต์ศาสนานอกจากจะเข้ามาในลักษณะเดียวกับศาสนาขงจื้อแล้วยังเกิดจากคณะเผยแผ่ศาสนาซึ่งเริ่มเข้ามามีบทบาทเผยแผ่ศาสนาตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลาย เป็นต้นมา

ชาวไทยนั้นเป็นผู้มีนิสัยประชาธิปไตยอยู่ในจิตใจ ศาสนาทุกศาสนาที่เข้ามาในประเทศไทยจึงสามารถดำรงคงอยู่ได้โดยไม่เกิดข้อขัดแย้งแตกแยก ขณะเดียวกันชาวไทยยังได้ผสมผสานข้อดีของ

แต่ละศาสนาเข้าไปในศาสนาของตน ดังเช่น นำพิธีพราหมณ์และพุทธเข้าร่วมกัน พิธีในศาสนาขงจื้อ และพุทธก็ปรากฏร่วมกันอยู่เสมอ ๆ สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ชาวไทยควรได้รับการรักษาปฏิบัติตลอดไป

ศาสนาทุกศาสนาในประเทศไทยล้วนแต่มีข้อเสนอให้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบให้รู้จักเสียสละ สัมผัสรวมกันเพื่อรักษาความสงบสุขของสังคม จึงมีลักษณะเป็นแกนกลางอย่างกว้าง ๆ ของสังคม คือ มีส่วนร่วมในวัฒนธรรมและการจัดระเบียบของสังคมไทย ฉะนั้นจึงเป็นหน้าที่ที่นักเรียนจะต้อง ศึกษาและเข้าใจศาสนาของแต่ละคนให้ชัดเจนและปฏิบัติตนตามนั้นเพื่อให้สังคมไทยเจริญมั่นคง

3. สถาบันพระมหากษัตริย์

จากประวัติศาสตร์อันยาวนานของประเทศไทย ได้จารึกให้เป็นที่ประจักษ์ว่า ประเทศไทย มีพระมหากษัตริย์ทรงปกครองประเทศนับแต่ครั้งที่สมัยคนไทยยังคงแยกกันอยู่ตามแคว้นต่าง ๆ และ ในสมัยเริ่มแรกนั้นการปกครองของพระมหากษัตริย์ไทยมีลักษณะเป็นแบบ “พ่อปกครองลูก” เพราะ ฉะนั้นพระมหากษัตริย์ไทยในสมัยก่อน ๆ จึงทรงพระนามขึ้นต้นว่า “พ่อขุน” เช่น พ่อขุนรามคำแหง เป็นต้น

ตลอดระยะเวลาที่ประเทศไทยสามารถรวบรวมแคว้นต่าง ๆ เข้ามาอยู่รวมกันเป็นปึกแผ่น เป็นประเทศชาติหนึ่ง ประเทศไทยมีพระมหากษัตริย์ทรงปกครองประเทศชาติสืบต่อกันเรื่อยมาจน ราบเท่าทุกวันนี้ ในปัจจุบันนี้สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์รวมน้ำใจของคนไทยทั้งชาติ พระมหากษัตริย์ ปัจจุบันคือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงเป็นพระมหากษัตริย์ผู้ทรงคุณวิเศษ เปี่ยมด้วยทศพิธราชธรรม พระองค์ทรงปกครองพลกนิกรด้วยพระมหากรุณาธิคุณประดุจดั่งบิดา ปกครองบุตร พระบารมีของพระองค์แผ่ไพศาล ปกป้องภัยอันตรายแก่ผองไทยทั้งชาติ อันบันดาลให้ พลกนิกรไทยทั่วหน้าต่างซาบซึ้งในพระราชกรณียกิจที่พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญแก่ประเทศชาติและแก่ อาณาประชาราษฎร์ พระองค์จึงทรงเป็นจตุรมวลพลังแห่งความสำเร็จสามัคคีของคนไทยทั้งชาติ บรรดา พลกนิกรชาวไทยต่างตระหนักรู้ใจอย่างแจ่มชัดว่า สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นเสมือนหลักชัยของประเทศ จึงต่างพากันเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ให้คงอยู่คู่ชาติไทยชั่วกาลนาน

การจัดระเบียบในสังคมไทย

ดังได้อธิบายแล้วว่า การจัดระเบียบของสังคมนั้นมิได้มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะควบคุมและ กำกับแนวทางแห่งพฤติกรรมของสมาชิกในสังคม ทั้งนี้โดยสังคมได้กำหนดให้สมาชิกของสังคมได้ทราบ และเรียนรู้กฎหรือระเบียบที่สังคมได้วางไว้ เพื่อเป็นมาตรฐานที่สมาชิกของสังคมจะต้องปฏิบัติหรือ งดเว้นปฏิบัติ

สำหรับการจัดระเบียบของสังคมไทยก็มิได้แตกต่างไปจากสังคมอื่น ๆ คืออาศัยวัฒนธรรม เป็นแนวทางของการจัดระเบียบ จะแตกต่างกันไปที่เฉพาะเนื้อหาของวัฒนธรรมซึ่งแทรกอยู่ในรูปของ คำนิยม ความเชื่อ บรรทัดฐาน เกี่ยวกับเนื้อหาของวัฒนธรรมไทยนักเรียนได้เรียนในชั้นมัธยมที่ 1 แล้ว

ในบทนี้จึงจะกล่าวถึงแต่ปัจจัยที่มีผลต่อวัฒนธรรมของไทยและค่านิยมที่ควรรักษาไว้ ส่วนการจัดระเบียบในเรื่องของกฎหมายนั้น นักเรียนจะได้เรียนโดยละเอียดในบทต่อ ๆ ไป

อนึ่ง การจัดระเบียบของสังคมไทยอาจแบ่งรูปออกได้เป็น 2 แบบ คือ การจัดระเบียบในสังคมชนบทมักจะเป็นไปในรูปแบบอุปนัย (Informal) เช่น ชนบทที่ละเมิดชนบทธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่น ในเบื้องต้นมักจะได้รับความคิดเห็น หรือได้รับการตักเตือนห้ามปรามจากชาวบ้านด้วยกันก่อน และหากยังมีการฝ่าฝืนต่อไปอยู่อีกจึงจะมีการดำเนินการตามตัวบทกฎหมาย

ส่วนการจัดระเบียบในสังคมเมืองมักจะเป็นในแบบรูปนัย (formal) เช่น ในกรณีที่เกิดมีการกระทำความผิดกันขึ้น จะมีการดำเนินการจับกุมผู้กระทำผิดมาดำเนินคดีตามตัวบทกฎหมายเสมอ ทั้งนี้เนื่องจากสังคมเมืองมีความสลับซับซ้อนในการดำเนินชีวิตในสังคม จึงจำเป็นต้องอาศัยกฎเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้อย่างแน่นอนเป็นเครื่องมือดำเนินการ

วัฒนธรรมไทย

ลักษณะวัฒนธรรมไทย ในสังคมไทยนั้น มีวัฒนธรรมของตนเองอยู่มากมาย แต่พอจะสรุปลักษณะที่สำคัญของวัฒนธรรมไทย คือ

1. เป็นวัฒนธรรมนับถือระบบเครือญาติ คือ คนไทยมีพฤติกรรมต่อกันด้วยลักษณะที่แตกต่างกันไปตามวัยของผู้ที่ติดต่อสัมพันธ์ด้วย ผู้น้อยจะให้ความเคารพนบอบรับใช้ดูแลต่อผู้สูงอายุกว่าเหมือนญาติผู้ใหญ่คนหนึ่ง ดังจะเห็นได้จากการเรียกขานผู้สูงวัยอื่น ๆ ว่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา พ่อเฒ่า แม่เฒ่า พ่อปู่ เป็นต้น ขณะเดียวกันผู้สูงวัยก็จะให้ความเอ็นดูช่วยเหลือ หรือใช้वानผู้อ่อนอาวุโสกว่า และเรียกขานเสมือนเป็นบุตรหลานว่า ลูก หลาน หลนุ พ่อหนุ่ม แม่สาว เป็นต้น

2. เป็นวัฒนธรรมยึดถือในการบุญการกุศล คนไทยเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรมและการทำบุญกุศล จึงยึดถือในการทำบุญในเทศกาลต่าง ๆ เพื่อให้เกิดสิริมงคลแก่ตน โดยเชื่อว่าจะทำให้ชีวิตมีความสุขความเจริญ เช่น การทำบุญในวันสำคัญทางศาสนา ทำบุญขึ้นบ้านใหม่ วันเกิด วันแต่งงาน การคลอดบุตร และการตาย นอกจากนั้นความเชื่อนี้ยังส่งผลให้คนไทยมีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือต่อกัน โดยถือว่ เป็นการทำบุญการกุศลอย่างหนึ่ง การช่วยเหลือนี้อาจแสดงออกด้วยกำลังกาย กำลังใจ หรือกำลังทรัพย์ หลักฐานที่เห็นได้ชัดดูได้จากสำนวนพูดในภาษาไทยหลายสำนวน เช่น ช่วยเหลือเจือจาน หนี่ร้อนฟั่งเย็น ฟั่งไปบุญ เลี้ยงดูปู่เสื่อ มาถึงเรือนชานต้องต้อนรับ เหล่านี้เป็นต้น

3. เป็นวัฒนธรรมที่มีแบบแผนทางพิธีกรรม ในการประกอบกิจการงานหรือประเพณีต่าง ๆ ของไทย มักจะมีลักษณะของพิธีกรรม มีขั้นตอน มีองค์ประกอบในพิธี เพราะมีความเชื่อในเรื่องความมีหน้ามีตา หรือเชื่อว่าพิธีกรรมทำให้เกิดความขลังและศักดิ์สิทธิ์เป็นสิริมงคล และเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปในสังคม จึงสามารถพบเห็นพิธีกรรมในการทำงาน ทำบุญและประเพณีต่าง ๆ ของไทย

เช่น พิธีการเกิด พิธีแต่งงาน พิธีบวช พิธีศพ พิธีขึ้นบ้านใหม่ พิธีบายศรีสู่ขวัญ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ เป็นต้น

4. เป็นวัฒนธรรมแบบเกษตรกรรม ประเทศไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม ชาวไทยส่วนใหญ่มีอาชีพทางเกษตรกรรม ลักษณะวัฒนธรรมของไทยจึงผูกพันอยู่กับการเกษตรหลายสิ่ง เช่น ประเพณีลงแขก ประเพณีขอฝน ประเพณีการละเล่นต่าง ๆ ในฤดูกาลเก็บเกี่ยว การละครฟ้อนรำด้วยลีลาในการเกษตร เช่น ลีลาเกี่ยวข่อง การนวดข้าว การประมง การต้อนไล่สัตว์ เป็นต้น

ประเพณีลงแขกเกี่ยวข้าว

เมื่อถึงหน้าเกี่ยวข้าว ชาวนาจะร่วมแรงกันเกี่ยวข้าวของนาแต่ละแปลงเรื่อยไป ไม่ใช่แปลงของใครก็ต่างคนต่างทำ ประเพณีนี้เป็นวัฒนธรรมแบบเกษตรกรรมของไทยที่มีมาแต่โบราณ และสมควรช่วยกันรักษาไว้

5. เป็นวัฒนธรรมที่นิยมความสนุกสนาน การประกอบกิจกรรมทางวัฒนธรรมของไทยมักจะประกอบด้วยความสนุกสนานรื่นเริงตามอุปนิสัยทั่วไป จะเห็นได้ว่าแม้ในงานพิธีบุญกุศลประเพณีต่าง ๆ จะขาดวัฒนธรรมการละเล่นผสมผสานอยู่ด้วยไม่ได้ และบางครั้งก็ถือเอาความยิ่งใหญ่ของการเล่นเพื่อความสนุกสนานเป็นการวัดระดับความยิ่งใหญ่ของงานแต่ละงานด้วย

6. เป็นวัฒนธรรมผสมผสาน แม้วัฒนธรรมของไทยจะมีลักษณะของตนเอง แต่ก็มิได้มีลักษณะพร้อมที่จะรับเอาวัฒนธรรมของชาติอื่น ๆ เข้ามาผสมผสานกลมกลืน หรือประยุกต์เป็นรูปแบบวัฒนธรรมใหม่ที่เป็นของไทยเอง คือไม่ทิ้งวัฒนธรรมเดิม แล้วรับเอาวัฒนธรรมอื่นทั้งหมด หรือยึดแน่นไม่รับเอาวัฒนธรรมอื่นเลย วัฒนธรรมของไทยจึงผสมผสานทั้งวัฒนธรรมอินเดีย จีน เขมร และของชาติตะวันตก

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมไทย

วัฒนธรรมไทยที่ปฏิบัติกันอยู่ในปัจจุบันนี้ อาจกล่าวได้โดยส่วนรวมว่ามีปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมไทย ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. ขนบธรรมเนียมประเพณีไทยโบราณ หมายความว่านิสัยของชนชาวไทย ซึ่งปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่ครั้งโบราณ ไม่ว่าจะเป็นอย่างอุปนิสัยที่นับถือรักใคร่แบบเครือญาติ การช่วยเหลือเอื้อเฟื้อกัน

ความสนุกสนาน ตลอดจนพิธีกรรมอันเนื่องมาจากความเกรงกลัวธรรมชาติ เป็นต้น

2. ลักษณะสังคมเกษตรกรรม โดยที่สังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม ชนบ่ประเพณีไทยโบราณจึงมีที่มาจากระบบเกษตรกรรม เช่น คนไทยได้ใช้แม่น้ำลำคลองเพื่อการเพาะปลูก จับสัตว์น้ำ และอาบกิน ดังนั้น เมื่อถึงเวลาหน้าน้ำคือเพ็ญเดือนสิบสอง ซึ่งเป็นระยะที่น้ำเหนือไหลหลาก คนไทยสมัยโบราณ จึงได้จัดทำกระทงพร้อมรูปเทียนไปลอยในแม่น้ำ เพื่อเป็นการขอขมาลาโทษต่อแม่คงคา และขอพร เพราะถือคติว่าได้อาศัยน้ำใช้มาตลอดทั้งปี ทำให้เกิดประเพณีลอยกระทง นอกจากนั้นก็ มีประเพณีไทยโบราณที่เกี่ยวข้องกับระบบเกษตรกรรมอื่น ๆ ซึ่งคนไทยปฏิบัติสืบเนื่องถึงปัจจุบันด้วย อีกหลายประเพณี เช่น ประเพณีขอฝน ประเพณีการละเล่นในฤดูเก็บเกี่ยว การพ่อนรำลีลาในกาเกษตรกรรม เป็นต้น

3. คำสอนและพิธีกรรมของพุทธศาสนา ดังได้กล่าวแล้วว่าพระพุทธศาสนาได้เผยแพร่เข้ามายังดินแดนที่เป็นประเทศไทย คนไทยได้นับถือพุทธศาสนาสืบเนื่องติดต่อกันมาเป็นเวลาช้านาน ธรรมหรือคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เช่น ความเชื่อใน “กฎแห่งกรรม” และ “สังสารวัฏ” นั้น คงได้รับการยึดถือปฏิบัติอย่างมั่นคงในสังคมไทยมาจนตราบเท่าทุกวันนี้ สำหรับประเพณีทางพุทธศาสนาที่สำคัญได้แก่ ประเพณีการทอดกฐิน การบวชชานาค และการก่อเจดีย์ทราย เป็นต้น นอกจากนั้นก็ มีประเพณีทำบุญทางครอบครัว เช่น การเกิด การแต่งงาน และการตาย เป็นต้น

อนึ่ง คำสอนทางพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความดี ทำให้พุทธศาสนิกชนนิยมประกอบ การกุศลแก่ส่วนรวมหรือสาธารณกุศล เช่น การบริจาคเงินสร้างโรงเรียน โรงพยาบาล ศาลาพักร้อน การบริจาคโลหิต และการจัดการแข่งขันกีฬาเก็บเงินบำรุงกิจกรรมสาธารณกุศล เป็นต้น

คำสอนทางศาสนา เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ วัฒนธรรมของสังคมไทย มีการเสียสละช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อกัน โดยการบริจาค สิ่งของ อาหาร เช่น ข้าวสาร ให้แก่สถานสงเคราะห์ ต่าง ๆ

4. คำสอนและพิธีกรรมของศาสนาพราหมณ์ ศาสนาพราหมณ์ได้เผยแพร่เข้าไปในประเทศไทยผ่านทางขอม ซึ่งมีอำนาจอยู่แล้วในดินแดนไทย รวมทั้งผ่านทางอินโดนีเซียและมลายู วัฒนธรรมคำสอนและพิธีกรรมของศาสนาพราหมณ์ได้เข้ามามีอิทธิพลต่อคนไทย ต่อมาเมื่อไทยรับเอาพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ ก็ยังผสมผสานกับพิธีกรรมทางพุทธศาสนา วัฒนธรรมพราหมณ์ ซึ่งเป็นที่รู้จักในสังคมไทย เช่น การบูชาเทพเจ้าพราหมณ์ ประเพณีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีอาบน้ำเนื่องในพิธีต่าง ๆ และการตั้งศาลพระภูมิ เป็นต้น

5. อารยธรรมและเทคโนโลยีของต่างชาติ แต่เดิมไทยมีการติดต่อกับอินเดีย จีน ซึ่งเป็นแหล่งอารยธรรมใกล้เคียง จึงรับเอาวัฒนธรรมบางสิ่งบางอย่างเข้ามา โดยเฉพาะเข้ามาผ่านศาสนาพราหมณ์และพุทธศาสนา ปัจจุบันนี้ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกสามารถติดต่อกันได้อย่างกว้างขวาง ทั้งนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากการคมนาคมติดต่อสื่อสารกระทำได้โดยสะดวกและรวดเร็วกว่าในสมัยก่อน อารยธรรมต่างชาติที่มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมไทยมากที่สุดนั้น ส่วนใหญ่เป็นอารยธรรมของประเทศตะวันตก คือ ประเทศในยุโรปและสหรัฐอเมริกา อารยธรรมตะวันตกที่มีอิทธิพลในสังคมไทย ที่เห็นได้อย่างชัดเจนก็คือ การแต่งกายแบบตะวันตก เช่น การผูกผ้าผูกคอ และสวมเสื้อนอก รวมทั้งการสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัยแบบอารยธรรมตะวันตก เป็นต้น

วัฒนธรรมไทยที่ควรรักษาไว้

วัฒนธรรมที่คนไทยยึดถือปฏิบัติสืบเนื่องกันมาแต่ครั้งโบราณกาลจนถึงปัจจุบันนี้นั้น มีอยู่มากมายหลายประการ อย่างไรก็ตามเมื่อกาลเวลาผ่านไป ได้มีการผสมผสานกันระหว่างวัฒนธรรมไทยกับวัฒนธรรมต่างชาติ และในขณะที่เดียวกันสิ่งแวดล้อมของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ก็มีผลกระทบทำให้วัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงด้วย

ฉะนั้นจึงเป็นหน้าที่ของคนไทยทุกคนในปัจจุบัน จะได้ช่วยกันรักษาวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของไทยเอาไว้กล่าวคือ

1. วัฒนธรรมที่แสดงออกซึ่งความเป็นไทย ประเทศไทยเป็นประเทศเดียวในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่สามารถธำรงความเป็นชาติเอกราชเอาไว้ได้ ฉะนั้นคนไทยจึงเป็นคนที่รักความเป็นไทยหรือความเป็นอิสระแก่ตัวเอง ซึ่งจะเห็นได้อย่างชัดเจนจากวิถีชีวิตของคนไทยโดยส่วนรวมว่าคนไทยดำเนินชีวิตอย่างอิสระเสรีแบบไทย ๆ ตลอดมาแต่ครั้งบรรพบุรุษ เช่น “พูดได้ตามใจคือไทยแท้” หรือ “ใครใคร่ทำท่า” หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าความเป็นไทยเป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมไทย ฉะนั้นจึงสมควรปลูกฝังวัฒนธรรมที่แสดงออกซึ่งความเป็นไทยของคนไทย ให้เป็นมรดกทางสังคมสืบทอดไปยังอนุชนรุ่นหลังให้จงได้ เพื่อให้สมกับที่ได้เกิดมาเป็นคนไทย

2. วัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของท้องถิ่น เป็นที่ยอมรับกันว่าท้องถิ่นต่าง ๆ ทั่วประเทศไทยมีวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมประจำท้องถิ่นของตน ขอยกตัวอย่างเช่น ทางภาคเหนือมีประเพณีรดน้ำดำหัวเนื่องในวันสงกรานต์ ฉะนั้นจึงเป็นการสมควรที่คนไทยในทุกท้องถิ่น จะต้องรักษาวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของตนไว้

เป็นมรดกสืบทอดไปยังอนุชนรุ่นหลัง เพื่อจะได้ให้เขาเหล่านั้นได้บังเกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรม
ถิ่นกำเนิดของเขา ทั้งยังเป็นการส่งเสริมให้เกิดความรักในมาตุภูมิของตนอีกด้วย

ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นของไทยมีมากมายหลายอย่าง และเป็นวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมแท้ทั้งนั้น จึงสมควร
ที่ชาวไทยเราจะต้องช่วยกันรักษาไว้เพื่อให้อนุชนรุ่นหลัง

ค่านิยมของไทย

“ค่านิยม” เป็นสิ่งพื้นฐานในการบอกให้รู้หรือเข้าใจถึงพฤติกรรมของคน เพราะเป็นที่ยอมรับกันว่า พฤติกรรมหรือการแสดงออกของคนเรานั้น ย่อมขึ้นอยู่กับความคิดที่เขามีต่อสิ่งทีควรจะเป็น ค่านิยมจึงเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของสมาชิกของสังคม ฉะนั้นการปลูกฝังค่านิยมที่ถูกต้องและเหมาะสม จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาสังคม

ค่านิยมไทยที่สำคัญและควรปลูกฝัง

1. **ความรักชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์** นักเรียนได้เรียนแล้วถึงความเป็นมาและความสำคัญของสถาบันทั้งสามมาบ้างแล้ว สถาบันชาติมีความสำคัญเพราะทำให้เราเป็นคนไทย มีสถานที่อยู่อาศัยเป็นประเทศไทย มีความเป็นเอกราชเคียงบ่าเคียงไหล่ประเทศชาติอื่น ๆ สำหรับสถาบันศาสนาก็เป็นสถาบันที่ก่อให้เกิดความสงบสุข การช่วยเหลือกันและกัน ความเข้าใจกันของประชาชนในชาติ อันเป็นผลให้ชาติมั่นคง มีความเจริญรุดหน้าโดยเร็ว เช่นเดียวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาติไทยในทุกสมัย ในอดีตพระมหากษัตริย์ทรงนำประชาชนให้สร้างชาติ ป้องกันชาติ กอบกู้เอกราชของชาติ ในปัจจุบันพระมหากษัตริย์ก็ทรงเป็นประจักษ์สัญลักษณ์ของความมีชาติ

และความมีเอกราชของชาติ ดังนั้นคนไทยทุกคนจึงต้องปฏิบัติตนเพื่อปกป้องสถาบันทั้งสามนี้ไว้ ด้วยการขัดขวางต่อสู้ผู้คิดร้ายต่อสถาบันทั้งสาม ปฏิบัติตนด้วยลักษณะที่เป็นวัฒนธรรมไทย ศึกษาและปฏิบัติตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ รวมทั้งปลูกฝังให้ประชาชนรุ่นต่อไปเห็นความสำคัญและร่วมกันรักษาสถาบันทั้งสามตลอดไป

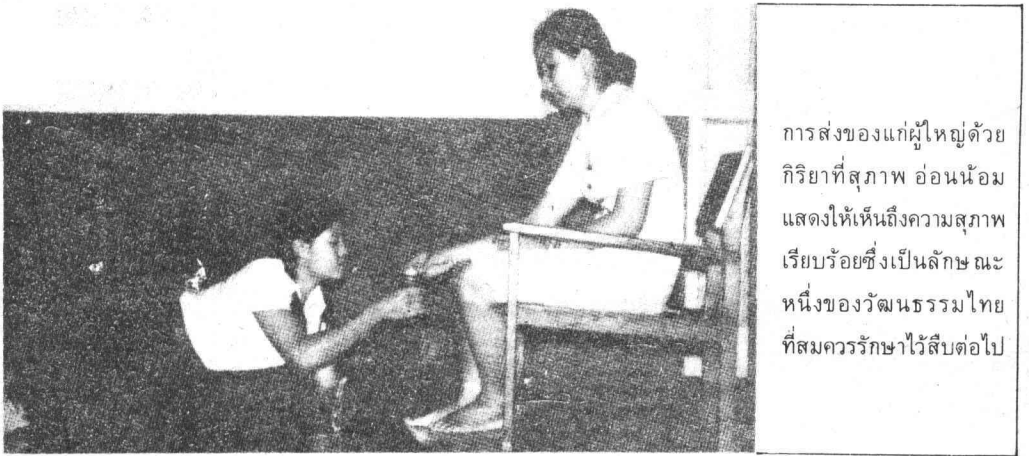
2. **ความซื่อสัตย์สุจริต** ในการปฏิบัติตนต่อผู้อื่น เพื่อให้สังคมเกิดความสงบสุขและพัฒนาไปได้อย่างมั่นคงนั้น สมาชิกของสังคมจำเป็นต้องมอบความจริงใจให้กัน ไม่หลอกลวงหรือคดโกงกันเพื่อประโยชน์ส่วนตน คือ มีความซื่อสัตย์สุจริตต่อกัน จึงจะทำให้ได้รับการสนองตอบเช่นเดียวกัน และสามารถร่วมงานกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อประชาชนมีความซื่อสัตย์ต่อตนเอง ต่อหมู่คณะ ต่อสังคมและประเทศชาติแล้ว ก็เป็นที่ที่เชื่อมั่นได้ว่า การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของไทยก็จะสามารถดำเนินไปด้วยดีสมตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้ อาจกล่าวได้ว่าความซื่อสัตย์สุจริตนั้นเป็นนโยบายที่ดีที่สุดในการดำเนินกิจการทุกอย่าง ชาวไทยทุกคนจึงควรปฏิบัติตนและยึดมั่นในค่านิยมนี้ตลอดไป

3. **ความมีระเบียบวินัย** ระเบียบวินัยคือข้อปฏิบัติที่จัดวางไว้เพื่อให้การกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดเป็นไปอย่างมีขั้นตอน มีหลักเกณฑ์และเหมาะสม เพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุผลสำเร็จโดยดี ระเบียบวินัยเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับคนแต่ละคน หมู่คณะ และสังคม โดยเฉพาะในสังคมถ้าหากขาดระเบียบเพื่อให้สมาชิกของสังคมปฏิบัติ ปล่อยให้สมาชิกของสังคมประพฤติปฏิบัติตามอำเภอใจแล้ว สังคมก็必将มีความสับสนวุ่นวาย ฉะนั้นการสร้างนิสัยให้เป็นคนมีระเบียบวินัยจึงเป็นสิ่งจำเป็นต่อการสร้างสรรค์ความมั่นคง ความเป็นระเบียบของสังคม การสร้างนิสัยนี้ต้องเริ่มตั้งแต่เยาว์วัย นักเรียนจึงควรปฏิบัติตามระเบียบวินัยทั้งของตนเอง ครอบครัว และของส่วนรวม ได้แก่ โรงเรียนและประเทศชาติอย่างเคร่งครัด จึงจะมีชีวิตที่เป็นสุขและมีประเทศชาติที่มั่นคงก้าวหน้า ระเบียบวินัยที่สำคัญ ๆ ได้แก่ รักและรักษาทรัพย์สินสมบัติของส่วนรวม การตรงต่อเวลา ความสะอาด เป็นต้น

การมีระเบียบวินัยของสังคม เช่น การเข้าแถวซื้อของติดต่อกัน ขึ้นรถประจำทาง เป็นการช่วยให้สังคมมีความเรียบร้อยสงบสุข และเจริญก้าวหน้า

4. **ความสุภาพเรียบร้อย** คนไทยนั้นได้รับการยกย่องเสมอมาว่าเป็นผู้มีความสุภาพเรียบร้อย ทั้งนี้เพราะคนไทยมีกิริยามารยาทที่อ่อนน้อม นุ่มนวลในทุกวาระโอกาส ความสุภาพเรียบร้อยย่อมทำให้ผู้พบเห็นหรือที่สัมพันธ์ด้วยเกิดความเมตตาปราณีหรือรักใคร่ และพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือ ถ้าเป็นผู้บังคับบัญชาที่สุภาพ ผู้ใต้บังคับบัญชาก็จะร่วมมือทำงานให้ลุล่วง หรือผู้ใต้บังคับบัญชาที่สุภาพเรียบร้อย ผู้บังคับบัญชาก็จะสนับสนุนคอยแนะนำเอาใจใส่ให้ก้าวหน้า ความสุภาพเรียบร้อยที่ชาวไทยควรยึดถือ ได้แก่ การเคารพนบไหว้ การพูดจาอ่อนหวาน การแสดงกิริยาอ่อนน้อมไม่กระโดดกระเดก หรือหยิบฉวยสิ่งของข้ามศีรษะผู้อาวุโส การให้เกียรติแก่สตรีและมิตรสหาย ไม่พูดจาหยาบคายหรือก้าวร้าวต่อกัน และให้ความอ่อนหวานจริงใจแก่ผู้น้อย สิ่งเหล่านี้เมื่อได้รับการปฏิบัติอย่างครบถ้วนในสังคมแล้ว ชาวไทยก็จะมี ความสงบสุข มีความสามัคคี มีความมั่นคง มีความเจริญก้าวหน้า และเป็นที่ยอมรับของประเทศอื่น ๆ

การส่งของแก่ผู้ใหญ่ด้วย กิริยาที่สุภาพ อ่อนน้อม แสดงให้เห็นถึงความสุภาพ เรียบร้อยซึ่งเป็นลักษณะ หนึ่งของวัฒนธรรมไทย ที่สมควรรักษาไว้สืบต่อไป

5. **ความกตัญญูกตเวที** นอกจากความสุภาพเรียบร้อยแล้ว ความรู้จักบุญคุณคนที่เคยอุปการะเลี้ยงดู หรือเคยช่วยเหลือมาและรู้จักตอบแทนคุณนั้นเมื่อมีโอกาสและความสามารถหรือความกตัญญูกตเวทีเป็นสิ่งที่จะทำให้สมาชิกในสังคมรักใคร่เมตตาช่วยเหลือกัน ผู้ใดมีความกตัญญูกตเวที ย่อมได้รับความนิยมนยกย่องจากบุคคลอื่น ๆ และพร้อมจะช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทำให้บุคคลนั้นมีความก้าวหน้าในกิจการงาน หากสังคมไทยมีบุคคลเช่นนี้มาก ๆ คนส่วนใหญ่ก็จะเจริญก้าวหน้าและพลอยให้ชาติเจริญก้าวหน้าไปด้วย สำหรับนักเรียนแล้วเรื่องความกตัญญูเป็นสิ่งสำคัญที่ไม่ควรละเว้นปฏิบัติ นักเรียนควรตระหนักถึงความเห็นดีเห็นชอบของบิดามารดา ญาติผู้ใหญ่ ครูบาอาจารย์ ซึ่งเลี้ยงดูอบรมสั่งสอนมาตลอด เพื่อให้เราทุกคนได้ดิบได้ดีต่อไป เมื่อเรายังไม่ได้ทำงาน ไม่มีรายได้ของตนเองก็แสดงความกตัญญูได้ด้วยการเคารพเชื่อฟัง ดูแลช่วยเหลืองานของท่าน ประหยัดและประพฤติดีในทางดีต่อไป เมื่อมีรายได้ดีก็ต้องเลี้ยงดูตอบแทนท่าน

6. **การรู้จักเสียสละ เอื้อเฟื้อและให้ภัย** การอยู่รวมกันเป็นสังคมนั้น บุคคลย่อมจะต้องมีความสัมพันธ์กัน ช่วยเหลือสงเคราะห์กัน โดยเฉพาะกับผู้ที่ยากลำบาก จึงอาจต้องเสียสละผลประโยชน์

ของตนบางประการ หรือเอื้อเฟื้อแบ่งปันทรัพย์สินของตนเพื่อประโยชน์ของผู้อื่นหรือของส่วนรวม การเสียสละนั้นสมควรจะเป็นในทางที่ถูกต้อง เช่น เสียสละทรัพย์สินบางส่วนเพื่อช่วยเหลือผู้ที่ตกทุกข์ได้ยาก ช่วยเหลือด้วยกำลังกายในการทำงาน ฯลฯ นอกจากนั้นการเสียสละนี้สมควรรวมถึงการให้อภัยแก่ผู้ที่ทำให้เราเดือดร้อนลำบาก โดยปล่อยให้มันเป็นหน้าที่ของกฎหมายบ้านเมือง คืองดเสียซึ่งการโกรธแค้น ความพยาบาท ถ้าหากปฏิบัติได้เช่นนี้แล้วจะทำให้เกิดความรักใคร่ สามัคคี และนำมาซึ่งความสงบสุขแก่หมู่คณะและสังคม

7. **ความขยันขันแข็ง** คือการเอาใจใส่ปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองหรือผู้อื่นไม่นิ่งเฉยและปล่อยให้เวลาล่วงเลยไปโดยเปล่าประโยชน์ การปฏิบัติงานใด ๆ ก็ตามจะไม่ประสบความสำเร็จได้ในเวลาที่กำหนดไว้หรือในระยะเวลาไม่เนิ่นนานนัก ถ้าหากผู้ปฏิบัติงานนั้นมีแต่ความเกียจคร้านไม่อดทนและตั้งใจอย่างแท้จริงในการทำงาน ในชีวิตของคนคนหนึ่งถ้าขาดความขยันขันแข็งเสียแล้วก็ยากที่จะประสบความสำเร็จในชีวิตได้ แม้แต่ผู้ที่มีความสุขสบายอยู่เดิม ถ้าขาดความขยันนี้ไป ในที่สุดก็จะไม่สามารถรักษาความสบายนั้นไว้ได้ ในสังคมก็เช่นเดียวกัน ถ้าสมาชิกล้วนเกียจคร้านเสียแล้วก็ยากที่สังคมจะเจริญก้าวหน้าได้ ประเทศไทยเราได้เปรียบชาติอื่น ๆ หลายชาติเพราะมีความอุดมสมบูรณ์เป็นอู่ข้าวอู่น้ำอยู่แล้ว ฉะนั้นคนไทยจึงควรมีความขยันขันแข็งในการประกอบอาชีพด้วยการยึดถือหลักขยันหมั่นเพียรอย่างสม่ำเสมอ ต้องไม่คิดว่าทำงานเพื่อเลี้ยงตัวไปวันหนึ่ง ๆ ไม่พูดมากกว่าทำ เมื่อนั้นชาติไทยก็จะมีการเติบโตทางเศรษฐกิจโดยเฉพาะจะช่วยขจัดปัญหาความยากจนของสังคมไทยลงได้

8. **การเป็นผู้มีความรับผิดชอบ** ความรับผิดชอบนั้นอันที่จริงอาจจัดเป็นส่วนหนึ่งของความซื่อสัตย์สุจริต คือ เมื่อปฏิบัติสิ่งใดไปไม่ว่าจะเกิดผลดีหรือผลเสียก็ต้องกล้าที่จะรับว่าตนเป็นผู้กระทำ โดยเฉพาะถ้างานนั้นเกิดผลเสียแล้วต้องพร้อมรับผิดชอบที่อาจเกิดขึ้นกับตนเองด้วย ความเป็นผู้มีความรับผิดชอบช่วยให้สามารถพบจุดบกพร่องหรือจุดดีเด่นของงาน ถ้าเกิดความผิดพลาดก็ต้องจัดการแก้ไขให้ผลเสียนั้นดีขึ้น ความรับผิดชอบจึงเป็นสิ่งสำคัญในการทำงานร่วมกันในหมู่คณะ ทำให้งานของหมู่คณะดำเนินต่อไปได้ด้วยดี นั้นย่อมหมายถึงความเจริญของประเทศชาติเช่นกัน ชาวไทยทุกคนจึงต้องปฏิบัติงานด้วยความรับผิดชอบ ทั้งรับผิดชอบต่อตนเองและงานของส่วนรวม

9. **ความนิยมไทย** ความนิยมไทยในที่นี้หมายถึง ความนิยมในสินค้าหรือชนบประเพณีไทยปัจจุบันปีหนึ่ง ๆ ไทยขาดดุลการค้ากับต่างประเทศนับหมื่นล้านบาท ทั้งที่ประเทศไทยก็สามารถผลิตสินค้าหลายประเภทได้เอง แต่คนบางกลุ่มกลับไปนิยมสินค้าต่างประเทศเพราะเข้าใจว่าเป็นความโก้เก๋หรือแสดงฐานะของตน อีกด้านหนึ่งคนบางกลุ่มก็จะทิ้งชนบประเพณีที่ดั้งเดิมของไทยหันไปรับชนบประเพณีต่างชาติซึ่งไม่เหมาะสมกับสังคมไทยเข้ามา ทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ขึ้น ทั้งสองสิ่งนี้ทำให้ประเทศไทยไม่เจริญก้าวหน้าเท่าที่ควร สมควรที่ประชาชนชาวไทยจะได้แก้ไขและรำลึกอยู่เสมอว่าไทยต้องช่วยไทยเท่านั้น ไทยจึงจะเจริญ

10. **การประหยัด** การประหยัดหมายถึงความระมัดระวังในการใช้จ่าย คือจะจับจ่ายใช้สอยสิ่งใดก็ควรจะระมัดระวังอยู่เสมอว่า สมควรที่จะใช้จ่ายหรือไม่ เป็นการสิ้นเปลืองโดยไม่จำเป็นหรือไม่

การประหยัดช่วยให้บุคคลสามารถเก็บหอมรอมริบ เพราะรู้จักการใช้เงินใช้ทองในทางที่ถูกที่ควร บุคคลที่รู้จักประหยัดย่อมสร้างอนาคตเป็นปีกแผ่นได้ และนั่นหมายถึงความมั่นคงทางเศรษฐกิจของชาติด้วย นักเรียนจึงควรสร้างค่านิยมนี้ขึ้น โดยระลึกอยู่เสมอว่าการประหยัดเป็นการสร้างอนาคต ไม่มีใครสามารถสร้างอนาคตที่ดีได้โดยไม่รู้จักประหยัด

11. **การยกย่องคุณความดี** เมื่อกล่าวถึงความดี ก็ย่อมหมายถึงการกระทำใด ๆ ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและส่วนรวมโดยเหมาะสม คือในขณะที่เดียวกันต้องไม่ก่อความเดือดร้อนแก่คนส่วนใหญ่ หรืออาจกล่าวได้ว่าค่านิยมทั้ง 10 ข้างต้น คือสิ่งที่เมื่อปฏิบัติแล้วก็มีคุณความดี การยกย่องคุณความดีควรเน้นหนักที่การปฏิบัติ มิใช่ยกย่องเฉพาะตัวบุคคลเพราะตัวบุคคลอาจเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา แต่คุณความดีเป็นสิ่งที่ไม่ตายและไม่เปลี่ยนแปลง

ค่านิยมไทยที่ควรแก้ไข

1. **การเห็นแก่เงิน** ค่านิยมในเรื่องเห็นแก่เงินทำให้บุคคลบางคนกระทำการทุกอย่าง โดยไม่คำนึงถึงว่าจะได้เงินเหล่านั้นมาด้วยวิธีการที่ผิดศีลธรรมหรือผิดกฎหมายแต่ประการใดหรือไม่ ฉะนั้นเรื่องความเห็นแก่เงิน จึงเป็นค่านิยมที่ควรจะรีบแก้ไข เช่น ไม่ควรเคารพนับถือบุคคลที่มีเงินทองด้วยวิธีการฉ้อราษฎร์บังหลวง (Corruption) หรือการขูดเลือด

2. **ความหลงอำนาจ** ผู้ที่มีอำนาจย่อมจะเป็นบุคคลที่ได้รับความเคารพยกย่องในสังคมจนกระทั่งทำให้บุคคลนั้นหลงในอำนาจวาสนา ซึ่งหากบุคคลหลงในอำนาจแล้ว ก็จะทำให้เกิดความมัวเมาในอำนาจ และมักจะใช้อำนาจในทางทุจริตทุกวิธีการเพื่อรักษาอำนาจนั้นไว้ แต่เมื่อพิจารณาให้แท้จริงแล้วอำนาจนั้นอยู่เพียงชั่วคราวเท่านั้น จึงไม่ควรจะลุ่มหลงจนทำให้เกิดความเสียหายต่อสังคมได้

3. **ความรักพวกรักพ้องในทางที่ผิด** ความเป็นจริงนั้นการรักพวกรักพ้องเป็นคุณธรรมของคนไทยมาแต่ครั้งโบราณกาล แต่ถ้าหากรักพวกรักพ้องในทางที่ผิด เช่น มีการช่วยเหลือพวกพ้องที่กระทำความผิดให้หลุดพ้นไม่ได้รับโทษทัณฑ์ ก็จะทำให้เสียความยุติธรรม อันอาจทำให้คนทั่วไปขาดศรัทธาในการดำเนินชีวิตด้วยวิธีการที่สุจริต ฉะนั้นจึงควรรีบแก้ไขค่านิยมในเรื่องความรักพวกรักพ้องในทางที่ผิดนี้เสีย

4. **การขาดความอดทน** คนไทยจำนวนไม่น้อยขาดความอดทนในการรอความสำเร็จที่จะมาในวันข้างหน้า เมื่อขาดความอดทนก็ทำให้ทอดทิ้งหรือไม่สนใจในกิจกรรมที่ตนกำลังดำเนินการอยู่ไปอย่างน่าเสียดาย เพราะหากจะได้มีความอดทนต่อไปสักเล็กน้อย ตนเองก็จะประสบผลสำเร็จ ขอยกตัวอย่างเช่น นักเรียนควรจะมีอดทนในการสร้างความดีงาม โดยเฉพาะในปัจจุบันควรอดทนในการศึกษาเล่าเรียน เพื่ออนาคตที่ก้าวหน้าทั้งในการศึกษาในระดับต่อไป และภายหลังสำเร็จการศึกษาแล้ว

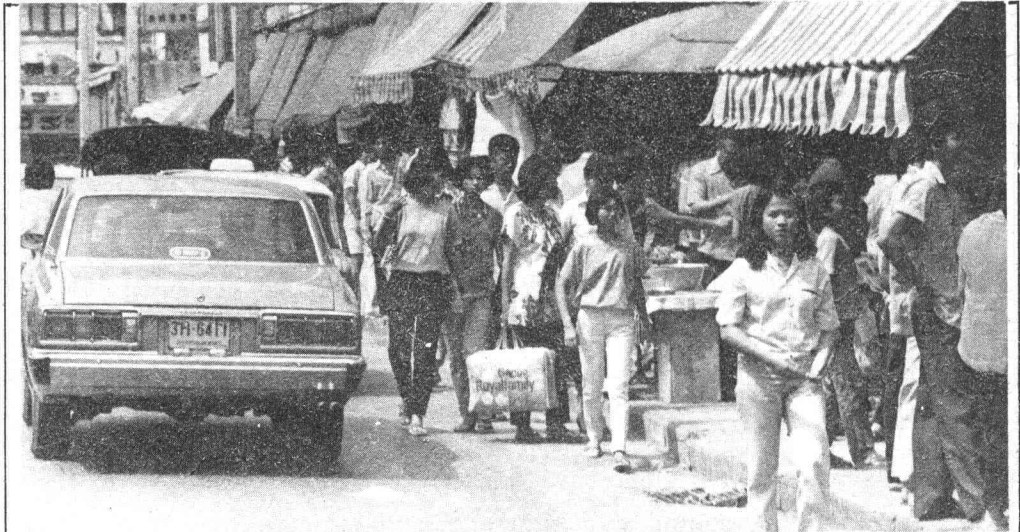
5. **การเชื่อถือโชคลาง** คำว่า “โชคลาง” หมายถึงสรรพสิ่งต่าง ๆ ที่มนุษย์ยึดมั่นถือมั่นว่าเป็นเครื่องบอกกลางดีหรือกลางร้าย รวมทั้งเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความเป็นมงคลหรืออัปมงคล ขอยกตัวอย่างเช่น มีการยึดถือเลข “9” เป็นสัญลักษณ์ของโชคดี การยึดถือดังกล่าวย่อมเป็นความ

ทำให้คนเราขาดความเชื่อมั่นในตนเอง เพราะไปยึดถือเอาตัวเลขเป็นสรณะ เลยเกิดความวิตกกังวลว่า จะเป็นกลางไม่ดีหรือไม่ประสบผลสำเร็จ ซึ่งแท้จริงแล้วควรจะใช้ปัญญาใคร่ครวญพิจารณาให้ถ่องแท้ว่า ตัวเลขนั้นมีได้มีอิทธิพลต่อชะตาชีวิตของคนเลย กรรมหรือการกระทำของเราต่างหากที่จะบันดาลให้ บังเกิดผลดีหรือร้าย

6. **ความนิยมใช้สินค้าต่างประเทศ** ดังได้กล่าวแล้วว่า การที่คนไทยบางกลุ่มนิยมใช้สินค้า ต่างประเทศทำให้ไทยต้องเสียเปรียบดุลการค้ามากมาย คนไทยเราควรหันมานิยมใช้ผลิตภัณฑ์ของไทยเอง เพราะนอกจากช่วยแก้ไขดุลการค้าแล้ว การใช้สินค้าไทยยังจะช่วยให้เกิดการวิจารณ์คุณภาพของสินค้าไทย ทำให้ผู้ผลิตต้องผลิตให้ดีขึ้นเพื่อแข่งขันกับสินค้าของผู้ผลิตอื่นหรือของต่างชาติ

7. **การขาดระเบียบวินัย** อาจกล่าวได้ว่า การขาดระเบียบวินัยนี้ เป็นผลสืบเนื่องมาจาก ความชอบความสะดวกสบาย ซึ่งทำให้คนเราไม่ชอบปฏิบัติตามระเบียบแบบแผน คือ ชอบทำอะไร ตามใจชอบ เช่น นึกจะทิ้งสิ่งของลงบนทางเท้าหรือตามถนนก็ทิ้ง การไม่ชอบเข้าแถวเข้าชมการแสดง หรือภาพยนตร์ สภาวะการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการขาดระเบียบวินัย ฉะนั้นควรจะได้ละทิ้งค่านิยม ในเรื่องนี้ และปรับปรุงแก้ไขให้เกิดความมีระเบียบวินัยขึ้นเป็นนิสัย

ความไม่มีระเบียบวินัย เช่น วางหีบเร่ แผงลอย บนทางเท้าและล้อออกมาในถนน หรือการจอดรถเป็นที่กีดขวาง การจราจร ตลอดจนจนประชาชนที่เดินลงมาในท้องถนน เป็นสิ่งที่ไม่ช่วยให้ชาติไทยสามารถเจริญก้าวหน้าได้

8. **การนิยมความฟุ่มเฟือย** คนไทยนิยมความหรูหราฟุ่มเฟือย ฉะนั้นพฤติกรรมของคนไทย จึงแสดงออกถึงความหรูหรา เพื่อแสดงสถานภาพทางสังคม เช่น การแต่งกายหรูหรา การจัดงานสังสรรค์ หรืองานพิธีต่าง ๆ ที่มโหฬารใหญ่โต ทำให้ต้องใช้จ่ายเงินอย่างฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็น ฉะนั้นจึงเป็น การสมควรลดความฟุ่มเฟือยในการดำเนินชีวิตและจัดงานพิธี ให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมแก่สถานะทาง เศรษฐกิจของประเทศที่อยู่ในระหว่างการพัฒนา

ปัญหาสังคมของไทย

สังคมไทยเป็นสังคมเก่าแก่ที่มีวัฒนธรรมอันดีงามสืบต่อเนื่องกันมาแต่ครั้งโบราณกาล สังคมไทยเป็นสังคมเดี่ยวในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่สามารถรักษาเอกราชของชาติไว้ได้จนถึงปัจจุบันนี้ อย่างไรก็ตาม สังคมไทยในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากมาย ทั้งนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากความเจริญของระบบอุตสาหกรรมและพาณิชยกรรม ซึ่งกระตุ้นให้บุคคลต่อสู้แข่งขันเพื่อรักษาสถานภาพทางสังคมของตนไว้ให้จงได้ และในขณะเดียวกัน แต่ละบุคคลต่างพยายามเร่งยกฐานะทางสังคมของตนให้สูงขึ้นโดยไม่คำนึงถึงวิธีการ เพียงแต่ขอให้ตนได้สิ่งที่ต้องประสงค์มาเท่านั้น

อนึ่ง ในปัจจุบันนี้สังคมไทยมุ่งความสำเร็จทางวัตถุเป็นจุดหมายปลายทางของชีวิต อันได้แก่ทรัพย์สินสมบัติหรือสิ่งของ เช่น เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับราคาแพง บ้านที่ใหญ่โต และรถยนต์ แต่ทุกคนไม่อาจบรรลุถึงความสำเร็จเหล่านั้นเสมอเหมือนกันหมดกล่าวคือ บางคนประสบความสำเร็จในชีวิตด้วยวิธีการสุจริต คือ ทำมาหากินด้วยความซื่อสัตย์สุจริตและปฏิบัติตามตัวบทกฎหมาย ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของบ้านเมือง แต่บางคนก็ประสงค์จะได้รับความสำเร็จหรือขอให้ได้มาซึ่งวัตถุที่ตนปรารถนา โดยไม่ได้คำนึงถึงวิธีการนั้น ๆ จะผิดกฎหมายหรือผิดระเบียบแบบแผนหรือไม่

ปรากฏการณ์ทางสังคมดังกล่าวข้างต้น จึงเป็นสาเหตุของปัญหาสังคมซึ่งเป็นปัญหาที่มีความซับซ้อน และมีองค์ประกอบร่วมหลายประการ ดังจะได้อธิบายในรายละเอียดต่อไปนี้

ความหมายของปัญหาสังคม

ปัญหาสังคมมีขอบเขตกว้างขวาง ฉะนั้นจึงมีความยุ่งยากอยู่บ้างในการศึกษาความหมายของคำว่า “ปัญหาสังคม” สำหรับความหมายของปัญหาสังคมในทางสังคมวิทยานั้น Raab (Raab) และเซลซนิก (Selznick) อธิบายว่า ปัญหาสังคมเป็นปัญหาที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ในหมู่ประชาชน ส่วนฮอร์ดตัน (Horton) และเลสลี (Leslie) อธิบายว่า ปัญหาสังคมเป็นสภาวะที่มีผลกระทบต่อบุคคลที่มีจำนวนมากพอ และสภาวะดังกล่าวไม่เป็นที่พึงปรารถนาของประชาชนซึ่งต่างเห็นพ้องต้องกันว่าสมควรจะร่วมมือกันกระทำการบางประการ เพื่อแก้ไขสภาวะการฉนั้น ๆ

ที่กล่าวข้างต้นนั้นเป็นความคิดของนักสังคมวิทยาบางท่าน ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงลักษณะของปัญหาสังคมโดยทั่วไปแล้ว นับได้ว่าเป็นความคิดที่สมควรจะนำมาเป็นแนวทางในการศึกษาความหมายของคำว่า “ปัญหาสังคม” และเมื่อได้นำคำอธิบายทั้งหมดมาผสมผสานกันแล้ว ทำให้อาจสรุปความหมายของปัญหาสังคมได้ว่า “ปัญหาสังคมได้แก่ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความต้องการขั้นมูลฐานของประชาชน เป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับกฎหรือระเบียบของสังคม และเป็นสภาวะการณ์ที่มีผลกระทบกระเทือนต่อสมาชิกส่วนใหญ่ของสังคม ซึ่งคนเหล่านั้นไม่ปรารถนาที่จะให้สภาวะการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้น และในขณะเดียวกันต่างมีความเห็นพ้องต้องกันว่า สมควรจะได้มีการร่วมมือกันบางประการ เพื่อที่จะหาวิธีหรือมาตรการในการแก้ไขปัญหาหรือสภาวะการณ์นั้น ๆ”

ลักษณะของปัญหาสังคม

จากคำจำกัดความของความหมายของคำว่า “ปัญหาสังคม” และตัวอย่างของปัญหาสังคมดังกล่าวข้างต้น ทำให้ทราบถึงลักษณะบางประการของปัญหาสังคมได้ดังต่อไปนี้

1. เป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความต้องการขั้นมูลฐานของประชาชน เช่น สังคมไทยถือกันว่าปัจจัยสี่อันได้แก่อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค เป็นความปรารถนาขั้นมูลฐานหรือความต้องการเบื้องต้นของคนไทยทั่วไป แต่เมื่อไม่สามารถจะจัดสรรปัจจัยสี่ให้แก่ประชาชนส่วนใหญ่โดยทั่วถึงแล้วก็ถือได้ว่าเป็น “ปัญหาสังคม” ขึ้นแล้ว เช่น สังคมไทยในปัจจุบันยังมีผู้ขาดรายได้ในการหาปัจจัยสี่ เกิดปัญหาแหล่งอาศัยเสื่อมโทรม อาชญากรรม เป็นต้น
2. เป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับกฎหรือระเบียบของสังคม เช่น ในกรณีที่มีการละเมิดกฎและระเบียบของสังคมเกิดขึ้นอยู่เสมอ จนกระทั่งกฎหรือระเบียบนั้น ๆ หมดความหมาย และผู้คนต่างหันไปใช้ “กฎหมู่” แทน ย่อมถือได้ว่ามี “ปัญหาสังคม” เกิดขึ้นแล้ว
3. สภาวะการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นไม่เป็นที่ปรารถนาของคนส่วนใหญ่ เช่น คนส่วนใหญ่ไม่อยากจะให้เกิดการนัดหยุดงานประท้วงขึ้น เพราะเมื่อเกิดสภาวะการณ์ดังกล่าวขึ้นแล้ว จะมีผลกระทบกระเทือนต่อสวัสดิภาพหรือชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน
4. สมาชิกส่วนใหญ่ของสังคมมีความเห็นพ้องต้องกันว่า สมควรจะได้หาวิธีหรือมาตรการบางอย่าง เพื่อแก้ไขปัญหาหรือสภาวะการณ์ที่เกิดขึ้น เช่น การจราจรในกรุงเทพมหานครในปัจจุบันนี้อยู่ในสภาพที่เรียกว่าติดขัดหรือแน่นขนัด คนกรุงเทพมหานครจึงมีความเห็นพ้องกันว่าสมควรจะได้มีการแก้ไขปัญหาการจราจรโดยรีบด่วน
5. มีการร่วมมือกันในหมู่สมาชิกของสังคม เช่น การที่ผู้บริโภคได้ตระหนักถึงการที่ผู้ผลิตสินค้าเอาใจเอาเปรียบด้วยวิธีการต่าง ๆ กล่าวคือ ผลิตสินค้าที่ไม่ได้คุณภาพตามมาตรฐาน หรือนำหนักของสินค้าขาดไปจากน้ำหนักจริงที่ได้รับไว้ จนทำให้ประชาชนร่วมมือกันก่อตั้งชมรมผู้บริโภค เพื่อที่จะแก้ไขหรือป้องกันมิให้ผู้ผลิตเอาใจเอาเปรียบอีกต่อไป

ปัญหาสังคมส่วนมากเกิดจากข้อบกพร่องของการจัดระเบียบระบบสังคม เพราะการที่คนในสังคมส่วนใหญ่เกิดพฤติกรรมเปลี่ยนไปจากกฎเกณฑ์ที่สังคมกำหนดไว้ ซึ่งปัญหาสังคมเป็นปัญหาซับซ้อนและมีองค์ประกอบอื่น ๆ ร่วมกันหลายประการ ในที่นี้จะขอเสนอปัญหาสังคมไทยเฉพาะปัญหาที่มีความรุนแรงสูง และควรที่จะต้องสนใจศึกษาร่วมกัน ดังนี้

1. ปัญหาประชากรในประเทศไทย

ปัจจุบันนี้ประเทศไทยประสบปัญหาประชากรเพิ่มอย่างรวดเร็วและจำนวนประชากรมากจนไม่อาจจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ ให้พอเพียงได้ ประชากรของไทยขณะนี้มากเป็นอันดับที่ 17 ของโลก และเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศในเอเชียด้วยกันแล้ว ประเทศไทยมีอัตราการเพิ่มประชากรสูงสุดประเทศหนึ่ง ลักษณะการเพิ่มของประชากรไทย สามารถศึกษาปริมาณอย่างกว้าง ๆ ได้จากการศึกษาของ ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมทางประชากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งได้รายงานถึงข้อมูลที่ได้จากสำมะโนประชากรครั้งแรกของประเทศไทยเมื่อ พ.ศ. 2453 ปรากฏว่า ประเทศไทยมีจำนวนประชากรเพียง 8 ล้านคน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าต้องใช้เวลาราว 700 ปีจากสมัยสุโขทัย (พ.ศ. 1800) จึงจะมีประชากร 8 ล้านคนใน พ.ศ. 2453 แต่หลังจากนั้นเพียง 32 ปี คือใน พ.ศ. 2485 ประชากรของประเทศไทยได้เพิ่มขึ้นอีก 8 ล้านคน รวมเป็น 16 ล้านคน และสี่ปีต่อมาอีก 15 ปี คือใน พ.ศ. 2500 ประชากรของประเทศไทยเพิ่มขึ้นอีก 8 ล้านคนรวมเป็น 24 ล้านคน และหลังจากนั้นอีก 9 ปี คือใน พ.ศ. 2509 ประชากรของประเทศไทยได้เพิ่มขึ้นอีก 8 ล้านคนรวมเป็น 32 ล้านคน และใน พ.ศ. 2516 ประชากรของประเทศไทยได้เพิ่มขึ้นเป็น 40 ล้านคน ครั้นถึง พ.ศ. 2520 ประเทศไทยมีประชากรประมาณ 43 ล้านคน และใน พ.ศ. 2523 ประเทศไทยมีประชากร 46 ล้านคน

สาเหตุของการเพิ่มของประชากร

การที่ประชากรของประเทศไทยเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วนั้นมีสาเหตุมาจาก

1. **อัตราเกิดสูง** ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมทางประชากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้รายงานว่า เมื่อประมาณ 60 ปีที่แล้ว ประเทศไทยมีนโยบายที่จะเพิ่มประชากรของประเทศ โดยที่จะแก้ดุลยภาพระหว่างอัตราเกิดกับอัตราตาย การปฏิบัติงานตามนโยบายดังกล่าว ทำให้ประชาชนมีความรู้ในเรื่องการรักษาสุขภาพ และวิธีการรักษาเยี่ยงยาตามแผนปัจจุบัน อัตราตายจึงต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับอัตราเกิดหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า มีคนเกิดมากกว่าการตายในช่วงเวลาเดียวกัน

2. **การที่คนต่างด้าวเข้าเมือง** ในปัจจุบันนี้คนต่างชาติได้เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยเพิ่มมากขึ้น ทั้งในรูปของการหนีภัยทางการเมืองจากการทารุณของคอมมิวนิสต์ และการเข้าเมืองมาเพื่อตั้งหลักแหล่งที่ทำมาหากิน ซึ่งเป็นสาเหตุของการเพิ่มของประชากรในประเทศไทย

ผลสืบเนื่องจากปัญหาประชากรเพิ่มสูง

1. ปัญหาเศรษฐกิจ

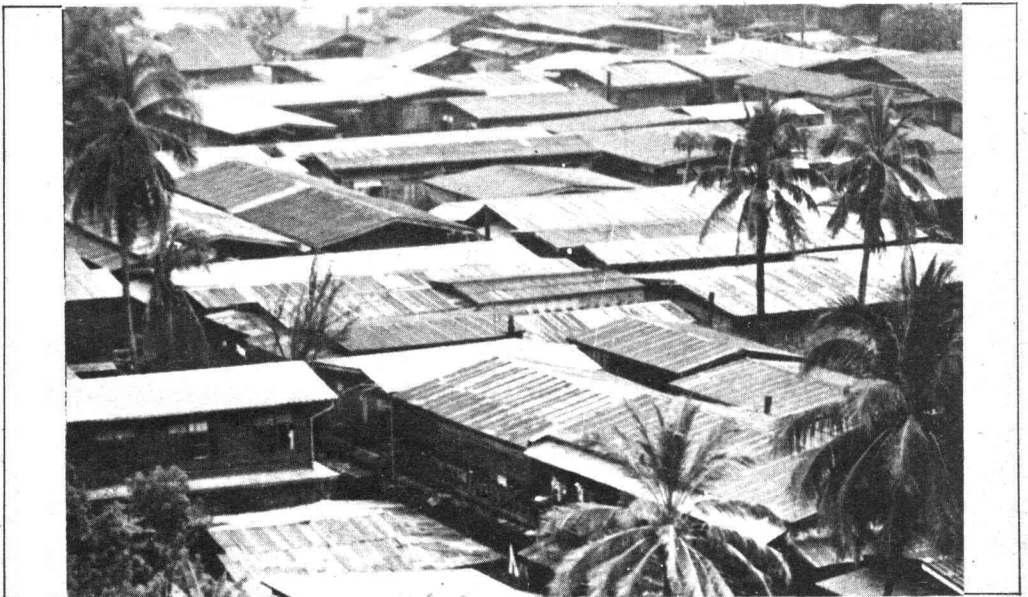
1.1 *การขาดแคลนเงินทุน* จากสถิติของกระทรวงสาธารณสุขแสดงให้เห็นว่าปัจจุบันนี้ขนาดของครอบครัวในประเทศไทยมีสมาชิกประมาณ 6 คน ซึ่งถือได้ว่าเป็นครอบครัวขนาดใหญ่และรายได้ส่วนใหญ่ของครอบครัวถูกนำไปใช้จ่ายในการเลี้ยงดูบุตรจนเกือบหมด ครอบครัวไทยจึงยากจน คำพังเพยที่ว่า “มีลูกคนจนไปเจ็ดปี” ทำให้ไม่มีเงินเหลือเก็บไว้ใช้ในการลงทุน หรือที่มีทุนเดิมที่เป็นทั้งตัวเงินและทรัพย์สินที่นั้นก็ต้องขายเพื่อเลี้ยงดูครอบครัว เกิดปัญหาการขาดแคลนที่ทำกินในสังคมเกษตร อันเป็นผลกระทบกระเทือนถึงการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศโดยส่วนรวม

1.2 *การว่างงาน* เมื่อประชากรเพิ่มมากขึ้น แต่ตำแหน่งงานกลับไม่เพิ่มขึ้นในอัตราที่ได้สัดส่วนสัมพันธ์กับอัตราเพิ่มประชากร ทั้งนี้เนื่องจากได้มีการนำเครื่องจักรกลหรือเครื่องทุ่นแรงมาใช้แทนแรงงานคนทำให้เกิดปัญหาการว่างงาน

2. ปัญหาสังคม

2.1 *ปัญหาการศึกษา* เมื่อประชากรเพิ่มขึ้นทำให้เกิดปัญหาการขาดแคลนโรงเรียนและครูอาจารย์ ผลที่ติดตามมาคือประชากรขาดความรู้ เป็นประชากรที่ไม่มีคุณภาพ

2.2 *ปัญหาที่อยู่อาศัย* ความต้องการในเรื่องที่อยู่อาศัยจะเพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว ซึ่งในปัจจุบันนี้ปรากฏว่าเฉพาะในกรุงเทพฯ เพียงอย่างเดียว ยังขาดแคลนที่อยู่อาศัยถึง 200,000 หน่วย การขาดแคลนที่อยู่อาศัยก่อให้เกิดความแออัด เกิดแหล่งเสื่อมโทรม

การเพิ่มขึ้นของประชากรในประเทศไทยอย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดปัญหาที่อยู่อาศัยไม่เพียงพอติดตามมา เกิดสภาพที่อยู่อาศัยของคนยากจนที่อยู่กันอย่างแออัด ยัดเยียด และส่งผลให้เกิดปัญหาสาธารณสุข การศึกษาติดตามมาเป็นต้น

2.3 *ปัญหาการบริการสาธารณะ* เป็นที่ยอมรับกันว่าในปัจจุบันนี้รัฐบาลไม่อาจจัดสรรบริการสาธารณะอันได้แก่ รถประจำทาง การไฟฟ้า น้ำประปา และโทรศัพท์ ให้เพียงพอกับความต้องการของประชากรที่เพิ่มขึ้น

2.4 *ปัญหาคุณภาพประชากร* เมื่อประชากรมากกว่าทรัพยากรและผลผลิตต่าง ๆ ตลอดจนจนประชากรเกิดความขาดแคลนกำลังทรัพย์ ผลที่ตามมาคือ การขาดอาหาร การบำรุงร่างกาย ประชากรเป็นผู้ไม่มีคุณภาพทั้งร่างกาย สติปัญญาและจิตใจ

3. ปัญหาทางการเมือง

ดังที่กล่าวแล้วว่าการเพิ่มประชากรอย่างรวดเร็วมีผลกระทบกระเทือนต่อปัญหาเศรษฐกิจและสังคม เมื่อรัฐบาลไม่สามารถจัดการแก้ปัญหาดังกล่าวได้ ประชาชนก็จะต่อต้านรัฐบาล หรือกล่าวโดยสรุปสั้น ๆ ได้ว่า การเพิ่มประชากรอย่างรวดเร็วเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งของความยากจนซึ่งฝายนิยมคอมมิวนิสต์มักใช้เป็นเงื่อนไขในการโฆษณาชวนเชื่อ

วิธีการแก้ไขการเพิ่มประชากร

รัฐบาลไทยไม่ได้นิ่งนอนใจในการแก้ไขปัญหาประชากร กล่าวคือได้มีการสัมมนาทางวิชาการเรื่องประชากรในประเทศไทยถึง 3 ครั้ง คือ ครั้งแรกใน พ.ศ. 2506 ครั้งที่สองใน พ.ศ. 2508 และครั้งที่ 3 ใน พ.ศ. 2511

ในเดือนมีนาคม 2513 รัฐบาลไทยได้ประกาศนโยบายที่มุ่งหมายจะลดอัตราเพิ่มประชากรที่สูงในปัจจุบันให้ต่ำลง โดยได้แถลงว่ารัฐบาลมีนโยบายที่จะสนับสนุนการวางแผนครอบครัวด้วยความสมัครใจเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับการเพิ่มของประชากร ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย

มาตรการแก้ไขปัญหาประชากรที่ได้นำมาใช้ในประเทศไทยในปัจจุบันนี้ก็คือ

1. การวางแผนครอบครัว (Family Planning) ซึ่งหมายถึง การเว้นระยะการมีบุตรให้เหมาะสมแก่สภาพและฐานะของครอบครัว รวมทั้งสุขภาพอนามัยของมารดา สำหรับ การวางแผนครอบครัว นั้น อาจกระทำไดดังนี้

1.1 วิธีการป้องกันปฏิสนธิแบบชั่วคราว วิธีการนี้มีอยู่หลายแบบด้วยกัน เช่น การใช้ยาเม็ดรับประทาน การใช้ถุงยางอนามัย และห่วงอนามัย เป็นต้น

1.2 วิธีการป้องกันแบบถาวร วิธีนี้กระทำได้โดยการผ่าตัดทำหมันซึ่งอาจจะกระทำได้ทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิง

1.2.1 ฝ่ายชาย ใช้วิธีการผ่าตัดทำหมันโดยการผูกตัดท่ออสุจิ

1.2.2 ฝ่ายหญิง ใช้วิธีการผูกตัดท่อปีกมดลูก

2. การให้การศึกษารื่องประชากร คือ ให้ประชาชนได้ตระหนักถึงปัญหาการเพิ่มของประชากรอย่างรวดเร็ว หรือการย้ายถิ่นเข้ามาอาศัยในเมือง ซึ่งมีผลกระทบกระเทือนต่อสวัสดิการทางสังคมหรือกิจการด้านสาธารณสุขการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีความจำเป็นมากในการให้การศึกษาระดับท้องถิ่น ทั้งนี้เพื่อปรับปรุงและเพิ่มสวัสดิการและสาธารณสุขการของประชาชนในท้องถิ่นให้ดีขึ้น เช่น โรงพยาบาล การคมนาคม และการบำบัดทุกข์บำรุงสุข

อย่างไรก็ดี การวางแผนครอบครัวจะประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ได้วางไว้หรือไม่เพียงใด ย่อมต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของประชาชน มิฉะนั้นการวางแผนครอบครัวย่อมจะไม่บรรลุถึงวัตถุประสงค์ของรัฐบาลอย่างแน่นอน

ฉะนั้นเมื่อได้ทราบถึงปัญหาประชากรและมาตรการแก้ไขแล้ว สมควรจะได้มีการร่วมมือกับทางรัฐบาล เพื่อที่จะช่วยกันแก้ไขปัญหาประชากรซึ่งกำลังมีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น

2. ปัญหายาเสพติดให้โทษ

ยาเสพติดให้โทษ (Narcotics) กำลังเป็นปัญหาสังคมที่มีขีดความรุนแรงสูงสุดปัญหาหนึ่ง เพราะจากรายงานของคณะกรรมการปราบปรามยาเสพติดให้โทษ (ป.ป.ส.) ทำให้ทราบว่าทั่วประเทศไทย มีผู้ติดยาเสพติดให้โทษประมาณถึง 400,000 คน และกว่าครึ่งหนึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในวัยรุ่น

ความหมายของยาเสพติดให้โทษ

องค์การอนามัยโลก (WHO) ได้อธิบายความหมายของยาเสพติดให้โทษไว้ว่า “ยาเสพติดให้โทษได้แก่ยาที่เสพยาเข้าไปแล้ว จะเกิดความต้องการทั้งทางร่างกายและจิตใจต่อไปโดยไม่สามารถจะหยุดเสพยาได้ และจะต้องเพิ่มปริมาณขึ้นเรื่อย ๆ และหลังจากนั้นก็จะทำให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บต่อร่างกายและจิตใจขึ้นได้”

จากคำจำกัดความข้างต้น ทำให้ทราบได้ว่ายาเสพติดให้โทษมีลักษณะสำคัญ 4 ประการ

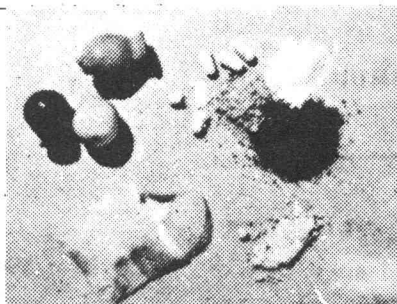
กล่าวคือ

1. เป็นยาที่เมื่อเสพเข้าไปแล้ว จะเกิดความความต้องการที่จะต้องเสพยาชนิดนั้นสืบต่อเนื่องกันเรื่อยไป
2. ผู้เสพไม่สามารถจะหยุดเสพได้
3. จะต้องมีการเพิ่มปริมาณการเสพขึ้นโดยลำดับ
4. เป็นยาที่ก่อให้เกิดโรคร้ายทั้งทางร่างกายและจิตใจ

ประเภทของยาเสพติด

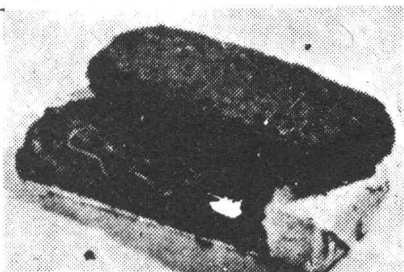
เอกสารเรื่อง “ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับยาเสพติด” ของโรงพยาบาลราชวิทยาลัยได้อธิบายและจำแนกลักษณะของยาเสพติดที่แพร่หลายในประเทศไทย ซึ่งล้วนเป็นอันตรายร้ายแรงต่อสุขภาพทั้งทางร่างกายและจิตใจทั้งสิ้น เป็นประเภทใหญ่ ๆ 4 ประเภท คือ

1. ประเภทที่สกัดจากผลฝิ่น มีฤทธิ์ทำร้ายสติปัญญาและร่างกายอย่างรุนแรง ได้แก่ ฝิ่น มอร์ฟีน เฮโรอีน

เฮโรอีน

2. ประเภทที่สกัดจากพืชจำพวกกัญชา กระท่อม มีฤทธิ์ทำให้ประสาทแปรปรวน อารมณ์ และความนึกคิดสับสน จนอาจเป็นโรคจิตได้ในเวลาต่อมา

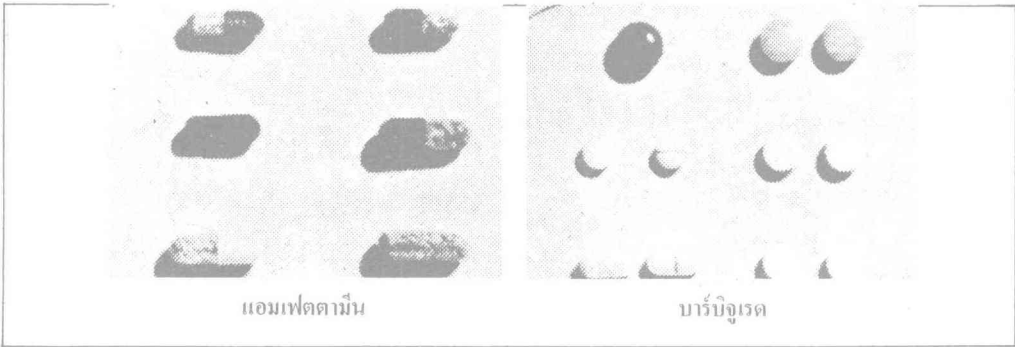
กัญชา

ใบกระท่อม

3. ประเภทยากระตุ้นหรือระงับประสาท มีฤทธิ์กระตุ้นประสาทหรือสมองให้ทำงานตลอดเวลา ร่างกายขาดการพักผ่อน สมองเสื่อมโทรม เช่น แอมเฟตตามีน ยาขยัน ยาบำรุงกำลัง ส่วนพวกยานอนหลับ เหล้าแห้ง บาร์บิจูเรต จะกดระบบประสาททำให้สมองมีนงง ประสาทชา

4. ยาแก้ปวดแก้ไข้ ในขั้นต้นมีฤทธิ์ทำให้หายปวดเมื่อยแก้ไข้ ร่างกายสบาย แต่ในระยะต่อไปเมื่อติดแล้วจะทำให้ประสาทเสื่อมโทรม

ลักษณะของผู้ติดยาเสพติด

เอกสารของโรงพยาบาลธัญญารักษ์บรรยายถึงอาการของผู้ติดยาเสพติดไว้ว่า ยาเสพติดทุกประเภทก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมทั้งทางร่างกายและจิตใจ คือทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและจิตใจ ดังจะได้แยกอธิบายเป็นหัวข้อต่อไปนี้

1. การเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย ผู้ติดยาเสพติดจะมีสุขภาพร่างกายทรุดโทรม มีอาการเบื่ออาหาร หมดเรียวแรง สีหน้าแสดงความวิตกกังวล มีอาการซึมเซา ริมฝีปากเขียวคล้ำและแห้ง ulyenตาโรย การเดินเซื่องช้าหรือปดเป๋ ร่างกายเนื้อหนังแห้งเหี่ยว นิ้วมืออาจมีรอยคราบเหลืองสกปรก การพูดจาละล้าละลัก และมักจะควบคุมการเคลื่อนไหวของร่างกายไม่ได้

2. การเปลี่ยนแปลงทางจิตใจ ผู้ติดยาเสพติดจะมีอารมณ์ผิดแปลกไปจากเดิม อันมีผลกระทบกระเทือนต่อบุคลิกภาพ เช่น เป็นคนไม่รักษาความสะอาดและไม่มีความเป็นระเบียบ ไม่สนใจสุขภาพร่างกาย ปล่อยให้เนื้อตัวสกปรกเป็นบุคคลที่มีลัษณคมนัย อารมณ์หงุดหงิด ฉุนเฉียว และโมโหง่าย

สาเหตุของการติดยาเสพติดให้โทษ

จากการศึกษาทางเอกสารและรายงานของแพทย์ ทำให้ทราบถึงสาเหตุของการติดยาเสพติด ซึ่งอาจแยกอธิบายเป็นหัวข้อได้ดังนี้

1. ความผิดหวัง คนเราน่าจะไม่น้อยเมื่อประสบกับความผิดหวังของชีวิต อาจหาทางออกด้วยการเสพยาเสพติด โดยมุ่งหวังที่จะให้ฤทธิ์ยาบรรเทาอาการผิดหวัง ซึ่งเป็นทางออกที่ผิดอย่างยิ่ง

เพราะยาเสพติดเพียงแต่ช่วยให้ลืมความผิดหวังเท่านั้น มิได้ช่วยให้บังเกิดความสมหวังแต่ประการใด แต่ที่จริงควรจะนึกถึงคำที่ว่า “ชีวิตคือการต่อสู้” ไม่ควรจะอ่อนแอยอมแพ้ชีวิตง่าย ๆ เพียงประสบกับความผิดหวังเท่านั้น

2. **การถูกชักชวน** คณะกรรมการปราบปรามยาเสพติดให้โทษ กรมตำรวจพบว่าผู้ติดยาเสพติดจำนวนมากไม่น้อยติดยาเสพติดเพราะการถูกชักชวนจากเพื่อนที่ติดยาเสพติดมาก่อน โดยเพื่อนคนนั้นมุ่งหวังที่จะให้เพื่อน ๆ ติดยาเสพติดเหมือนตนบ้าง หรือมุ่งประสงค์จะได้มีโอกาสเสพยาเสพติดจากเพื่อนโดยไม่ต้องเสียเงิน เพราะผู้ที่ติดยาเสพติดใหม่ย่อมจะไม่ทราบถึงแหล่งค้า จำต้องขอให้เพื่อนผู้เสพยาเสพติดมาก่อนไปซื้อ ตนเลยพลอยได้เสฟไปด้วย

3. **การอาชีพ** คณะผู้เชี่ยวชาญสหประชาชาติรายงานว่า อาชีพบางประเภท เช่น กรรมกรที่ต้องใช้แรงงานหนัก หรือผู้ที่ต้องทำงานในตอนค่ำคืน จะต้องใช้ยาเสพติดเข้าไปกระตุ้นกำลังหรือแก้ปวด เพราะฤทธิ์ยากระตุ้นให้เกิดอาการขยันขันแข็ง ครั้นเมื่อเสฟเป็นประจำก็กลายเป็นบุคคลที่ติดยาเสพติดไป

4. **ความอยากรู้อยากทดลอง** ผู้ติดยาเสพติดบางคนติดยาเสพติดเพราะความอยากรู้อยากทดลองว่ารสชาติเป็นอย่างไร แต่เมื่อเสฟเข้าไปแล้วเกิดติดยานั้นขึ้นมา เพราะฉะนั้นนักเรียนหรือบุคคลทั่วไปไม่ควรจะทดลองและพยายามหลีกเลี่ยงให้ไกล

5. **สิ่งแวดล้อม** สิ่งแวดล้อม เช่น ผู้ที่อาศัยอยู่ในแหล่งหรือบริเวณที่มีการค้ายาเสพติด การอาศัยอยู่ในครอบครัวเดียวกับผู้ติดยาเสพติด มีโอกาสที่จะติดยาเสพติดได้ง่าย

นักเรียนและประชาชนจึงควรจะได้แยกตัวจากสิ่งแวดล้อมดังกล่าวนั้น หากทราบแหล่งค้า โปรดแจ้งให้เจ้าหน้าที่ตำรวจในท้องถิ่นนั้นได้ทราบโดยด่วน เพื่อช่วยกันปราบปรามภัยอันเกิดจากยาเสพติดให้โทษ

โทษของยาเสพติด

สำนักงานกลางปราบปรามยาเสพติดให้โทษได้พิมพ์เอกสารเผยแพร่บรรยายให้ทราบถึงโทษของยาเสพติดดังต่อไปนี้

1. โทษทางร่างกาย

1.1 ยาเสพติดให้โทษทำให้การปฏิบัติหน้าที่ของอวัยวะส่วนต่าง ๆ ของร่างกายเสื่อมโทรม เช่น ทำให้สมองและประสาทเสื่อมโทรมลง กระทบอาหารและลำไส้เกิดการท้องผูกอย่างรุนแรง ร่างกายมีกำลังความต้านทานของโรคต่ำ ทำให้ติดโรคอื่นได้ง่ายขึ้น เช่น วัณโรค กามโรค และโรคฉ่ำไส้

1.2 เมื่อสมองและประสาทเสื่อมเป็นผลให้การควบคุมทางกล้ามเนื้อและประสาทบกพร่อง ซึ่งอาจประสบอุบัติเหตุได้โดยง่าย เช่น หกล้ม และถูกรถชน เป็นต้น

1.3 เมื่อไม่ได้เสฟติดจะทำให้เกิดมีอาการต่าง ๆ อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการอดยา

เช่น มีอาการนอนไม่หลับกระสับกระส่าย น้ำตาไหล มีเหงื่อออกมาก เป็นตะคริวตามขา หลัง และท้อง รวมทั้งมีอาการปวดตามข้อ กระตุก และกล้ามเนื้อ ตลอดจนถึงมีอาการชักกระตุก อาเจียน ท้องเดิน และลงแดง น้ำหนักตัวลด และในที่สุดทำให้มีอาการเหมือนคนวิกลจริตและถึงแก่ความตายได้

2. โทษทางจิตใจ

เนื่องจากยาเสพติดทำลายสมองและระบบประสาท ฉะนั้นผู้ติดยาเสพติดจึงมีความประพฤติก และอารมณ์ผิดปกติ เช่น ขาดความสนใจในตัวเอง มีการละเลยไม่สนใจในกิจวัตรประจำวัน มีอาการปฏิกิริยา และความประพฤติเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เช่น ขาดเรียน ไม่สนใจการบ้านและการศึกษา

3. โทษต่อครอบครัว

ในกรณีที่มีผู้เป็นหัวหน้าครอบครัวติดยาเสพติดแล้ว ทำให้หมดความรู้สึกในเรื่องความรับผิดชอบ ที่พึงมีต่อครอบครัว ย่อมก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ภรรยาและบุตร ครอบครัวอยู่ในสภาพบ้านแตก ภรรยาและบุตรไม่ได้รับความอบอุ่นเช่นครอบครัวอื่น ๆ

4. โทษทางสังคมและเศรษฐกิจ

สังคมมักรังเกียจผู้ติดยาเสพติด และเมื่อผู้ติดยาเสพติดไม่สามารถจะอยู่ร่วมกับบุคคลอื่น ๆ ได้ตามปกติวิสัย อาจทำให้หันหน้าเข้าไปประกอบอาชีพอาชญากรรม เพื่อแลกเปลี่ยนกับยาเสพติด ส่วนโทษทางเศรษฐกิจนั้นปรากฏว่าการติดยาเสพติดได้ส่งผลร้ายต่อเศรษฐกิจของประเทศชาติ กล่าวคือเกิดการสูญเสียแรงงาน เพราะผู้ติดยาเสพติดไม่สามารถประกอบอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพเช่นเดียวกับบุคคลที่อยู่ในวัยทำงานทั่ว ๆ ไป

5. โทษทางการปกครอง

รัฐบาลต้องเสียค่าใช้จ่ายจำนวนมากในการปราบปราม และจัดสถานที่บำบัดรักษาอันเป็นการเพิ่มภาระการเสียภาษีอากรของประชาชนอีกทางหนึ่งด้วย

มาตรการป้องกัน

ปัญหาเสพติดให้โทษเป็นปัญหาที่มีความรุนแรง และบ่อนทำลายความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และสังคม จึงเป็นหน้าที่ของคนไทยทั่วไปที่จะช่วยกันป้องกันการติดยาเสพติดให้โทษ ซึ่งอาจกระทำได้ดังนี้

1. การให้ความรู้เรื่องโทษของยาเสพติด คือ จัดพิมพ์เอกสารเผยแพร่ถึงโทษและอันตรายของยาเสพติด แจกแก่นักเรียนและนักศึกษาตามโรงเรียนและสถาบันการศึกษา

2. การร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครอง กล่าวคือ ทั้งทางโรงเรียนและผู้ปกครอง ควรจะร่วมมือกันสอดส่องดูแลความประพฤติของเด็กอย่างใกล้ชิด หากสังเกตเห็นว่าเด็กในความปกครองของตนมีความประพฤติผิดปกติ อันแสดงให้เห็นว่าอาจติดยาเสพติด ก็เรียกเด็กมาพบพร้อมทั้ง

พยายามสอบถามหาข้อเท็จจริง เพื่อจะได้หาวิธีป้องกันก่อนที่จะสายเกินไป

3. **การส่งเสริมความอบอุ่นในครอบครัว** เนื่องจากคนเรามีชีวิตอยู่ในครอบครัว ฉะนั้น การสร้างบรรยากาศของความอบอุ่นที่แสดงออกถึงความรัก ความแจ่มใส และความเอ็นดู ให้เกิดขึ้น ภายในครอบครัวจึงเป็นสิ่งจำเป็น เพราะเมื่อครอบครัวมีชีวิตความเป็นอยู่อย่างอบอุ่นแล้ว สมาชิกของ ครอบครัวย่อมมีความสุขสบาย ไม่หันไปใช้จ่ายเสพติดเป็นเครื่องบำบัดความทุกข์

4. **การส่งเสริมสุขภาพจิต** เรื่องสุขภาพจิตเป็นปัญหาสังคมไทยในปัจจุบัน ทั้งนี้เนื่องมาจากการรีบเร่งในการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น นักเรียนต้องตื่นแต่เช้ารีบขึ้นรถไปโรงเรียน ถ้าสายรถ-ประจำทางแน่น ทำให้ไปโรงเรียนไม่ทัน ส่วนผู้ที่อยู่ในวัยทำงานก็ต้องต่อสู้แข่งขันเพื่อความอยู่รอด อันเป็นผลให้เกิดความตึงเครียดทางอารมณ์อยู่ตลอดเวลา จึงสมควรจะให้มีการส่งเสริมสุขภาพจิต เช่น แนะนำให้นักเรียนและประชาชนทั่วไปใช้เวลาว่างจากการเรียน และการทำงานให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม เพื่อจะได้เกิดความภาคภูมิใจ

5. **การจัดหลักสูตรเรื่องโทษของยาเสพติดในวิชาสุศึกษา** ทั้งนี้เพื่อให้ทุกคนได้มีโอกาส เรียนรู้ถึงวิธีการป้องกันยาเสพติด ลักษณะอาการของผู้ติดยาเสพติดให้โทษ รวมทั้งโทษอันเกิดจากการ เสพยาเสพติดให้โทษ

6. **การประชาสัมพันธ์** ได้แก่การเผยแพร่ให้ประชาชนได้ทราบถึงโทษของยาเสพติด ซึ่ง อาจกระทำได้ทั้งทางด้านหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือ เอกสารและนิทรรศการ

การปราบปราม

เนื่องจากยาเสพติดให้โทษ เป็นภัยอันตรายร้ายแรงต่อความมั่นคง ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมของ ประเทศชาติ รัฐบาลจึงได้จัดตั้ง "สำนักงานคณะกรรมการป้องกัน และปราบปรามยาเสพติด" (ป.ป.ส.) ขณะเดียวกันก็ได้มีการกวาดล้างการ จับกุมและทำลายแหล่งผลิต หรือ แหล่งค้ายาเสพติดให้โทษ ซึ่งพระ-ราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ (ฉบับ ที่ 4) ได้กำหนดโทษผู้เสพ ผู้ผลิต และผู้ค้ายาเสพติดให้โทษ ไว้อย่าง

การทำลายยาเสพติด ที่ทางราชการยึดได้จากกรจับกุมและ ปราบปรามผู้ค้าและผู้ผลิต

รุนแรง โดยเฉพาะการค้ายาเสพติดให้โทษที่เป็นวัตถุแห่งการกระทำผิดดังกล่าวมานั้นเป็น "เฮโรอีน" หรือ "เกลือของเฮโรอีน" ผู้นั้นต้องระวางโทษจำคุกตลอดชีวิต และปรับตั้งแต่ 50,000 บาท ถึง

500,000 บาท หรือประหารชีวิต และปรากฏว่ามีผู้ถูกประหารชีวิตในฐานะเป็นผู้ผลิตไปแล้วหลายราย ในกรณีนี้ที่ทราบว่ามีแหล่งค้ายาเสพติดให้โทษขอให้แจ้งไปที่ ป.ป.ส.

การบำบัดรักษา

ในกรณีนี้บุคคลนั้น ๆ ดิตยาเสพติดให้โทษแล้ว ควรจะได้สำนึกถึงโทษของยาเสพติดที่จะบ่อนทำลายสุขภาพทั้งทางร่างกายและจิตใจ โดยรีบไปรับการบำบัดรักษาเสียโดยเร็ว ณ สถานที่ 4 แห่งคือ

1. โรงพยาบาลธัญญารักษ์ จังหวัดปทุมธานี
2. โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า พญาไท
3. โรงพยาบาลตำรวจ ปทุมวัน
4. สำนักสงฆ์วัดถ้ำกระบอก จังหวัดสระบุรี

ผู้ที่ดิตยาเสพติด จะมีอาการนำ เวทนาและทนทุกข์ การรักษายังอาจรักษาได้ถ้ารีบเข้ารักษาในสถานรักษาที่ได้รับการรับรองแล้ว ในภาพเป็นการรักษา ณ สำนักสงฆ์ วัดถ้ำกระบอก

3. ปัญหาอาชญากรรม

ในปัจจุบันปัญหาอาชญากรรมในประเทศไทยเป็นปัญหาสังคมที่มีความรุนแรงสูง และคุกคามต่อสวัสดิภาพความสงบสุขของประชาชน ส่วนสาเหตุของอาชญากรรมนั้นมีปัจจัยซับซ้อนมากมาย และอาชญากรรมที่เกิดขึ้น สะท้อนให้เห็นถึงสภาวะการณ์ของความไม่สมบูรณ์หรือความบกพร่องของระบบสังคม

ตามประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2500 มาตรา 2 บัญญัติไว้ว่า อาชญากรรมหมายถึง การกระทำใด ๆ ก็ตามที่มีลักษณะเป็นการฝ่าฝืนหรือขัดต่อตัวบทกฎหมายที่ได้บัญญัติไว้ และผู้กระทำการ

ดังกล่าวจะต้องได้รับการลงโทษตามตัวบทกฎหมายที่กำหนดไว้ในขณะกระทำความผิด

อาชญากรรมเป็นการกระทำที่มีความผิดทางอาญา อันมีผลกระทบบกระเทือนต่อการอยู่ร่วมกันของประชาชนในสังคม ฉะนั้นรัฐจำเป็นต้องออกกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ ร่างกาย ชีวิต และทรัพย์สินของประชาชนภายในรัฐ

สาเหตุของอาชญากรรม

ได้มีการศึกษาถึงสาเหตุของอาชญากรรมอย่างกว้างขวาง เพื่อที่จะหาคำอธิบายถึงสาเหตุหรือปัจจัยของการกระทำความผิดทางอาญา ซึ่งอาจแยกอธิบายได้เป็นหัวข้อดังต่อไปนี้

1. **จิตแปรปรวน (Psychopathy)** ได้แก่สภาพของจิตและความรู้สึกที่เป็นศัตรูต่อสังคม ผู้ป่วยด้วยโรคนี้ จะไม่ยอมประพฤติตนให้อยู่ภายในกฎหรือระเบียบของสังคม และเป็นผู้ที่มีความรู้สึกเห็นแก่ตัวอย่างรุนแรง มีความแปรปรวนทางจิตใจ แต่ยังไม่ถึงขั้นวิกลจริต เช่น มีความไม่มั่นคงทางอารมณ์ ฉะนั้น ผู้ป่วยด้วยโรคนี้ย่อมประกอบอาชญากรรมได้ง่ายกว่าบุคคลธรรมดาทั่วไป

2. **สิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคม** เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมของกรมตำรวจ พ.ศ. 2512 ได้แจกแจงสาเหตุของอาชญากรรมไว้ดังนี้

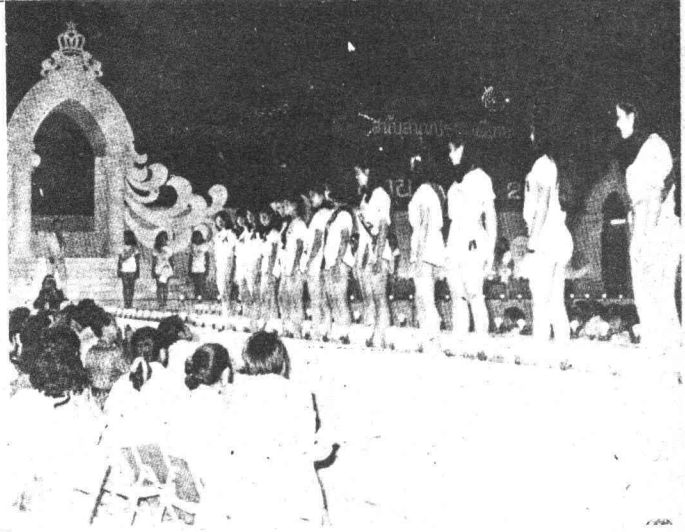
2.1 **จำนวนประชากร** เนื่องจากจำนวนประชากรของประเทศไทยได้เพิ่มมากขึ้น ก่อให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมกล่าวคือ เมื่อบุคคลไม่สามารถต่อสู้แข่งขันในการประกอบอาชีพทางสุจริตได้แล้ว และอยู่ในสภาพหมดที่พึ่งพาอาศัย ก็จะไปประกอบอาชญากรรมเพื่อการเลี้ยงชีพของตน

2.2 **สภาพครอบครัว** สาเหตุอันเป็นที่มาของอาชญากรรมประการหนึ่งก็คือ “ครอบครัว” เพราะครอบครัวเป็นสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลกระตุ้นให้บุคคลกลายเป็นอาชญากรได้ เช่น ครอบครัวที่ยากจน ครอบครัวที่บิดามารดาแตกแยกกัน หรือครอบครัวที่บิดามารดาแยกย้ายไปทำมาหากินคนละทิศคนละทาง บิดามารดาของครอบครัวดังกล่าวย่อมไม่มีเวลาอบรมสั่งสอนบุตรธิดาของตน โดยเฉพาะในกรณีที่บิดาหรือมารดาถูกต้องโทษจำขัง หรือครอบครัวที่มีการทะเลาะเบาะแว้งอยู่เสมอ สภาพของครอบครัวประเภทนี้ทำให้เด็กไม่ยอมอยู่กับบ้าน และพยายามหาทางออกไปเที่ยวแสวงหาความสำราญนอกบ้าน จนในที่สุดเด็กนั้นอาจไปเข้าร่วมกลุ่มมั่วสุมกับเด็กอื่นที่อยู่ในสภาพเดียวกัน เมื่ออยู่ในสภาพขาดแคลนหรือไม่มีอะไรจะบริโภค ก็อาจประกอบอาชญากรรมได้

2.3 **การว่างงาน** ผู้ที่ว่างงานหรือไม่มีงานทำ ย่อมขาดรายได้มาเลี้ยงชีพ สภาพของจิตใจและอารมณ์พลอยอ่อนไหวไปด้วย ส่วนผู้ว่างงานในชนบท เช่น ชาวไร่ ชาวนา เมื่อหมดฤดูทูลถนเก็บเกี่ยวก็ไม่มีงานทำ หรืออยู่ในสภาพว่างงานแต่มีเงินทองอยู่บ้างก็มักใช้เวลาว่างไปในด้านอบายมุข เช่น เที่ยวเตร่ ต้มสุรา หรือเล่นการพนัน ครั้นเมื่อเงินหมดก็หันไปประกอบอาชญากรรม เช่น ชิงทรัพย์ ลักทรัพย์ และปล้นทรัพย์ นอกจากนั้นการต้มสุรายาเมาก็เป็นสาเหตุทำให้เกิดการทะเลาะวิวาท การทำร้ายร่างกาย และฆ่ากันตายอีกด้วย

2.4 *ความเสื่อมโทรมทางศีลธรรม* สังคมไทยในปัจจุบันนี้อยู่ในสภาพที่เรียกว่า วัฒนธรรมทางวัตถุเจริญล้ำหน้ากว่าวัฒนธรรมทางจิตใจ ฉะนั้น ผู้ที่ขาดการอบรมทางจิตใจได้หันไปประกอบอาชีพการกรรม เพื่อแสวงหาความสุขให้แก่ชีวิตของตนไปวันหนึ่ง ๆ

วัฒนธรรมที่แพร่หลาย จากตะวันตก และคนไทยบางกลุ่มรับมาใช้หรือเผยแพร่ เป็นสาเหตุหนึ่งของการยั่วยุให้เกิดปัญหาอาชญากรรม เกิดความเสื่อมโทรมทางวัฒนธรรมขึ้นในสังคมไทย สมควรที่ชาวไทยเราจะได้เลือกพิจารณารับวัฒนธรรมเหล่านี้ด้วยความรอบคอบ

2.5 *การเปลี่ยนแปลงทางสังคม* ในปัจจุบันสังคมไทยได้รับเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามายึดถือปฏิบัติในการดำเนินชีวิต ซึ่งทำให้เกิดการขัดแย้งกับวัฒนธรรมไทยดั้งเดิมที่ดั้งเดิม เช่น การแต่งกาย ความสัมพันธ์ทางเพศอันเป็นการยั่วยุความรู้สึทงทางกามารมณ์ ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งของอาชญากรรม

2.6 *ค่านิยมที่ผิด* เช่น การเห็นแก่เงิน หรือการรักพวกรักพ้องในทางที่ผิด

การป้องกันและแก้ไขอาชญากรรม

เนื่องจากอาชญากรรมเกิดขึ้นจากปัจจัยหลายประการ ฉะนั้นการป้องกันและการแก้ไขจึงมีขอบเขตกว้างขวาง และต้องได้รับความร่วมมือจากทั้งบุคคล สถาบัน และองค์กรต่าง ๆ กล่าวคือ

1. **รัฐหรือหน่วยงานราชการ** ในขั้นต้นรัฐควรแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เช่น การว่างงาน การขาดแคลนที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม ความยากจนหรือความเสื่อมโทรมทางวัฒนธรรม รัฐต้องสอดส่องจับกุมการกระทำผิด ตลอดจนใช้มาตรการลงโทษที่เหมาะสม นอกจากนั้นในขณะที่ผู้กระทำความผิดอยู่ในระหว่างรับโทษ ควรได้อบรมแก่นิสัยและฝึกงานอาชีพให้ช่วยตนเองได้เมื่อพ้นโทษ โดยไม่ต้องหวนกลับไปทำผิด ที่สำคัญได้แก่การเผยแพร่ให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายและโทษของการกระทำผิดอย่างชัดเจนให้กับประชาชนทราบโดยทั่วกัน

2. **สถาบันหรือองค์กรเอกชนต่าง ๆ** ควรร่วมมือกับรัฐหรือหน่วยงานราชการในการจัดสังคมสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้ยากจน ร่วมมือในการแก้ปัญหาการว่างงาน ปัญหาสินค้ำราคาสูงและไม่ค้า

ถ้าใครเกินควรจนทำให้เกิดความเดือดร้อนในหมู่ประชาชนที่ยากจน

3. **ประชาชนโดยทั่วไป** จะต้องร่วมกันอบรมสั่งสอนบุตรหลานมิให้หลงผิดหรือขาดความระงับยับยั้งกระทั่งก่ออาชญากรรมขึ้น ต้องช่วยกันสอดส่องการกระทำผิดกฎหมายและแจ้งให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเข้าจัดการ ไม่ร่วมมือหรือทำไม่รู้ไม่เห็นต่อการกระทำผิดกฎหมาย สำหรับนักเรียนในฐานะพลเมือง นอกจากหน้าที่ดังกล่าวข้างต้น นักเรียนจะต้องปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามกฎหมาย ไม่ขาดสติยับยั้ง หรือถูกหลอกลวงให้ร่วมกระทำผิด นอกจากนั้นเกี่ยวกับการรับวัฒนธรรมต่างชาติและค่านิยมต่าง ๆ ก็สมควรพิจารณาเลือกแต่สิ่งดีงามไม่ขัดต่อวัฒนธรรมประเพณีดีงามของไทยแต่เดิม

4. ปัญหาการฉ้อราษฎร์บังหลวง

ความหมายของการฉ้อราษฎร์บังหลวง

การฉ้อราษฎร์บังหลวงเป็นการกระทำที่ขัดต่อคุณธรรม กฎเกณฑ์ หรือกฎหมาย ทั้งนี้เนื่องจากอามิสหรือสินจ้างหรือการร่วมมือ อธิบายได้ว่า “การฉ้อราษฎร์ หมายถึงการกระทำใด ๆ ของข้าราชการที่เรียกร่องประโยชน์จากราษฎร เนื่องจากการปฏิบัติหน้าที่โดยปกติของข้าราชการผู้นั้น โดยทำให้ราษฎรเข้าใจผิดว่า จะต้องเสียเงินค่าธรรมเนียมหรือค่าบริการต่าง ๆ แก่ทางราชการ” ..หรือกล่าวโดยสรุปได้ว่า การฉ้อราษฎร์ก็คือ การแอบอ้างเอาประโยชน์จากราษฎร

การฉ้อราษฎร์บังหลวงที่เกิดขึ้นในหลายประเทศได้ทำลายระบอบประชาธิปไตยมาแล้ว ฉะนั้นภัยอันตรายของการฉ้อราษฎร์บังหลวงนี้จึงมีอย่างมหันต์ สำหรับประเทศไทยนั้นเป็นที่ยอมรับกันว่าระบอบประชาธิปไตยโดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข เป็นระบอบการปกครองที่เหมาะสมกับวิถีชีวิตของคนไทย เพราะเป็นระบอบการปกครองที่ตั้งอยู่บนรากฐานของศีลธรรม เคารพในเหตุและผล ยอมรับในเกียรติภูมิและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษยชาติ จึงเป็นที่เชื่อมั่นได้ว่าระบบประชาธิปไตยเท่านั้นที่จะรักษาสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ อันเป็นสถาบันที่คนไทยเคารพเทอดทูนสูงสุดเอาไว้ได้ เพราะฉะนั้นจึงเป็นหน้าที่ของคนไทยทุกคนจะต้องช่วยกันขจัดการฉ้อราษฎร์บังหลวงให้หมดสิ้นไปจากผืนแผ่นดินไทย

สาเหตุของการฉ้อราษฎร์บังหลวง

ในส่วนที่เกี่ยวกับสาเหตุอันเป็นที่มาของการฉ้อราษฎร์บังหลวงนั้น พอสรุปได้เป็น 4 ประการดังนี้

1. **การมีค่านิยมที่ผิด** เช่น การยกย่องเงิน การยกย่องวัตถุ การรักพวกพ้องในทางที่ผิด ความฟุ่มเฟือย เป็นต้น

2. **ความจำเป็นทางเศรษฐกิจ** หมายถึงการมีรายได้ไม่พอใช้ ขอยกตัวอย่างเช่น ข้าราชการชั้นผู้น้อยซึ่งได้รับเงินเดือนขั้นต่ำเพียง 1,080 บาทนั้น ย่อมเป็นที่ยอมรับกันว่า แม้แต่ข้าราชการที่เป็นโสดเงินเดือนที่ได้รับก็ไม่พอกินอยู่แล้ว และถ้าเป็นข้าราชการที่มีครอบครัวก็จะมีชีวิตไม่เพียงพอมากขึ้น

ไปอีก เมื่อเกิดความจำเป็นทางเศรษฐกิจเช่นนี้ ข้าราชการผู้นั้นอาจจะทำการฉ้อราษฎร์บังหลวง

3. **สิ่งแวดล้อม** ข้าราชการบางคนไม่เต็มใจกระทำการฉ้อราษฎร์บังหลวงแต่เนื่องจากสิ่งแวดล้อม คือ เพื่อนร่วมงานในหน่วยงานเดียวกันกระทำการฉ้อราษฎร์บังหลวง ตนเองอาจจะต้องร่วมกระทำด้วย เพราะมีฉะนั้นก็ไม่สามารถจะทำงานอยู่ด้วยกันต่อไปได้ ยิ่งกว่านั้นอาจจะถูกกลั่นแกล้งจนต้องโยกย้ายตัวเองไปอยู่ที่อื่น

4. **ผู้บังคับบัญชาบกพร่อง** ในบางกรณีผู้บังคับบัญชาใจดี ไม่ดูแลกวดขันการปฏิบัติงานของผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาโดยใกล้ชิด จึงเปิดโอกาสให้มีการฉ้อราษฎร์บังหลวงเกิดขึ้นได้

ผลเสียของการฉ้อราษฎร์บังหลวง

การฉ้อราษฎร์บังหลวงมีแต่ก่อให้เกิดผลเสียนานัปการ ซึ่งอาจสรุปได้ดังนี้

1. **ทำให้รัฐเสียผลประโยชน์** ทั้งนี้เนื่องจากข้าราชการได้นำเงินหรือประโยชน์ของทางราชการไปเป็นประโยชน์ส่วนตัว หรือนำเอาของหลวงมาใช้เป็นสมบัติส่วนตัว ทำให้รัฐต้องเสียผลประโยชน์ที่ควรมีควรได้เป็นเงินปีละมาก ๆ

2. **ทำให้ข้าราชการที่ดีหมดกำลังใจทำงาน** ในกรณีที่เกิดการฉ้อราษฎร์บังหลวงขึ้นในหน่วยงาน ข้าราชการที่ฉ้อราษฎร์บังหลวง แต่ยังไม่ได้รับโทษทัณฑ์ตามตัวบทกฎหมาย ย่อมจะมีเงินมีทองร่ำรวย ส่วนข้าราชการที่ดีที่ซื่อสัตย์สุจริตจะหมดกำลังใจทำงาน เพราะทำไปแล้วก็มีได้ร่ำรวยอันเป็นผลให้เกิดระบบการทำงานอย่างไม่จริงจังหมาย

3. **ทำให้ประชาชนเสียหาย** เมื่อเกิดการฉ้อราษฎร์บังหลวงผู้ที่ได้รับความเสียหายมักจะได้แก่ประชาชน ขอยกตัวอย่างเช่น ในการขออนุญาตซื้ออาวุธปืน สมมติว่า ต้องเสียค่าธรรมเนียมให้แก่ทางราชการ 100 บาท แต่เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องกับการจดทะเบียนอาวุธปืนได้เรียกร้องเกินกว่าที่กำหนด เช่น เรียกเก็บ 500 บาท จึงจะทำการจดทะเบียนปืนให้ การกระทำดังกล่าวถือว่าเป็นการฉ้อราษฎร์บังหลวง เพราะเจ้าหน้าที่แสวงหาผลประโยชน์ด้วยการเรียกร้องเงินตอบแทนค่าบริการสูงกว่าที่ทางการกำหนดไว้ ซึ่งต้องให้ประชาชนเสียเงินเพิ่ม อันถือได้ว่าประชาชนไม่ได้รับความเป็นธรรมจากการปฏิบัติหน้าที่ของทางราชการ

4. **การฉ้อราษฎร์บังหลวงทำลายระบอบประชาธิปไตย** เนื่องจากการฉ้อราษฎร์บังหลวงสร้างความเดือดร้อนและความไม่เป็นธรรมแก่ประชาชน ฉะนั้นในหลายประเทศที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตย ได้เปลี่ยนรูปการปกครองไปเป็นระบอบคอมมิวนิสต์ เพราะประชาชนเสื่อมศรัทธาต่อผู้ปกครองที่ทำการฉ้อราษฎร์บังหลวง โดยไม่คำนึงถึงความทุกข์ยากของประชาชน จึงกล่าวได้ว่าการฉ้อราษฎร์บังหลวงมีส่วนในการทำลายระบอบประชาธิปไตย

การป้องกันและการแก้ไขการฉ้อราษฎร์บังหลวง

เนื่องจากการฉ้อราษฎร์บังหลวงก่อให้เกิดผลเสียหายต่อประชาชนและประเทศชาติ ซึ่งอาจ

จะถึงขั้นทำลายความมั่นคงของการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขได้ ฉะนั้นจึงถึงเวลาแล้วที่จะต้องร่วมมือร่วมใจกันป้องกันและแก้ไขการฉ้อราษฎร์บังหลวง สำหรับแนวทางการแก้ไขการฉ้อราษฎร์บังหลวงที่สมควรพิจารณาตามแนวทางของนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ในหนังสือ คุกกั๊บบ้างอยู่รอดของสังคมไทย ซึ่งได้บรรยายในการสัมมนาของกรมสามัญศึกษา เมื่อ พ.ศ. 2518 สรุปได้เป็นประการสำคัญ ๆ 2 ประการ คือ

1. ในส่วนของรัฐบาลและราชการ รัฐต้องกำหนดนโยบายการป้องกันและปราบปรามการฉ้อราษฎร์บังหลวงอย่างแน่นอน และปฏิบัติตามนโยบายนั้นอย่างเคร่งครัด เช่น การจัดการเรื่องรายได้และสวัสดิการของข้าราชการให้พอเพียงต่อการดำรงชีพปกติ วางมาตรการการลงโทษอย่างรุนแรง และอบรมให้ประชาชนตระหนักในเรื่องศีลธรรม ค่านิยมที่ถูกต้อง เป็นต้น นอกจากนี้คณะรัฐมนตรีตลอดจนข้าราชการทุกคนต้องไม่ฉ้อราษฎร์บังหลวงในทางหนึ่งทางใดโดยเด็ดขาด รวมถึงต้องป้องกันหน่วยงานของตนไม่ให้มีการฉ้อราษฎร์บังหลวงด้วย

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ (ป.ป.ป.) ตั้งอยู่ ณ ถนนพิษณุโลก กรุงเทพฯ

2. ในส่วนประชาชน ต้องไม่ยกย่องส่งเสริมบุคคลที่ฉ้อราษฎร์บังหลวง ขณะเดียวกันควรร่วมมือกับสื่อมวลชนหาพยานหลักฐานหรือเรื่องของผู้ฉ้อราษฎร์บังหลวงเสนอต่อสาธารณชน ประชาชนที่ประกอบอาชีพค้าขาย ธุรกิจ ต้องไม่ให้ค่าน้ำร้อนน้ำชาหรือค่าวิ่งเต้นใด ๆ นอกเหนือจาก

อาจจัดตั้งขบวนการเพื่อปราบปรามการฉ้อราษฎร์บังหลวง ร่วมจัดสัมมนา อภิปราย เพื่อกระตุ้นให้ประชาชนและรัฐบาลมีความสนใจป้องกันและปราบปรามการฉ้อราษฎร์บังหลวง

5. ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ

คำว่า “สิ่งแวดล้อม” มีความหมายกว้างขวางมาก หรือกล่าวได้ว่าสิ่งที่อยู่รอบตัวมนุษย์ก็ถือได้ว่าเป็นสิ่งแวดล้อม เช่น อากาศ น้ำ พื้นดิน บ้านที่อยู่อาศัย เสียง ต้นไม้ เหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งแวดล้อมทั้งสิ้น

กล่าวได้ว่าสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์มาแต่โบราณกาล เช่น มนุษย์เลือกอาศัยอยู่ในท้องถิ่นที่มีอากาศสดชื่นและสบาย มนุษย์เลือกทำเลที่มีน้ำทำอุดมสมบูรณ์เป็นที่อยู่อาศัย ดังปรากฏในประวัติศาสตร์ว่า อารยธรรมของโลกเจริญในแถบลุ่มแม่น้ำทั้งสี่ เช่น แม่น้ำไนล์ แม่น้ำแยงซีเกียง และแม่น้ำยูเฟรติส เป็นต้น

ฉะนั้นจะเห็นได้ว่า สิ่งแวดล้อมในอดีตได้มีส่วนสำคัญในการสนับสนุนความเจริญของมนุษยชาติเป็นอย่างมาก มนุษย์ในสมัยก่อนเป็นหนี้ชีวิตของสิ่งแวดล้อมตามสภาพธรรมชาติ แต่ในปัจจุบันนี้มนุษย์กลับทำให้สิ่งแวดล้อมดังกล่าวเกิดโทษต่อมนุษย์เอง จนมีการเรียกกันว่า “สิ่งแวดล้อมเป็นพิษ” ซึ่งเมื่อสิ่งแวดล้อมเหล่านี้เป็นพิษ ย่อมส่งผลกระทบต่อให้การดำรงชีวิตของมนุษย์เกิดปัญหาต่าง ๆ มากมาย

ความหมายของสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ

คำว่า สิ่งแวดล้อมเป็นพิษ หมายถึงการลดทอนทางคุณภาพหรือการเพิ่มปริมาณเกินขีดเหมาะสมของสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นอันตรายต่อสุขภาพและชีวิต เช่น อากาศ น้ำ หรือเสียง เป็นต้น

ในที่นี้จะขอกล่าวถึงเฉพาะสิ่งแวดล้อมสำคัญที่เป็นพิษ หรือเป็นอันตรายต่อมนุษย์ ซึ่งอาจอธิบายเป็นหัวข้อได้ดังนี้

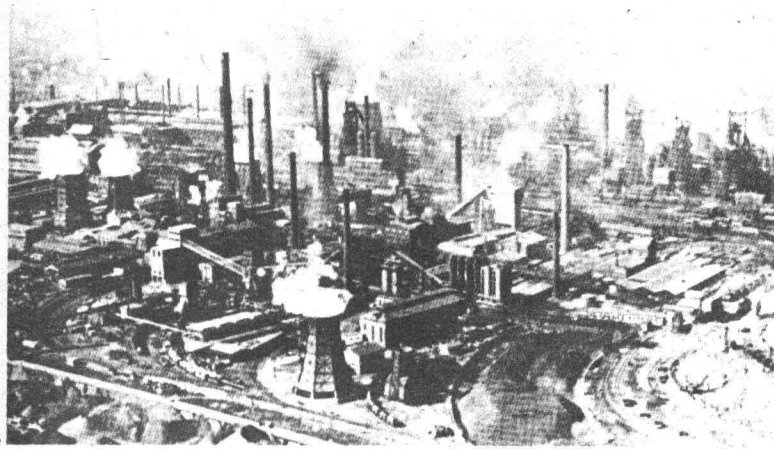
1. อากาศเป็นพิษ

เป็นที่ยอมรับกันว่า อากาศเป็นสิ่งแวดล้อมที่สำคัญยิ่งต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ เพราะร่างกายมนุษย์ต้องการออกซิเจนซึ่งเป็นส่วนประกอบของอากาศไปใช้ในการฟอกโลหิต ทางการแพทย์พบว่าหากมนุษย์ขาดอากาศแล้ว จะตายได้ในเวลาเพียง 2 ถึง 3 นาทีเท่านั้น

แต่ในปัจจุบันนี้อากาศในเมืองใหญ่ ๆ ที่มีมนุษย์หายใจเข้าไปเกิดเป็นพิษ (air pollution) ขึ้นเสียแล้ว ในสหรัฐอเมริกาพบว่า ในปีหนึ่ง ๆ นั้นจะเกิดแก๊สพิษ เขม่า และฝุ่นละอองถึง 215 ล้านตัน ทำความเสียหายให้แก่การเกษตรและสัตว์เลี้ยงมากกว่า 1,200 ล้านเหรียญ นอกจากนี้ยังทำให้บ้านเมืองสกปรกและข้าวของชำรุดเสียหายจำนวนมาก เช่น ราวสะพานเหล็ก ยางรถยนต์ สีทาบ้านและเสื้อผ้า สำหรับในประเทศไทยนั้นนักวิชาการและแพทย์ได้ศึกษาถึงเรื่องอากาศเป็นพิษ ทำให้พบว่าอากาศในบางท้องที่ของกรุงเทพมหานครเป็นพิษ โดยเฉพาะเกิดขึ้นจากไอเสียของรถยนต์และฝุ่นละอองจากโรงงานอุตสาหกรรม

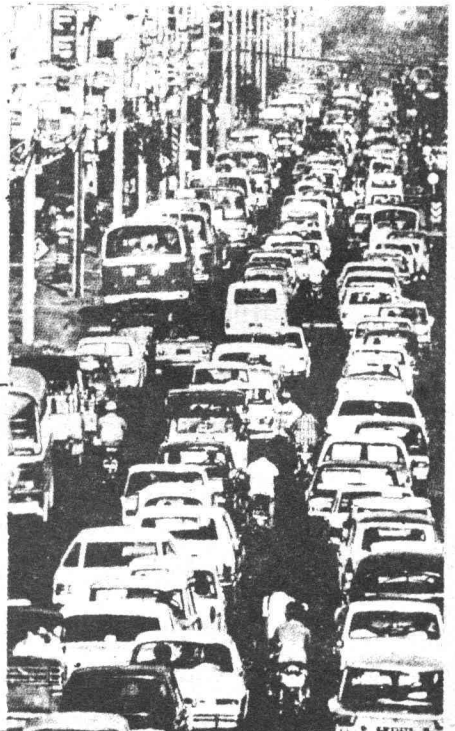
สาเหตุของอากาศเป็นพิษ

1. โรงงานอุตสาหกรรม รัฐบาลมีนโยบายสนับสนุนกิจการอุตสาหกรรม ทำให้เกิดโรงงานอุตสาหกรรมขึ้นมากมายในแถบชานกรุงเทพมหานคร และจังหวัดใกล้เคียง เช่น สมุทรปราการ นนทบุรี ปทุมธานี เป็นต้น โรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ ได้ปล่อยแก๊ส คาร์บอน สาร หรือวัตถุที่เป็นพิษ

โรงงานอุตสาหกรรม
ซึ่งปล่อยควันจากเครื่อง
จักรเผาไหม้ เป็นสา
เหตุหนึ่ง ที่ทำให้เกิด
สภาพอากาศเป็นพิษ

2. การไม่สมบูรณ์ของการเผาไหม้ของเครื่องยนต์ ปรากฏว่าเมืองใหญ่ ๆ เช่น กรุงเทพมหานครและเชียงใหม่ มียานพาหนะที่ขับเคลื่อนด้วยเครื่องยนต์เพิ่มมากขึ้น ซึ่งเครื่องยนต์ของยานพาหนะดังกล่าวเกิดความไม่สมบูรณ์ในการเผาไหม้ ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากสภาพของเครื่องยนต์ที่เก่าหรือชำรุด รวมทั้งการขาดความเอาใจใส่ของเจ้าของยานพาหนะ นอกจากนั้นตามแม่น้ำลำคลองที่มีเรือยนต์สัญจรเพิ่มขึ้นมากมาย ก็มีส่วนทำให้เกิดอากาศเสีย กล่าวคือ สภาพความไม่สมบูรณ์ในการเผาไหม้ของเครื่องยนต์ดังกล่าว จะทำให้พ่นแก๊สคาร์บอนมอนนอกไซด์ ซึ่งเป็นอันตรายต่อการหายใจของมนุษย์ออกมาเป็นจำนวนมาก

สภาพรถยนต์จำนวนมากในเมืองใหญ่ของไทยทุกวันนี้ รถยนต์เหล่านี้ปล่อยควันและไอเสียจากการเผาไหม้ของเครื่องยนต์ ทำให้อากาศเกิดเป็นพิษต่อร่างกายขึ้น

3. การเผาหญาหรือสิ่งปฏิกูล แหล่งที่มาของอากาศเสียอีกประการหนึ่งก็คือวันอันเกิดจากการเผาหญาหรือสิ่งปฏิกูลในที่โล่งแจ้ง ทำให้อากาศสกปรกหรืออากาศเสีย โดยเฉพาะในฤดูร้อน ชาวนาชาวไร่มักจะทำเผาฟาง หญาหรือตอของพืชภายหลังของการเก็บเกี่ยว เช่น ในทางหลวงสายบางนาตราด

อันตรายจากอากาศเสีย

อากาศบริสุทธิ์เป็นสิ่งจำเป็นต่อสุขภาพและอนามัยของมนุษย์ แต่เมื่ออากาศในบางท้องที่ในปัจจุบันเกิดเสีย อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากสาเหตุดังกล่าวข้างต้น จึงได้มีการวิเคราะห์ถึงอันตรายอันเกิดจากอากาศเสีย ทำให้พบอันตรายดังต่อไปนี้

1. อากาศเสียทำให้เกิดโรกระบบทางเดินหายใจในปริมาณสูง จากรายงานของกรุงเทพมหานครแจ้งว่า สถิติผู้ป่วยด้วยโรกระบบทางเดินหายใจในกรุงเทพฯ สูงขึ้นประมาณร้อยละ 20 ของทุกปี
2. แก๊สจากท่อไอเสียของยานพาหนะที่ขับเคลื่อนด้วยเครื่องยนต์ทำให้เกิดแก๊สคาร์บอนมอนนอกไซด์ ซึ่งแก๊สนี้อาจเป็นอันตรายถึงชีวิตได้ มีการประมาณสำหรับรถยนต์ที่วิ่งในอัตราความเร็ว 35 กิโลเมตรต่อชั่วโมง จะปล่อยแก๊สนี้ออกมา 200 ลูกบาศก์ฟุตต่อชั่วโมง ส่วนอันตรายอันเกิดจากแก๊สประเภทนี้ก็คือ เมื่อหายใจเข้าไปในร่างกายเป็นจำนวนมาก จะทำให้เม็ดเลือดแดงไม่สามารถจะรับออกซิเจนจากปอดได้ ทำให้อวัยวะขาดออกซิเจน ในกรณีที่หายใจเข้าไปจำนวนไม่มากนัก อาจทำให้รู้สึกคลื่นไส้หายใจอึดอัด และระบบประสาทจะทำงานช้าลง

นอกจากนี้ยังมีซัลเฟอร์ไดออกไซด์ ซึ่งมีมากในควันท่อไอเสียรถยนต์ หรือเครื่องยนต์ที่ใช้ น้ำมันดีเซล ซัลเฟอร์ไดออกไซด์เป็นแก๊สที่มีกลิ่นเหม็นทำให้แสบจมูกและเกิดโรกระบบทางเดินหายใจ ส่วนตะกั่วที่ผสมอยู่ในควันจากท่อไอเสีย เมื่อเกิดการเผาไหม้ตะกั่วจะออกมาตามท่อไอเสียด้วย และอันตรายของตะกั่วก็คืออาการเบื่ออาหาร ปวดกล้ามเนื้อ หรือหากหายใจเอาตะกั่วเข้าไปมาก ๆ อาจทำให้เป็นอัมพาตได้

มาตรการป้องกัน

เนื่องจากอากาศเป็นพิษเป็นอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สิน ดังที่กล่าวมาแล้ว ฉะนั้นจึงสมควรจะหามาตรการป้องกันไว้ก่อน ซึ่งกระทำได้ดังนี้

1. การให้ความรู้ กล่าวคือ ชี้แจงให้ประชาชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้าของโรงงานอุตสาหกรรม และเจ้าของยานพาหนะที่ขับเคลื่อนด้วยรถยนต์ ได้ตระหนักถึงอันตรายของอากาศเป็นพิษ เพื่อจะได้ร่วมมือกันป้องกันหรือลดปริมาณของอากาศเสีย
2. การเปลี่ยนแปลงเชื้อเพลิงที่ใช้ในการอุตสาหกรรม กล่าวคือ เมื่อได้ทราบว่าเป็นเชื้อเพลิงที่ใช้อยู่นั้นเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดอากาศเป็นพิษ จึงควรเลิกเสียเพื่อพิจารณาหาทางเปลี่ยนไปใช้เชื้อเพลิงชนิดอื่น ที่ให้ความสกปรกและทำให้อากาศเสียน้อยกว่า

3. การควบคุมเขม่าควันดำของเครื่องยนต์ เพื่อให้มาตรการป้องกันอากาศเป็นพิษบังเกิดผลดียิ่งขึ้น เจ้าพนักงานกรมการขนส่งทางบกควรใช้เครื่องตรวจควันดำของเขม่าควันของเครื่องยนต์ที่สัญจรในถนนและทางหลวงโดยเคร่งครัดและสม่ำเสมอ

มาตรการป้องกันอากาศเป็นพิษอีกอย่างหนึ่งซึ่งชาวไทยสมควรช่วยกัน คือการปลูกต้นไม้ให้มาก เพราะต้นไม้ช่วยดูดและกรองอากาศเป็นพิษบางส่วนไว้ตลอดจนให้อากาศบริสุทธิ์แก่สภาพแวดล้อม

2. น้ำเป็นพิษ

น้ำเป็นสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ทั้งในด้านอุปโภคและบริโภค ประเทศไทยได้รับการขนานนามว่าเป็นอู่ข้าว อู่น้ำ คือมีข้าวปลาอาหารอุดมสมบูรณ์ ดังปรากฏความในหลักศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงว่า “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว” แต่บัดนี้น้ำในประเทศไทยที่เคยอุดมสมบูรณ์นั้น เกิดเป็นพิษต่อพืชพันธุ์ สัตว์ และชีวิตมนุษย์ในลักษณะต่าง ๆ หรือที่เรียกกันในทางวิชาการว่า “น้ำเป็นพิษ” (water pollution) บ้างแล้ว

สาเหตุของน้ำเป็นพิษในชนบท

ปรากฏว่าน้ำในชนบทในปัจจุบันนี้เกิดเป็นพิษในหลายท้องที่ ซึ่งมีสาเหตุมาจาก

1. โรงงานอุตสาหกรรม เนื่องจากมีการส่งเสริมและพัฒนาการอุตสาหกรรม จึงได้มีโรงงานอุตสาหกรรมเกิดขึ้นมากมาย กระจุกกระจายอยู่ในแหล่งที่เหมาะสมแก่การจัดตั้งโรงงานอุตสาหกรรม สำหรับโรงงานอุตสาหกรรมที่เป็นสาเหตุของน้ำเป็นพิษ ได้แก่ โรงงานน้ำตาล โรงงานกระดาษ ฯลฯ ซึ่งโรงงานส่วนใหญ่เหล่านี้ตั้งอยู่บนริมฝั่งแม่น้ำแม่กลอง และแม่น้ำท่าจีนมากกว่าสิบแห่ง

2. น้ำทิ้งจากงานเกษตรกรรม การใช้ปุ๋ยหรือยาฆ่าแมลงในไร่นา ซึ่งเมื่อถูกน้ำชะล้างและไหลลงสู่แม่น้ำลำคลองรวมทั้งหนองบึงนั้น ปุ๋ยอาจทำให้เกิดสาหร่ายเซลล์เดียว (Algae) กล่าวคือ ปุ๋ยได้ไปเร่งการเจริญเติบโตของสาหร่าย เพราะปุ๋ยมีส่วนประกอบของไนโตรเจนและฟอสเฟส ซึ่งเป็นอาหารสำคัญของพืชทำให้เกิดสาหร่ายเขียวและเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วในเวลากลางคืน การหายใจของสาหร่ายจะทำให้ออกซิเจนในน้ำค่อย ๆ หมดไป และน้ำจะเสียสภาพสมดุลไป ในที่สุดสาหร่ายจะค่อย ๆ ตายไปทำให้เกิดการเน่าของน้ำ จนกระทั่งเป็นพิษต่อมนุษย์ผู้ต้องใช้น้ำจากแหล่งน้ำนั้น

สาเหตุที่ทำให้เกิดน้ำเป็นพิษในกรุงเทพมหานคร

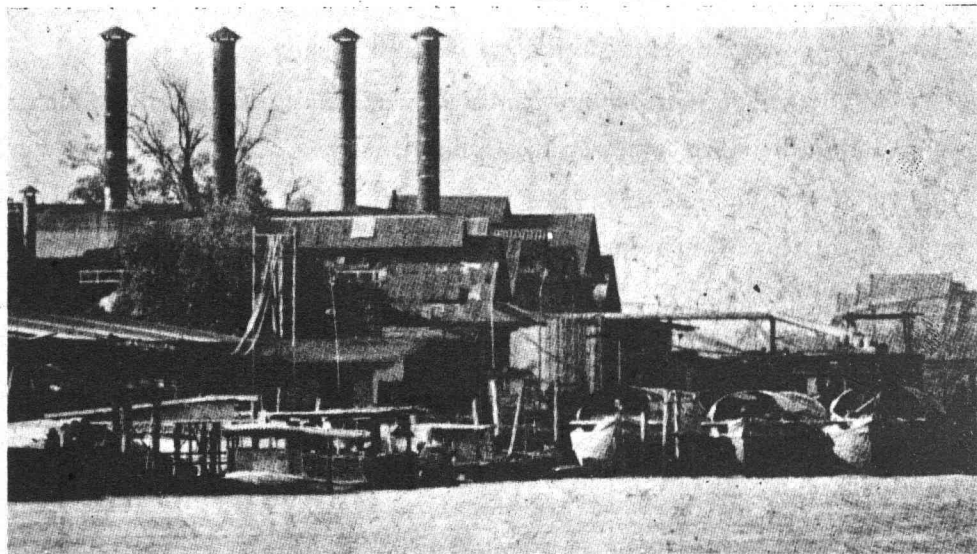
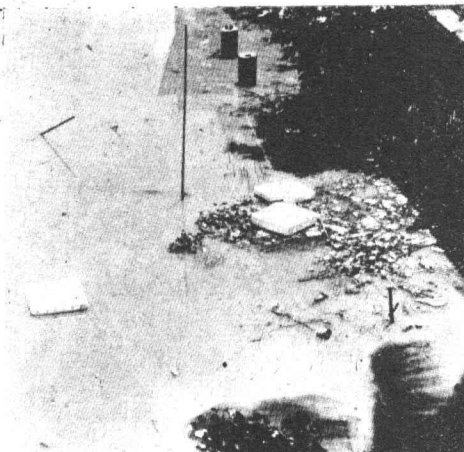
น้ำเป็นพิษในกรุงเทพมหานครนั้น เกิดขึ้นจากการกระทำของคนเราทั้งสิ้น กล่าวคือ

1. การระบายน้ำใช้แล้วจากบ้านเรือนลงสู่แม่น้ำลำคลอง จากการสำรวจพบว่าน้ำทิ้งจากบ้านเรือนภายในเขตกรุงเทพมหานคร มีจำนวนเปอร์เซ็นต์ของคลอไรด์ (chloride) สูง เมื่อได้หมักหมมนานวันเข้า ทำให้น้ำนั้นมีสภาพเป็นพิษขึ้น

2. น้ำทิ้งจากโรงงานอุตสาหกรรม รายงานการสัมมนาเรื่องปัญหานครหลวง ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2515 เปิดเผยว่า น้ำทิ้งจากโรงงานอุตสาหกรรมมีเกลืออนินทรีย์และเกลือโลหะ ทั้งนี้เนื่องจากโรงงานอุตสาหกรรมทั่วไปไม่ได้ทำความสะอาดน้ำทิ้ง หรือบางโรงงานก็มีแต่ไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ได้มีการสำรวจพบว่าน้ำทิ้งจากโรงงานอุตสาหกรรมในเขตนครหลวงที่ปล่อยลงสู่แม่น้ำลำคลอง มีปริมาณความสกปรกเทียบเท่ากับน้ำทิ้งของจำนวนประชากรหนึ่งล้านคน

โรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่ริมฝั่งน้ำ และปล่อยน้ำที่ใช้แล้วจากเครื่องจักรสู่มแม่น้ำ น้ำเหล่านั้นมีความร้อนสูงหรือมีสารเคมีตกค้าง ทำให้เกิดสภาพน้ำเป็นพิษขึ้น

นอกจากนี้น้ำเป็นพิษยังเกิดจากการทิ้งขยะมูลฝอยลงในแม่น้ำ ลำธาร อีกด้วย

3. ความบกพร่องของระบบการระบายน้ำเสียจากอาคารบ้านเรือนของเอกชน ความบกพร่องในเรื่องดังกล่าวมีสาเหตุมาจาก

3.1 ได้มีการปลูกสร้างอาคารบ้านที่อยู่อาศัยแบบง่าย ๆ กล่าวคือ ไม่ได้มีการจัดสร้างท่อระบายน้ำใช้แล้วภายในอาคาร ให้ลงสู่ทางระบายน้ำสาธารณะ

3.2 ท่อระบายน้ำภายในอาคารบ้านเรือนเกิดชำรุดเสียหาย หรือเสื่อมโทรมตามสภาพ แต่ไม่มีการซ่อมแซมให้อยู่ในสภาพที่ใช้การได้ตามปกติ

3.3 ผู้มักง่ายนิยมทิ้งเศษของหรือเศษขยะลงไปในท่อระบายน้ำสาธารณะ อันเป็นเหตุให้เกิดการอุดตัน น้ำเสียจากบ้านเรือนไหลออกไปไม่สะดวกหรือบางแห่งไหลไม่ได้ เมื่อหมักหมมนานวันเข้าก็เกิดสภาพน้ำเป็นพิษ เพราะมีสิ่งสกปรกโสโครกตกตะกอนอยู่

3.4 ภัตตาคารหรือร้านอาหารจำนวนไม่น้อยได้ปล่อยน้ำเสีย ซึ่งมีส่วนประกอบของไขมันสูงลงไปในท่อระบายน้ำสาธารณะ โดยไม่มีการกำจัดไขมันออกเสียก่อนให้ถูกต้องตามหลักสุขาภิบาล ทำให้ท่อระบายน้ำใกล้เคียงพลอยเกิดการอุดตันไปด้วย เพราะคราบของไขมันที่จับตัวกันตามผนังภายในท่อระบายน้ำในบริเวณนั้น

อันตรายจากน้ำเป็นพิษ

น้ำเสียย่อมก่อให้เกิดอันตรายแก่สุขภาพอนามัยของมนุษย์และชีวิตสัตว์ รวมทั้งเศรษฐกิจของประเทศชาติ กล่าวคือ

1. สุขภาพอนามัยของมนุษย์ นำเน่าทำให้มีกลิ่นเหม็นและขาดออกซิเจน ฉะนั้นผู้ที่อาศัยอยู่ในบริเวณแหล่งน้ำนั้น จำต้องหายใจเอาอากาศไม่บริสุทธิ์เข้าไป ทำให้ร่างกายไม่สมบูรณ์แข็งแรง นอกจากนี้ผู้ที่ใช้น้ำล้าคลองที่น้ำเป็นพิษ อาจมีอาการท้องร่วง ท้องเสีย และเป็นผื่นคันตามร่างกาย

อนึ่ง ยาฆ่าแมลง เช่น ดีดีที ที่ไหลลงแม่น้ำล้าคลองจะเข้าไปสู่แหล่งต้นในน้ำ และเมื่อสัตว์น้ำ เช่น กุ้ง หอย ปู ปลา กินแหล่งต้นเป็นอาหาร ทำให้ยาฆ่าแมลงเข้าไปในร่างกายของสัตว์น้ำดังกล่าว ครั้นเมื่อคนบริโภคสัตว์น้ำเหล่านั้นอาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัยของผู้บริโภค เช่น โรคมดตับ

2. ทำลายสัตว์น้ำอันเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีค่า น้ำเป็นพิษจะขาดออกซิเจน สัตว์น้ำที่อาศัยอยู่ในแหล่งน้ำนั้นจะตาย ซึ่งปรากฏว่าสัตว์น้ำนานาชนิดลอยตายเป็นจำนวนมากเมื่อเกิดน้ำเป็นพิษในแม่น้ำแม่กลอง ในปี 2515 อันถือได้ว่าเป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติที่มีค่ายิ่งของประเทศ และเป็นการทำลายเศรษฐกิจของชาติอีกด้วย

มาตรการแก้ไขน้ำเป็นพิษ

เนื่องจากน้ำเป็นพิษเป็นอันตรายต่อสุขภาพและอนามัยของประชาชนโดยส่วนรวม มาตรการแก้ไขเรื่องน้ำเป็นพิษจึงเป็นปัญหาที่รีบด่วน ก่อนที่สภาวะดังกล่าวจะถึงขีดอันตราย สำหรับมาตรการแก้ไขกระทำได้นี้

1. การแนะนำให้ประชาชนร่วมมือกันรักษาความสะอาด ได้แก่การขอร้องให้ประชาชนงดเว้นการทิ้งขยะหรือสิ่งปฏิกูลลงในแหล่งน้ำสาธารณะ เช่น แม่น้ำ และคูคลอง รวมทั้งหนองบึงต่าง ๆ

2. การจัดระบบระบายน้ำที่เป็นพิษ ควรจะได้มีการจัดสร้างท่อระบายน้ำขนาดใหญ่ และให้มีจำนวนเพียงพอ ตลอดจนหมั่นตรวจตราดูแลรักษาความสะอาดและซ่อมแซมท่อระบายน้ำ ให้อยู่ในสภาพที่ใช้การได้อยู่ตลอดเวลา

3. การเพิ่มขีดความสามารถของแหล่งน้ำที่จะรับความสกปรกได้ เป็นวิธีการที่อาจต้องใช้เงินมาก กล่าวคือ ต้องเพิ่มปริมาณน้ำดีเพื่อการเจือจางน้ำที่เป็นพิษ รวมทั้งการสร้างทางระบายน้ำเข้าออกให้มากเพียงพอที่จะให้น้ำกับอากาศได้มีการผสมผสานกัน ซึ่งวิธีการนี้จะช่วยลดน้ำที่เป็นพิษได้

4. การช่วยกันลดการทิ้งน้ำที่เป็นพิษ ในกรณีนี้จะกระทำได้เป็นผลดีในโรงงานอุตสาหกรรม กล่าวคือ ใช้กรรมวิธีโดยนำเอาน้ำเสียหรือน้ำที่ใช้การไม่ได้แล้วเข้ามาหมุนเวียนภายในที่เก็บน้ำ

3. เสียงเป็นพิษ

ประเทศไทยซึ่งได้ชื่อว่าเป็นเมืองสงบ แต่ในปัจจุบันนี้ไม่สงบเสียแล้วเนื่องจากจำนวนประชากรและความเจริญก้าวหน้าในทางเทคนิค เช่น เครื่องจักรกลต่าง ๆ ซึ่งการทำงานของเครื่องจักรกลเหล่านั้นเป็นสาเหตุที่ทำให้ระดับเสียงสูงขึ้น ถึงขีดเป็นอันตรายต่อสุขภาพของมนุษย์ หรือที่เรียกว่า “เสียงเป็นพิษ” (noise pollution) โดยปกตินี้ระดับเสียงที่มนุษย์สามารถทนฟังได้นั้นคือ ระบบความถี่ประมาณ 100 เดซิเบล หากดังมากกว่านี้อาจทำให้หูพิการได้

สาเหตุของเสียงเป็นพิษ

ได้มีการประมวลถึงสาเหตุที่สำคัญของเสียงเป็นพิษ พอสรุปได้ว่ามีสาเหตุมาจาก

1. โรงงานอุตสาหกรรมที่ใช้เครื่องจักรกลขนาดใหญ่
2. เครื่องบิน
3. รถยนต์และจักรยานยนต์
4. เรือยนต์

สำหรับในปัจจุบันนี้เสียงเป็นพิษ ที่ก่ออันตรายแก่สุขภาพอนามัยของมนุษย์มากที่สุดของประเทศไทย คือ เสียงที่เกิดจากรถยนต์ และจักรยานยนต์ ทั้งนี้เพราะจากประสบการณ์ของสิ่งแวดล้อมรอบตัวเรานั้นปรากฏว่า รถทั้ง 2 ประเภทนี้ได้เป็นสาเหตุของเสียงเป็นพิษมากที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเมืองใหญ่ ๆ ที่มีรถทั้ง 2 ประเภทจำนวนมาก เช่น ในกรุงเทพมหานคร

รัฐบาลได้ตระหนักถึงอันตรายของเสียงเป็นพิษ จึงได้ออกประกาศฉบับที่ 16 ลงวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2514* ให้กรมตำรวจควบคุมรถทุกประเภทที่มีระดับเสียง อันอาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพของประชาชน โดยมีข้อกำหนดระดับความดังของเสียงซึ่งเกิดจากยานพาหนะที่ใช้เครื่องยนต์ กล่าวคือได้ระบุความดังของเสียงไว้ว่า ถ้ามีเกิน 65 เดซิเบล (decibel) โดยวัดห่างจากตัวยานพาหนะ 7.50 เมตร

* คือ ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 16 ลงวันที่ 9 ธันวาคม 2514

แล้วจะมีความผิด คือ ในกรณีที่เป็นรถยนต์จะถูกเปรียบเทียบปรับในอัตรา 500 บาท และจักรยานยนต์ถูกปรับในอัตรา 100 บาท สำหรับเสียงเป็นพิษอันเกิดจากรถยนต์และจักรยานยนต์นั้นมี 2 สาเหตุด้วยกัน กล่าวคือ

1. สภาพของเครื่องยนต์เก่าหรืออยู่ในสภาพที่ชำรุดตามสภาพ
2. มีการทำให้เครื่องยนต์นั้นเกิดเสียงดังด้วยความจงใจ ทั้งนี้เพื่อความสนุกหรือความคึกคะนอง ซึ่งมีเป็นจำนวนมาก

อันตรายของเสียงเป็นพิษ

ดังได้กล่าวแล้วว่า ถ้าระดับเสียงสูง เช่น สูงกว่า 90 เดซิเบลก็ถือได้ว่าเพิ่มอันตรายต่อหูของคนเรา ฉะนั้นเมื่อปรากฏว่ารถยนต์ยานนาชนิด โดยเฉพาะในกรุงเทพมหานครซึ่งมีจำนวนกว่า 300,000 คัน ก็จะทำให้ขีดอันตรายของเสียงสูงขึ้น สำหรับอันตรายของเสียงเป็นพิษนั้น สรุปได้ดังนี้

1. ส่งผลกระทบต่อกระเทือนโดยตรงต่อประสาทหู คือ อาจทำให้ประสาทหูพิการที่ละน้อยหรือพิการโดยกะทันหัน เช่น ผู้ที่ทำงานอยู่ในโรงงานที่มีเสียงดัง ผู้ขับเรือหางยาว ผู้ขับขี้ออเตอร์ไซด์ที่มีระดับเสียงดังจนถึงขีดที่เป็นอันตรายต่อประสาทหู ย่อมจะทำให้ประสาทหูพิการได้
2. ในกรณีที่ประสาทหูเสียและไม่อาจรักษาให้หายได้ จะทำให้หูตึงและหูหนวกได้ รวมทั้งอาจมีผลกระทบต่อกระเทือนต่อการขยายตัวของเส้นเลือด
3. การที่ระดับเสียงสูงทำให้หัวใจเต้นแรงและระบบการหายใจเปลี่ยนแปลง ซึ่งทำให้การไหลเวียนของโลหิตเพิ่มขึ้น
4. ระดับเสียงสูงทำให้กรดในกระเพาะอาหารออกมากกว่าปกติ รวมทั้งอาจมีอาการคลื่นไส้ อาเจียน ท้องเฟ้อ และอาจเป็นโรคกระเพาะอาหารได้ในที่สุด
5. ระดับเสียงสูงทำให้เกิดอารมณ์ตึงเครียด เช่น นอนไม่หลับหรือมีอาการหงุดหงิดง่าย
6. ระดับเสียงที่สูงทำลายสมาธิ ซึ่งมีส่วนทำให้ประสิทธิภาพของการทำงานน้อยลง
7. ระดับเสียงสูงอาจทำให้เกิดหุ้อวัยวะกันหัน และอาจเกิดอุบัติเหตุได้

มาตรการป้องกัน

เนื่องจากเสียงเป็นพิษได้ก่อให้เกิดอันตรายทั้งสุขภาพจิตและร่างกาย ฉะนั้นจึงสมควรมีมาตรการป้องกัน ซึ่งอาจกระทำได้ดังนี้

1. การให้การศึกษากล่าวคือ เผยแพร่ทางสื่อมวลชนให้ประชาชนทั่วไปได้ทราบถึงอันตรายของเสียงเป็นพิษ
2. การเสนอให้โรงงานอุตสาหกรรมได้มีมาตรการในการป้องกันเสียงที่เกิดจากเครื่องยนต์ เช่น การออกแบบโรงงานที่สามารถเก็บเสียงได้
3. ในกรณีที่โรงงานมีเสียงดังเกินกว่า 85 เดซิเบล ควรให้คนงานที่อยู่ในโรงงานนั้นใช้เครื่องป้องกันเสียง เพื่อป้องกันสุขภาพหู

4. การให้คำแนะนำหรือควบคุมการก่อสร้างอาคารที่อาศัย โดยใช้วัสดุที่สามารถป้องกันเสียงรบกวน อันเกิดจากเครื่องยนต์ของยานพาหนะที่ผ่านเส้นทางของที่อยู่อาศัยเหล่านั้น
5. การตรวจตราให้ผู้ขับขี่ยานพาหนะที่ขับเคลื่อนด้วยเครื่องยนต์ทุกชนิด ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติอย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจำกัดความเร็วของยานพาหนะที่วิ่งในเมือง
6. ลงโทษผู้ที่เปลี่ยนสภาพรถ เช่น ทำท่อไอเสียให้เกิดเสียงดังไปจากปกติ
7. ควรจะได้มีการชี้แจงแนะนำหรือออกกฎหมายข้อบังคับควบคุมการใช้และการผลิตท่อไอเสียให้ผิดไปจากสภาพเดิม เพื่อให้เกิดเสียงดังแข่งขันในหมู่ผู้ขับรถ

6. ปัญหาความมั่นคงของชาติ

ความหมายของความมั่นคงของชาติ

คำว่า “ความมั่นคงของชาติ ความอยู่รอดปลอดภัยของประชาชน” มีความหมายแสดงให้เห็นถึงความสงบเรียบร้อยในการปกครอง ความอยู่ดีมีสุขของประชาชนหรือเศรษฐกิจที่ดี ความสามัคคีภายในชาติ ตลอดจนความพร้อมต่อการรักษาดินแดน เอกราช และสถาบันสำคัญของชาติไทย คือ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

ลักษณะปัญหาความมั่นคงของไทย

ปัจจุบันประเทศไทยประสบปัญหาความมั่นคงของชาติสำคัญ ๆ หลายลักษณะ ได้แก่

1. ปัญหาความมั่นคงเกี่ยวกับการปกครอง ประเทศไทยยังคงมีกลุ่มชนบางกลุ่มซึ่งต่อต้านอำนาจการปกครองหรือต่อต้านระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ได้แก่ กลุ่มผู้นิยมลัทธิคอมมิวนิสต์และกลุ่มชนวนการแบ่งแยกดินแดน

อาวุธยุทธภัณฑ์ ยารักษาโรค และเสบียงอาหาร ที่เจ้าหน้าที่ยึดได้จากกลุ่มชนผู้นิยมคอมมิวนิสต์ และต่อต้านการปกครองของรัฐบาลโดยได้รับการสนับสนุนจากพรรคคอมมิวนิสต์ของประเทศบางประเทศ กำลังเป็นปัญหาความมั่นคงปัญหาหนึ่งของไทย

2. **ปัญหาเศรษฐกิจ** ประชาชนจำนวนมากยังขาดการอยู่ดีกินดี คนจำนวนมากยังว่างงาน เกษตรกรส่วนใหญ่ของประเทศยังมีหนี้สิน ยิ่งกว่านั้นประเทศชาติก็มีหนี้สินมหาศาล รวมทั้งขาดดุลการค้ากับต่างประเทศ เนื่องจากยังไม่สามารถผลิตสินค้าหลายชนิดเองได้ และประชาชนไทยยังหลงนิยมซื้อสินค้าต่างประเทศที่ไทยสามารถผลิตเองได้

3. **ปัญหาความสมัคคีของชาติ** ประชาชนไทยจำนวนหนึ่งของชาติขาดความสามัคคี ยังคงแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน ไม่รวมมือกันหรือเสียสละบางสิ่งบางอย่างร่วมกันเพื่อประโยชน์ของประเทศชาติ

4. **ปัญหาการรุกรานดินแดนจากประเทศเพื่อนบ้าน** ปัจจุบันประเทศเพื่อนบ้านของไทย บางประเทศมีระบอบการปกครองที่แตกต่างจากไทย และมีความปรารถนาให้ไทยร่วมในระบอบการปกครองเดียวกันกับตน รวมทั้งหวังยึดครองดินแดนไทยบางส่วนหรือทั้งหมดเพราะต้องการผลประโยชน์จากความอุดมสมบูรณ์ของไทย

ปัญหาความมั่นคงอย่างหนึ่งของไทยปัจจุบัน ได้แก่การรุกรานของกองกำลังต่างชาติตามพรมแดนไทยอยู่เสมอ ๆ ในภาพเป็นภาพของทหารไทยออกตีม้ากำลังพรมแดนไทย ลาว หลังจากฝ่ายลาวระดมยิงไทยเมื่อต้นปี พ.ศ.

2524

สาเหตุของปัญหาความมั่นคงของไทย

1. **ความต้องการขยายอำนาจและอิทธิพลของชาติมหาอำนาจ** ชาติมหาอำนาจทั้งฝ่ายโลกเสรีและฝ่ายคอมมิวนิสต์ ต่างก็ปรารถนาจะมีอิทธิพลเหนือประเทศไทย เนื่องจากประเทศไทยมีความอุดมสมบูรณ์และตั้งอยู่ในจุดสำคัญด้านต่าง ๆ ของโลก ดังนั้นทั้งสองฝ่ายจึงพยายามแทรกแซง

กิจการภายในของไทย เช่น ฝ่ายคอมมิวนิสต์ให้การสนับสนุนชนบางกลุ่มที่นิยมลัทธิของตนให้ต่อต้านรัฐบาลทุกวิถีทาง และฝ่ายโลกเสรีนิยมก็พยายามต่อต้านคอมมิวนิสต์ด้วยวิธีต่าง ๆ ซึ่งบางครั้งมีผลให้ไทยต้องเปลี่ยนรัฐบาลโดยไม่ถูกต้องตามครรลอง ส่งผลให้การบริหารหรือแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของชาติขาดความต่อเนื่องและไม่สมบูรณ์

2. **ความยุ่งยากในประเทศ** เช่น ปัญหาการอยู่ที่กินดีของประชาชน ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาการฉ้อราษฎร์บังหลวง ข้าราชการบางกลุ่มเอาเปรียบประชาชน และการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว ซึ่งปัญหาเหล่านี้ก่อให้เกิดความแตกแยกและต่อต้านรัฐบาล โดยเฉพาะเปิดช่องทางให้อิทธิพลภายนอกที่ไม่หวังดีเข้าแทรกแซงง่ายขึ้น

3. **ชนกลุ่มน้อย** ชนกลุ่มน้อยในประเทศบางกลุ่ม ได้รับการสนับสนุนและยุยงจากชาติพันธมิตรของตนบางกลุ่มนอกประเทศ ให้ทำการต่อต้านรัฐบาล พยายามแบ่งแยกดินแดนเพื่อร่วมกับประเทศอื่นหรือตั้งประเทศขึ้นใหม่

4. **ปัญหาการอพยพพลัดถิ่นจากภายนอกประเทศ** ปัจจุบันนี้เนื่องจากประเทศเพื่อนบ้านของไทยมีสงครามและความไม่สงบในประเทศ ทำให้มีการอพยพของประชาชนจากประเทศนั้น ๆ เข้าสู่ประเทศไทย ผู้ลี้ภัยเหล่านี้ทำให้เป็นภาระในการเลี้ยงดู ดูแล แก้ไทย ขณะเดียวกันผู้ลี้ภัยบางกลุ่มได้อาศัยไทยเป็นแหล่งสะสมกำลังหรือเสบียงเพื่อต่อสู้ อันเป็นการชักนำให้เกิดปัญหาระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้านเหล่านั้น อีกด้านหนึ่งผู้อพยพบางส่วนได้ทำตนเป็นแนวหลังและแนวที่ห้า สนับสนุนรัฐบาลของประเทศเพื่อนบ้านที่เป็นคอมมิวนิสต์เพื่อขยายอิทธิพลและอำนาจสู่ไทย

ผลสืบเนื่องจากปัญหาความมั่นคง

1. **ทางเศรษฐกิจ** งบประมาณของชาติจำนวนมากต้องเข้าไปในการเตรียมการป้องกันการรุกรานจากภายนอกประเทศ และใช้ในการปราบปรามการต่อต้านภายใน ขณะเดียวกันการต่อต้านภายในได้ก่อให้เกิดความเสียหาย ทั้งทรัพย์สินของทางราชการและของประชาชนทั่วไป ทำหึงงบประมาณเพื่อการพัฒนาประเทศหรือแก้ปัญหาด้านอื่น ๆ ไม่เพียงพอและรัฐบาลต้องกู้เงินจากต่างประเทศจำนวนมาก ส่งผลให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจตามมาอีกหลายประการ

2. **ทางการเมืองการปกครอง** การแทรกแซงของอิทธิพลต่างชาติทำให้รัฐบาลประสบความยุ่งยากทางการเมือง รัฐบาลขาดความมั่นคงและการปกครองประเทศเป็นไปได้ด้วยความยากลำบาก ในบางท้องที่รัฐไม่สามารถเข้าไปกำหนดการปกครองได้อย่างเต็มที่

3. **ทางสังคม** เกิดความแตกแยกภายในประเทศรุนแรงจนบางครั้งคนชาติเดียวกันต้องทำร้ายหรือฆ่าฟันซึ่งกันและกัน ประชาชนในบางท้องที่ไม่มีโอกาสได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่เพราะถูกขัดขวางอยู่เสมอ ทำให้ประชาชนในท้องที่นั้น ๆ ต้องอยู่กับความยากลำบากต่อไป

การป้องกันแก้ไข

1. รัฐบาลได้กำหนดนโยบายในการแก้ไขปัญหาความมั่นคงโดยสร้างเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของประเทศ มีการกำหนดนโยบายแก้ไขความยากจนของราษฎร ส่งเสริมให้ประชาชนทุกคนมีอาชีพและรายได้ที่แน่นอน ขจัดปัญหาการว่างงาน โดยเฉพาะพัฒนาชนบทให้เจริญก้าวหน้าในทุกด้าน และให้ประชาชนมีสินค้าที่จำเป็นแก่การอุปโภคบริโภคในปริมาณที่เพียงพอ มีคุณภาพเหมาะสมและราคายุติธรรม
2. รัฐบาลได้กำหนดนโยบายสร้างเสถียรภาพทางการเมือง โดยการวางเป้าหมายให้การเมืองของไทยเข้าสู่ระบอบประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ เพื่อให้ประชาชนส่วนใหญ่มีโอกาสเข้าบริหารประเทศร่วมกันและกำหนดผลประโยชน์ที่ประชาชนส่วนต่าง ๆ ควรได้รับโดยทั่วกัน
3. ในส่วนของประชาชนนั้น ด้านหนึ่งต้องร่วมมือกับรัฐบาลให้นโยบายทางเศรษฐกิจและการเมืองบรรลุผลตามเป้าหมาย ร่วมกันสอดส่องผู้คิดทำลายความมั่นคงของไทยและแจ้งให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจัดการปราบปรามแก้ไข ที่สำคัญประชาชนต้องสมัครสมานสามัคคีกัน ซึ่งจะช่วยให้ผู้คิดร้ายหวาดหวั่นต่อพลังสามัคคี

รัฐและกาจัด ระเบียบปกครองภายในรัฐ

ประเทศไทยเป็นรัฐที่มีการจัดระเบียบการปกครองภายในอย่างเน่ชัดมาเป็นเวลาหลายร้อยปี โดยที่ผู้ปกครองของไทยได้พยายามปรับปรุงการจัดระเบียบการปกครองภายในให้เหมาะสมกับกาลสมัย อยู่เสมอ ทำให้ประเทศไทยสามารถรักษาเอกราชความเป็นรัฐมาได้จนทุกวันนี้

รัฐคืออะไร

รัฐหมายถึงชุมชนทางการเมือง ที่ประกอบด้วยดินแดนที่มีอาณาเขตแน่นอน และมีประชากรจำนวนหนึ่งอาศัยอยู่ โดยมีรัฐบาลของตนเองเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยหรืออำนาจปกครองเหนือดินแดน และประชากรภายในดินแดนอย่างเป็นอิสระไม่ขึ้นแก่ใคร

องค์ประกอบของรัฐ

ชุมชนทางการเมืองที่มีสภาพเป็นรัฐต้องมีองค์ประกอบ 4 ประการ ดังนี้

1. มีดินแดนที่มีอาณาเขตแน่นอน ซึ่งอาจจะมีเนื้อที่เพียงครึ่งตารางกิโลเมตร หรือ พันหมื่น แส่น หรือล้านตารางกิโลเมตรก็ได้ ตัวอย่างเช่น รัฐวาติกันมีเนื้อที่เพียง 0.44 ตารางกิโลเมตร ส่วนสาธารณรัฐประชาชนจีนมีเนื้อที่กว่า 8 ล้านตารางกิโลเมตร
2. มีประชากรจำนวนหนึ่งอาศัยอยู่ ซึ่งอาจจะเป็นจำนวน พัน หมื่น แส่น ล้าน หรือร้อยล้านขึ้นไปก็ได้ ตัวอย่างเช่น ประชากรของรัฐวาติกันมีจำนวน 800 กว่าคนเท่านั้น ส่วนประชากรของสาธารณรัฐประชาชนจีนมีจำนวนประมาณ 1000 ล้านคน
3. มีอำนาจอธิปไตย ซึ่งหมายถึงอำนาจสูงสุดในการปกครองเป็นของตนเองไม่ขึ้นแก่รัฐอื่นใด
4. มีรัฐบาล ซึ่งหมายถึงองค์การและคณะบุคคลซึ่งใช้อำนาจในการปกครองประเทศอย่างเป็นอิสระไม่ขึ้นแก่รัฐบาลของรัฐอื่นใด

ในบรรดาองค์ประกอบทั้ง 4 อย่างนี้ อำนาจอธิปไตยเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของรัฐ

ความเป็นรัฐจะสิ้นสุดลงทันทีเมื่อรัฐนั้นตกไปอยู่ใต้การปกครองของรัฐอื่น ไม่ว่าจะเป็เพราะแพ้สงครามหรือรวมตัวกับรัฐอื่น ด้วยเหตุนี้นักรัฐศาสตร์จึงไม่ถือว่ารัฐนิวยอร์กของสหรัฐอเมริกา หรือรัฐอุเครนของสหภาพโซเวียต หรือรัฐโอริสสาของอินเดีย หรือรัฐบาวาเรียของเยอรมนี มีสภาพเป็น “รัฐ” ทั้งนี้ก็เพราะรัฐดังกล่าวไม่มีอำนาจอธิปไตยเป็นของตนเองและอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐบาลกลางของประเทศ นักรัฐศาสตร์จึงสร้างคำสำหรับใช้เรียกรัฐดังกล่าวว่า “มกรรัฐ”

ขณะเดียวกัน “รัฐ” กับ “ประเทศ” ก็ไม่ใช่สิ่งเดียวกันเสมอไปทั้งนี้เพราะคำว่า “ประเทศ” อาจหมายถึง ดินแดนที่ยังไม่เป็นเอกราชก็ได้ ตัวอย่างเช่น ประเทศเวียดนาม ลาว หรือกัมพูชา ก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง ยังไม่มีฐานะเป็นรัฐ เนื่องจากอยู่ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศส และยังไม่มียำนาจอธิปไตยหรืออำนาจอปกครองเป็นของตนเอง

รูปของรัฐ

รูปของรัฐแบ่งได้เป็น 2 รูป ดังนี้

1. **เอกรัฐหรือรัฐเดี่ยว (unitary state)** หมายถึงรัฐที่มีรัฐบาลเพียงรัฐบาลเดียว ใช้อำนาจอปกครองดินแดนทั้งหมด โดยรัฐบาลนั้นอาจกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นใช้บริหารกิจการของท้องถิ่นได้ตามที่รัฐบาลเห็นสมควร ตัวอย่างเช่น ไทยและสิงคโปร์จัดเป็นเอกรัฐ

2. **สหพันธรัฐหรือรัฐรวม (federal state)** หมายถึงรัฐที่ประกอบด้วยมลรัฐตั้งแต่สองมลรัฐขึ้นไป และมีการแบ่งอำนาจอปกครองรัฐออกเป็นสองส่วน ให้แก่รัฐบาลของสหพันธ์ส่วนหนึ่ง และให้แก่รัฐบาลของมลรัฐอีกส่วนหนึ่ง โดยทั่วไปรัฐบาลของสหพันธ์มักจะเป็นผู้ใช้อำนาจสำคัญ ๆ เช่น เกี่ยวกับการทหาร การต่างประเทศและการคลัง เป็นต้น ส่วนรัฐบาลของมลรัฐจะใช้อำนาจในเรื่องอื่น ๆ อาทิ การศึกษา การสาธารณสุข และการรักษาความสงบเรียบร้อย เป็นต้น รัฐที่มีการแบ่งอำนาจในลักษณะดังกล่าวนี้ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา สหพันธรัฐเยอรมัน สหพันธรัฐมาเลเซีย สหภาพโซเวียต และสหภาพพม่า เป็นต้น

ประเภทของรัฐ

รัฐในโลกปัจจุบันมีจำนวน 150 กว่ารัฐ มีขนาดเล็กใหญ่ไม่เท่ากัน ดังได้กล่าวแล้วว่าบางรัฐมีขนาดเล็กและมีประชากรน้อย บางรัฐมีเมืองอยู่เพียงเมืองเดียวมีประชากรเพียงประชาชาติเดียวอาศัยอยู่ บางรัฐมีขนาดใหญ่มากและมีอำนาจอปกครองเหนือหลายประชาชาติ โดยเหตุที่ขนาดของรัฐและจำนวนประชากรภายในแต่ละรัฐมีความแตกต่างกันดังกล่าว แต่ละรัฐจึงจัดระเบียบการปกครองภายในแตกต่างกัน เราอาจแบ่งประเภทของรัฐตามขนาดและจำนวนของประชากรออกได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. **รัฐนคร (city-state)** หมายถึงรัฐที่มีอาณาเขตจำกัดอยู่เพียงเมืองเดียวหรือนครเดียวเท่านั้น ในสมัยโบราณมีรัฐประเภทนี้อยู่มากในกรีกและอินเดีย แต่ในปัจจุบันมีรัฐที่มีลักษณะดังกล่าวอยู่เพียง 2 รัฐเท่านั้น คือ รัฐวาติกัน และสาธารณรัฐสิงคโปร์ โดยเหตุที่ทั้งสองนี้เป็นรัฐที่มีลักษณะ

จึงมีปัญหาเกี่ยวกับการจัดระเบียบการปกครองภายในรัฐน้อยมาก

2. **รัฐประชาชาติ (nation-state)** หมายถึงรัฐที่มีขนาดใหญ่ มีเมืองหรือนครหลายแห่ง และมีอำนาจเหนือประชากรที่เป็นประชาชาติเดียวกัน รัฐประเภทนี้มักจะเกิดมาจากการรวมตัวของรัฐนครหลาย ๆ แห่ง หรือเกิดจากการแยกตัวของประชาชาติหนึ่งออกจากรัฐจักรวรรดิก็ได้ ตัวอย่างเช่น ประเทศไทยเกิดจากการรวมตัวของชนชาติไทยในรัฐนครสุโขทัย อยุธยา และเชียงใหม่ เข้าด้วยกัน หรือเช่นประเทศพม่าในปัจจุบันเกิดการแตกแยกตัวของประชาชาติพม่าออกจากจักรวรรดิอังกฤษ รัฐในโลกปัจจุบันเป็นรัฐประชาชาติแทบทั้งสิ้น ข้อน่าสังเกตก็คือรัฐประชาชาติเหล่านี้อาจมีชนชาติส่วนน้อยอาศัยอยู่ร่วมกับชนชาติส่วนใหญ่ จึงมักจะทำให้มีปัญหาเกี่ยวกับการปกครองและความสัมพันธ์ระหว่างชนชาติส่วนใหญ่และชนชาติส่วนน้อยอยู่เสมอ

3. **รัฐจักรวรรดิ (imperial state)** หมายถึง รัฐที่มีอำนาจปกครองเหนือประชาชาติต่าง ๆ หลายประชาชาติ รัฐประเภทนี้เกิดจากการที่มีรัฐประชาชาติใหญ่รัฐหนึ่งใช้กำลังแผ่อำนาจการปกครองของตนเข้าไปครอบงำประชาชาติอื่น ตัวอย่าง เช่น ประเทศอังกฤษ ฝรั่งเศส ฮอลแลนด์ สเปน และโปรตุเกส เป็นต้น แผ่อำนาจของตนเข้าไปครอบงำประชาชาติต่าง ๆ ในส่วนต่าง ๆ ของโลกระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 18-19 เป็นต้น เนื่องจากภายในรัฐจักรวรรดิเหล่านี้ มีประชากรหลายประชาชาติอยู่ภายใต้การปกครอง จึงมีปัญหาเกี่ยวกับการจัดระเบียบการปกครองภายในค่อนข้างมาก ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลของรัฐจักรวรรดิในระยะหลังสงครามโลกครั้งที่สองจึงยอมมอบอำนาจการปกครองให้แก่ประชาชาติที่ต้องการแยกตัวเป็นอิสระจากรัฐจักรวรรดิ ยังผลให้เกิดรัฐประชาชาติขึ้นเป็นจำนวนมากในเอเชียและแอฟริกา กว่า 100 รัฐในระยะหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เช่น พม่า มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ เวียดนาม กัมพูชา ลาว อินเดีย ศรีลังกา ปากีสถาน กานา ซาอีร์ ชาด กินี และแทนซาเนีย เป็นต้น จึงปรากฏในปัจจุบันว่ารัฐจักรวรรดิเหล่านี้ได้สูญเสียอำนาจปกครองเหนือประชาชาติอื่นไปเกือบหมดแล้ว

หน้าที่ของรัฐ

หน้าที่ของรัฐมักจะได้รับการระบุไว้ในรัฐธรรมนูญของทุกประเทศซึ่งจะระบุถึงหน้าที่สำคัญ ๆ ที่รัฐมีหน้าที่จัดการ หน้าที่ดังกล่าวอาจแยกกล่าวได้เป็น 5 ประเภทด้วยกัน คือ

1. **หน้าที่ทางการเมืองการปกครอง** ได้แก่หน้าที่ในการรักษากฎหมายและความสงบเรียบร้อย หน้าที่ในการจัดระบบงานของขบวนการยุติธรรม หน้าที่ในการส่งเสริมให้ประชาชนเข้าใจ และเลื่อมใสศรัทธาในการปกครองระบอบประชาธิปไตย และการปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น

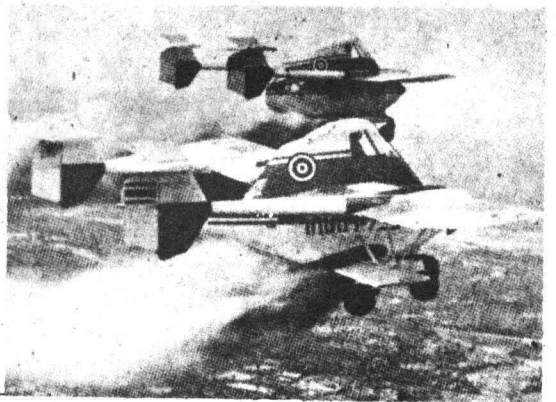
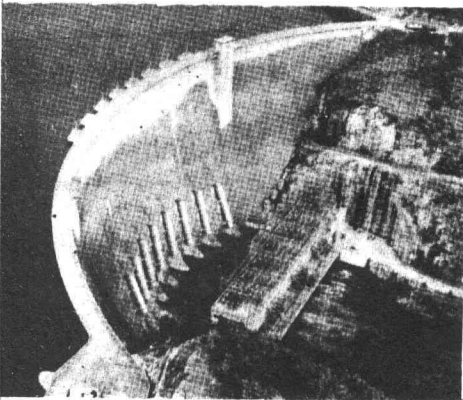
รัฐมีหน้าที่รักษากฎหมาย

2. **หน้าที่ทางสังคม** ได้แก่ หน้าที่ในการส่งเสริมและบำรุงการศึกษาอบรม และการฝึกอาชีพให้แก่ประชาชน หน้าที่ในการส่งเสริมการพัฒนาเยาวชน หน้าที่ในการรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมของชาติ หน้าที่ในการสงเคราะห์ผู้ประสบภัย หน้าที่ในการส่งเสริมให้ประชาชนมีงานทำ และหน้าที่ในการส่งเสริมการสาธารณสุข เป็นต้น

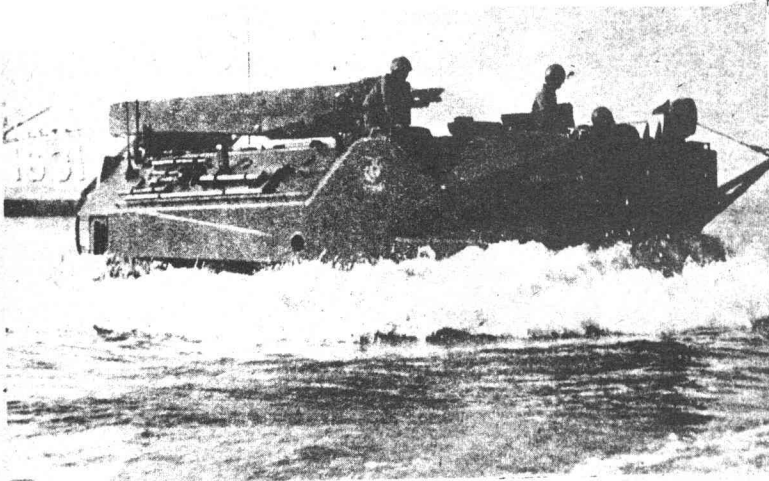
รัฐมีหน้าที่ส่งเสริมการสาธารณสุขด้วยการอบรมและแนะนำให้ประชาชนเข้าใจการรักษาอนามัย ตลอดจนรัฐมีหน้าที่ตรวจรักษาสุขภาพแก่ประชาชน

3. **หน้าที่ทางเศรษฐกิจ** ได้แก่ หน้าที่ในการดำเนินการเพื่อยกฐานะทางเศรษฐกิจของบุคคลให้สูงขึ้น หน้าที่ในการดำเนินการให้เกษตรกรได้มีกรรมสิทธิ์ หรือสิทธิในที่ดินเพื่อประกอบการเกษตร และหน้าที่ในการดำเนินการสาธารณสุขโรคภัยที่ให้ประโยชน์แก่ประชาชนเป็นส่วนรวม และหน้าที่ในการป้องกันการผูกขาดในทางเศรษฐกิจ เป็นต้น

รัฐมีหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในทุก ๆ ด้าน

4. **หน้าที่เกี่ยวกับความมั่นคงและเอกราช** ได้แก่ หน้าที่ในการรักษาไว้ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์ และหน้าที่ในการจัดให้มีกำลังทหารไว้ให้เพียงพอแก่การรักษาความมั่นคง เอกราชและผลประโยชน์แห่งชาติ

รัฐมีหน้าที่รักษาความ
มั่นคงและเอกราชของ
ชาติ ด้วยการจัดทำลัทธิ
และยุทธโศปกรณ์ให้
พอเพียง

5. หน้าที่ต่อสังคมนานาชาติ อาทิ หน้าที่ในการส่งเสริมสัมพันธไมตรีกับนานาประเทศ และถือหลักความเสมอภาคในการปฏิบัติต่อกัน เป็นต้น

องค์กรสำคัญที่จะทำให้หน้าที่ของรัฐ 5 ประเภท ได้รับการปฏิบัติอย่างครบถ้วนก็คือ “รัฐบาล” ซึ่งจะต้องทำการจัดวางระเบียบการปกครอง และแบ่งสรรหน้าที่ต่าง ๆ เหล่านั้นให้แก่กระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ รับผิดชอบ โดยแต่ละกระทรวงได้รับมอบหมายอำนาจและหน้าที่อย่างแจ่มชัดว่ามีอะไรบ้าง เช่น กระทรวงมหาดไทยมีอำนาจและหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ สงเคราะห์ประชาชน และส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงกลาโหมมีอำนาจหน้าที่ในการป้องกันประเทศ กระทรวงการต่างประเทศมีหน้าที่ในการส่งเสริมสัมพันธไมตรีกับนานาประเทศ กระทรวงศึกษามีอำนาจหน้าที่ใน

การจัดการศึกษาของชาติ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์มีอำนาจหน้าที่ในการส่งเสริมเกษตรกรรมและการสหกรณ์ เป็นต้น

การจัดระเบียบการปกครองภายในรัฐ

ทุกรัฐจะต้องมีการจัดระเบียบการปกครองภายใน ทั้งนี้เพื่อให้การปกครองดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย และทำให้ประชาชนอยู่กันด้วยความผาสุก ด้วยเหตุนี้ทุกรัฐจึงสร้างระเบียบแบบแผนทางการปกครอง หรือ “รัฐธรรมนูญ” ระบุอำนาจหน้าที่ของสถาบันการปกครองต่าง ๆ ไว้อย่างชัดเจนว่า สถาบันนั้น ๆ มีอำนาจหน้าที่อย่างไร และมีความสัมพันธ์กันอย่างไร รวมทั้งระบุสิทธิหน้าที่ของประชาชนไว้ด้วย สถาบันการปกครองที่สำคัญโดยทั่ว ๆ ไป ได้แก่

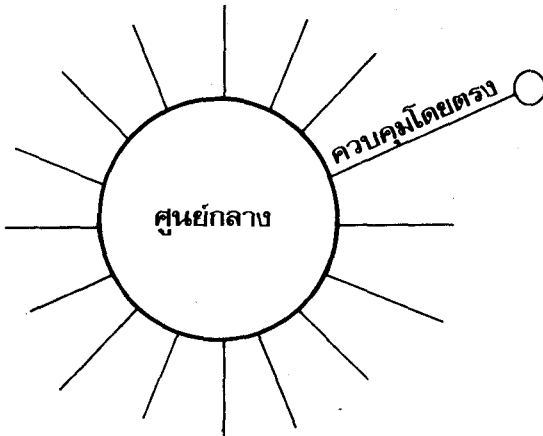
1. **ประมุข** ประมุขของประเทศต่าง ๆ มีรูปแบบสำคัญ 2 รูปแบบ คือ แบบมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และแบบมีประธานาธิบดีเป็นประมุข โดยทั้งสองแบบนี้อยู่ภายใต้อำนาจของรัฐธรรมนูญ ประเทศที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขจะทรงใช้อำนาจอธิปไตยผ่านสถาบันการปกครองอื่น ๆ ได้แก่ รัฐสภา คณะรัฐมนตรี และศาล ส่วนประเทศที่มีประธานาธิบดีเป็นประมุข ประธานาธิบดีอาจเป็นผู้ใช้อำนาจผ่านสถาบันการปกครองเช่นเดียวกับพระมหากษัตริย์ หรืออาจเป็นหัวหน้าผู้บริหารคือคณะรัฐมนตรีเอง
2. **รัฐสภา** มีอำนาจหน้าที่ในการออกกฎหมายและควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินของคณะรัฐมนตรีหรือรัฐบาล
3. **คณะรัฐมนตรี หรือรัฐบาล** มีอำนาจหน้าที่ในการบริหารราชการแผ่นดิน และบังคับใช้กฎหมายต่าง ๆ
4. **ศาล** มีอำนาจหน้าที่ในการตัดสินคดีต่าง ๆ ให้เป็นไปตามกฎหมาย

อาจกล่าวได้ว่า คณะรัฐมนตรีหรือรัฐบาลเป็นสถาบันการปกครองที่สำคัญที่สุดของประเทศไทย ในสมัยประชาธิปไตย ทั้งนี้ก็เพราะ การใช้อำนาจหน้าที่ของรัฐบาลมีผลกระทบต่อชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน

เรื่องที่เป็นปัญหาก็คือจะจัดระเบียบการบริหารราชการอย่างไรจึงจะทำให้รัฐบาลสามารถปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและอำนวยประโยชน์สุขให้แก่ประชาชนได้อย่างทั่วถึง เกี่ยวกับเรื่องนี้นักรัฐศาสตร์ได้เสนอหลักในการจัดระเบียบบริหารราชการไว้ 2 หลัก คือ หลักการรวมอำนาจการปกครองไว้ที่หน่วยงานบริหารในส่วนกลาง (centralization of powers) และหลักการกระจายอำนาจการปกครองให้แก่ประชาชนในท้องถิ่นต่าง ๆ (decentralization of powers) ทั้งสองหลักนี้ต่างมีข้อดีและข้อเสียพอ ๆ กัน

หลักการรวมอำนาจปกครองไว้ที่ส่วนกลาง

การรวมอำนาจปกครองไว้ที่ส่วนกลางหมายถึง การให้กระทรวงทบวงกรมซึ่งตั้งอยู่ในนครหลวง อันเป็นศูนย์กลางในการบริหารประเทศ มีอำนาจหน้าที่ในการบริหารกิจการอันเป็นหน้าที่ของรัฐ โดย กระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ จะจัดส่งเจ้าหน้าที่ของตนออกไปปฏิบัติหน้าที่ในส่วนต่าง ๆ ของประเทศ และมีอำนาจหน้าที่ที่จะโยกย้ายสับเปลี่ยนเจ้าหน้าที่เหล่านั้นได้ตลอดเวลาตามความเหมาะสม หลักการรวมอำนาจมีข้อดีและข้อเสียดังนี้

แผนผังแสดงหลักการรวมอำนาจปกครองไว้ที่ส่วนกลาง ศูนย์กลางการปกครองในเมืองหลวง จะควบคุมโดยตรงไปยังหน่วยงานในท้องถิ่นทุกท้องถิ่น

ข้อดี มีดังนี้

1. ช่วยให้เกิดเอกภาพในการบริหารราชการแผ่นดิน ทั้งนี้ก็เพราะรัฐบาลกลางสามารถวางระเบียบแบบแผนในการบริหารได้เหมือนกันหมดทั่วประเทศ รวมทั้งสามารถควบคุมให้มีการปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนนั้นได้อย่างเต็มที่ และได้รับความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ทุกคนที่ไปประจำอยู่ในส่วนต่าง ๆ ของประเทศ
2. ช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายในการบริหารกิจการต่าง ๆ ได้มาก ทั้งนี้ก็เพราะรัฐบาลกลางสามารถโยกย้ายสับเปลี่ยนเครื่องมือเครื่องใช้และเจ้าหน้าที่จากท้องที่หนึ่งไปยังอีกท้องที่หนึ่งได้เสมอโดยไม่ต้องซื้อเครื่องมือเครื่องใช้หรือจ้างเจ้าหน้าที่ใหม่
3. ช่วยให้มีการจัดเก็บภาษีและระดมทรัพยากรของประเทศมาใช้เพื่อประโยชน์ของประชาชนทั้งประเทศได้สะดวก ทั้งนี้ก็เพราะรัฐบาลกลางสามารถควบคุมการใช้ทรัพยากรในทุกส่วนของประเทศ และเก็บภาษีทุกชนิดมาใช้เพื่อประโยชน์ของประชาชนทั้งประเทศ มิใช่เพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งโดยเฉพาะ
4. ช่วยให้มีการวางแผนพัฒนาและแผนกระจายความเจริญไปยังส่วนต่าง ๆ ของประเทศได้ง่าย ทั้งนี้ก็เพราะรัฐบาลกลางเป็นเจ้าของเงินภาษีทั้งหมด จึงสามารถที่จะวางแผนการใช้จ่ายเงินเพื่อการดังกล่าวได้โดยสะดวกตามที่รัฐบาลกลางเห็นสมควร

5. ช่วยให้อำนาจกลางสามารถวางแผนรักษาความมั่นคงและป้องกันการรุกรานหรือบ่อนทำลายจากภายนอกได้สะดวก ทั้งนี้ก็เพราะรัฐบาลกลางมีอำนาจควบคุมกิจการทหารและตำรวจได้เด็ดขาดสามารถวางแผนใช้กำลังทหารและตำรวจเพื่อประโยชน์ในการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในและป้องกันประเทศได้โดยสะดวก

ข้อเสีย มีดังนี้

1. ทำให้เกิดความล่าช้าในการบริหารราชการแผ่นดิน ทั้งนี้ก็เพราะเจ้าหน้าที่ที่กระทรวงทบวงกรมส่งไปประจำยังส่วนต่าง ๆ ของประเทศ ไม่สามารถตัดสินใจปฏิบัติหน้าที่สำคัญบางอย่างด้วยตนเองได้ ต้องขออนุมัติจากผู้บังคับบัญชาชั้นสูงในกระทรวงทบวงกรมเสมอ

2. ทำให้ไม่อาจควบคุมดูแลความประพฤติของเจ้าหน้าที่จากส่วนกลางที่ประจำยังส่วนต่าง ๆ ของประเทศได้ทั่วถึง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับรัฐที่มีอาณาเขตกว้างใหญ่ ยังผลให้เจ้าหน้าที่บางส่วนก่อกรรมทำความเดือดร้อนให้ประชาชน ตลอดจนทุจริตต่อหน้าที่ได้สะดวก

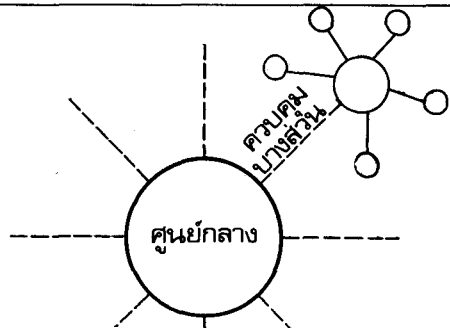
3. ทำให้ความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นต่าง ๆ ไม่ได้รับการตอบสนองอย่างเต็มที่ ทั้งนี้ก็เพราะเจ้าหน้าที่ที่กระทรวงทบวงกรมในส่วนกลางส่งไปประจำในท้องถิ่นต่าง ๆ อาจไม่เข้าใจความต้องการและภูมิประเทศของท้องถิ่นต่าง ๆ ได้อย่างครบถ้วน

4. ทำให้ประชาชนในท้องถิ่นต่าง ๆ ไม่มีโอกาสได้ปกครองตนเอง หรือช่วยบริหารกิจการเพื่อประโยชน์ของท้องถิ่นของตน อันจะเป็นการช่วยเสริมสร้างประชาธิปไตยในท้องถิ่น ทั้งนี้ก็เพราะเจ้าหน้าที่ของส่วนกลางจะทำหน้าที่ทุกอย่างให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น

5. ทำให้เจ้าหน้าที่ของส่วนกลางมีภาระหน้าที่มากเกินไป จนไม่สามารถทำหน้าที่เหล่านั้นให้ลุล่วงไปได้โดยมีประสิทธิภาพ ซึ่งอาจยังผลให้ประชาชนในส่วนตัวต่าง ๆ ของประเทศไม่พอใจและเกลียดชังรัฐบาล

หลักการกระจายอำนาจการปกครองให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น

การกระจายอำนาจ การปกครองให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น หมายถึงการให้ประชาชนในท้องถิ่นต่าง ๆ ใช้อำนาจปกครองบางอย่างได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือให้ประชาชนในท้องถิ่นต่าง ๆ มีอำนาจหน้าที่ในการบริหารกิจการบางอย่างเพื่อประโยชน์สุขของพวกเขาได้ตามที่ปรารถนา หรือ

แผนผังหลักกระจายอำนาจการปกครอง ศูนย์กลางการปกครองจะให้หน่วยงานท้องถิ่นมีอำนาจจัดการปกครองท้องถิ่น และควบคุมหน่วยงานย่อยอื่น ๆ โดยศูนย์กลางการปกครองจะควบคุมหรือดูแลเพียงบางส่วน

กล่าวสั้น ๆ ได้ว่า การกระจายอำนาจคือการให้ประชาชนในท้องถิ่นต่าง ๆ มีอำนาจปกครองตนเองนั่นเอง หลักการกระจายอำนาจการปกครองมีข้อดีและข้อเสียดังนี้

ข้อดี มีดังนี้

1. ทำให้ประชาชนในท้องถิ่นต่าง ๆ สามารถจัดกิจการสนองความต้องการของท้องถิ่นได้ตามที่ปรารถนาอย่างรวดเร็ว
2. ทำให้ประชาชนมีโอกาสได้ปกครองตนเอง อันเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนมีประสบการณ์กับการปกครองระบอบประชาธิปไตยในท้องถิ่น ซึ่งจะช่วยให้ประชาชนสามารถปฏิบัติการปกครองแบบประชาธิปไตยในระดับชาติได้ง่าย
3. ทำให้ประชาชนในท้องถิ่นต่าง ๆ มีโอกาสช่วยกันสร้างความเจริญให้แก่ท้องถิ่นของตน และคิดพึ่งตนเองมากกว่าที่จะพึ่งเจ้าหน้าที่ของส่วนกลาง
4. ทำให้รัฐบาลกลางมีภาระในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อประชาชนในท้องถิ่นต่าง ๆ น้อยลง และสามารถทำให้ความสนใจต่อการปฏิบัติหน้าที่ที่สำคัญ ๆ ของรัฐได้อย่างเต็มที่ อาทิ หน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยและหน้าที่ในการรักษาเอกราชของชาติ เป็นต้น

ข้อเสีย มีดังนี้

1. สิ้นเปลืองมาก จึงไม่อาจใช้เป็นหลักในการบริหารราชการของประเทศที่ยากจนได้ ทั้งนี้ก็เพราะท้องถิ่นต่าง ๆ จะต้องใช้เงินทองซื้อเครื่องมือเครื่องใช้และจ้างเจ้าหน้าที่สำหรับบริหารกิจการของท้องถิ่นต่าง ๆ เอง ด้วยเหตุนี้ หลักการกระจายอำนาจจึงมักจะใช้แพร่หลายในประเทศที่ร่ำรวย และใช้เฉพาะกับท้องถิ่นที่ประชาชนมีรายได้สูง และมีความสามารถที่จะปกครองตนเองได้เท่านั้น
2. อาจทำให้การบริหารกิจการต่าง ๆ อันเป็นหน้าที่ของรัฐบาลเอกภาพ ทั้งนี้ก็เพราะท้องถิ่นต่าง ๆ อาจสร้างระเบียบการปกครองของตนเองแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น
3. อาจทำให้รัฐบาลกลางไม่สามารถวางแผนในการใช้ทรัพยากรหรือแผนในการรักษาความสงบเรียบร้อยภายใน หรือแผนในการป้องกันประเทศได้ตามต้องการ ทั้งนี้ก็เพราะประชาชนในท้องถิ่นต่าง ๆ อาจไม่ให้ความร่วมมือกับรัฐบาลกลางอย่างเต็มที่ในเรื่องการรักษาความสงบเรียบร้อยนอกท้องถิ่นของตน รวมทั้งอาจต้องการใช้ทรัพยากรหรือภาษีอากรที่เก็บในท้องถิ่นของตนเพื่อประโยชน์ของท้องถิ่นของตนเท่านั้น

ระบบการเมือง การปกครองที่สำคัญ

การเมืองการปกครองในแต่ละรัฐมักจะมีลักษณะแตกต่างกันไป ทั้งนี้เป็นผลมาจากความแตกต่างของระบบการเมืองการปกครองที่แต่ละรัฐใช้อยู่ ระบบการเมืองการปกครองที่สำคัญมีอยู่ 2 ระบบ คือ ระบบประชาธิปไตยกับระบบเผด็จการ การที่รัฐใดรัฐหนึ่งจะใช้ระบบการเมืองการปกครองแบบใด มักจะเป็นผลมาจากประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์ สภาพแวดล้อมทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนความคิดเห็นความเชื่อ หรืออุดมการณ์ของชนชั้นนำและประชาชนในประเทศนั้น ๆ นอกจากนี้ระบบการเมืองการปกครองมักจะมีส่วนสัมพันธ์กับระบบเศรษฐกิจ ซึ่งมีอยู่ 2 ระบบ คือ ระบบเศรษฐกิจทุนนิยม และระบบเศรษฐกิจสังคมนิยม

ระบบการเมืองการปกครอง

ระบบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตย

ระบบนี้มีลักษณะเด่นอยู่ที่การแข่งขันอย่างเสรีระหว่างกลุ่มหรือพรรคการเมืองต่าง ๆ เพื่อให้ได้รับความไว้วางใจจากประชาชนส่วนมากในประเทศให้เป็นรัฐบาลทำหน้าที่บริหารกิจการต่าง ๆ ของประเทศตามนโยบายที่กลุ่มหรือพรรคนั้นได้วางไว้ล่วงหน้า ลักษณะเด่นดังกล่าวนี้จะดำรงอยู่ได้ตลอดไป ถ้าหากว่ากลุ่มหรือพรรคการเมืองต่าง ๆ ยึดหลักการประชาธิปไตยต่อไปนี้เป็นหลักในการต่อสู้แข่งขันในทางการเมืองการปกครอง คือ

หลักการของระบบประชาธิปไตย ประกอบด้วย

(1) อำนาจอธิปไตย หรืออำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศหรือบางทีก็เรียกกันว่าอำนาจของรัฐ (state power) เป็นของปวงชน และผู้ที่จะได้อำนาจปกครองจะต้องได้รับความยินยอมจากประชาชนส่วนมากในประเทศ

(2) ประชาชนมีสิทธิที่จะมอบอำนาจปกครองให้แก่ประชาชนด้วยตนเอง โดยการออกเสียงเลือกตั้งประชาชนกลุ่มหนึ่งที่มาสาจะเป็นผู้ปกครองประเทศแทนประชาชนตามระยะเวลาและวิธีการที่

กำหนดไว้เป็นการแน่นอน เช่น กำหนดไว้อย่างแน่นอนว่าทุก 2 ปี 4 ปี หรือ 5 ปี จะต้องมีการออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนของประชาชนพร้อมกันทั่วประเทศ

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งประชาชนในประเทศประชาธิปไตยเลือกผู้แทนกลุ่มหนึ่งของพวกเขาเพื่อเข้าจัดตั้งรัฐบาลตลอดจนเพื่อออกกฎหมายใช้ปกครองประเทศและตรวจสอบงานของรัฐบาล

(3) รัฐบาลจะต้องเคารพสิทธิและเสรีภาพขั้นมูลฐานของประชาชน อาทิ สิทธิในทรัพย์สิน สิทธิในชีวิต เสรีภาพในการพูด การเขียน การแสดงความคิดเห็น การรวมกลุ่ม และเสรีภาพในการชุมนุม เป็นต้น โดยรัฐบาลจะต้องไม่ละเมิดสิทธิเหล่านี้ เว้นแต่เพื่อรักษาความมั่นคงของชาติ หรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย หรือเพื่อคุ้มครองประโยชน์ส่วนรวม หรือเพื่อรักษาศีลธรรมอันดีงามของประชาชน หรือเพื่อสร้างสรรค์ความเป็นธรรมแก่สังคมเท่านั้น

การชุมนุมอภิปรายปัญหาต่าง ๆ ของกลุ่มชนโดยสงบ

ในระบบประชาธิปไตย ประชาชนมีสิทธิขั้นมูลฐานที่จะแสดงออกซึ่งความคิดเห็นในการพูด การเขียนและการรวมกลุ่มเพื่อแสดงความคิดเห็นให้รัฐบาลทราบ ทั้งนี้โดยไม่ใช้ทำที่ที่ผิดกฎหมายหรือก่อความเดือดร้อนแก่ประชาชนส่วนใหญ่ วิธีที่ดี คือ การบันทึกข้อคิดเห็นให้ตัวแทนของกลุ่มนำเสนอต่อหน่วยงานของรัฐบาล

(4) ประชาชนทุกคนมีสิทธิเสมอกันในโอกาสที่จะได้รับบริการทุกชนิดที่รัฐจัดให้แก่ประชาชนฐานันดรหรือยศศักดิ์ไม่ก่อให้เกิดเอกสิทธิ์หรือสิทธิพิเศษแก่บุคคลนั้นแต่อย่างใด

(5) รัฐบาลถือกฎหมายและความเป็นธรรมเป็นบรรทัดฐานในการปกครองและในการแก้ปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ ระหว่างกลุ่มชน รวมทั้งจะต้องไม่ออกกฎหมายที่มีผลเป็นการลงโทษบุคคลย้อนหลัง

ระบบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยมี 2 แบบ คือ ระบบประชาธิปไตยแบบที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข กับระบบประชาธิปไตยแบบที่มีประธานาธิบดีเป็นประมุข แบบแรกคือแบบที่ใช้อยู่ในประเทศอังกฤษ เนเธอร์แลนด์ เบลเยียม เดนมาร์ก นอร์เว สวีเดน ญี่ปุ่น มาเลเซีย และไทย ส่วนแบบหลังคือแบบที่ใช้อยู่ในสาธารณรัฐฝรั่งเศส เยอรมันตะวันตก อินเดีย และศรีลังกา เป็นต้น

ข้อที่น่าสังเกตก็คือ แม้ว่าระบบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยเป็นระบบการเมืองการปกครองที่ใช้ในประเทศส่วนมากในโลก และได้สร้างความเจริญก้าวหน้ามาสู่ประเทศดังกล่าว แต่ปรากฏว่าบางประเทศโดยเฉพาะประเทศที่กำลังพัฒนาในทวีปเอเชีย ลาตินอเมริกาและแอฟริกา ไม่อาจใช้ระบบประชาธิปไตยให้เกิดผลดีได้ จึงหันไปใช้ระบบเผด็จการทหารบ้าง เผด็จการคอมมิวนิสต์บ้าง ซึ่งแสดงว่าระบบประชาธิปไตยมีทั้งข้อดีและข้อเสีย จึงใช้ได้ผลดีในบางประเทศ และไม่ได้ผลดีในบางประเทศ

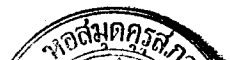
ข้อดีของระบบประชาธิปไตย ข้อดีที่ควรกล่าวถึงมีดังนี้

1. เปิดโอกาสให้ประชาชนส่วนข้างมากดำเนินการปกครองประเทศ โดยประชาชนส่วนข้างน้อยมีสิทธิที่จะดำรงอยู่และทำการคัดค้านการปกครองของฝ่ายข้างมากได้ ข้อดีข้อนี้มีส่วนทำให้เกิดผลดีต่อประเทศชาติโดยส่วนรวม เนื่องจากการตัดสินใจทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยฝ่ายเสียงข้างมากนั้นย่อมจะมีความถูกต้องมากและผิดพลาดน้อย ขณะเดียวกันฝ่ายเสียงข้างน้อยจะคอยเป็นกระจกเงาและท้วงติงผลเสียที่จะต้องป้องกันมิให้เกิดขึ้นตลอดเวลา

2. เปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนใช้สิทธิเสรีภาพได้อย่างเสมอหน้ากัน ตัวอย่างเช่น ไม่ว่าจะเป็นคนมั่งมีหรือยากจน มีสิทธิจะรวมตัวกันเป็นพรรคการเมืองและสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและประธานาธิบดี ซึ่งทำให้ประชาชนมีโอกาสเลือกคนดี และมีความสามารถเข้าดำรงตำแหน่งดังกล่าว

3. ถือกฎหมายเป็นมาตรฐานในการดำเนินการปกครอง โดยใช้บังคับกฎหมายแก่ทุกคน ไม่ว่าจะเป็นคนมั่งมีหรือยากจน ไม่ว่าจะป็นข้าราชการหรือประชาชน ยังผลให้ทุกคนเสมอหน้าโดยกฎหมาย

4. ช่วยระงับความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลกับประชาชน และระหว่างประชาชนด้วยกันเอง โดยสันติวิธี โดยมีศาลเป็นผู้พิจารณาพิพากษาคดีต่าง ๆ ให้เป็นไปตามกฎหมาย ซึ่งช่วยทำให้ประชาชนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ โดยมีกฎหมายเป็นกรอบของความประพฤติของทุกคน

ข้อเสียของระบบประชาธิปไตย ข้อเสียที่ควรกล่าวถึงมีดังนี้

1. มีความล่าช้าในการตัดสินใจทำการต่าง ๆ เนื่องจากต้องมีการปรึกษาหารือ และผ่านขั้นตอนมาก เช่น การตรากฎหมายแต่ละฉบับต้องใช้เวลาบางครั้งหลายวัน หลายสัปดาห์ หรือหลายเดือน เนื่องจากต้องมีการอภิปรายกันในสภาและแก้ไขปรับปรุงกันมากกว่าจะประกาศใช้บังคับเป็นกฎหมายได้ด้วยเหตุนี้ผู้นำของประเทศที่กำลังพัฒนาประเทศ ซึ่งมีปัญหาที่จะต้องแก้ไขโดยรีบด่วนจึงมักจะคิดว่าระบบประชาธิปไตยไม่เหมาะกับประเทศของเขา

2. ต้องใช้ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการปกครองมาก ตัวอย่างเช่น ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั่วประเทศ หรือเลือกตั้งประธานาธิบดีแต่ละครั้ง ต้องใช้เงินทองเป็นจำนวนนับร้อยล้านบาท ซึ่งผู้นำประเทศที่กำลังพัฒนาบางประเทศมักคิดว่าประเทศของเขาอาจจนเกินไปที่จะใช้ระบบประชาธิปไตยได้

3. อาจนำไปสู่ความสับสนวุ่นวายได้ ถ้าประชาชนส่วนมากในประเทศที่ใช้ระบบประชาธิปไตยไม่รู้จักใช้สิทธิเสรีภาพให้อยู่ภายในกรอบของกฎหมาย ซึ่งอาจทำให้ประเทศชาติเจริญช้าลงอีก ด้วยเหตุนี้ผู้นำของประเทศที่กำลังพัฒนาบางประเทศ จึงคิดว่าระบบประชาธิปไตยไม่เหมาะกับประเทศของตน เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่พร้อมที่จะปกครองในระบบประชาธิปไตย

ระบบการเมืองการปกครองแบบเผด็จการ

ระบบเผด็จการมีลักษณะเด่นอยู่ที่การรวมอำนาจการเมืองการปกครองไว้ที่บุคคลเพียงคนเดียวหรือคณะเดียวหรือพรรคเดียว โดยบุคคลหรือคณะบุคคลดังกล่าวสามารถใช้อำนาจนั้นควบคุมบังคับประชาชนได้โดยเด็ดขาด หากประชาชนคนใดคัดค้านผู้นำหรือคณะผู้นำก็จะถูกลงโทษให้ทำงานหนักหรือถูกจำคุก

ระบบเผด็จการมี 3 แบบ คือ ระบบเผด็จการทหาร เผด็จการฟาสซิสต์ และเผด็จการคอมมิวนิสต์ ซึ่งจะอธิบายโดยย่อดังต่อไปนี้

ระบบเผด็จการทหาร หมายถึงระบบเผด็จการที่คณะผู้นำฝ่ายทหาร เป็นผู้ใช้อำนาจเผด็จการในการปกครองโดยตรงหรือโดยอ้อมผ่านทางพลเรือนที่พวกตนสนับสนุน และมักจะใช้กฎอัยการศึกหรือรัฐธรรมนูญที่คณะของตนสร้างขึ้นเพื่อคณะของตนโดยเฉพาะเป็นเครื่องมือในการปกครอง โดยทั่วไปคณะผู้นำทหารมักจะใช้อำนาจเผด็จการปกครองประเทศเป็นการชั่วคราว ระหว่างที่ประเทศอยู่ในภาวะสงครามหรือหลังจากล้มระบบประชาธิปไตย โดยมีเป้าหมายเพื่อจัดภัยคุกคามบางอย่างต่อความมั่นคงของรัฐ และวางรากฐานที่มั่นคงให้แก่ระบบประชาธิปไตยเท่านั้น ทั้งนี้ก็เพราะหน้าที่หลักของทหารคือการป้องกันประเทศ มิใช่ปกครองประเทศ ฉะนั้นเมื่อระยะเวลาหนึ่งผ่านไป คณะนายทหารก็มักจะคืนอำนาจปกครองให้แก่พลเรือน ตัวอย่างของการปกครองเผด็จการทหารก็เช่นการปกครองของญี่ปุ่นระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 อันเป็นระยะที่พลเอกโตโจและคณะนายทหารใช้อำนาจเผด็จการในการปกครองหรือเช่นการปกครองของไทยระหว่างวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 – วันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2511 อัน

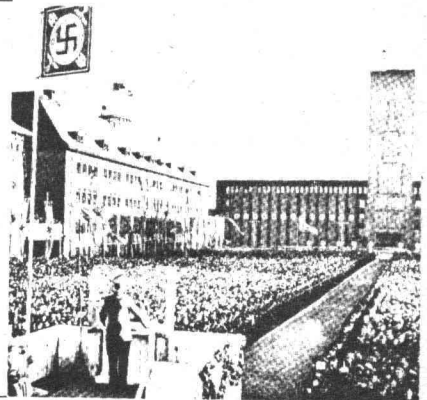
เป็นระยะที่คณะปฏิวัติ นำโดย จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และจอมพลถนอม กิตติขจร ใช้อำนาจเผด็จการปกครอง ส่วนในปัจจุบันก็เช่นการปกครองของชิลีตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ. 2516 เป็นต้นมา ซึ่งมีพลเอกปีโนเชต์ และคณะนายทหารใช้อำนาจเผด็จการปกครองประเทศ หรือเช่นการปกครองฟิลิปปินส์ ตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ. 2515 เป็นต้นมา ซึ่งมีประธานาธิบดีมาร์คอส และคณะนายทหารเป็นผู้ใช้อำนาจเผด็จการปกครองประเทศ

ระบบเผด็จการทหาร มีลักษณะที่ทหารผู้กุมกำลัง และกุมอาวุธ เป็นผู้ยึดอำนาจการปกครองประเทศและควบคุมประชาชนให้ปฏิบัติตาม ในประเทศเหล่านี้ ความเป็นทหารจะปรากฏในทุกแห่ง เพื่อแสดงแสนยานุภาพต่อประชาชน

ระบบเผด็จการฟาสซิสต์ หมายถึง ระบบเผด็จการที่ผู้นำคนหนึ่งซึ่งได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มนักธุรกิจและกองทัพให้ใช้อำนาจเผด็จการประเทศ ผู้นำในระบบการปกครองเผด็จการฟาสซิสต์มักจะมีลัทธิการเมืองที่เรียกกันว่า *“ลัทธิฟาสซิสต์”* เป็นลัทธิชี้นำในการปกครองและมุ่งที่จะใช้อำนาจเผด็จการปกครองประเทศเป็นการถาวร โดยเชื่อว่าระบบการปกครองแบบนี้เหมาะสมกับประเทศของตน และจะช่วยให้ประเทศของตนมีความเจริญก้าวหน้าโดยเร็ว ตัวอย่างของการปกครองแบบเผด็จการดังกล่าว ได้แก่การปกครองของอิตาลีสมัยมุสโสลินีเป็นผู้นำระหว่างปี พ.ศ. 2473 ถึง พ.ศ. 2486 และของเยอรมันสมัยฮิตเลอร์เป็นผู้นำระหว่างปี พ.ศ. 2476 ถึง พ.ศ. 2488 หรือของสเปนสมัยจอมพลฟรังโกเป็นผู้นำระหว่างปี พ.ศ. 2480 ถึง พ.ศ. 2518

ฮิตเลอร์ ผู้นำเผด็จการฟาสซิสต์ชาวเยอรมัน ขณะปลุกเร้าประชาชนเยอรมันให้นิยมลัทธินาซีหรือลัทธิหลงชาติพันธ์ และพร้อมที่จะปฏิบัติตามคำแนะนำของผู้เผด็จการเพื่อความยิ่งใหญ่ของชาติ จนในที่สุดก็ก่อสงครามโลกขึ้น และนำความพินาศมาสู่ประเทศของตนในเวลาต่อมา

ระบบเผด็จการคอมมิวนิสต์ หมายถึง ระบบเผด็จการที่พรรคคอมมิวนิสต์เพียงพรรคเดียวได้รับการยอมรับ หรือสนับสนุนจากกลุ่มบุคคลต่าง ๆ และกองทัพให้เป็นผู้ใช้อำนาจเผด็จการปกครองประเทศ คณะผู้นำของพรรคคอมมิวนิสต์ เชื่อว่าระบบเผด็จการคอมมิวนิสต์เป็นระบบการปกครองที่เหมาะสมกับประเทศของตน และจะช่วยทำให้ชนชั้นกรรมาชีพเป็นอิสระจากการถูกกดขี่โดยชนชั้นนายทุน รวมทั้งทำให้ประเทศมีความเจริญก้าวหน้าและเข้มแข็งทัดเทียมประเทศอื่นได้เร็วกว่าระบบการปกครองแบบอื่น ระบบเผด็จการคอมมิวนิสต์มีความแตกต่างจากระบบเผด็จการทหารอยู่ข้อหนึ่งที่สำคัญคือ ระบบเผด็จการทหารควบคุมเฉพาะกิจกรรมทางการเมืองของประชาชนเท่านั้น แต่ระบบเผด็จการคอมมิวนิสต์ใช้อำนาจเผด็จการควบคุมกิจกรรมและการดำเนินชีวิตของประชาชนในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการเมือง การปกครอง ด้านเศรษฐกิจและด้านสังคม ด้วยเหตุนี้ นักรัฐศาสตร์จึงเรียกระบบเผด็จการคอมมิวนิสต์ว่า **“ระบบเผด็จการเบ็ดเสร็จ”**

หลักการของระบบเผด็จการ จากที่กล่าวข้างต้นอาจสรุปหลักการและวิธีการของระบบเผด็จการได้ดังนี้

1. ผู้นำคนเดียวหรือคณะผู้นำของกองทัพ หรือของพรรคการเมืองเพียงกลุ่มเดียว มีอำนาจสูงสุดในการปกครอง และสามารถใช้อำนาจนั้นได้อย่างเต็มที่โดยไม่ต้องฟังเสียงคนส่วนใหญ่ในประเทศ
2. การรักษาความมั่นคงของผู้นำหรือคณะผู้นำ มีความสำคัญกว่าการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ประชาชนไม่สามารถที่จะวิพากษ์วิจารณ์การกระทำของผู้นำอย่างเปิดเผยได้
3. ผู้นำหรือคณะผู้นำสามารถที่จะอยู่ในอำนาจได้ตลอดชีวิต หรือนานเท่าที่กลุ่มผู้ร่วมงานหรือกองทัพยังให้การสนับสนุน ประชาชนทั่วไปไม่มีสิทธิที่จะเปลี่ยนผู้นำได้โดยวิธีทางรัฐธรรมนูญ
4. รัฐธรรมนูญ การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนที่จัดขึ้นตามรัฐธรรมนูญและรัฐสภา ไม่มีความสำคัญต่อกระบวนการทางการเมืองเหมือนในระบบประชาธิปไตย กล่าวคือรัฐธรรมนูญเป็นแต่เพียงรากฐานรองรับอำนาจของผู้นำหรือคณะผู้นำเท่านั้น ส่วนการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนที่จัดขึ้นก็เพื่อให้ประชาชนออกเสียงเลือกตั้งผู้สมัครที่ผู้นำหรือคณะผู้นำส่งเข้าสมัครรับเลือกตั้ง ในทำนองเดียวกัน รัฐสภาก็จะประชุมกันปีละ 5-10 วัน เพื่อรับทราบและยืนยันให้ผู้นำหรือคณะผู้นำทำการปกครองต่อไป ตามที่ผู้นำหรือคณะผู้นำเห็นสมควร

ส่วนข้อดีข้อเสียของระบบเผด็จการมีหลายประการ ซึ่งอาจแยกอธิบายได้ดังนี้

ข้อดีของระบบเผด็จการ ได้แก่

1. รัฐบาลสามารถตัดสินใจทำการอย่างใดอย่างหนึ่งรวดเร็วกว่ารัฐบาลในระบบประชาธิปไตย เช่น สามารถออกกฎหมายมาใช้บังคับเพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งได้ โดยไม่ต้องขอความเห็นชอบจากเสียงข้างมากในรัฐสภา ทั้งนี้ก็เพราะผู้นำหรือคณะรัฐมนตรีมักจะได้รับมอบอำนาจจากรัฐสภาไว้

ล่วงหน้าให้ออกกฎหมาย หรือระเบียบข้อบังคับบางอย่างได้เอง

2. แก่ปัญหาบางอย่างได้อย่างมีประสิทธิภาพกว่าระบบประชาธิปไตย เช่น สิ่งการปราบจลาจล การนัดหยุดงาน และการก่อการร้ายต่าง ๆ ได้อย่างเฉียบขาดมากกว่าโดยไม่จำเป็นต้องเกรงว่าจะเกินอำนาจที่กฎหมายให้ไว้ เนื่องจากศาลในระบบเผด็จการไม่ได้มีอิสระในการพิจารณาคดีเหมือนในระบบประชาธิปไตย

ข้อเสียของระบบเผด็จการ ได้แก่

1. เป็นการปกครองโดยคน ๆ เดียว หรือกลุ่มเดียว ซึ่งย่อมจะมีการผิดพลาดและใช้อำนาจเพื่อประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้องได้ โดยไม่มีใครรู้หรือกล้าคัดค้าน

2. มีการใช้อำนาจเผด็จการกดขี่และลิดรอนสิทธิเสรีภาพ รวมทั้งประทุษร้ายต่อชีวิตของคนหรือกลุ่มคนที่ไม่เห็นด้วยกับกลุ่มผู้ปกครอง

3. ทำให้คนตีมีความสามารถที่ไม่ใช่พวกพ้อง หรือผู้สนับสนุนกลุ่มผู้ปกครอง ไม่มีโอกาสดำรงตำแหน่งสำคัญในวงการปกครอง

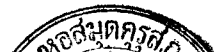
4. ประชาชนส่วนใหญ่ที่ถูกกดขี่และลิดรอนสิทธิเสรีภาพ ย่อมจะไม่สนับสนุนนโยบายของรัฐบาลอย่างเต็มที่ และอาจพยายามต่อต้านอยู่เงียบ ๆ หรือหลบหนีออกนอกประเทศ

5. อาจนำประเทศชาติไปสู่ความพินาศได้ เหมือนดังที่ระบบเผด็จการได้พาประเทศเยอรมัน อิตาลี และญี่ปุ่นไปสู่ความพินาศในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2

เนื่องจากระบอบประชาธิปไตยและระบบเผด็จการต่างมีข้อดีและข้อเสียดังกล่าว จึงทำให้ชนชั้นนำและประชาชนจำนวนหนึ่งในประเทศต่าง ๆ เลือกใช้ระบบการปกครองที่พวกตนคิดว่าเหมาะสมกับประเทศของตนในขณะนั้น และสามารถช่วยแก้ปัญหาทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมในประเทศของตนตามแนวทางที่พวกตนเชื่อได้เร็ว ดังจะเห็นได้ว่าในระยะตั้งแต่สิ้นสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา บางประเทศได้เปลี่ยนแปลงระบบการปกครองของตนจากระบบเผด็จการเป็นระบบประชาธิปไตย อาทิ เยอรมัน อิตาลี ญี่ปุ่น โปรตุเกส และสเปน เป็นต้น ส่วนบางประเทศเปลี่ยนจากระบบประชาธิปไตยเป็นระบบเผด็จการทหาร เช่น ฟิลิปปินส์ และสหภาพพม่า เป็นต้น ในทำนองเดียวกัน บางประเทศก็เปลี่ยนจากระบบเผด็จการฟาสซิสต์หรือเผด็จการทหารเป็นระบบเผด็จการคอมมิวนิสต์ เช่น เวียดนามใต้ กัมพูชา และคิวบา เป็นต้น

ความสัมพันธ์ของระบบการเมืองการปกครองกับระบบเศรษฐกิจ

ระบบการเมืองการปกครองทั้ง 2 ระบบ ที่ได้อธิบายมาแล้วนั้น มักจะสัมพันธ์กับระบบเศรษฐกิจแบบใดแบบหนึ่งในสองแบบ คือ แบบทุนนิยม และแบบสังคมนิยมเสมอ หมายความว่าประเทศที่ใช้ระบบการเมืองการปกครองแบบหนึ่ง มักจะต้องใช้ระบบเศรษฐกิจแบบหนึ่ง เพื่อส่งเสริม

ให้การเมืองการปกครองนั้นดำเนินไปด้วยดี ตัวอย่างเช่น ประเทศที่ใช้ระบบประชาธิปไตยเป็นแนวในการจัดการปกครอง มักจะใช้ระบบทุนนิยมเสรีเป็นแนวในการจัดเศรษฐกิจ ตัวอย่างของประเทศที่ว่าเป็นก็เช่น สหรัฐอเมริกา และแคนาดา เป็นต้น ส่วนประเทศที่ใช้ระบบเผด็จการคอมมิวนิสต์เป็นแนวในการจัดการปกครองจะใช้ระบบสังคมนิยมบังคับ หรือสังคมนิยมคอมมิวนิสต์เป็นแนวในการจัดเศรษฐกิจ ตัวอย่างของประเทศที่ว่าเป็นเช่น สหภาพโซเวียต สาธารณรัฐประชาชนจีน สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม และสาธารณรัฐโปแลนด์ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม บางประเทศอาจใช้ระบบเผด็จการทหาร ควบคู่ไปกับระบบสังคมนิยมก็ได้ เช่น พม่า เป็นต้น และบางประเทศอาจใช้ระบบประชาธิปไตยควบคู่ไปกับระบบสังคมนิยมเสรีก็ได้ เช่น อังกฤษ เป็นต้น ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่าระบบการเมืองการปกครองแบบหนึ่ง อาจใช้คู่กับระบบเศรษฐกิจแบบใดก็ได้ ทั้งนี้แล้วแต่ความจำเป็นของแต่ละประเทศ ยกเว้นระบบเผด็จการคอมมิวนิสต์ต้องใช้คู่กับระบบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ เท่านั้น

เพื่อความเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างระบบการเมืองการปกครองกับระบบเศรษฐกิจว่ามีส่วนสัมพันธ์และส่งเสริมกันอย่างไร จึงเป็นการสมควรที่จะศึกษาหลักการและวิธีการของระบบเศรษฐกิจต่าง ๆ โดยย่อ

ระบบเศรษฐกิจทุนนิยม

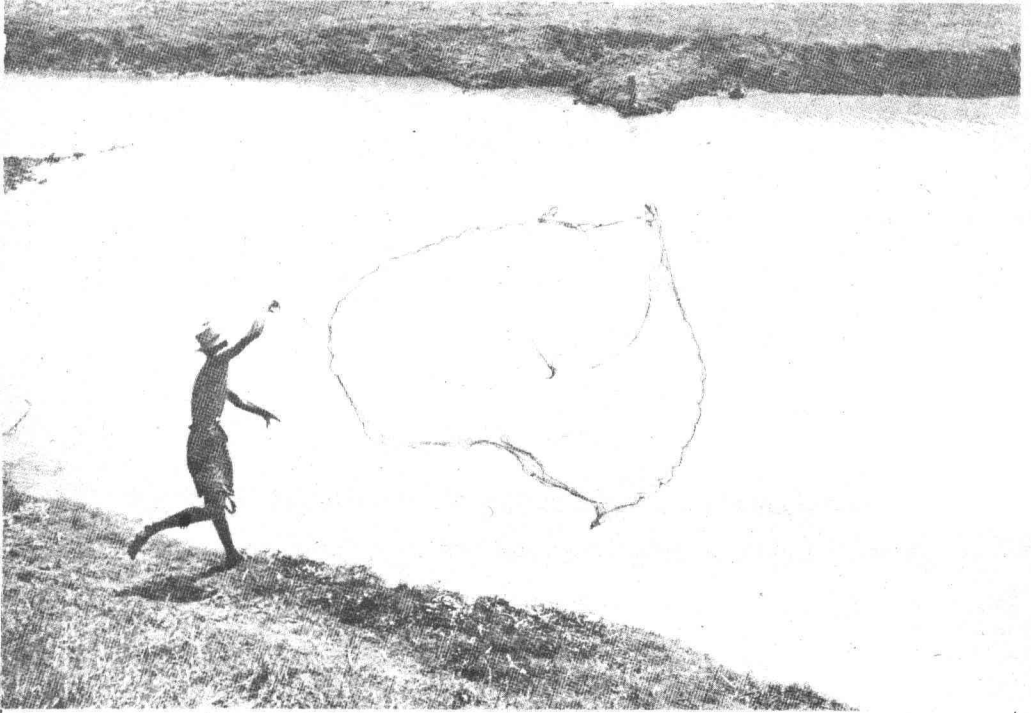
ระบบทุนนิยมหรือระบบธุรกิจเอกชนมี 2 ชนิด คือ ระบบทุนนิยมเสรี กับระบบทุนนิยมบังคับ

ระบบทุนนิยมเสรี ระบบทุนนิยมเสรีหรือระบบธุรกิจเอกชนเสรี เป็นระบบเศรษฐกิจที่ใช้กันในประเทศที่มีการปกครองแบบประชาธิปไตย ทั้งนี้เนื่องจากระบบทุนนิยมเสรีมีหลักการและวิธีการบางอย่างที่คล้ายคลึงกับระบบประชาธิปไตยจึงทำให้ระบบทุนนิยมเสรี กับระบบประชาธิปไตยส่งเสริมซึ่งกันและกัน ดังจะชี้ให้เห็นถึงหลักการและวิธีการของระบบทุนนิยมเสรีซึ่งสัมพันธ์กับหลักการและวิธีการของระบบประชาธิปไตยดังนี้

1. ระบบทุนนิยมเสรีเคารพสิทธิในทรัพย์สินของเอกชน และยอมให้เอกชนมีสิทธิที่จะใช้ทรัพย์สินหรือปัจจัยการผลิตอันได้แก่ ทุนและที่ดินในทางที่เจ้าของนั้นปรารถนา หรือในทางที่จะให้ประโยชน์สูงสุดแก่เจ้าของ อาจกล่าวได้ว่าหลักการข้อนี้ของระบบทุนนิยมส่งเสริมให้เอกชนพึงตัวเองและตัดสินใจเองว่าควรทำอะไรจึงจะได้รับประโยชน์สูงสุดจากทรัพย์สินของตน หลักการข้อนี้จึงสอดคล้องกับหลักการของระบบประชาธิปไตย ที่ส่งเสริมให้เอกชนแต่ละคนตัดสินใจว่าจะออกเสียงเลือกตั้งใครเป็นผู้แทนของตน

2. ระบบทุนนิยมเสรียอมให้กลไกแห่งราคากำหนดการดำเนินงานของระบบเศรษฐกิจ โดยมิทำไรเป็นแรงจูงใจสำคัญ หมายความว่า การที่ผู้ผลิตจะผลิตสิ่งใดและในปริมาณเท่าใด และจะแจกจ่าย

ผลิตผลนั้นให้แก่ผู้ใดย่อมขึ้นกับลักษณะของอุปสงค์ (demand) และอุปทาน (supply) ของสินค้านั้น ๆ เป็นสำคัญ โดยไม่มีการบังคับจากรัฐบาลว่าจะต้องผลิตสิ่งนั้นสิ่งนี้ หลักการข้อนี้ของระบบทุนนิยมรักษาความเป็นอิสระของเจ้าของทุน และป้องกันมิให้รัฐเข้าบงการระบบเศรษฐกิจ เมื่อเอกชนเป็นอิสระไม่ขึ้นกับคณะบุคคลผู้มีอำนาจรัฐอยู่ในมือ ก็เท่ากับเป็นการรักษาให้ระบบประชาธิปไตยซึ่งเชื่อมั่นในเสรีภาพของเอกชนดำรงอยู่ได้

ประชาชนในประเทศระบบทุนนิยม สามารถเลือกประกอบอาชีพที่ตนพอใจ มีสิทธิในทรัพย์สินและปัจจัยในการผลิตอาชีพของตน และรับประโยชน์จากสิ่งที่ได้จากการประกอบอาชีพของตน

3. ระบบทุนนิยมเสรีถือว่าผู้บริโภคเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดที่จะเลือกซื้อสินค้าที่เขาชอบมากที่สุด โดยผู้ผลิตจะผลิตสินค้าที่มีผู้ต้องการมากที่สุด หลักการข้อนี้ของระบบทุนนิยมคล้ายคลึงกับหลักการของระบบประชาธิปไตยที่ถือว่าประชาชนมีสิทธิเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งที่เขาชอบมากที่สุดให้เป็นผู้แทนของเขา จึงเป็นหลักการที่ส่งเสริมซึ่งกันและกัน

4. ระบบทุนนิยมถือการแข่งขันเป็นรากฐานของระบบเศรษฐกิจ โดยเชื่อว่าถ้าในตลาดมีผู้ขายสินค้าและผู้ซื้อสินค้าจำนวนมาก ๆ ก็จะทำให้ราคาสินค้าในตลาดเป็นราคาปกติและเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย ทั้งนี้ก็เพราะจะไม่มีผู้ผลิตหรือผู้ซื้อสินค้าคนใดสามารถกำหนดราคาได้ตามใจชอบเหมือนในกรณีที่มีการผูกขาดการผลิต หรือผูกขาดการซื้อ หลักการข้อนี้ของระบบทุนนิยมคล้ายกับหลักการของระบบประชาธิปไตย ที่เปิดโอกาสให้พรรคการเมืองจำนวนมากแข่งขันโดยเปิดเผยเพื่อช่วงชิงอำนาจการปกครอง

โดยมีประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจว่าใครจะเป็นผู้ชนะในการแข่งขันดังกล่าว จึงเป็นหลักการที่ส่งเสริมซึ่งกันและกัน นอกจากนั้นนอกจากกล่าวได้ว่า การแข่งขันทางเศรษฐกิจช่วยส่งเสริมให้เกิดการแข่งขันทางการเมือง โดยนายทุนแต่ละคนแต่ละกลุ่มจะสนับสนุนผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือพรรคการเมืองที่พวกเขาชอบ

อย่างไรก็ตาม ระบบทุนนิยมเสรีอาจไม่ได้ดำเนินการตามหลักการทั้ง 4 อย่างนี้อย่างครบถ้วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักข้อที่ 4 นี้ อาจมีการปฏิบัติอยู่ระยะหนึ่ง และหลังจากที่นายทุนใหญ่ชนะการแข่งขันทันที โดยสามารถทำลายคู่แข่งลงได้หมดจนสามารถทำการผูกขาดได้ นายทุนนั้นก็จะสามารถผูกขาดอำนาจทางการเมืองไว้ได้ในที่สุด นอกจากนั้นการที่ระบบทุนนิยมเสรีเปิดโอกาสให้นายทุนแข่งขันกันแสวงหากำไรอย่างเสรีนั้น จะทำให้นายทุนมุ่งสร้างควมร่ำรวยโดยการเอารัดเอาเปรียบผู้ใช้แรงงานที่ยากจนและโง่เขลา ซึ่งก็อาจยังผลให้ผู้ที่ร่ำรวยอยู่แล้วรวยขึ้น และผู้ที่ยากจนจนลง อันเป็นการทำลายหลักความเสมอภาคในโอกาสของระบบประชาธิปไตย ทั้งนี้ก็เพราะคนร่ำรวยย่อมมีโอกาสในเรื่องต่างๆ ดีกว่าคนยากจน ด้วยเหตุนี้ ประเทศที่ต้องการใช้ระบบทุนนิยมเสรีคู่กับระบบประชาธิปไตย จึงพยายามแก้ไขข้อบกพร่องดังกล่าวของระบบทุนนิยมเสรี โดยการวางแผนป้องกันมิให้เกิดการผูกขาดในทางเศรษฐกิจ และป้องกันการแสวงหากำไรเกินควร รวมทั้งป้องกันมิให้นายทุนเอารัดเอาเปรียบผู้ใช้แรงงาน และมีให้พ่อค้าคนกลางกดราคาข้าวของเกษตรกร เป็นต้น

ระบบทุนนิยมบังคับ ระบบทุนนิยมบังคับหรือระบบฟาสซิสต์ เป็นระบบเศรษฐกิจที่มีหลักการคล้ายกับระบบทุนนิยมเสรีบางประการ และแตกต่างบางประการ ดังนี้

- (1) ระบบทุนนิยมบังคับกับเคาเฟลในกรรมสิทธิ์ของเอกชน เหมือนระบบทุนนิยมเสรี
- (2) ระบบทุนนิยมบังคับกับมีรัฐบาลเป็นผู้วางแผนในการแจกจ่ายทรัพยากรในการผลิต และบงการให้ผู้ผลิตทำการผลิตสินค้าตามที่รัฐบาลต้องการ หลักการข้อนี้แตกต่างกับหลักการของระบบทุนนิยมเสรี จึงเป็นหลักการที่ส่งเสริมระบบเผด็จการ เพราะทำให้กลุ่มผู้ปกครองมีอำนาจมากขึ้น
- (3) ระบบทุนนิยมบังคับจำกัดเสรีภาพของผูบริโภคอย่างมาก ทั้งนี้เพราะผูบริโภคไม่สามารถเลือกซื้อสินค้าได้ตามใจชอบ เนื่องจากรัฐบาลเป็นผู้วางแผนในการผลิต มิใช่ผู้ผลิตเป็นผู้ตัดสินใจว่าจะผลิตอะไร โดยรัฐบาลจะกำหนดให้ผลิตสินค้าตามที่รัฐบาลเห็นสมควร มิใช่ตามที่ประชาชนต้องการ
- (4) ระบบทุนนิยมบังคับส่งเสริมให้มีการผูกขาดในอุตสาหกรรม เช่น ให้เอกชนกู้เงินไปลงทุนในอุตสาหกรรมขนาดใหญ่และจัดหาทรัพยากรให้ เพื่อให้ผลิตสินค้าตามที่รัฐบาลต้องการ เช่น อวรุยุทธโรปรณ์ต่าง ๆ จึงเป็นการส่งเสริมระบบเผด็จการ

ระบบสังคมนิยม

ระบบสังคมนิยมมี 3 ชนิด ได้แก่ ระบบสังคมนิยมเสรี ระบบสังคมนิยมบังคับหรือคอมมิวนิสต์ และระบบสังคมนิยมของโลกที่สาม

ระบบสังคมนิยมเสรี

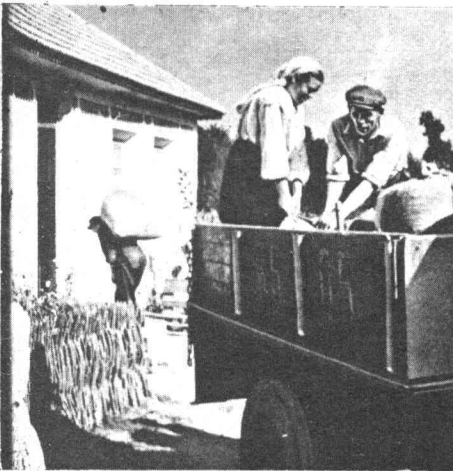
ระบบสังคมนิยมเสรีเป็นระบบเศรษฐกิจที่ส่งเสริมระบบประชาธิปไตย จึงมีชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า “ระบบสังคมนิยมประชาธิปไตย” เริ่มใช้ในประเทศอังกฤษเป็นประเทศแรก แต่ก็ยังไม่สมบูรณ์ทีเดียวนัก มีหลักการที่สำคัญ ดังนี้

1. ระบบสังคมนิยมเสรีถือว่ารัฐต้องเป็นเจ้าของและผู้จัดการปัจจัยในการผลิตที่ใช้ในการผลิตขนาดใหญ่ ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้นายทุนเอกชนสร้างความร่ำรวยและผูกขาดปัจจัยการผลิตดังกล่าว และเพื่อจะนำรายได้จากการผลิตนั้น ๆ ไปใช้เพื่อประโยชน์และสวัสดิการของประชาชนส่วนใหญ่
2. ระบบสังคมนิยมเสรียังคงเคารพในสิทธิในทรัพย์สินของเอกชนและให้ออกชนประกอบธุรกิจขนาดเล็กและกลางได้
3. ระบบสังคมนิยมเสรียังถือว่าผู้บริโภคมีเสรีภาพในการเลือกซื้อสินค้าได้อย่างเต็มที่เหมือนในระบบทุนนิยมเสรี
4. ระบบสังคมนิยมเสรีมุ่งกระจายรายได้ให้เท่าเทียมกันยิ่งขึ้น โดยเชื่อว่าถ้าประชาชนมีรายได้เท่าเทียมกัน ก็จะสามารถใช้โอกาสต่างได้เท่ากัน และแข่งขันกันได้อย่างเสมอภาค อันจะช่วยทำให้ระบบประชาธิปไตยดำรงอยู่ได้

ระบบสังคมนิยมบังคับ

ระบบสังคมนิยมบังคับเป็นระบบเศรษฐกิจที่สอดคล้องกับระบบการเมืองการปกครองแบบคอมมิวนิสต์และส่งเสริมซึ่งกันและกัน จึงมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ระบบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์” มีหลักการสำคัญ ดังนี้

1. ระบบสังคมนิยมบังคับถือว่ารัฐเป็นเจ้าของปัจจัยในการผลิตทั้งหมด เอกชนไม่มีสิทธิในปัจจัยการผลิต จึงเป็นการส่งเสริมอำนาจเผด็จการของกลุ่มผู้ปกครอง

เศรษฐกิจแบบสังคมนิยม รัฐเป็นเจ้าของปัจจัยในการผลิต ประชาชนมีสภาพเป็นลูกจ้างและอาศัยอยู่ในนาของรัฐหรือนารวมของชุมชน

2. ระบบสังคมนิยมบังคับถือว่ารัฐเป็นผู้กำหนดการแจกจ่ายการผลิต โดยผ่านการวางแผนทางเศรษฐกิจจากส่วนกลางเต็มที่ รวมทั้งกำหนดราคาสินค้าทุกชนิดด้วย
3. ระบบสังคมนิยมบังคับถือว่าทุกคนต้องทำงานตามที่รัฐบาลกำหนด และถ้าไม่ทำงานให้ก็ไม่ให้กิน ด้วยเหตุนี้การว่างงานจึงไม่ค่อยเกิดขึ้นในประเทศที่ใช้ระบบสังคมนิยมบังคับ
4. ระบบสังคมนิยมบังคับจำกัดเสรีภาพของผู้บริโภคอย่างมาก กล่าวคือผู้บริโภคเกือบไม่มีเสรีภาพในการเลือกซื้อสินค้าตามที่ตนอยากได้ เนื่องจากการผลิตสินค้าทุกอย่างถูกกำหนดโดยหน่วยงานวางแผนเศรษฐกิจของรัฐ ด้วยเหตุนี้ประชาชนในประเทศที่ใช้ระบบสังคมนิยมบังคับจึงไม่มีเสรีภาพทั้งทางเศรษฐกิจและทางการเมือง คือไม่มีเสรีภาพในการเลือกซื้อสินค้า และเลือกผู้แทนที่ตนชอบมากที่สุดได้

ระบบสังคมนิยมของโลกที่สาม

ระบบสังคมนิยมของโลกที่สามเป็นระบบสังคมนิยมที่ประเทศที่ยากจนในโลกที่สามนำมาใช้เพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจในประเทศของตนโดยเฉพาะ โดยมีหลักการที่คล้ายคลึงกับระบบสังคมนิยมเสรีบางประการ และคล้ายคลึงกับระบบสังคมนิยมบังคับบางประการจึงเป็นระบบเศรษฐกิจที่ใช้คู่กับระบบเผด็จการก็ได้ หรือระบบประชาธิปไตยก็ได้ ดังจะเห็นได้จากกรณีของพม่า และแทนซาเนีย เป็นต้น มีหลักการสำคัญ ดังนี้

1. รัฐเป็นเจ้าของและผู้จัดการปัจจัยการผลิตแทบทุกชนิด ไม่ว่าจะขนาดกลางหรือใหญ่ โดยการโอนเอาของเอกชนมาเป็นของรัฐคล้ายคลึงระบบสังคมนิยมบังคับ
2. เคารพในสิทธิในทรัพย์สินของเอกชนและให้เอกชนประกอบธุรกิจขนาดเล็กได้ แต่ต้องไม่ขัดกับนโยบายของรัฐบาล และต้องไม่เป็นการเอาเปรียบผู้อื่น
3. ผู้ใช้แรงงานมีเสรีภาพในการเลือกงานได้ และไม่มีการบังคับแรงงาน
4. ผู้บริโภคมีเสรีภาพในการเลือกซื้อสินค้า เหมือนในระบบสังคมนิยมเสรีแต่ไม่มากนัก เนื่องจากมีสินค้าผลิตออกจำหน่ายน้อย

สำหรับประเทศไทยของเราใช้ระบบประชาธิปไตยกับระบบทุนนิยมเสรีคู่กันเรื่อยมา ตั้งแต่ พ.ศ. 2475 และต่อมาในปี 2504 รัฐบาลได้ประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไทย รวมทั้งเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องของระบบทุนนิยมเสรี ซึ่งปรากฏว่า รัฐบาลได้ประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเพื่อวัตถุประสงค์ดังกล่าวแล้ว รวม 4 แผน ๆ ละ 5 ปี ซึ่งนักเรียนได้เคยศึกษารายละเอียดมาแล้วในชั้น ม. 3 และจะเริ่มใช้แผนพัฒนาแผนที่ 5 ในปี พ.ศ. 2524 จนถึง พ.ศ. 2529

วิวัฒนาการ ทางการเมืองการปกครอง

ดังได้กล่าวแล้วว่า ประเทศไทยมีการจัดระเบียบการปกครองภายในอย่างเป็นระบบมาเป็นเวลานานแล้ว ซึ่งยังผลให้ประเทศไทยมีความเป็นปึกแผ่นและสามารถรักษาเอกราชไว้ได้เกือบตลอดเวลาในประวัติศาสตร์อันยาวนานกว่า 700 ปี นอกจากนั้น ในช่วงเวลาอันยาวนานนี้ การปกครองของไทยได้มีการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับกาลสมัย และความต้องการของประเทศชาติอยู่เสมอ ซึ่งอาจแบ่งประวัติการปกครองของไทยออกเป็นสามสมัย คือ สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา และสมัยรัตนโกสินทร์

สมัยสุโขทัย (ระหว่าง พ.ศ. 1781 - พ.ศ. 1893)

การปกครองของไทยสมัยสุโขทัยมีลักษณะเป็นแบบ “พ่อปกครองลูก” กล่าวคือ ผู้ปกครองอันได้แก่พระมหากษัตริย์ทรงปฏิบัติต่อประชาชนผู้อยู่ใต้การปกครองของพระองค์เสมือนลูก และประชาชนผู้อยู่ใต้การปกครองก็ยกย่องนับถือผู้ปกครองของตนเสมือน “พ่อ” ด้วยเหตุนี้ พระมหากษัตริย์ในสมัยสุโขทัยตอนต้น ๆ จึงมีคำนำพระนามว่า “พ่อขุน”

การปกครองแบบพ่อปกครองลูกในสมัยสุโขทัย มีลักษณะสำคัญดังนี้

1. พ่อขุน มีฐานะเป็นทั้งประมุขของประเทศและผู้ปกครอง มีอำนาจสูงสุดทั้งอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหารและอำนาจตุลาการ
2. พ่อขุน ใช้อำนาจปกครองประชาชนด้วยความเมตตาและห่วงใยในความเป็นอยู่ของประชาชนเหมือนพ่อห่วงลูก โดยเฉพาะอย่างยิ่งพ่อขุนรามคำแหงนั้น กล่าวกันว่า พระองค์ทรงอนุญาตให้ประชาชนทุกคนทูลร้องทุกข์ต่อพระองค์ได้เสมอ โดยมีกระดิ่งแขวนไว้ที่ประตูวัง สำหรับให้สิ้นสงสัยให้ทรงทราบว่า มีผู้จะทูลร้องทุกข์ ซึ่งพระองค์จะทรงสอดส่องในการชำระถ้อยความให้เป็นยุติธรรม ส่วนประชาชนผู้อยู่ใต้การปกครองก็มีหน้าที่จะต้องเคารพเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งของผู้ปกครองเสมือนลูกที่ต้องเชื่อฟังพ่อแม่ และช่วยเหลือพ่อแม่เมื่อได้รับคำสั่ง
3. ผู้ปกครอง และผู้อยู่ใต้การปกครองมีฐานะเป็นมนุษย์เหมือนกัน จึงมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน และพบปะกันง่าย เหมือนบุคคลในครอบครัวเดียวกัน

การปกครองแบบพ่อปกครองลูกนี้เหมาะสมกับประเทศไทยในสมัยสุโขทัยมาก เพราะประเทศมีอาณาเขตไม่กว้างใหญ่โตนัก และพลเมืองมีจำนวนน้อย

อย่างไรก็ตามหลังจากราชอาณาจักรสุโขทัยขยายอาณาเขตออกไปอย่างกว้างขวาง โดยรวมเอาหัวเมืองใหญ่น้อยเข้าไว้ในปกครองด้วย ทำให้พระมหากษัตริย์ไม่สามารถทำการปกครองหัวเมืองต่าง ๆ ด้วยพระองค์เองได้ทั้งหมด จึงต้องแบ่งอาณาเขตการปกครองและแต่งตั้งพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ที่เหมาะสมออกไปดูแลราชการต่างพระเนตรพระกรรณ โดยมีการแบ่งลักษณะหัวเมืองออกเป็นชั้น ๆ และถือเอาราชธานีเป็นศูนย์กลาง ดังนี้

1. **ราชธานี** คือ เมืองสุโขทัย ซึ่งเป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์ เป็นที่ตั้งของรัฐบาลกลาง และเป็นศูนย์กลางของการปกครองประเทศ
2. **เมืองอุปราช เมืองลูกหลวง และเมืองหน้าด่าน** เป็นเมืองที่ตั้งอยู่ทั้ง 4 ทิศรอบราชธานี โดยอยู่ห่างจากราชธานีมีระยะทางเดินเท้าภายใน 2 วัน เมืองเหล่านี้จะมีเชื้อพระวงศ์ใกล้ชิดได้รับแต่งตั้งไปปกครอง เมืองอุปราชหรือลูกหลวงสมัยนั้น ได้แก่ เมืองศรีสัชชนาลัย (สวรรคโลก) อยู่ทางเหนือของเมืองสุโขทัย เมืองสองแคว (พิษณุโลก) อยู่ทางทิศตะวันออก เมืองสระหลวง (พิจิตร) อยู่ทางทิศใต้ และเมืองกำแพงเพชรอยู่ทางทิศตะวันตก
3. **เมืองพระยามหานคร** เป็นเมืองใหญ่ที่อยู่ห่างไกลจากราชธานี ซึ่งพระมหากษัตริย์จะทรงตั้งเจ้านายเชื้อพระวงศ์หรือขุนนางผู้ใหญ่ซึ่งทรงไว้วางพระราชหฤทัยไปเป็นเจ้าเมืองปกครองต่างพระเนตรพระกรรณ โดยเจ้าเมืองดังกล่าวจะมีอำนาจเหนือเมืองเล็ก ๆ ที่อยู่ใกล้ ๆ เมืองพระยามหานครในสมัยนั้น ได้แก่ เมืองแพร่อยู่ทางเหนือของเมืองสุโขทัย เมืองแพรก (สวรรคบุรี) อยู่ทางทิศใต้ เมืองศรีเทพ (วิเชียรบุรี) อยู่ทางตะวันออก เป็นต้น
4. **เมืองประเทศราช** ได้แก่ เมืองที่อยู่นอกราชอาณาจักร และมีชาวเมืองเป็นชาวต่างชาติ เจ้าเมืองเหล่านี้ยอมสวามิภักดิ์ต่อพระมหากษัตริย์ไทย เนื่องจากแพ้สงครามหรือเกรงพระบรมราชานุญาต ซึ่งพระมหากษัตริย์ไทยจะทรงปล่อยให้เจ้าเมืองเดิม หรือเจ้านายราชวงศ์พื้นเมืองของเมืองเหล่านี้ปกครองอย่างเป็นอิสระ โดยมีหน้าที่เพียงส่งเครื่องราชบรรณาการไปถวายต่อพระมหากษัตริย์ไทยตามกำหนดตลอดจนส่งกองทัพและเสบียงมาช่วยเมื่อเกิดศึกสงครามกับต่างประเทศ เมืองประเทศราชในสมัยนั้น ได้แก่ เมืองนครศรีธรรมราช เมืองทะวาย และเมืองเวียงจันทน์ เป็นต้น

สมัยอยุธยา (ระหว่าง พ.ศ. 1893 - พ.ศ. 2310)

ในสมัยอยุธยา การปกครองของไทยเปลี่ยนไปเป็นแบบ “นายปกครองพ่อ” กล่าวคือ ผู้ปกครองหรือพระมหากษัตริย์ทรงมีฐานะเป็นเจ้าชีวิตและเป็นสมมุติเทพ มีอำนาจเด็ดขาดเหนือชีวิตของประชาชน ส่วนประชาชนอยู่ใต้การปกครองซึ่งมีฐานะเป็นไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินมีหน้าที่ต้องจงรักภักดีและเคารพสักการะพระมหากษัตริย์ดุจดั่งพระเจ้า นอกจากนี้ ได้มีการสร้างระบบ *ศักดินา* ขึ้นมา

กำหนดฐานะของบุคคลในสังคมไทยให้แตกต่างกัน และให้อำนาจแก่บุคคลที่มีฐานะเป็นนายใช้อำนาจเหนือไพร่และข้าทาสของตนได้อย่างเต็มที่อีกด้วย ซึ่งอาจสรุปลักษณะสำคัญของ การปกครองไทยสมัยอยุธยาได้ดังนี้

1. เป็นระบอบราชาธิปไตยสมบูรณ์แบบ เรียกกันอีกอย่างหนึ่งว่า “สมบูรณาญาสิทธิราช” หมายความว่าพระมหากษัตริย์เป็นทั้งประมุขและผู้ปกครอง ที่ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการปกครองประเทศอย่างสูงสุด

2. พระมหากษัตริย์ทรงสามารถใช้พระราชอำนาจนั้นได้ตามพระราชอัธยาศัยโดยไม่มีกฎหมายใด ๆ มาบังคับพระองค์ได้ เพราะพระมหากษัตริย์ทรงอยู่เหนือกฎหมายทั้งปวงซึ่งพระองค์ทรงประกาศใช้ แต่เนื่องจากพระมหากษัตริย์ไทยในสมัยอยุธยาทั้ง 33 พระองค์ทรงเป็นพุทธมามกะ ประกอบกับทรงถือทศพิธราชธรรมเป็นแนวทางในการดำเนินการปกครอง พระราชอำนาจอันล้นพ้นของพระมหากษัตริย์ไทยจึงมีลักษณะถูกจำกัดขอบเขตในตัว เพื่อให้ใช้พระราชอำนาจนั้นสร้างประโยชน์ของประเทศชาติและประชาชนเป็นส่วนใหญ่

3. ผู้ปกครองกับผู้อยู่ใต้การปกครองมีฐานะต่างกันมาก โดยผู้ปกครองมีฐานะเป็นเทวราช หรือสมมุติเทพ ส่วนผู้อยู่ใต้การปกครองมีฐานะเป็นเพียงไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน มีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามคำสั่งของผู้ปกครองโดยไม่ได้แย้ง ด้วยเหตุนี้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้อยู่ใต้การปกครองจึงเห็นห่างกันอย่างมาก

4. ประชาชนผู้อยู่ใต้การปกครองมีฐานะไม่เท่ากัน บางคนมีฐานะเป็นนาย บางคนมีฐานะเป็นไพร่และเป็นทาสของนาย

มูลเหตุสำคัญที่ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงวิธีการปกครองแบบ “พ่อปกครองลูก” มาเป็นแบบ “นายปกครองไพร่” ในสมัยอยุธยา มีอยู่ 2 ประการด้วยกัน

1. พระมหากษัตริย์ไทยในสมัยอยุธยา รับเอาลัทธิการปกครองของเขมรมาเป็นลัทธิการปกครองของไทย อันเป็นลัทธิการปกครองซึ่งถือว่าพระมหากษัตริย์เป็น “เทวราชา” มีพระผู้เป็นเจ้าของทั้งสามของศาสนาพราหมณ์ อันได้แก่ พระพรหม พระศิวะ และพระนารายณ์มรรวมอยู่ในพระองค์ ด้วยเหตุนี้พระราชโองการทั้งปวง ซึ่งแต่ก่อนเคยเป็นคำสั่งของมนุษย์ผู้มีอำนาจสูงสุดในแผ่นดินจึงกลายเป็นทเวะโองการ ซึ่งมนุษย์ธรรมดาไม่อยู่ในฐานะที่จะขัดแย้งหรือวิจารณ์ได้นอกจากจะต้องปฏิบัติตามเท่านั้น

2. ประเทศไทยในสมัยอยุธยาอยู่ในภาวะสงครามเกือบตลอดเวลา จึงทำให้มีความจำเป็นที่จะต้องทำให้พลเมืองทุกคนอยู่ในสังกัดของเจ้าขุนมูลนาย เพื่อว่าในยามศึกสงครามพระมหากษัตริย์จะได้สั่งการให้เจ้าขุนมูลนายเกณฑ์ไพร่พลมาช่วยป้องกันพระนครหรือช่วยรบได้ ซึ่งหาญกล้าช่วยกันอย่างเสรีเหมือนในสมัยสุโขทัย ก็จะทำให้ยากในการเกณฑ์ไพร่พลเพื่อการป้องกัน

ส่วนในเรื่องการจัดระเบียบการปกครองในราชธานีและในหัวเมืองนอกราชธานีนั้น ในสมัยอยุธยาได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากระเบียบแบบแผนทางการปกครองที่เคยใช้อยู่ในสมัยสุโขทัยไปบ้าง ดังนี้

1. **การปกครองในราชธานีหรือในส่วนกลาง** อยู่ในพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ที่จะอำนวยการเองเหมือนเดิม แต่ได้มีการแบ่งงานบริหารออกเป็น 4 งาน คือ เวียง วัง คลัง นา หรือที่เรียกกันว่า “จตุสดมภ์” มีเสนาบดี 4 คนเป็นผู้ดูแลช่วยพระพระมหากษัตริย์เรียกว่า “ขุนเวียง ขุนวัง ขุนคลัง และขุนนา” นอกจากนั้น ได้มีการตั้งอัครมหาเสนาบดีอีก 2 คน คือ “สมุหพระกลาโหม” เป็นหัวหน้าราชการฝ่ายทหาร และ “สมุหนายก” เป็นหัวหน้าราชการฝ่ายพลเรือน ซึ่งนักเรียนได้เคยเรียนเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของเสนาบดีและอัครมหาเสนาบดีเหล่านี้มาแล้วในชั้น ม. 1-3

2. **เมืองนอกราชธานี** ได้มีการจัดแบ่งเมืองออกเป็น 3 ประเภทเท่านั้น คือ หัวเมืองชั้นใน หัวเมืองชั้นนอก และเมืองประเทศราช โดยกำหนดให้หัวเมืองชั้นในหรือเมืองหน้าด่านเดิมขึ้นโดยตรงต่อพระมหากษัตริย์หรือรัฐบาลกลาง ทั้งนี้เพื่อให้พระมหากษัตริย์หรือรัฐบาลกลางอำนวยการปกครองเมืองเหล่านี้ด้วยพระองค์เอง โดยมีเสนาบดีเป็นผู้ช่วยดูแลในการปกครองเรียกว่า “ผู้รั้ง” ซึ่งมีได้มีอำนาจเด็ดขาดในการปกครองเหมือนเจ้าเมืองลูกหลวงในสมัยสุโขทัย เรียกได้ว่าเป็นการรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลางนั่นเอง ทั้งนี้ก็เพื่อประโยชน์ในการควบคุมหัวเมืองเหล่านี้ให้อยู่ในอำนาจของรัฐบาลกลางโดยเด็ดขาด

ส่วนในหัวเมืองชั้นนอกและเมืองประเทศราชคงให้มีเจ้าเมืองปกครองเหมือนเมืองพระยามหานครและเมืองประเทศราชในสมัยสุโขทัย

สมัยรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2325 - ปัจจุบัน)

ในสมัยรัตนโกสินทร์การเมืองการปกครองของไทย ในช่วงต้นคือตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1-4 ลักษณะการปกครองส่วนใหญ่ยังคงรูปแบบของอยุธยาไว้และได้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองและแก้ไขปรับปรุงการบริหารราชการแผ่นดินอย่างมากเกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 7 ซึ่งจะได้กล่าวถึงโดยย่อ ดังนี้

การแก้ไขปรับปรุงระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน

ระเบียบบริหารราชการแผ่นดินที่เคยใช้อยู่ในสมัยอยุธยาตั้งแต่รัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเป็นต้นมา คือ ตั้งแต่ราวปี พ.ศ. 2090 ได้ใช้ต่อมาอีก 400 กว่าปี โดยไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงเลย คือ มีการแบ่งการบริหารราชการในราชธานีหรือในส่วนกลางออกเป็น 4 ฝ่ายหรือจตุสดมภ์ อันมีกรมเวียง กรมวัง กรมคลัง และกรมนา มีเสนาบดีเป็นผู้ช่วยพระมหากษัตริย์ดูแลรับผิดชอบงานของฝ่ายนั้น และมีอัครมหาเสนาบดีอีก 2 ตำแหน่ง คือ สมุหนายก ช่วยพระมหากษัตริย์ดูแลกิจการฝ่ายพลเรือน และสมุหพระกลาโหม ช่วยพระมหากษัตริย์ดูแลกิจการฝ่ายทหาร ส่วนการปกครองหัวเมือง หรือการบริหาร

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงริเริ่มวางรากฐานการปกครองระบอบประชาธิปไตย และปรับปรุงระเบียบการบริหารการปกครองภายในของประเทศไทย

ราชการส่วนภูมิภาค ได้มีการจัดให้หัวเมืองชั้นในขึ้นโดยตรงต่อราชธานีและจัดให้หัวเมืองชั้นนอกและหัวเมืองประเทศราช มีเจ้าเมืองเป็นผู้มีอำนาจปกครองดูแลอย่างเต็มที่

ถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2410-พ.ศ. 2453) จึงได้มีการแก้ไขปรับปรุงระเบียบบริหารราชการแผ่นดินให้ทันสมัยพร้อม ๆ กับการปรับปรุงด้านเศรษฐกิจและสังคมของประเทศด้วย ซึ่งได้ยิ่งผลให้ประเทศไทยเข้าสู่ความทันสมัยเยี่ยงอารยะประเทศ ดังจะกล่าวถึงโดยย่อ

ในขณะที่ทรงครองราชย์ระหว่างปี พ.ศ. 2410 ถึง พ.ศ. 2453 นั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทำการพัฒนาประเทศด้านต่าง ๆ ในด้านสังคม พระองค์ทรงปฏิรูปสังคมไทย ให้มีความเสมอภาคโดยการเลิกทาส และขยายการศึกษาให้แก่ลูกหลานสามัญชน ส่วนในด้านการคลัง และเศรษฐกิจ พระองค์ทรงจัดตั้งหอรัษฎากรพิพัฒน์ดำเนินการจัดเก็บภาษีอากรหารายได้เข้ารัฐเอง รวมทั้งทรงสร้างทางรถไฟเพื่อช่วยการขนส่งและการคมนาคม สำหรับในด้านการปกครองนั้น พระองค์ได้ทรงปฏิรูประเบียบบริหารราชการแผ่นดินให้ทันสมัยตามแบบอารยะประเทศอีกด้วย ดังนี้

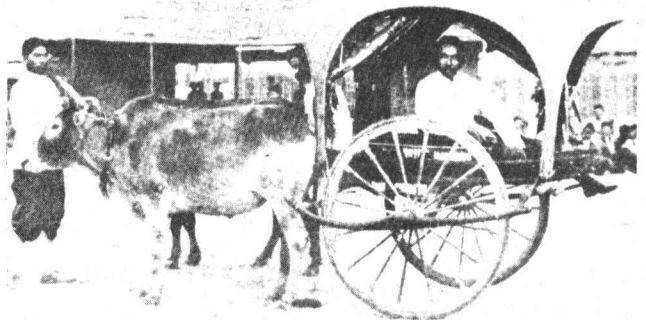
1. ทรงจัดตั้งสภาที่ปรึกษาของพระมหากษัตริย์ขึ้นสองสภา คือ รัฐมนตรีสภา (Council of State) และองคมนตรีสภา (Privy Council) โดยให้รัฐมนตรีสภาเป็นสภาที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน และพิจารณาร่างกฎหมายที่จะใช้ในการบริหารราชการแผ่นดิน และให้องคมนตรีสภาเป็นสภาที่ปรึกษาราชการในส่วนพระองค์ รวมทั้งทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการชำระความเหมือนศาลด้วย

2. ทรงจัดระเบียบบริหารราชการในราชธานีหรือส่วนกลางใหม่ โดยทรงยกเลิกหลักการจัดระเบียบบริหารราชการแบบจตุสดมภ์หรือกรมเวียง กรมวัง กรมคลัง กรมนา รวมทั้งยกเลิกตำแหน่งสมุหนายก และสมุหพระกลาโหม และจัดตั้งหน่วยงานขึ้นใหม่ 12 กระทรวง มีเสนาบดีเป็นหัวหน้า มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบแน่ชัด และไม่ก้าวก่ายกันเหมือนแต่ก่อน อาทิ ให้กระทรวงมหาดไทยรับผิดชอบการปกครองหัวเมืองชั้นนอกทั้งหมด ให้กระทรวงกลาโหมรับผิดชอบการทหารและการป้องกันประเทศ ให้กระทรวงต่างประเทศรับผิดชอบการต่างประเทศเพียงอย่างเดียว ให้กระทรวงพระคลังรับผิดชอบในการจัดเก็บภาษีอากร และเงินที่จะจับจ่ายในแผ่นดิน และให้กระทรวงธรรมการรับผิดชอบเกี่ยวกับกิจการสงฆ์ และการศึกษาต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งปรากฏว่าหลักการจัดระเบียบบริหารราชการแผ่นดินในส่วนกลางที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงริเริ่มไว้ ยังคงใช้เรื่อยมาจนทุกวันนี้ โดยมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงจำนวนกระทรวงและหน่วยงานภายในกระทรวงให้เหมาะสมกับภาระหน้าที่และกาลสมัยเท่านั้น

3. ทรงจัดระเบียบบริหารราชการแผ่นดินในหัวเมืองหรือส่วนภูมิภาคใหม่ ดังนี้

(1) รวมการบังคับบัญชาหัวเมืองซึ่งเคยแยกกันอยู่ 3 กรม คือ กรมมณฑลไทย กรมกลาโหม และกรมท่า ให้มารวมอยู่ในกระทรวงมหาดไทยเพียงกระทรวงเดียว

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย คนแรก ขณะเสด็จตรวจการบริหารราชการในหัวเมืองต่าง ๆ ซึ่งสังกัดมณฑลไทยภายหลังการปรับปรุงการบริหารภายในของรัชกาลที่ 5

(2) รวมหัวเมืองจัดเป็นมณฑลตามสมควรแก่ภูมิสำเนา และมีสมุหเทศาภิบาลบังคับบัญชา

ทุกมณฑล

(3) ทุกหัวเมืองมีผู้ว่าราชการเป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบราชการทุกอย่างของเมือง

(4) ทุกอำเภอมีนายอำเภอเป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบราชการทุกอย่างของอำเภอ

(5) ทุกตำบลและหมู่บ้านมีกำนันและผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งได้รับเลือกตั้งจากประชาชนและอยู่ภายใต้การควบคุมของนายอำเภอ มีหน้าที่ช่วยนายอำเภอดูแลความทุกข์สุขของประชาชนในตำบลและหมู่บ้าน

(6) สมุหเทศาภิบาล ผู้ว่าราชการเมือง นายอำเภอ และข้าราชการ ในหน่วยบริหารงานของมณฑล จังหวัด และอำเภอ ได้รับแต่งตั้งและอาจถูกถอดถอนหรือโยกย้ายโดยกระทรวงในส่วนกลาง และรับเงินเดือนจากส่วนกลางเท่านั้น ไม่มีสิทธิจัดเก็บภาษีเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายของตนเหมือนเดิมอีกต่อไป

อาจกล่าวได้ว่า การปรับปรุงระเบียบราชการบริการส่วนภูมิภาคในครั้งนี้มีลักษณะเป็นการรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลางมากกว่าการปรับปรุงในสมัยอยุธยา ทั้งนี้ก็เพราะการปรับปรุงระเบียบบริหารราชการครั้งนี้ ทำให้รัฐบาลกลางสามารถควบคุมข้าราชการทุกคนในส่วนภูมิภาคตั้งแต่สมุหเทศาภิบาลลงมาจนถึงปลัดอำเภอได้ทั้งหมด และทำให้ข้าราชการในส่วนภูมิภาคทุกคนต้องขึ้นกับรัฐบาลกลางโดยเด็ดขาดทั้งในด้านการบริหารงานและการเงินสำหรับใช้จ่ายในการบริหารงาน ซึ่งปรากฏว่าการจัดระเบียบบริหารราชการส่วนภูมิภาครวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างส่วนกลางกับส่วนภูมิภาค ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงริเริ่มไว้นี้ยังคงใช้เรื่อยมาทุกวันนี้ โดยมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมตามกาลสมัยเพียงเล็กน้อยเท่านั้น เช่น ยกเลิกมณฑลสุขาภิบาล และให้เมืองหรือจังหวัดขึ้นกับส่วนกลางโดยตรง เป็นต้น

มูลเหตุที่ทำให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงแก้ไขการปกครองครั้งใหญ่ในรัชสมัยของพระองค์มี 2 ประการด้วยกัน คือ

1. ความสับสนในอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานในส่วนกลาง และการที่เจ้าเมืองของหัวเมืองชั้นนอก และเมืองประเทศราช เป็นอิสระจากการควบคุมของรัฐบาลกลาง เช่น หัวเมืองต่าง ๆ อยู่ในบังคับบัญชาของกรม 3 กรมในส่วนกลาง ทำให้เกิดความสับสนในการปกครองบังคับบัญชา และข้าราชการหัวเมืองเป็นอิสระจากรัฐบาลกลางค่อนข้างมาก ทำให้ยากแก่การควบคุม เป็นต้น

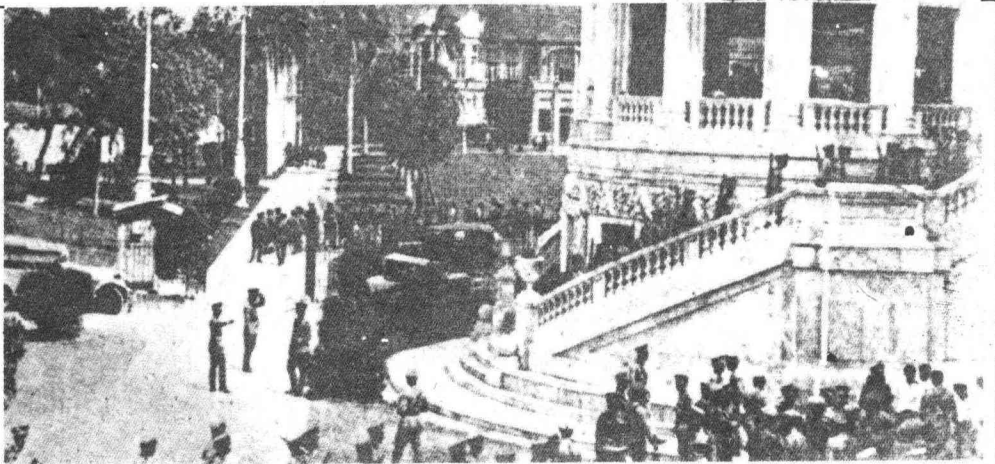
2. ภัยคุกคามจากการขยายอิทธิพลของยุโรป โดยเฉพาะอย่างยิ่งอังกฤษและฝรั่งเศส ซึ่งได้แผ่อำนาจเข้าปกครองประเทศราชและประเทศเพื่อนบ้านของไทย อันได้แก่ เขมร ลาว พม่า และมลายูได้หมดแล้ว และกำลังคุกคามประเทศไทย

ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงทรงแก้ไขระเบียบการปกครองเพื่อให้เกิดความเรียบร้อยในประเทศ

และให้ราษฎรได้ทำมาหากินโดยสะดวก อันจะเป็นกำลังให้แก่บ้านเมือง และป้องกันมิให้ชาติยุโรปหาสาเหตุรุกรานหรือเข้ามาจัดการปกครองให้ประเทศไทย ซึ่งปรากฏว่าการรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลางในครั้งนั้นได้ทำให้เกิดเอกภาพในการควบคุมบังคับบัญชา และในการบริหารราชการทั่วทั้งประเทศ ผลดีดังกล่าวของการรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลางในครั้งนั้น จึงทำให้หลักการรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง เป็นหลักของการจัดระเบียบบริหารราชการแผ่นดินมาจนทุกวันนี้ โดยยังคงเชื่อกันว่าหลักการดังกล่าวช่วยให้ประเทศไทยมีเอกภาพในการบังคับบัญชาข้าราชการได้ทั่วประเทศ และทำให้ชาติมีความมั่นคง

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครอง

การปกครองของไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2325 เป็นต้นมาจนถึงปี พ.ศ. 2475 รวมเป็นเวลา 150 ปี มีลักษณะการปกครองเป็นแบบสมบูรณาญาสิทธิราชเหมือนการปกครองในสมัยอยุธยาเกือบทุกประการ กล่าวคือ พระมหากษัตริย์ของไทยในช่วงเวลา 150 ปีนี้ ได้แก่วัฒนการที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 7 ทรงเป็นทั้งประมุขของรัฐและเป็นผู้ปกครองรัฐด้วย ทรงใช้อำนาจการปกครองด้วยพระองค์เอง และทรงตั้งเสนาบดีเป็นผู้ช่วยของพระองค์ได้ตามพระราชอัธยาศัย ต่อมาในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 คณะราษฎร อันประกอบด้วยนายทหาร ทหารเรือ และข้าราชการพลเรือน ซึ่งได้รับการศึกษาสมัยใหม่จากประเทศยุโรป รวม 99 คน ได้ทำการยึดอำนาจการปกครองจากพระมหากษัตริย์เป็นผลสำเร็จ จึงเปลี่ยนแปลงการปกครองของไทยจากแบบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นแบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข อันมีลักษณะสำคัญดังนี้คือ

พระที่นั่งอนันตสมาคม กองบัญชาการ “คณะราษฎร” ในวันเปลี่ยนแปลงการปกครอง 24 มิถุนายน 2475 จะเห็นทหารรักษาการณ์อยู่อย่างเข้มแข็ง

1. อำนาจอธิปไตยอันเป็นอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศเป็นของปวงชนชาวไทย
2. รัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ กำหนดอำนาจหน้าที่และความสัมพันธ์ของสถาบันการปกครองต่าง ๆ ไว้อย่างแจ่มชัด

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานรัฐธรรมนูญฉบับแรกของไทย

3. พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขของรัฐเท่านั้น และจะทรงใช้อำนาจอธิปไตยตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ คือ ทรงใช้อำนาจนิติบัญญัติทางรัฐสภาหรือสภาผู้แทนราษฎร ทรงใช้อำนาจบริหารทางคณะรัฐมนตรี และทรงใช้อำนาจตุลาการทางศาล ซึ่งรัฐธรรมนูญได้บัญญัติวิธีการที่พระมหากษัตริย์จะทรงใช้อำนาจดังกล่าวไว้อย่างแจ่มชัด ตัวอย่างเช่น รัฐธรรมนูญทุกฉบับจะบัญญัติไว้เหมือน ๆ กันว่าพระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะตราพระราชบัญญัติ (ออกกฎหมาย) ตามคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา นายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีจะต้องลงนามรับสนองพระบรมราชโองการทุกเรื่อง คือจะต้องรับผิดชอบต่อผลที่จะเกิดจากการใช้พระราชอำนาจการบริหารของพระองค์

หรือศาลมีอำนาจพิจารณาพิพากษาอรรถคดีให้เป็นไปตามกฎหมาย ในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์ เป็นต้น

มูลเหตุสำคัญที่ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบอบประชาธิปไตยในปี พ.ศ. 2475 นั้น มีดังนี้ คือ

1. **มูลเหตุทางการเมือง** ได้แก่ ความตื่นตัวทางการเมืองของสามัญชนรุ่นใหม่ ที่ได้รับการศึกษาจากประเทศต่าง ๆ ในยุโรป ซึ่งได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นแบบประชาธิปไตยทั้งหมดแล้ว และมีความเจริญก้าวหน้ามากกว่าประเทศไทยอย่างมาก คนเหล่านั้นเชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชของไทยเป็นระบอบประชาธิปไตยจะทำให้ประเทศไทยเจริญก้าวหน้าทัดเทียมอารยะประเทศได้ ปรากฏว่าความคิดที่จะเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองของไทยเป็นแบบประชาธิปไตยได้เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยที่คนเหล่านั้นยังศึกษาอยู่ในประเทศยุโรป และทำให้เกิดการรวมตัวกันเป็นกลุ่มการเมือง เรียกว่า “คณะราษฎร” ซึ่งมีทั้งทหารและพลเรือน อาทิ พ.ต.หลวงพิบูลสงคราม และ ดร.ปรีดี พนมยงค์ เป็นต้น เมื่อกลับมารับราชการในประเทศไทยก็ได้พยายามเผยแพร่ความคิดที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครองไปสู่ข้าราชการทั้งฝ่ายทหารและพลเรือน จนรวมพวกได้ 99 คน ก็ทำการยึดอำนาจการปกครองเป็นผลสำเร็จ และประกาศเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475

พระยาศรัวิสารวจา (ซ้าย) พ.อ.พระยาพลพลพยุหเสนา (กลางบน) พ.อ.พระยาทรงสุรเดช (กลางล่าง) และหลวงประดิษฐมนูธรรม คณะผู้ต้นคิดและวางแผนในการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบราชาธิปไตยสู่ระบอบประชาธิปไตย

2. **มูลเหตุทางสังคม** ได้แก่ ความไม่เป็นธรรมในสังคม ซึ่งปรากฏชัดในรูปของความแตกต่างอย่างมากในชีวิตความเป็นอยู่อันหรูหราสไบของชนชั้นปกครอง อันได้แก่เชื้อพระวงศ์ และขุนนางชั้นผู้ใหญ่ กับความเป็นอยู่อันแร้นแค้นของสามัญชนที่อยู่ใต้การปกครอง อันได้แก่ พวกชาวบ้านชาวไร่ และคนงาน นอกจากนั้น ในสมัยนั้นเชื้อพระวงศ์และลูกหลานของขุนนางผู้ใหญ่มีโอกาสที่จะได้รับตำแหน่งสูง ๆ ในวงราชการมากกว่าลูกหลานของสามัญชน จึงทำให้สามัญชนรุ่นใหม่ที่ได้รับการศึกษาสูง เชื่อว่าความไม่เป็นธรรมต่าง ๆ ในสังคมจะลดลงและหมดไป ถ้าเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นแบบประชาธิปไตย ซึ่งยึดหลักความเสมอภาคของบุคคลเป็นหลักสำคัญในการปกครอง

3. **มูลเหตุทางเศรษฐกิจ** ได้แก่ ความตกต่ำทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในประเทศไทยในระหว่างปี พ.ศ. 2472- พ.ศ. 2474 ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากความตกต่ำทางเศรษฐกิจของโลกยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ความตกต่ำทางเศรษฐกิจดังกล่าวทำให้รายได้ของราษฎรตกต่ำลง เกิดความเดือดร้อนขึ้นทั่วไป ในขณะที่เดียวกันรายได้ของรัฐก็ตกลงด้วย ยังผลให้รัฐบาลมีรายได้ไม่พอกับรายจ่ายในการบริหารราชการแผ่นดิน ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงต้องหาทางลดรายจ่ายต่าง ๆ และวิธีการอันหนึ่งที่รัฐบาลนำมาใช้ ก็คือปลดข้าราชการออกจากตำแหน่งเป็นจำนวนมาก ซึ่งได้ยังผลให้ข้าราชการที่ถูกปลดออกไม่พอใจต่อรัฐบาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว คณะราษฎรซึ่งคิดที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครองอยู่แล้ว จึงอ้างว่าความเดือดร้อนที่ราษฎรและข้าราชการที่ถูกปลดออกได้รับในขณะนั้น เป็นผลจากความไร้ประสิทธิภาพในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจของระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราช

เนื่องจากคณะราษฎรเชื่อว่าระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชล้าสมัย ก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมในสังคม และไร้ประสิทธิภาพในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจ คณะราษฎรจึงประกาศหลัก 6 ประการที่รัฐบาลในระบอบประชาธิปไตยจะใช้เป็นหลักในการปกครองประเทศดังนี้

1. จะต้องรักษาความเป็นเอกราชทั้งหลาย เช่น เอกราชในทางการเมือง ในทางศาล ในทางเศรษฐกิจ ฯลฯ ของประเทศไว้ให้มั่นคง
2. จะต้องรักษาความปลอดภัยภายในประเทศ ให้การประทุษร้ายต่อกันน้อยลงให้มาก
3. จะต้องบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลใหม่จะจัดหางานให้ราษฎรทุกคนทำ จะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ไม่ปล่อยให้ราษฎรอดอยาก
4. จะต้องให้ราษฎรมีสิทธิเสมอกัน
5. จะต้องให้ราษฎรมีเสรีภาพ มีความเป็นอิสระ เมื่อเสรีภาพนี้ไม่ขัดต่อหลัก 4 ประการดังกล่าวข้างต้น
6. จะต้องให้การศึกษาย่างเต็มที่แก่ราษฎร

อย่างไรก็ตาม นับตั้งแต่ที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตย ที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครอง

ประเทศ มีสภาผู้แทนราษฎร คณะรัฐมนตรี และศาล เป็นสถาบันการปกครองที่สำคัญ ปรากฏว่าการเมืองการปกครองของไทยในระยะต่อมาขาดเสถียรภาพอย่างมาก ดังจะเห็นได้ว่าตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475-พ.ศ. 2523 รวม 48 ปี ได้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบและสถาบันการปกครองดังนี้

1. รัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศถูกยกเลิกไปแล้วถึง 12 ฉบับ รัฐธรรมนูญฉบับที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันเป็นฉบับที่ 13 ประกาศใช้เมื่อวันที่ 22 ธันวาคม พ.ศ. 2521 การเปลี่ยนรัฐธรรมนูญบ่อยดังกล่าว มีผลทำให้ระบอบการปกครองของประเทศไทยเปลี่ยนไปมาระหว่างระบอบประชาธิปไตยกับระบอบเผด็จการ สำหรับการปกครองระบอบประชาธิปไตยของไทยที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2521 ก็ยังไม่สมบูรณ์ และจะสมบูรณ์เต็มที่หลังจากที่รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2521 ใช้บังคับแล้ว 4 ปี นับแต่วันประกาศใช้

2. รัฐสภา ซึ่งเป็นสถาบันที่สำคัญมากในการปกครองระบอบประชาธิปไตยได้ถูกเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง อำนาจหน้าที่และขอบข่ายมากขึ้น เช่น บางครั้งก็มีสภาเดียวคือ สภาผู้แทนราษฎร ประกอบด้วยสมาชิกที่มาจากการเลือกตั้งและแต่งตั้งผสมกัน บางครั้งก็มีสองสภา คือสภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิกมาจากการเลือกตั้ง และวุฒิสภาประกอบด้วยสมาชิกมาจากการแต่งตั้ง บางครั้งรัฐสภามีอำนาจมาก คือทั้งออกกฎหมายและควบคุมการบริหารราชการแผ่นดิน แต่บางครั้งก็มีอำนาจหน้าที่เพียงออกกฎหมายเท่านั้น ควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินไม่ได้ ส่วนชื่อของรัฐสภาก็ถูกเรียกกันหลายชื่อ เช่น สภานิติบัญญัติแห่งชาติ สภาร่างรัฐธรรมนูญและสภาปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน เป็นต้น

3. คณะรัฐมนตรี ซึ่งได้รับการแต่งตั้งให้มีอำนาจหน้าที่ในการบริหารราชการแผ่นดิน ตั้งแต่ พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา ลาออกหรือถูกใช้กำลังบังคับให้ออกไปแล้ว 40 กว่าคณะ ทำให้คณะรัฐมนตรีมีอายุอยู่ในตำแหน่งโดยเฉลี่ยคณะละ 1 ปีกว่า ซึ่งนับว่าสั้นมาก และทำให้นโยบายการบริหารราชการแผ่นดินไม่ต่อเนื่องกัน อันเป็นผลเสียต่อประเทศชาติและประชาชนเป็นส่วนรวม ด้วยเหตุนี้ในการร่างรัฐธรรมนูญใหม่แต่ละฉบับ จึงได้มีการอภิปรายกันมากถึงวิธีการที่จะทำให้คณะรัฐมนตรีอยู่ในตำแหน่งได้จนครบวาระ 4 ปีตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ สำหรับรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2521 ได้บัญญัติวิธีการที่จะช่วยทำให้คณะรัฐมนตรีอยู่ในตำแหน่งได้นานหรือจนครบวาระ นั่นคือการสร้างระบบพรรคการเมืองใหญ่ และมีวินัย ซึ่งจะช่วยเป็นฐานคอยสนับสนุนคณะรัฐมนตรีอยู่ในรัฐสภา

การเมืองการปกครอง แบบประชาธิปไตยของไทยใน ปัจจุบัน

การเมืองการปกครองของไทยในปัจจุบันตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 ยังไม่เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ และจะสมบูรณ์ก็ต่อเมื่อรัฐธรรมนูญฉบับนี้ใช้บังคับไปแล้วเป็นเวลา 4 ปี อย่างไรก็ตาม การเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยที่สมบูรณ์นั้นอาจล้มเหลวอีกก็ได้ เหมือนดังที่เคยล้มเหลวมาแล้วหลายครั้ง ในระยะ 48 ปีนับตั้งแต่ที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นแบบประชาธิปไตย แต่ด้านนักการเมืองกลุ่มผลประโยชน์และประชาชนทั่วไป มีความศรัทธาในการปกครองแบบประชาธิปไตย ให้ความสนับสนุนสถาบันการปกครองแบบประชาธิปไตยอย่างเต็มที่ การปกครองแบบประชาธิปไตยของไทยอาจประสบผลสำเร็จ และดำรงอยู่ได้นานอย่างมั่นคง

หลักการและสถาบันการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยในปัจจุบัน

การเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยของไทยในปัจจุบัน ตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 ใช้หลักการและสถาบันการปกครองตามที่ปรากฏอยู่ในประเทศที่ใช้ระบบประชาธิปไตยแบบที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขทั้งหลาย โดยมีหลักการสำคัญโดยย่อ ดังนี้

1. ฐานะและพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์

รัฐธรรมนูญฉบับนี้บัญญัติเกี่ยวกับฐานะของพระมหากษัตริย์ไว้เหมือนกับรัฐธรรมนูญฉบับก่อน ๆ แทบทุกฉบับว่า พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขของประเทศ ทรงดำรงตำแหน่งจอมทัพไทย และทรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะ ผู้ใดจะละเมิดหรือกล่าวหาฟ้องร้องในทางใด ๆ มิได้

1.1 ในฐานะประมุขของประเทศ พระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธยในพระราชบัญญัติและพระบรมราชโองการต่าง ๆ ซึ่งช่วยให้การใช้อำนาจนิติบัญญัติของรัฐสภาและการใช้อำนาจบริหารของคณะรัฐมนตรีมีผลสมบูรณ์ตามกฎหมาย นอกจากนั้นพระมหากษัตริย์ยังทรงอยู่ในฐานะตัวแทนของคนไทยทั้งชาติในการติดต่อกับต่างประเทศอีกด้วย

พระมหากษัตริย์ทรงอยู่ในฐานะ
ตัวแทนของคนไทยทั้งชาติในการ
ติดต่อกับตัวแทนของประเทศ

1.2 ในฐานะจอมทัพไทย พระมหากษัตริย์ทรงเป็นมิ่งขวัญของทหารทุกเหล่าทัพ แม้ว่าพระมหากษัตริย์จะไม่ได้ทรงนำทัพออกรบกับอริราชศัตรูเหมือนในสมัยราชาธิปไตย แต่ความเป็น จอมทัพของพระองค์ย่อมมีส่วนทำให้ทหารทุกเหล่าทัพ มีศรัทธารวมกำลังใจและความเสียสละ

พระมหากษัตริย์ทรงอยู่ในฐานะจอมทัพไทย
ทรงเป็นศรัทธารวมกำลังใจของทหารทั้งชาติ

1.3 ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะ พระมหากษัตริย์ทรงเป็นเสมือนบิดาของ ประชาชนชาวไทย ด้วยเหตุนี้ประชาชนชาวไทยทุกชั้นวรรณะทุกเพศวัย จึงเต็มใจที่จะถวายความเคารพ

และยกย่องเชิดชูพระองค์ไว้เหนือสิ่งอื่นใด รวมทั้งพร้อมที่จะเสียสละชีวิตเป็นราชพลีเพื่อปกป้องพระองค์ไว้เป็นหลักชัยของประเทศ

ในส่วนที่เกี่ยวกับพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2521 ได้บัญญัติไว้เหมือน ๆ กันกับรัฐธรรมนูญไทยฉบับก่อน ๆ ว่า พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจนิติบัญญัติทางรัฐสภา ทรงใช้อำนาจบริหารทางคณะรัฐมนตรี และทรงใช้อำนาจตุลาการทางศาล ซึ่งการใช้พระราชอำนาจต่าง ๆ ดังกล่าวนี้อาจต้องเป็นไปตามวิธีการที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ ตัวอย่างเช่น พระมหากษัตริย์จะทรงลงพระปรมาภิไธยในร่างพระราชบัญญัติที่ได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภา และนายกรัฐมนตรีนำขึ้นทูลเกล้าฯ เท่านั้น โดยนายกรัฐมนตรีจะต้องเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการทุกครั้ง ส่วนศาลจะเป็นผู้ใช้อำนาจตุลาการพิจารณาพิพากษาคดีในพระปรมาภิไธยของพระมหากษัตริย์

นอกจากการใช้อำนาจอธิปไตยตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแล้ว พระมหากษัตริย์ยังทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการเลือกและแต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิเป็นประธานองคมนตรีและองคมนตรีอื่นอีก 14 คน รวมเป็น 15 คน รวมทั้งการให้องคมนตรีพ้นจากตำแหน่งตามพระราชอัธยาศัย ซึ่งหมายถึงว่าพระองค์ทรงเลือกและแต่งตั้ง รวมทั้งการให้องคมนตรีพ้นจากตำแหน่งตามที่พระองค์ทรงเห็นสมควร อย่างไรก็ตามนายกรัฐมนตรียังคงต้องลงนามรับสนองพระบรมราชโองการแต่งตั้งองคมนตรีดังกล่าว ทั้งนี้ก็เพราะรัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ว่าพระบรมราชโองการอันเกี่ยวข้องกับราชการแผ่นดิน ต้องมีนายกรัฐมนตรีเป็นผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

คณะองคมนตรีมีหน้าที่ถวายความเห็นต่อพระมหากษัตริย์ ในพระราชกรณียกิจทั้งปวงที่พระมหากษัตริย์ทรงปรึกษา ซึ่งอาจเป็นพระราชกรณียกิจในการสงเคราะห์ประชาชน ในการศาสนา หรือในทางการบริหารราชการแผ่นดินก็ได้

2. อำนาจอธิปไตยและการใช้อำนาจอธิปไตย

รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันระบุเกี่ยวกับการใช้อำนาจอธิปไตยส่วนต่าง ๆ ไว้ดังนี้

2.1 ส่วนที่เป็นอำนาจอธิปไตย

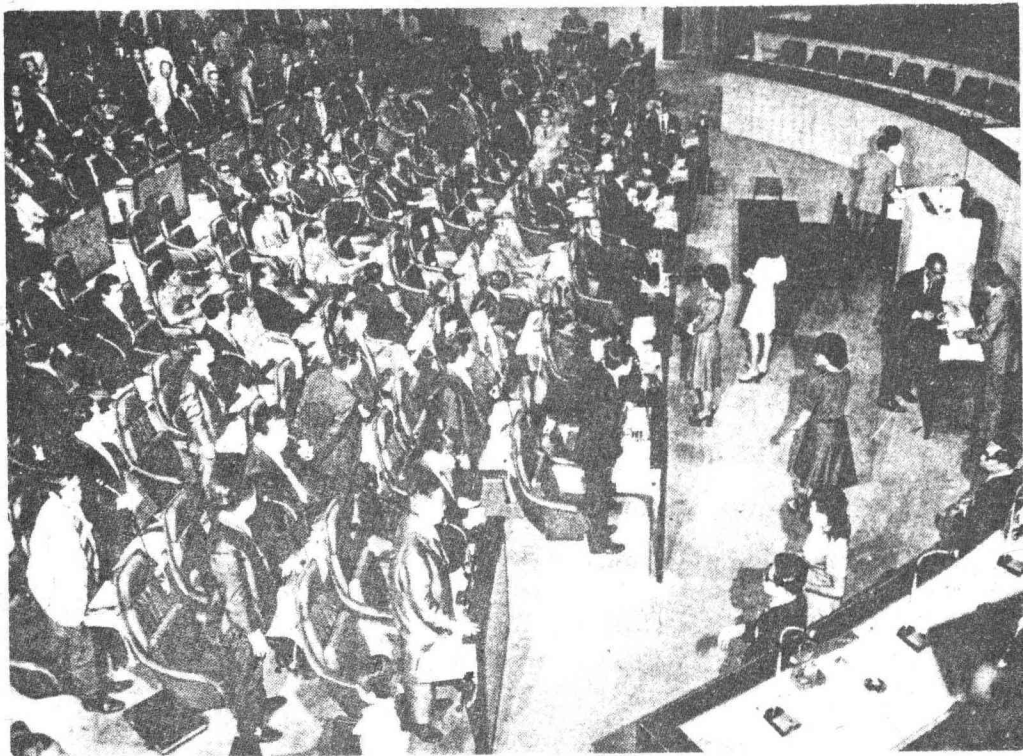
รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันระบุถึงเรื่องการใช้อำนาจอธิปไตยส่วนที่เป็นอำนาจอธิปไตยไว้ดังนี้คือ

(1) ให้มีรัฐสภาประกอบด้วยวุฒิสภาและสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภาผู้ประกอบด้วยสมาชิกซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งจากผู้ทรงคุณวุฒิ มีสัญชาติไทยโดยกำเนิดมีอายุไม่ต่ำกว่า 35 ปี บริบูรณ์ และไม่เป็นสมาชิกของพรรคการเมือง มีจำนวนไม่เกินสามในสี่ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดของสภาผู้แทนราษฎร และมีวาระในตำแหน่ง 6 ปี แต่ต้องออก 1 ใน 3 ทุก 2 ปี ส่วนสภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิกซึ่งราษฎรเลือกตั้ง มีจำนวนตามเกณฑ์จำนวนราษฎรที่ปรากฏตามผลการทะเบียนราษฎรที่ประกาศในปีสุดท้ายก่อนที่มีการเลือกตั้ง ในอัตราส่วนหนึ่งและ

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหนึ่งคนและมีวาระในตำแหน่ง 4 ปี

(2) รัฐสภามีอำนาจในการให้คำแนะนำและยินยอมในการตราร่างพระราชบัญญัติต่าง ๆ หมายความว่า ก่อนที่ร่างพระราชบัญญัติทุกชนิดจะถูกนำขึ้นกราบบังคมทูลต่อพระมหากษัตริย์เพื่อทรงลงพระปรมาภิไธยประกาศใช้เป็นกฎหมาย จะต้องได้รับการพิจารณาและเห็นชอบจากสมาชิกของสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสมาชิกก่อน โดยมีวิธีการย่อ ๆ ดังนี้ คือ

การพิจารณาพระราชบัญญัติของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสมาชิก

(2.1) คณะรัฐมนตรีหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร มีสิทธิเสนอร่างพระราชบัญญัติเข้าสู่การพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎรได้

(2.2) เมื่อสภาผู้แทนราษฎรทำการพิจารณาและให้ความเห็นชอบในร่างพระราชบัญญัตินั้นแล้ว ร่างพระราชบัญญัตินั้นจะถูกส่งไปให้วุฒิสภาพิจารณาให้ความเห็นชอบ ซึ่งวุฒิสภามีอำนาจที่จะให้ความเห็นชอบโดยไม่แก้ไขเพิ่มเติม หรือจะขอแก้ไขเพิ่มเติมก็ได้หรือยับยั้งร่างพระราชบัญญัตินั้นทั้งหมดก็ได้

(2.3) วุฒิสภาจะต้องพิจารณาร่างพระราชบัญญัตินั้นให้เสร็จภายใน 60 วัน แต่ถ้าร่างพระราชบัญญัตินั้นเป็นร่างพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องการเงิน ต้องมีการพิจารณาให้เสร็จภายใน 30 วัน

ถ้าวุฒิสภาพิจารณาร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวไม่เสร็จภายในกำหนดเวลาดังกล่าว ก็ถือว่าวุฒิสภาให้ความเห็นชอบร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวนั้นแล้ว แต่ถ้าวุฒิสภาไม่เห็นด้วยกับสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภามีอำนาจหน้าที่จะยับยั้งร่างพระราชบัญญัตินั้นไว้ก่อนได้และส่งร่างพระราชบัญญัตินั้นคืนไปยังสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งสภาผู้แทนราษฎรจะยกร่างพระราชบัญญัตินั้นขึ้นพิจารณาใหม่ได้ต่อเมื่อเวลา 180 วันผ่านพ้นไปแล้ว นับแต่วันที่วุฒิสภาส่งพระราชบัญญัตินั้นคืนไปยังสภาผู้แทนราษฎร แต่ถ้าร่างพระราชบัญญัตินั้นเป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงิน สภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจที่จะยกเอาร่างพระราชบัญญัตินั้นขึ้นพิจารณาใหม่ได้ทันที ในทั้งสองกรณีดังกล่าว ถ้าสภาผู้แทนราษฎรลงมติยืนยันร่างเดิมด้วยคะแนนเสียงมากกว่าครึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดของสภาแล้ว ก็ให้ถือว่าร่างพระราชบัญญัตินั้นได้รับความเห็นชอบของรัฐสภาแล้ว

(2.4) เมื่อร่างพระราชบัญญัติใดได้รับความเห็นชอบของวุฒิสภา หรือได้รับการยืนยันจากสภาผู้แทนราษฎรดังกล่าวแล้ว นายกรัฐมนตรีนำร่างพระราชบัญญัตินั้นขึ้นทูลเกล้าถวายเพื่อพระบรมราชพิธีทรงลงพระปรมาภิไธย และเมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ก็ให้ใช้บังคับเป็นกฎหมายได้

(2.5) ถ้าพระมหากษัตริย์ไม่ทรงเห็นชอบด้วยในร่างพระราชบัญญัติใดและพระราชทานคืนมายังรัฐสภา หรือเมื่อพ้น 90 วันแล้ว มิได้พระราชทานคืนมา รัฐสภาจะต้องปรึกษาร่างพระราชบัญญัตินั้นใหม่ ถ้ารัฐสภามีมติยืนยันตามเดิมด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่าสองในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมดทั้งสองสภาแล้ว ให้นายกรัฐมนตรีนำร่างพระราชบัญญัตินั้นขึ้นทูลเกล้าถวายอีกครั้งหนึ่ง เมื่อพระมหากษัตริย์มิได้ทรงลงพระปรมาภิไธยพระราชทานคืนมาภายในสามสิบวัน ให้นายกรัฐมนตรีนำพระราชบัญญัตินั้นประกาศในราชกิจจานุเบกษาใช้บังคับเป็นกฎหมายได้เหมือนหนึ่งว่าพระมหากษัตริย์ได้ทรงลงพระปรมาภิไธยแล้ว

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่าในการใช้อำนาจนิติบัญญัติตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันนั้น รัฐสภามีได้เป็นผู้ใช้อำนาจนี้แต่เพียงฝ่ายเดียว คณะรัฐมนตรีมีส่วนร่วมใช้ด้วย ทั้งนี้เพราะคณะรัฐมนตรีจะต้องเป็นผู้นำเอากฎหมายนั้นไปใช้บังคับกับประชาชน ด้วยเหตุนี้รัฐธรรมนูญจึงบัญญัติให้คณะรัฐมนตรีมีอำนาจเสนอร่างพระราชบัญญัติเข้าสู่การพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎรได้ และมีอำนาจที่จะออกพระราชกฤษฎีกาตามที่รัฐสภาอนุญาตไว้ในพระราชบัญญัติต่าง ๆ ได้อีกด้วย

นอกจากนั้นคณะรัฐมนตรียังมีอำนาจที่จะออกพระราชกำหนดขึ้นใช้บังคับเป็นกฎหมายได้อีกด้วย ใน 2 กรณีคือ ในกรณีที่ต้องมีกฎหมายเกี่ยวกับภาษีอากรหรือเงินตรา ซึ่งจะต้องพิจารณาโดยด่วนเพื่อประโยชน์ของแผ่นดิน และในกรณีฉุกเฉินที่มีความจำเป็นรีบด่วนเพื่อรักษาความปลอดภัยของประเทศ หรือความปลอดภัยสาธารณะ หรือความปลอดภัยในทางเศรษฐกิจของประเทศ หรือป้องกันภัยพิบัติสาธารณะ ซึ่งถ้ารัฐสภาพิจารณาอนุมัติ พระราชกำหนดนั้นก็จะมิสภาพบังคับเป็นกฎหมายได้ตลอดไปเหมือนพระราชบัญญัติ

ในทำนองเดียวกัน รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้ถวายพระราชอำนาจแก่พระมหากษัตริย์ ในการที่จะยับยั้งร่างพระราชบัญญัติที่พระองค์ทรงเห็นว่าไม่เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติหรือประชาชนอย่างแท้จริงได้ ซึ่งทำให้รัฐสภาต้องพิจารณาร่างพระราชบัญญัตินั้นใหม่ และปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องหรืออุดช่องโหว่ที่อาจมีอยู่ในร่างพระราชบัญญัตินั้นให้เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติและประชาชนอย่างแท้จริง แต่ถ้าวรัฐสภาโดยคะแนนเสียงสองในสามของสมาชิกทั้งหมดของทั้งสองสภา เห็นว่าร่างพระราชบัญญัตินั้นดีแล้วไม่ต้องแก้ไขแต่อย่างใด รัฐสภาก็สามารถออกพระราชบัญญัตินั้นได้โดยไม่ต้องกราบบังคมทูลให้พระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธย ในกรณีเช่นนี้ ถ้าหากว่าเกิดผลเสียขึ้นจากการใช้พระราชบัญญัติดังกล่าวนี้ รัฐสภาและรัฐบาลจะต้องรับผิดชอบเต็มที่

2.2 ส่วนที่เป็นอำนาจบริหาร

ในส่วนที่เป็นอำนาจบริหาร รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้ระบุให้มีคณะรัฐมนตรีประกอบด้วยนายกรัฐมนตรีคนหนึ่ง และรัฐมนตรีอีกไม่เกิน 44 คน แต่งตั้งโดยพระมหากษัตริย์ มีหน้าที่บริหารราชการแผ่นดินให้เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติและประชาชนอย่างแท้จริง รัฐธรรมนูญจึงได้ระบุวิธีการเข้าสู่ตำแหน่งของคณะรัฐมนตรี การใช้อำนาจบริหารของคณะรัฐมนตรีและความรับผิดชอบของคณะรัฐมนตรีไว้อย่างแจ่มชัด ดังนี้

(1) ให้ประธานรัฐสภาเป็นผู้เสนอชื่อผู้ที่สมควรเป็นนายกรัฐมนตรี ต่อพระมหากษัตริย์เพื่อทรงตั้งเป็นนายกรัฐมนตรี โดยประธานรัฐสภาจะต้องลงนามรับพระบรมราชโองการตั้งนายกรัฐมนตรี ทั้งนี้เพื่อให้รัฐสภาอันเป็นสถาบันตัวแทนของปวงชน เป็นผู้สรรหาผู้ที่มีความรู้ความสามารถที่จะใช้อำนาจบริหารให้เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติและประชาชนมาเป็นนายกรัฐมนตรี และให้นายกรัฐมนตรีเสนอผู้ที่สมควรเป็นรัฐมนตรี เพื่อให้พระมหากษัตริย์ทรงตั้งเป็นรัฐมนตรี โดยนายกรัฐมนตรีจะต้องลงนามรับสนองพระบรมราชโองการตั้งรัฐมนตรี

(2) ก่อนเข้ารับหน้าที่ นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีต้องถวายสัตย์ปฏิญาณต่อพระมหากษัตริย์ว่า จะจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์และจะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตเพื่อประโยชน์ของประเทศและประชาชน ทั้งจะรักษาไว้และปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญทุกประการ นอกจากนั้นคณะรัฐมนตรีต้องแถลงนโยบายต่อรัฐสภาอีก

พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรีไทย แถลงนโยบายการบริหารการปกครองของรัฐบาลต่อรัฐสภา ตามหน้าที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญของไทย

(3) รัฐมนตรีจะต้องไม่ดำรงตำแหน่งในวงราชการประจำ หรือจะดำรงตำแหน่งในบริษัทธุรกิจของเอกชนที่ดำเนินธุรกิจเพื่อค้ากำไรมิได้ ทั้งนี้เพื่อให้รัฐมนตรีอุทิศเวลาทั้งหมดให้แก่การบริหารราชการแผ่นดิน

(4) ในการบริหารราชการแผ่นดิน นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีมีความรับผิดชอบและอำนาจหน้าที่ดังนี้

(4.1) รับผิดชอบต่อสภาผู้แทนราษฎรในหน้าที่ของตน และต้องรับผิดชอบต่อร่วมกันต่อสภาผู้แทนราษฎรในนโยบายทั่วไปของคณะรัฐมนตรี

(4.2) มีสิทธิเข้าประชุมและแถลงข้อเท็จจริงหรือแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมสภาที่ตนมิได้เป็นสมาชิกได้

(4.3) มีสิทธิขอให้รัฐสภาเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อขอฟังความคิดเห็นของสมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้

(4.4) มีอำนาจที่จะเสนอร่างพระราชบัญญัติต่อสภาผู้แทนราษฎร ตราพระราชกำหนดและพระราชกฤษฎีกาออกใช้บังคับเป็นกฎหมายได้

(4.5) มีอำนาจที่จะกราบบังคมทูลขอให้พระมหากษัตริย์ทรงยุบสภาผู้แทนราษฎรเพื่อให้มีการเลือกตั้งใหม่ได้

(4.6) มีอำนาจที่จะกราบบังคมทูลขอให้พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง หรือให้ข้าราชการฝ่ายทหารและพลเรือน ตำแหน่งปลัดกระทรวง อธิบดี และเทียบเท่าพ้นจากตำแหน่งได้

(4.7) มีอำนาจหน้าที่จะกราบบังคมทูลขอให้พระมหากษัตริย์ทรงประกาศกฎอัยการศึกและพระราชทานอภัยโทษแก่นักโทษเด็ดขาดได้

(4.8) มีอำนาจหน้าที่อื่น ๆ ตามที่กฎหมายกำหนด อาทิ พ.ร.บ.ระเบียบข้าราชการพลเรือน ให้รัฐมนตรีมีอำนาจแต่งตั้งข้าราชการพลเรือนระดับรองอธิบดีหรือเทียบเท่าได้ และให้นายกรัฐมนตรีเป็นประธานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน เป็นต้น ซึ่งทำให้นายกรัฐมนตรี มีอำนาจบังคับบัญชาข้าราชการพลเรือนอันเป็นเครื่องมือสำคัญในการบริหารราชการแผ่นดินได้

2.3 ส่วนที่เป็นอำนาจตุลาการ

รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้ระบุนำมาใช้อำนาจตุลาการไว้อย่างแจ่มชัดเหมือนกับรัฐธรรมนูญฉบับก่อน ๆ หลายฉบับ ดังนี้

(1) ศาลมีอำนาจที่จะพิจารณาพิพากษาคดีให้เป็นไปตามกฎหมาย ในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์

(2) ศาลทั้งหลายจัดตั้งขึ้นได้โดยพระราชบัญญัติ แต่รัฐสภาจะตราพระราชบัญญัติตั้งศาลใหม่เพื่อพิจารณาคดีใดคดีหนึ่ง หรือคดีที่มีข้อหาฐานใดฐานหนึ่งโดยเฉพาะแทนศาลธรรมดาที่มีอยู่ไม่ได้ หรือจะแก้ไขวิธีการพิจารณาคดีเพื่อใช้แก่คดีใดคดีหนึ่งก็ไม่ได้ ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้คณะรัฐมนตรีตั้งศาลขึ้นใหม่เพื่อกลั่นแกล้งฝ่ายค้านหรือฝ่ายตรงข้ามกับตน

(3) ผู้พิพากษาและตุลาการมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดีให้เป็นไปตามกฎหมาย ซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้บัญญัติค่าประกันความเป็นอิสระของผู้พิพากษาและตุลาการไว้ โดยวิธีการให้คณะกรรมการตุลาการซึ่งประกอบด้วยบุคคลในวงการตุลาการทั้งสิ้น เป็นผู้ให้ความเห็นชอบในการแต่งตั้ง ถอดถอน โยกย้าย เลื่อนตำแหน่ง เลื่อนเงินเดือนและลงโทษผู้พิพากษาในศาลยุติธรรม ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้พิพากษาและตุลาการ ปลอดภัยจากอำนาจและอิทธิพลของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมซึ่งเป็นตัวแทนของฝ่ายบริหาร

2.4 ความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ

จากที่กล่าวมาในส่วนที่เป็นอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจตุลาการ และอำนาจบริหาร คงพอจะเห็นได้แล้วว่า อำนาจทั้งสามนั้นมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด โดยรัฐธรรมนูญพยายามที่จะบัญญัติให้ความสัมพันธ์ของอำนาจทั้งสามสมดุลกัน ควบคุมซึ่งกันและกันและไม่อยู่ภายใต้อิทธิพลของกันและกัน และเนื่องจากการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันเป็น “ประชาธิปไตยแบบรัฐสภา” ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และศาลจึงเป็นไปตามหลักการของประชาธิปไตยแบบรัฐสภา ซึ่งอาจแยกอธิบายโดยย่อ ดังนี้

รัฐสภาเป็นสถาบันการปกครองที่สำคัญที่สุดในการปกครอง มีทั้งอำนาจนิติบัญญัติ และอำนาจในการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินของคณะรัฐมนตรี ดังนี้

(1) สมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีสิทธิที่จะตั้งกระทู้ถามรัฐมนตรีเกี่ยวกับงานในหน้าที่ของรัฐมนตรี ทั้งนี้เพื่อเตือนหรือเร่งรัดให้รัฐมนตรีบริหารงานให้ถูกต้องหรือดีขึ้น

(2) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีสิทธิเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีเป็นรายบุคคลหรือทั้งคณะ ทั้งนี้ถ้าสมาชิกมากกว่าครึ่งหนึ่งของสมาชิกที่มาประชุมเห็นด้วยกับญัตตินั้น คณะรัฐมนตรีจะต้องพ้นจากตำแหน่ง

(3) วุฒิสภาหรือสภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจเลือกบุคคลที่เป็นสมาชิกของสภาหรือรัฐมนตรี หรือข้าราชการประจำเป็นคณะกรรมการวิสามัญ เพื่อกระทำกิจการหรือพิจารณาหรือสอบสวน หรือศึกษาเรื่องใด ๆ ตามที่สภามอบหมาย แล้วรายงานต่อสภาได้

(4) รัฐมนตรีและนายกรัฐมนตรี สามารถดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ในขณะเดียวกัน

(5) รัฐมนตรีที่มีได้เป็นสมาชิกวุฒิสภา หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีสิทธิเข้าร่วมประชุมสภาเพื่อแถลงข้อเท็จจริง หรือแสดงความคิดเห็นได้

(6) คณะรัฐมนตรีหรือนายกรัฐมนตรีมีสิทธิกราบบังคมทูลพระมหากษัตริย์ให้ยุบสภาผู้แทนราษฎร เพื่อให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรใหม่ได้ เมื่อเห็นว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรใช้อำนาจหน้าที่เกินขอบเขตหรือไม่เป็นประโยชน์ต่อประเทศและประชาชน

(7) คณะรัฐมนตรีมีสิทธิเสนอให้รัฐสภาตราพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลต่าง ๆ ได้ ส่วน

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม มีสิทธิที่จะเสนอชื่อบุคคลที่สมควรเป็นผู้พิพากษาหรือเลื่อนตำแหน่ง ให้เป็นผู้พิพากษาสูงขึ้นต่อคณะกรรมการตุลาการ เพื่อขอความเห็นชอบก่อนนำเสนอต่อคณะรัฐมนตรี เพื่อนำความกราบบังคมทูลให้ทรงแต่งตั้งได้

(8) ผู้พิพากษามีอิสระเต็มที่ที่จะพิจารณาคดีที่รัฐมนตรี หรือนายกรัฐมนตรีเป็นโจทก์ หรือจำเลยได้โดยไม่ต้องเกรงกลัวอิทธิพลใด ๆ

(9) พรรคการเมืองซึ่งมีบทบัญญัติรับรองฐานะไว้เป็นพิเศษในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน จะทำหน้าที่เป็นเครื่องเชื่อมความมั่นคงระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหาร ให้สามารถทำงานร่วมกัน ได้อย่างดี กล่าวคือ ถ้าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สังกัดพรรคการเมืองใดมีจำนวนร่วมกันมากกว่าครึ่ง ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมด สมาชิกกลุ่มนั้นก็จะเป็นผู้ได้รับมอบหมายจากสภาผู้แทนราษฎร ให้จัดตั้งคณะรัฐมนตรี ซึ่งจะทำให้คณะรัฐมนตรีดังกล่าว สามารถขอให้สมาชิกสภาฝ่ายข้างมากที่สังกัด พรรคเดียวกับตน ออกกฎหมายที่คณะรัฐมนตรีต้องการนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารราชการได้ โดยสะดวก รวมทั้งจะสามารถได้รับความไว้วางใจจากสมาชิกสภาฝ่ายข้างมาก ให้อยู่ในตำแหน่งได้จนครบวาระและเป็นรัฐบาลที่มีเสถียรภาพด้วย เหตุที่พรรคการเมืองมีความสำคัญมากต่อ “ประชาธิปไตยแบบรัฐสภา” ดังกล่าว รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันจึงบัญญัติวิธีการส่งเสริมให้เกิดพรรคการเมืองเสียงข้างมาก (majority party) ในสภาผู้แทนราษฎรไว้ดังนี้

(9.1) ผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ต้องสังกัดพรรคการเมืองที่ส่งสมาชิกเข้าสมัครรับเลือกตั้งทั้งหมดรวมกันไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมดที่จะมีการเลือกตั้งกันในการเลือกตั้งครั้งนั้น ทั้งนี้เพื่อให้ทุกพรรคการเมืองอยู่ในสภาพพร้อมที่จะเป็นพรรคเสียงข้างมากได้ หากพรรคเห็นชนะการเลือกตั้งในครั้งนั้น หมายความว่า ผู้สมัครรับเลือกตั้งจะสมัครโดยไม่สังกัดพรรคการเมือง หรือสังกัดพรรคการเมืองเล็กไม่ได้

(9.2) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ลาออกจากพรรค หรือถูกพรรคไล่ออกจากสมาชิกภาพ จะสูญเสียสมาชิกภาพแห่งสภาผู้แทนราษฎรด้วย ทั้งนี้เพื่อให้สมาชิกของพรรคการเมืองต้องอยู่ในวินัยของพรรคและปฏิบัติตามมติของพรรคเสมอ

(9.3) ผู้ออกเสียงเลือกตั้งจะต้องออกเสียงเลือกตั้งผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นคณะ ตามบัญชีรายชื่อที่พรรคการเมืองส่งเข้าสมัครรับเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งนั้น จะเลือกเป็นรายบุคคลเหมือนในการเลือกตั้งครั้งก่อน ๆ อีกไม่ได้ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้สมัครสังกัดพรรคเดียวกันได้รับเลือกตั้งทั้งคณะ

(9.4) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สังกัดพรรคการเมืองที่มีสมาชิกอยู่ในสภาผู้แทนราษฎรน้อยกว่า 20 คน จะเสนอร่างพระราชบัญญัติเข้าสู่การพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎรไม่ได้ ทั้งนี้เพื่อจูงใจให้พรรคที่มีสมาชิกไม่ถึง 20 คน ยุบตัวเองไปรวมกับพรรคการเมืองอื่น ซึ่งจะทำให้เกิดพรรคการเมืองใหญ่ ๆ ได้ในเวลาอันสั้น

3. สิทธิ หน้าที และเสรีภาพของชนชาวไทย

สิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ของชาวไทยมีระบุไว้อย่างแจ่มชัดในหมวดที่ 3 และที่ 4 ตั้งแต่ มาตรา 22 ถึง 52 ของรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน อาทิ สิทธิทางการเมือง สิทธิในทรัพย์สิน เสรีภาพ ในการนับถือศาสนา เสรีภาพในร่างกายและเสรีภาพในการพูดการเขียน การพิมพ์และการโฆษณา เป็นต้น ส่วนหน้าที่ก็เช่นหน้าที่ป้องกันประเทศ หน้าที่ปฏิบัติตามกฎหมาย และหน้าที่เสียภาษีอากร เป็นต้น

4. การปกครองส่วนท้องถิ่น

การปกครองท้องถิ่นได้รับการระบุอย่างแจ่มชัดในรัฐธรรมนูญเช่นกัน ทั้งนี้เพื่อแสดงให้เห็น ว่าการปกครองส่วนท้องถิ่นมีความสำคัญมากและควรได้รับการส่งเสริมอย่างยิ่ง เพื่อช่วยวางรากฐาน อันมั่นคงให้แก่การปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยการฝึกฝนให้ประชาชนในท้องถิ่นต่าง ๆ รู้จักกับการ จัดการปกครองในท้องถิ่นของตนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น เทศบาล และสุขาภิบาล เป็นต้น

หน้าที่ของพลเมืองต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 ได้ระบุหน้าที่อย่างหนึ่งของชนชาวไทยไว้ใน มาตรา 46 ว่า มีหน้าที่ “*รักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญ*” อันคำว่า “*ชน ชาวไทย*” ตามรัฐธรรมนูญนี้หมายความรวมถึงคนไทยทุกคนทุกฐานะ ทุกเพศ ทุกวัยและทุกอาชีพ ต่างมีหน้าที่รักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2521 เหมือนกัน รวมทั้ง ช่วยประดับประดาการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้พัฒนาสู่ความสมบูรณ์ในปี พ.ศ. 2526 ตาม ขั้นตอนที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ อาจกล่าวได้ว่าถ้าคนไทยไม่ทำหน้าที่ดังกล่าว การปกครองระบอบ ประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญนี้ ก็ไม่อาจดำเนินไปได้อย่างราบรื่น และอาจล้มเหลวอีกเหมือนดังที่เคย เป็นมาในอดีต รวมทั้งไม่อาจพัฒนาไปสู่ความสมบูรณ์ได้ในปี พ.ศ. 2526

การปกครองในระบอบประชาธิปไตยนั้น รัฐธรรมนูญยังได้ระบุถึงสิทธิเสรีภาพในการแสดง- ออกซึ่งความคิดเห็นอันชอบธรรม และไม่เป็นภัยต่อชาติหรือต่อบุคคลอื่น ซึ่งการที่ไทยมีประชากรจำ จำนวนมากมายกว่า 50 ล้านคนนี้ย่อมเป็นการยากที่จะเปิดโอกาสให้ทุกคนแสดงความคิดเห็นของตนโดย ตรงอย่างเสรี ดังนั้นในสังคมที่มีระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย จึงมีการจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ เพื่อ ทำหน้าที่พิทักษ์ผลประโยชน์แทนประชาชน หรือแทนสมาชิกของกลุ่ม กลุ่มเหล่านี้อาจเห็นด้วยกับ นโยบายหรือมติของรัฐบาล หรืออาจไม่เห็นด้วยและคัดค้านนโยบายการปฏิบัติงานของรัฐบาลก็ได้ แต่ ควรอยู่ในกติกากฎของการคิดค้ำตามครรลองประชาธิปไตย มิใช่กระทำการรุนแรงก่อกวนหรือ กระทำการอันก่อให้เกิดผลต่อการทำลายความมั่นคงของชาติ กลุ่มหรือสถาบันที่สำคัญซึ่งมีบทบาทต่อ การปกครองในระบอบประชาธิปไตย เช่น

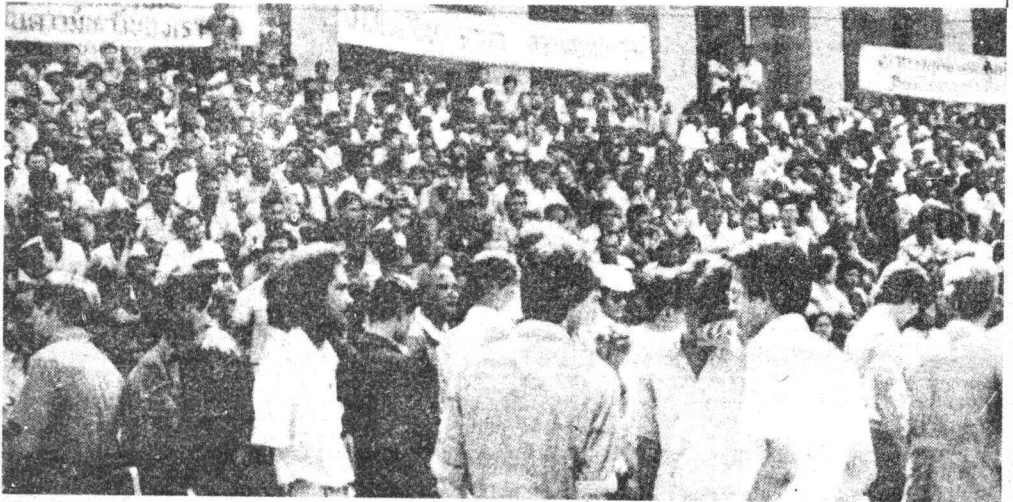
1. **กลุ่มผลประโยชน์** เป็นกลุ่มของบุคคลที่รวมกันเพราะมีวัตถุประสงค์ อาชีพ หรือมีเป้าหมายในผลประโยชน์ร่วมกัน โดยมีความต้องการที่จะให้รัฐบาลวางนโยบายสอดคล้องกับหลักการที่ตน

ต้องการ เพื่อจะได้เกิดผลประโยชน์ตามที่กลุ่มตนต้องการ สมาชิกกลุ่มผลประโยชน์จึงมักจะมียาชีพเหมือนหรือคล้ายคลึงกัน

การที่กลุ่มผลประโยชน์ต้องการให้รัฐบาลวางนโยบายสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่ม จึงทำให้กลุ่มต้องพยายามแสดงอิทธิพล หรือเคลื่อนไหวทางการเมือง ถือว่าเป็นการดำเนินการเรียกร้องหรือบีบบังคับให้รัฐบาลตระหนักในประโยชน์ของกลุ่มมากที่สุด กลุ่มผลประโยชน์นี้ปรากฏออกมาในหลายรูปลักษณะ เช่น กลุ่มอาสาสมัครต่าง ๆ การรวมตัวเป็นรูปสมาคม เช่น สมาคมผู้บำเพ็ญประโยชน์ สมาคมสตรีไทยอาสา เป็นต้น หรือแม้แต่กลุ่มของนิสิตนักศึกษาที่จัดเป็นกลุ่มผลประโยชน์ และกลุ่มอิทธิพล นอกจากนี้ยังมีกลุ่มอาชีพต่าง ๆ เช่น สมาคมพ่อค้าน้ำตาล สมาคมพ่อค้าข้าว กลุ่มผู้มีอาชีพการประมง กลุ่มพ่อค้าแม่ค้าตลาดนัดสนามหลวง เหล่านี้จัดเป็นกลุ่มผลประโยชน์ทั้งสิ้น กล่าวง่าย ๆ กลุ่มผลประโยชน์ก็คือกลุ่มที่รวมกันขึ้น หรือองค์การเอกชนที่มีใช้กลุ่มนี้การเมือง แต่มีนโยบายที่จะพิทักษ์ผลประโยชน์ของกลุ่มตนเอง

ในประเทศไทยซึ่งมีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย กลุ่มผลประโยชน์ย่อมมีสิทธิมีเสียงในการแจ้งให้รัฐบาลเห็นถึงความจำเป็นบางสิ่งของกลุ่มตน ทั้งนี้ย่อมเป็นการแสดงออกด้วยความสงบ จึงจะจัดว่าเป็นกลุ่มผลประโยชน์ที่เป็นประชาธิปไตยและหวังดีต่อประเทศชาติ

2. **พรรคการเมือง** พรรคการเมืองหมายถึง คณะบุคคลที่เข้ามารวมกลุ่มกันเพราะมีความคิดอุดมการณ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมในแนวทางใหญ่ ๆ เหมือนหรือคล้ายคลึงกัน โดยต้องให้ความคิดและอุดมการณ์เหล่านั้นได้ถูกปฏิบัติกำหนดเป็นนโยบายของรัฐบาล ดังนั้นบุคคลที่เข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมืองจึงต้องถือว่าเป็นนักการเมือง และสมาชิกทุกคนจะพยายามแสดงบทบาทของตนในฐานะผู้แทนราษฎร เพื่อให้สมาชิกทุกคนได้เข้าร่วมเป็นรัฐบาล การรวมตัวกันของพรรคการเมืองจึงมีวัตถุประสงค์ที่จะส่งสมาชิกของพรรคเข้าสมัครรับเลือกตั้งด้วย โดยต้องหวังที่จะได้รับเลือกเข้าเป็นรัฐบาลเพื่อมีส่วนร่วมกำหนดนโยบายของรัฐบาลตามแนวความคิดและอุดมการณ์ทางการเมืองของพรรคนั่นเอง

ในระบบประชาธิปไตย พรรคการเมืองจัดเป็นกลุ่มหรือสถาบันสำคัญในการทำหน้าที่เหมือนผู้แทนของประชาชนโดยตรง ที่จะให้ผู้แทนของตนเข้าไปต่อรองพิทักษ์รักษาผลประโยชน์เพื่อนโยบายหรืออุดมการณ์ของพรรคการเมืองจึงมักจะร่างขึ้นเพื่อจูงใจประชาชนให้ศรัทธาหรือเชื่อถือในนโยบายของพรรค จะได้เลือกตั้งสมาชิกของพรรคนั้น ๆ เข้าไปเป็นผู้แทนของตนในรัฐสภา ฉะนั้นพรรคการเมืองที่มีประสิทธิภาพ และมีอุดมการณ์อันแน่วแน่แล้ว ย่อมเป็นตัวประสานระหว่างประชาชนกับรัฐบาลที่สำคัญ จัดเป็นเครื่องมือสำคัญของหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย

3. **สื่อมวลชน** สื่อมวลชนหมายถึง กลุ่มหรือสถาบันที่สำคัญอย่างหนึ่งในการปกครองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งสื่อมวลชนหมายถึงสิ่งที่ประกาศข่าว ความรู้ และเสนอข้อคิด ความคิดเห็นให้แก่ผู้สนใจได้รับรู้ สื่อมวลชนจึงมีอิทธิพลสูงต่อการโน้มน้าวประชาชนให้ตระหนักและเข้าใจในสิ่งหนึ่งสิ่งใด หรืออาจจะชักจูงให้ประชาชนไม่เห็นด้วยและคัดค้านต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดได้เช่นกัน

หนังสือพิมพ์รายวัน นิตยสาร วารสาร วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ ฯลฯ เป็นสื่อมวลชนทั้งสิ้น ปัจจุบันเครื่องมือสื่อสารเหล่านี้ล้วนก็มีอิทธิพลต่อประชาชนในสังคมสูงขึ้น ยิ่งประเทศพัฒนาด้านเทคโนโลยีสูงขึ้นเท่าไร อิทธิพลของสื่อมวลชนหรือเครื่องมือสื่อสารเหล่านี้ก็จะมีสูงขึ้นตามไปด้วย จะเห็นได้จากการโฆษณาชักชวนให้ซื้อสินค้าต่าง ๆ ในปัจจุบันจะเผยแพร่ภาพหรือข้อความโฆษณาทางสื่อมวลชนมาก

สื่อมวลชนเป็นเครื่องมือที่สื่อสารไปถึงประชาชนอย่างรวดเร็ว ดังนั้นในการปกครองระบอบประชาธิปไตย สื่อมวลชนจึงเป็นกลไกสำคัญทางการเมืองที่จะแพร่ข่าวใด ๆ ออกไป เพื่อก่อให้เกิดผลต่อการเข้าใจของประชาชนทั้งในด้านปัญหาทางการเมือง บทบาทและนโยบายของรัฐบาล โน้มน้าวให้ประชาชนเลื่อมใสหรือไม่เลื่อมใสในรัฐบาล ฯลฯ หน้าที่ของสื่อมวลชนเหล่านี้พอประมวลได้ว่าเป็นผู้เสนอข่าวสารที่มีสาระความจริงแก่ประชาชน เป็นผู้ให้ความรู้และความคิดเห็นตลอดจนทัศนวิจารณ์แก่ประชาชน โดยเฉพาะบทบาทในด้านการเมือง สื่อมวลชนจะเป็นผู้คอยทักท้วงมิให้รัฐบาลหรือผู้มีอำนาจกระทำการใด ๆ โดยพลการ รวมทั้งเป็นตัวประสานความคิดเห็นของประชาชนกับรัฐบาล มติต่าง ๆ ที่มาจากสื่อมวลชน จึงเปรียบเสมือนมติมหาชน ที่รัฐบาลในระบอบประชาธิปไตยต้องตระหนักและรับพิจารณา

อย่างไรก็ตามเนื่องจากพลเมืองไทยของเรามีฐานะและอาชีพต่างกัน จึงย่อมมีหน้าที่ในการรักษาการปกครองระบอบประชาธิปไตยแตกต่างกันอยู่บ้าง ซึ่งจะขอแยกอธิบายหน้าที่ของพลเมืองไทยในการรักษาการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามฐานะและอาชีพ ดังนี้

1. **ผู้นำทางการเมือง** ผู้นำทางการเมืองในที่นี้ หมายความว่ารวมถึงบุคคลที่อยู่ในฐานะที่จะมีบทบาททางการเมืองการปกครองได้โดยตรง อันได้แก่ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภานายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ฝ่ายทหารและพลเรือน เป็นต้น บุคคลเหล่านี้อยู่ในฐานะและอาชีพที่จะช่วยรักษาประชาธิปไตยได้มาก ฉะนั้น ถ้าบุคคลเหล่านี้ทำหน้าที่รักษาการปกครองระบอบประชาธิปไตยอย่างเต็มที่แล้ว การปกครองระบอบประชาธิปไตยก็จะดำเนินไปได้ และพัฒนาไปสู่ความสมบูรณ์ได้ ซึ่งบุคคลเหล่านี้อาจทำได้โดยการร่วมใจเป็นเอกฉันท์ที่ทั้งข้าราชการรัฐธรรมนูญ ปฏิบัติหน้าที่ตามบทบัญญัติและเจตนารมณ์แห่งรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันโดยเคร่งครัด ตัวอย่างเช่น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต และอยู่ในวินัยของพรรคการเมืองที่ตนสังกัด ส่วนข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ฝ่ายทหารและพลเรือนต่างช่วยป้องกันมิให้บุคคลใดล้มเลิกรัฐธรรมนูญอีก

2. **กลุ่มอาชีพ** กลุ่มอาชีพในที่นี้หมายถึง กลุ่มบุคคลที่ประกอบอาชีพอย่างเดียวกันหรือคล้ายกัน อาทิ กลุ่มชาวนาชาวไร่ กลุ่มผู้ใช้แรงงาน และกลุ่มนักธุรกิจ เป็นต้น กลุ่มอาชีพเหล่านี้อยู่ในฐานะที่จะแสดงบทบาทให้มีผลต่อการเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตยได้มากเช่นกัน อาทิ การเคลื่อนไหวของกลุ่มอาชีพเหล่านี้ในทางที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกัน เช่น กลุ่มผู้ใช้แรงงานหยุดงานประท้วงเจ้าของโรงงาน เป็นต้น หรือเคลื่อนไหวคัดค้านนโยบายบางอย่างของรัฐบาล เช่น กลุ่มชาวนาไม่ยอมผลิตข้าวเพื่อประท้วงราคาข้าวที่ต่ำ และเรียกร้องให้รัฐบาลซื้อข้าวในราคาที่เป็นธรรม หรือเช่น กลุ่มธุรกิจไม่ยอมร่วมมือกับรัฐบาลในการผลิตสินค้าอุปโภคบริโภคให้พอเพียงและขายในราคายุติธรรม เป็นต้น การเคลื่อนไหวดังกล่าวของกลุ่มอาชีพเหล่านี้ย่อมเป็นการสร้างปัญหาที่รัฐบาลจะต้องแก้ไข และหากรัฐบาลในระบอบประชาธิปไตยไม่สามารถแก้ไขปัญหาให้เป็นที่พอใจของกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ได้ ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มอาชีพต่าง ๆ หรือความไม่พอใจของกลุ่มอาชีพ ต่อการกระทำของรัฐบาลก็จะมีอยู่ต่อไป ก็จะมีผลให้เกิดการระงับกันทางเศรษฐกิจ อันจะมีผลกระทบต่อเสถียรภาพของรัฐบาล ฉะนั้นจึงเป็นหน้าที่ของกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ที่จะใช้วิธีทางประชาธิปไตยในการระงับปัญหาความขัดแย้งระหว่างกัน นั่นคือ การประนีประนอมผลประโยชน์ที่ขัดแย้งและร่วมมือกับรัฐบาลเพื่อประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม

3. **กลุ่มปัญญาชน** กลุ่มปัญญาชนในที่นี้ หมายถึง กลุ่มบุคคลที่มีการศึกษา มีความรู้และความเข้าใจในเรื่องราวของสังคมสูงกว่าบุคคลโดยทั่วไป เช่น ครู อาจารย์ นักหนังสือพิมพ์ นักศึกษาคณะและนักเรียน เป็นต้น กลุ่มปัญญาชนดังกล่าวอยู่ในฐานะที่จะแสดงบทบาทให้มีผลต่อการเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตยได้มากเหมือนกัน ดังจะเห็นได้ว่าถ้ากลุ่มปัญญาชน เคลื่อนไหวคัดค้านนโยบายหรือการกระทำของรัฐบาล หรือเรียกร้องให้รัฐบาลดำเนินการบางอย่างและถ้าการเคลื่อนไหวดังกล่าวยึดถือ ก็อาจจะผลกระทบต่อเสถียรภาพของรัฐบาลอย่างมาก และอาจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

คนไทยด้วยกันได้ ถ้ารัฐบาลใช้กำลังเข้าปราบปราม ดังจะเห็นได้จากเหตุการณ์เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 และวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ซึ่งมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองขึ้นในประเทศไทย คือ เหตุการณ์เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ทำให้ระบบเผด็จการที่คงอยู่ขณะนั้นสิ้นสุดลง และระบบประชาธิปไตยถูกนำมาใช้แทนระบบเผด็จการ ตรงกันข้ามกับเหตุการณ์ในวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ทำให้ระบบประชาธิปไตยต้องสิ้นสุดลง และระบบเผด็จการถูกนำมาใช้แทนที่ระบบประชาธิปไตย ฉะนั้น จึงเป็นหน้าที่ของกลุ่มปัญญาชน ที่จะพิจารณาเลือกแสดงบทบาท ให้มีผลต่อการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตยที่เหมาะสม และควรจะใช้วิธีการแสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์นโยบาย หรือการกระทำของรัฐบาลในทำนองติเพื่อก่อ ซึ่งน่าจะเป็นผลดีต่อการรักษา ระบอบประชาธิปไตยในปัจจุบันมากกว่าการชุมนุมหรือเดินขบวนคัดค้าน ว่ากันตามความจริงหน้าที่หลักของนิสิตนักศึกษาและนักเรียน คือมีหน้าที่เรียนและแสวงหาความรู้ให้มากที่สุด มิใช่การเคลื่อนไหวทางการเมือง จึงอาจกล่าวได้ว่าถ้านิสิตนักศึกษาและนักเรียนทำหน้าที่หลักของตนอย่างดีที่สุด นิสิต นักศึกษาและนักเรียน ก็จะเป็นกำลังของกลุ่มปัญญาชนช่วยกันรักษาประชาธิปไตยได้ในระยะหลังจาก จบการศึกษาแล้ว

หน้าที่ของกลุ่มอาชีพ
กลุ่มปัญญาชน หรือประชาชน
ทั่วไปในการรักษา ระบอบประชาธิปไตย
นั้น ต้องกระทำทุกสิ่ง
ทุกอย่างด้วยการประนีประนอม
เห็นแก่ประโยชน์ของชาติเป็น
สำคัญ

4. ประชาชนทั่วไป ถ้าดูอย่างผิวเผิน ประชาชนแต่ละคนดูเหมือนไม่มีบทบาทโดยตรง

ต่อการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตย แต่ตามความเป็นจริงบทบาทของประชาชนแต่ละคนมีผลสำคัญต่อการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยอย่างมาก ทั้งนี้เพราะหลักการของระบอบประชาธิปไตย ถือว่าประชาชนแต่ละคนต่างเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยในการปกครองประเทศร่วมกัน และมีสิทธิที่จะเลือกประชาชนด้วยกันเองให้เป็นผู้แทนของตน ไปทำหน้าที่ออกกฎหมายและบริหารประเทศให้เป็นไปตามนโยบายที่แถลงไว้ในระหว่างหาเสียงเลือกตั้ง และเมื่อประชาชนเห็นว่าผู้แทนที่ตนเลือกตั้งให้ไปทำหน้าที่ดังกล่าว ประพฤติตนไม่ดีหรือไม่ทำตามนโยบายที่แถลงไว้ ประชาชนมีสิทธิที่จะเปลี่ยนผู้แทนคนนั้น และเลือกประชาชนคนอื่นให้เป็นผู้แทนของตนใหม่ในการเลือกตั้งครั้งต่อไป

ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่า ถ้าประชาชนทำหน้าที่ของตนในฐานะพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตย คือไปใช้สิทธิเลือกตั้งคนดีให้เป็นผู้แทนทุกครั้ง ก็จะเป็นการส่งเสริมระบอบประชาธิปไตยให้ดำเนินไปอย่างมีผลและก้าวหน้าสู่ความสมบูรณ์ได้ในที่สุด นอกจากนั้น พึงเข้าใจว่าระบบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยของไทยตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน มุ่งส่งเสริมให้สถาบันพรรคการเมืองเป็นกลไกสำคัญในการปกครองอย่างมาก และมุ่งที่จะส่งเสริมให้เกิดพรรคการเมืองใหญ่และมีวินัย ซึ่งถือว่าจะช่วยให้รัฐบาลที่จะจัดตั้งขึ้นมีเสถียรภาพสามารถตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็ว ฉะนั้นประชาชนทั่วไปจึงมีหน้าที่ต่อการเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตยมากขึ้น คือหน้าที่ให้ความสนใจต่อกิจกรรมของพรรคการเมืองตลอดเวลา และสนับสนุนพรรคการเมืองที่ตนชอบ โดยการหาเสียงให้พรรคการเมืองบริจาคเงินให้พรรคการเมือง หรือเข้าเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองที่ตนชอบ และถ้าประชาชนทั่วไปทำหน้าที่นี้ได้อย่างแข็งขัน การปกครองระบอบประชาธิปไตยจะสามารถให้ผลดีมากที่สุดแก่ประชาชนจำนวนมากที่สุด

บทบาท ของสถาบันพระมหากษัตริย์ ในระบบการเมืองการปกครอง ของไทย

พระมหากษัตริย์ไทยทรงมีบทบาทอย่างสำคัญยิ่งในระบบการเมืองการปกครองของไทยเสมอมา ตั้งแต่เริ่มตั้งอาณาจักรไทยในปี พ.ศ. 1781 แต่บทบาทดังกล่าวนี้มีแตกต่างกันไปตามลักษณะของระบบการปกครองที่เป็นอยู่ในสมัยนั้น ๆ ในสมัยราชาธิปไตย พระมหากษัตริย์ทรงเป็นทั้งประมุขและผู้ปกครองประเทศและอื่น ๆ อีกหลายฐานะ จึงทรงมีบทบาทในระบบการเมืองการปกครองของประเทศโดยตรงต่อมาหลังจากที่ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบบประชาธิปไตยแล้วพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขของประเทศอย่างเดียว จึงทรงมีบทบาทในระบบการเมืองการปกครองของไทยโดยอ้อม ปรากฏว่าทั้งบทบาทโดยตรงและโดยอ้อมของสถาบันพระมหากษัตริย์ในระบบการเมืองการปกครองของไทยก่อให้เกิดผลดีแก่ประเทศชาติและประชาชนไทยอย่างมากตลอดมา และที่เห็นเด่นชัดมากก็คือสถาบันพระมหากษัตริย์ของไทยช่วยให้เกิดความเป็นปึกแผ่นในชาติและความต่อเนื่องในการปกครอง โดยทรงเชื่อมอดีตของไทยให้เข้ากับปัจจุบันได้อย่างแนบสนิท

พระมหากษัตริย์ในระบบการเมืองการปกครองของไทยสมัยราชาธิปไตย

ในสมัยราชาธิปไตยทั้งในสมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา และสมัยรัตนโกสินทร์ พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขของรัฐและทรงมีอำนาจสูงสุดในระบบการเมืองการปกครอง จึงทรงอยู่ในฐานะที่จะแสดงบทบาททางการเมืองการปกครองโดยตรงได้อย่างมาก และก่อให้เกิดผลดีต่อประเทศชาติและประชาชน ซึ่งจะขอกล่าวโดยย่อดังต่อไปนี้

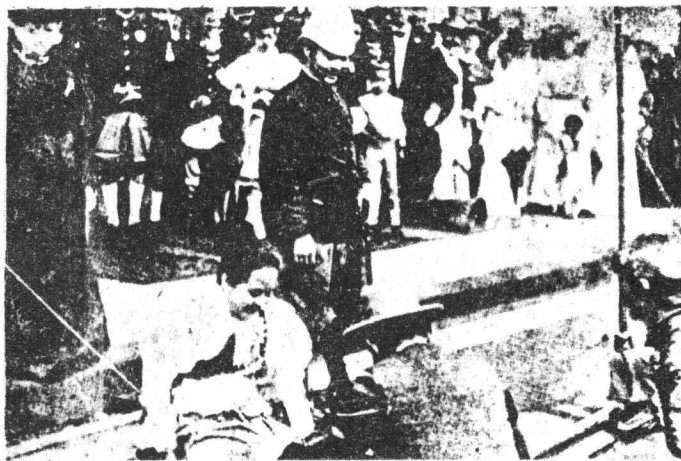
1. ในฐานะประมุขของรัฐหรือหัวหน้าครอบครัวใหญ่ พระมหากษัตริย์ทรงแสดงบทบาทในฐานะบิดาผู้ให้ความร่มเย็นแก่ปวงชนชาวไทยผู้เปรียบเสมือนบุตร และทรงต้อนรับผ่อนทุกข์เข็ญเมื่อมีภัยมากล้ากรายประชาชนชาวไทย นอกจากนี้ พระองค์ยังทรงแสดงบทบาทเป็นตัวแทนของประเทศไทยในการติดต่อกับนานาประเทศด้วย

2. ในฐานะผู้ปกครองประเทศ พระมหากษัตริย์ทรงเป็นหลักในการปกครอง ทรงตรากฎหมายใช้เป็นเครื่องมือในการปกครอง ทรงจัดการปกครองประเทศให้เกิดความเรียบร้อยและเป็น

ปีกแผ่น ดังได้เคยอธิบายมาแล้วในบทที่ 8 ซึ่งได้ช่วยให้ประเทศไทยมีความมั่นคงภายในและประชาชนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน นอกจากนั้นการที่พระมหากษัตริย์ครองราชย์จนสวรรคต และมีการสืบสันตติวงศ์โดยไม่ขาดสายย่อมทำให้เกิดการต่อเนื่องในการปกครอง และทำให้ประชาชนมีความรู้สึกมั่นใจในอนาคตทางการปกครองของประเทศว่า พวกเขาจะมีพระมยุที่เปี่ยมด้วยพระบรมเดชานุภาพ และพระเมตตาบารมีตลอดไป

3. ในฐานะตุลาการสูงสุดของประเทศ พระมหากษัตริย์ในสมัยราชาธิปไตยทรงชำระคดีความระหว่างประชาชนด้วยยุติธรรม ซึ่งย่อมช่วยให้เกิดความพอใจระหว่างคู่คดี และช่วยให้ประชาชนอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นสุขตามมาตรฐานความประพฤติที่พระมหากษัตริย์ทรงวางไว้

4. ในฐานะผู้นำของชาติ พระมหากษัตริย์ในสมัยราชาธิปไตย ทรงริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ ดังจะเห็นได้ว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 แห่งราชวงศ์จักรีได้ทรงเลิกทาสและนำประเทศไทยไปสู่ความทันสมัยทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง การปกครอง ส่วนรัชกาลที่ 6 ทรงประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาบังคับให้ราษฎรส่งบุตรหลานเข้ารับการศึกษานในโรงเรียน ซึ่งช่วยให้ประชาชนไทยได้มีความเสมอภาคทางการศึกษา และเป็นการปูพื้นฐานการศึกษาของประชาชนในชาติ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ทรงประกอบพิธีเปิดทางรถไฟสายนครราชสีมา ระหว่างกรุงเทพฯกับกรุงเก่า ซึ่งเป็นทางรถไฟสายแรกของไทย ตามพระราชดำริให้ประเทศไทยมีความเจริญก้าวหน้า เป็นการริเริ่มในฐานะผู้นำของชาติ

5. ในฐานะผู้พิทักษ์ความมั่นคงของชาติ พระมหากษัตริย์ไทยในสมัยราชาธิปไตยทรงมีบทบาทสำคัญอย่างมากในการรักษาเอกราชและความมั่นคงของชาติ โดยการเป็นนักรบนำกองทัพออกรบกับศัตรูผู้มารุกราน และแผ่พระราชอาณาเขตให้กว้างไพศาล เพื่อให้ชาติไทยมีความมั่นคงมากที่สุด ดังจะเห็นได้ว่าพระมหากษัตริย์ไทยหลายพระองค์ทรงเป็นนักรบที่เข้มแข็ง นำทหารออกสู้รบกับข้าศึกอย่างกล้ากล้ารวมทั้งทรงแผ่พระราชอาณาเขตของไทยออกไปอย่างกว้างขวาง ทำให้ประเทศไทยมีความมั่นคงอย่างมากในสมัยของพระองค์

บทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ ในระบบการเมืองการปกครองของไทยในสมัยประชาธิปไตย

ในสมัยประชาธิปไตยซึ่งเริ่มตั้งแต่วันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขของประเทศเท่านั้น และมีได้ทรงเป็นผู้ปกครองประเทศเหมือนเดิมอีกต่อไป จึงทรงมีบทบาทในระบบการปกครองของไทยโดยอ้อม โดยทรงใช้พระราชอำนาจต่าง ๆ และประกอบพระราชภารกิจทางการปกครองตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้เท่านั้น ดังที่อธิบายมาแล้วในบทก่อน

อย่างไรก็ตาม แม้จะทรงเป็นประมุขของประเทศและทรงมีบทบาทในระบบการเมืองการปกครองของไทยโดยทางอ้อม แต่สถาบันพระมหากษัตริย์ก็ยังคงมีความสำคัญต่อเสถียรภาพทางการเมืองและความสามัคคีของชนในชาติอย่างมาก นอกจากนั้น ในฐานะประมุขของประเทศหรือหัวหน้าครอบครัวใหญ่ นั้น พระมหากษัตริย์ไทยทรงสามารถประกอบกิจการต่าง ๆ ให้เกิดประโยชน์ต่อประเทศชาติและประชาชน ซึ่งย่อมช่วยให้เกิดความอบอุ่น ความร่วมมือและความผาสุกในหมู่ประชาชนชาวไทย อันเป็นผลดีต่อความสงบเรียบร้อยในประเทศ ซึ่งจะได้อธิบายให้เห็นถึงความสำคัญของบทบาทโดยอ้อมต่อการเมืองการปกครองของสถาบันพระมหากษัตริย์ดังนี้

ในฐานะประมุขผู้ทรงใช้อำนาจอธิปไตยแทนปวงชน

แม้ว่าในฐานะประมุขของประเทศในระบบประชาธิปไตย พระมหากษัตริย์จะทรงอยู่เหนือการเมือง และทรงใช้อำนาจอธิปไตยแทนปวงชน รวมทั้งปฏิบัติพระราชกิจอื่น ๆ ตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญเท่านั้น แต่สถาบันพระมหากษัตริย์ยังทรงอยู่ในฐานะที่จะแสดงบทบาทเพื่อประโยชน์ต่อกระบวนการทางการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยอย่างมาก ซึ่งอาจแยกอธิบายได้ดังนี้ คือ

1. เป็นสถาบันที่อยู่ในฐานะให้ความชอบธรรมแก่สถาบันการปกครองอื่น กล่าวคือ เนื่องจากสถาบันพระมหากษัตริย์ของไทยนั้น เป็นที่ยกย่องเทิดทูนและเคารพสักการะของประชาชนอยู่แล้ว ฉะนั้น เมื่อพระมหากษัตริย์ทรงมีพระบรมราชโองการให้เปิดรัฐสภา และตั้งคณะรัฐมนตรี ก็ย่อมมีส่วนทำให้รัฐสภาและคณะรัฐมนตรี มีความชอบธรรมมากขึ้นที่จะปฏิบัติหน้าที่ทางการเมืองการปกครองต่อไป ทำนองเดียวกัน การที่ศาลพิจารณาคดีพิพากษาคดีในพระปรมาภิไธยของพระ-

สถาบันพระมหากษัตริย์อยู่ในฐานะ ให้ความชอบธรรมแก่สถาบันการปกครองอื่น ๆ รวมทั้งรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นหลักใหญ่ที่สุดของสถาบันการปกครองก็ยังคงต้องได้รับพระราชทานจากพระมหากษัตริย์ก่อนจึงจะถือว่ามีความสมบูรณ์

มหากษัตริย์ ทำให้ศาลมีความชอบธรรมมากขึ้นในการปฏิบัติหน้าที่ และทำให้คำพิพากษาของศาล มีความศักดิ์สิทธิ์ที่ผู้ใดจะวิพากษ์วิจารณ์ไม่ได้

2. เป็นสถาบันที่อยู่ในฐานะสูงสุดที่จะให้คำแนะนำตักเตือนและให้กำลังใจแก่นักการเมืองที่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นรัฐบาล ทำในสิ่งที่ชอบที่ควรและเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้ก็เพราะพระมหากษัตริย์ผู้ทรงครองราชย์อย่างต่อเนื่อง ย่อมรู้เห็นเรื่องราวต่าง ๆ ของบ้านเมืองมาก ส่วนนักการเมืองที่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นรัฐบาลนั้นเปลี่ยนตัวอยู่เสมอ ย่อมขาดความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง ในเรื่องราวและปัญหาต่าง ๆ ของบ้านเมือง ด้วยเหตุนี้คณะรัฐมนตรีจึงขอรับพระราชทานพระบรมราโชวาทเสมอในวันที่เข้าไปถวายสัตย์ปฏิญาณก่อนเข้ารับหน้าที่ที่บริหารประเทศ

3. เป็นสถาบันที่อยู่ในฐานะสูงสุดที่จะช่วยแก้ไขวิกฤตการณ์ทางการเมืองให้ลดความรุนแรง หรือขจัดให้หมดไปได้ กล่าวคือ ในยามที่บ้านเมืองประสบวิกฤตการณ์ทางการเมืองการปกครอง และสถาบันการปกครองที่มีอยู่ เช่น รัฐบาล หรือรัฐสภาไม่อาจขจัดวิกฤตการณ์นั้นได้ พระมหากษัตริย์ทรงสามารถที่จะใช้พระราชอำนาจในฐานะประมุขของประเทศ ขจัดวิกฤตการณ์หรือลดความรุนแรงของวิกฤตการณ์นั้นได้ เช่น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงขจัดวิกฤตการณ์นองเลือดในวันมหาวิปโยค เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ให้หมดไปได้อย่างรวดเร็วเหมือนปาฏิหาริย์ โดยทรงปรากฏพระวรกายทางโทรทัศน์ เรียกร้องให้ทุกฝ่ายหยุดการฆ่าฟันกันเอง และทรงมีพระบรมราชโองการตั้งนายสัญญา ธรรมศักดิ์ ประธานองคมนตรีเป็นนายกรัฐมนตรีด้วยพระโอษฐ์ของพระองค์เอง

ในฐานะประมุขผู้ทรงเป็นหัวหน้าครอบครัวใหญ่

แม้ว่าพระมหากษัตริย์ในระบอบประชาธิปไตยจะไม่ได้ทรงใช้อำนาจปกครองประเทศด้วยพระองค์เอง แต่ในฐานะที่เป็นประมุขผู้เปรียบเสมือนเป็นหัวหน้าครอบครัวใหญ่ หรือบิดาของประชาชนชาวไทยทั้งชาติ พระมหากษัตริย์ทรงอยู่ในฐานะที่จะช่วยให้ประเทศชาติมีความสงบเรียบร้อย มั่นคง และประชาชนมีความสามัคคีกลมเกลียวมีความอยู่ดีกินดีได้มาก ดังจะเห็นได้จากพระราชกรณียกิจที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันทรงบำเพ็ญเพื่อประโยชน์ของปวงชนชาวไทย ดังต่อไปนี้

1. ทรงพระราชทานพระบรมราโชวาทแก่ประชาชน ให้ประพฤติดี ประพฤติชอบในโอกาสต่าง ๆ เสมอ และเนื่องจากพระมหากษัตริย์ไทยทรงเป็นที่เคารพสักการะของประชาชนอยู่แล้ว พระบรมราโชวาทที่พระองค์พระราชทานแก่ประชาชนกลุ่มต่าง ๆ และในโอกาสต่าง ๆ ซึ่งมีเนื้อหาครอบคลุมทุกเรื่อง อาทิ ความสามัคคี ความรักชาติ ความเสียสละ ความเป็นประชาธิปไตยและความมีวินัย จะมีประชาชนนำไปอ้างอิง และใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติหน้าที่ให้สมกับที่เป็นพลเมืองดีของชาติอยู่เสมอ

2. ทรงเป็นมิ่งขวัญของชาติ กล่าวคือ ในฐานะที่พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ทรงเป็นที่รักและสักการะของประชาชน พระองค์จึงทรงอยู่ในฐานะเป็น "มิ่งขวัญของชาติ" การที่ประชาชนไทย

รักและสักการะพระมหากษัตริย์อย่างสูงสุด มีกำลังใจเข้มแข็ง และมีความภูมิใจในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อชาติ ส่วนหนึ่งก็เพราะพระมหากษัตริย์คุณที่พระมหากษัตริย์ทรงพระราชทานแก่ประชาชนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น เครื่องราชอิสริยาภรณ์ เข็มหรือเหรียญสดุดีต่าง ๆ เป็นต้น นอกจากนั้นการที่พระมหากษัตริย์ทรงสนพระราชหฤทัยในทุกข์สุขของประชาชนตลอดเวลา โดยการเสด็จพระราชดำเนินไปเยี่ยมเยียนประชาชนในถิ่นทุรกันดารและทหารที่ปฏิบัติหน้าที่ป้องกันประเทศอยู่ในท้องถิ่นต่าง ๆ เสมอนั้น มีส่วนอย่างมากในการส่งเสริมให้ประชาชนชาวไทย ทหาร และตำรวจมีกำลังใจต่อสู้กับความทุกข์ยากและภัยอันตรายต่าง ๆ ต่อไป รวมทั้งมีความภูมิใจว่าคนยากจนก็เป็นคนไทย และผู้ปกป้องประเทศชาตินั้นมีความสำคัญต่อประเทศชาติอย่างมาก มิฉะนั้นก็คงไม่ได้รับพระมหากษัตริย์คุณเสด็จพระราชดำเนินมาเยี่ยมเยียนถึงถิ่นที่อยู่หรือที่ปฏิบัติหน้าที่

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแสดงพระมหากษัตริย์คุณเสด็จเยี่ยมประชาชนในท้องถิ่นและทหารหาญในแนวรบหรือชายแดน และพระราชทานสิ่งอุปโภคบริโภคโดยสม่ำเสมอเป็นมิ่งขวัญของชาติ

3. **ทรงปฏิรูปที่ดิน** นับตั้งแต่ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 เมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2518 รัฐบาลไทยได้ประสบอุปสรรคสำคัญในการปฏิรูปที่ดินประการหนึ่งคือ ขาดเงินสำหรับชดเชยค่าที่ดินที่รัฐบาลขอซื้อจากเอกชนซึ่งมักจะเรียกค่าชดเชยสูงมาก ยังผลให้การปฏิรูปที่ดินไม่อาจดำเนินไปได้อย่างรวดเร็วตามที่ควรจะเป็น ในเดือนกันยายน พ.ศ. 2518 นั้นเอง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจที่สำคัญยิ่งต่อการปฏิรูปที่ดิน โดยได้พระราชทานพระบรมราโชบายให้มีการปฏิรูปที่ดิน ในที่นาของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ จำนวน 51,967 ไร่ 95 วา ในท้องที่ 8 จังหวัด คือ

1. จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	13,534 ไร่ - งาน 76 วา
2. จังหวัดฉะเชิงเทรา	14,696 ไร่ - งาน 12 วา
3. จังหวัดนครปฐม	1,727 ไร่ 1 งาน 89 วา
4. จังหวัดเพชรบุรี	236 ไร่ 1 งาน 43 วา
5. จังหวัดสุพรรณบุรี	16 ไร่ 1 งาน 40 วา
6. จังหวัดปทุมธานี	16,716 ไร่ 1 งาน 99 วา
7. จังหวัดสระบุรี	1,200 ไร่ 2 งาน 57 วา
8. จังหวัดนครนายก	3,566 ไร่ 2 งาน 57 วา

ทั้งนี้พระองค์มีทรงขอรับค่าชดเชยค่าที่ดิน และทรงมีพระราชดำริให้สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์จัดตั้งเป็นกองทุนเพื่อสนับสนุนกิจการสหกรณ์ซึ่งจะจัดตั้งขึ้นในเขตที่ดินดังกล่าว การบำเพ็ญพระราชกรณียกิจครั้งนี้แสดงให้เห็นถึงทศพิธราชธรรมอันทรงปฏิบัติอยู่เป็นนิจเป็นการพระราชทาน, “ภูมิทาน” คือที่ดินทำกินแก่ชาวบ้านชาวไร่ทั้งหลาย ซึ่งปรากฏว่าพระมหากษัตริย์คุณครั้งนี้ได้มีส่วนช่วยให้บรรดาเจ้าของที่ดินรายอื่น ๆ ดำเนินการตามรอยเบื้องพระยุคลบาทสนับสนุนการปฏิรูปที่ดินของทางราชการ โดยการบริจาคที่ดินให้แก่ทางราชการบ้าง และขายให้ทางราชการในราคาไม่แพงมาก

4. **ทรงทำให้ราษฎรรู้จักทำงานร่วมกันในรูปสหกรณ์** พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันทรงสนพระราชหฤทัยในกิจการสหกรณ์อย่างมาก เนื่องจากทรงเห็นว่าสหกรณ์โดยเฉพาะอย่างยิ่งสหกรณ์เอนกประสงค์จะช่วยเหลือแก้ปัญหาของเกษตรกรไทย และช่วยให้เกษตรกรไทยได้มีอาชีพที่มั่นคงไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบ นอกจากนั้นพระองค์ยังทรงมีพระราชหฤทัยว่าสหกรณ์จะช่วยสอนให้สมาชิกมีความสามัคคีและมีเมตตาจิตแก่กันและกัน อันจะทำให้สมาชิกสามารถยืนอยู่ได้ด้วยตนเองและปกครองตนเองได้ในที่สุด ด้วยเหตุนี้เมื่อปรากฏว่าโครงการจัดพัฒนาที่ดินเพื่อให้เกษตรกรได้เข้าทำกินทั้งในจังหวัดเพชรบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์และจังหวัดชัยภูมิ ประสบผลสำเร็จ จึงทรงมีพระราชดำริให้เกษตรกรที่เข้าทำกินในที่ดินที่จัดสรรรวมกลุ่มกัน และช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการประกอบอาชีพ อันเป็นพื้นฐานในการจัดตั้งเป็นรูปแบบสหกรณ์ต่อไป ซึ่งปรากฏว่ากลุ่มเกษตรกรในโครงการพัฒนาที่ดินที่หุบกระพง หนองพลับ และทุ่งลุยลาย ได้พัฒนาตัวเองจนสามารถดำเนินการในรูปสหกรณ์การเกษตรได้หมดแล้ว และกำลังจะขยายเป็นสหกรณ์เอนกประสงค์ต่อไป

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแนะนำและได้ถามเกษตรกรในสหกรณ์การเกษตรซึ่งทรงมีพระดำริขึ้นเพื่อให้เกษตรกรของชาติสามารถยืนอยู่ได้ด้วยตนเอง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระราชินีทรงสนพระทัยอยู่กับผลผลิตของสหกรณ์การเกษตร

5. ทรงสงเคราะห์ประชาชนผู้ยากไร้ พระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ทรงอยู่ในทศพิธราชธรรม และทรงมีพระเมตตาต่ออาณาประชาราษฎร์เสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันทรงสนพระราชหฤทัยทุกข์สุขของราษฎรอยู่เสมอ และทรงพระราชทานความช่วยเหลือแก่ประชาชนชาวไทยที่ประสบเคราะห์กรรมต่าง ๆ

เจ้าหน้าที่ทหารนำสิ่งของพระราชทานมอบให้กับประชาชนซึ่งประสบเคราะห์กรรม เช่น น้ำท่วม ไฟไหม้ เป็นต้น

เป็นเนืองนิตย์ พระราชกรณียกิจในการประชาสงเคราะห์และที่ยากไร้อยู่เสมอที่สำคัญที่ควรกล่าวถึงมีดังต่อไปนี้

5.1 ในปี พ.ศ. 2506 ทรงตั้งมูลนิธิราชประชานุเคราะห์ โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะช่วยบรรเทาทุกข์ของประชาชน ที่ได้รับความเดือดร้อนจากเหตุสาธารณภัยต่าง ๆ คือ อัคคีภัย วัตภัย อุทกภัยและทุพภิกขภัยต่าง ๆ ซึ่งปรากฏว่ามีประชาชนจำนวนมากร่วมบริจาคเงินและสิ่งของให้แก่มูลนิธินี้ ยังผลให้มูลนิธินี้สามารถช่วยเหลือประชาชนที่ประสบภัยต่าง ๆ ได้มากขึ้นเรื่อย ๆ

5.2 ในปี พ.ศ. 2508 ทรงมีพระราชดำริให้ขยายบริการของโครงการแพทย์หลวงและแพทย์พระราชทานไปยังประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะประชาชนในท้องถิ่นทุรกันดารที่ห่างไกลการแพทย์และการคมนาคม ซึ่งปรากฏว่าโครงการดังกล่าวได้ส่งแพทย์ออกไปช่วยทำการรักษาพยาบาลราษฎรในต่างจังหวัดเป็นประจำ ยังผลให้ราษฎรไทยได้มีโอกาสรับการรักษาจากแพทย์ตามโครงการนี้นับเป็นจำนวนหลายพันคนแล้ว

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริให้มีการบริการทางการแพทย์แก่ประชาชนในท้องถิ่นทุรกันดาร ทั้งพระองค์ยังทรงเสด็จออกตรวจสอบโครงการด้วยพระองค์เองอย่างสม่ำเสมอ ด้วยความห่วงใยสุขอนามัยของประชาชน

5.3 ในปี พ.ศ. 2510 ทรงมีพระราชดำริโครงการจัดตั้งโรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนกำพร้า และอนาถา โดยให้จัดตั้งโรงเรียนขึ้นในวัด และอาราธนาพระมาเป็นครูช่วยสอน โดยทรงมีพระราชประสงค์ที่จะสร้างความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการศึกษา และเพื่อให้บ้านเมืองได้มีอนุชนที่มีความสามารถในทางวิชาการ มีจิตใจดี เป็นพลเมืองดีต่อไป ซึ่งปรากฏว่าได้มีการจัดตั้งโรงเรียนดังกล่าวขึ้นแล้วหลายจังหวัด อาทิ โรงเรียนวัดศรีจันทร์ประดิษฐ์ ตำบลบางบูใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ และโรงเรียนสันติการาม ตำบลพุลลับ อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี เป็นต้น

5.4 ในปี พ.ศ. 2512 ทรงพระราชดำริตั้งโครงการหน่วยทันตกรรมพระราชทาน เพื่อส่งทันตแพทย์อาสาสมัครออกช่วยเหลือบำบัดโรคเกี่ยวกับฟัน รวมทั้งสอนการรักษาอนามัยของปากและฟันให้แก่เด็กนักเรียนและประชาชนที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นทุรกันดารและห่างไกลแพทย์ โดยให้บริการรักษาโรคฟันแบบไม่คิดมูลค่า รวมทั้งแจกแปรงสีฟันซึ่งผู้มีจิตศรัทธาได้ร่วมบริจาคให้หน่วยทันตกรรมพระราชทาน ซึ่งปรากฏว่าได้มีทันตแพทย์จำนวนมากร่วมอาสาสมัครออกปฏิบัติการตามโครงการนี้ ยังผลให้ประชาชนชาวไทยในถิ่นทุรกันดารมีโอกาสพบทันตแพทย์มากขึ้นเรื่อย ๆ

กฎหมาย และประเภทของกฎหมาย

ความหมายของกฎหมาย

กฎหมายมีทางให้ความหมายได้หลายอย่าง เช่น เราอาจกล่าวว่า กฎหมาย หมายถึงสิ่งที่ศาลใช้ในการตัดสินคดีก็ได้ หรืออาจกล่าวว่า กฎหมาย หมายถึงพระราชบัญญัติต่าง ๆ ก็ได้ แต่ตามที่เข้าใจกันทั่วไป กฎหมายซึ่งเป็นคำที่แผลงมาจากคำว่า กต หรือกำหนด กับคำว่า หมายไว้ ก็คือข้อบังคับของรัฐอันเป็นส่วนหนึ่งของการจัดระเบียบทางสังคม เพื่อใช้ควบคุมความประพฤติของพลเมืองซึ่งหากผู้ใดฝ่าฝืนจะต้องได้รับโทษหรือผลร้ายอย่างอื่นโดยเจ้าพนักงานของรัฐเป็นผู้ดำเนินการบังคับ

ความหมายนี้อาจมีผู้โต้แย้งว่ายังมีบทพร่องหรือมีข้อบกพร่องอยู่บ้าง แต่ก็ตรงกับความเข้าใจของคนทั่วไปและได้รับมาใช้กันอย่างแพร่หลายในประเทศของเราแล้ว เพื่อให้เข้าใจสะดวกขึ้นอาจแยกอธิบายความหมายข้างต้นได้ดังนี้

1. **กฎหมายเป็นข้อบังคับของรัฐ** หมายความว่า กฎหมายเป็นข้อกำหนดในทางสั่งหรือห้ามการอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งรัฐในฐานะที่เป็นสถาบันทางการปกครองใช้อำนาจจัดทำขึ้น เพื่อจัดระเบียบทางสังคม แต่โดยที่รัฐเป็นสิ่งไม่มีชีวิตจิตใจ การใช้อำนาจจัดทำกฎหมายของรัฐ จึงทำโดยผ่านคนผู้มีอำนาจในการปกครอง เช่น ผ่านทางรัฐสภา ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนปวงชนและเป็นผู้ใช้อำนาจนิติบัญญัติเป็นต้น

2. **กฎหมายเป็นข้อบังคับความประพฤติของพลเมือง** หมายความว่า ข้อบังคับในทางที่เป็นคำสั่งหรือข้อห้ามนั้น ใช้บังคับความประพฤติหรือการกระทำต่าง ๆ ของมนุษย์ที่เป็นพลเมืองของรัฐโดยทั่วไป มิใช่ใช้กับสัตว์หรือสิ่งของต่าง ๆ เช่น สั่งให้พลเมืองเสียภาษี หรือห้ามพลเมืองฆ่าผู้อื่น เป็นต้น

3. **กฎหมายนั้นหากผู้ใดฝ่าฝืนจะต้องได้รับโทษหรือผลร้ายอย่างอื่น** หมายความว่า กฎหมายย่อมมีสภาพบังคับให้พลเมืองปฏิบัติตาม ผู้ใดฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามกฎหมายจะได้รับโทษ เช่น ถูกจำคุกหรือถูกปรับ หรือได้รับผลร้ายอย่างอื่นตามแต่ที่กฎหมายจะระบุไว้ เช่น ต้องชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการฝ่าฝืนกฎหมาย เป็นต้น

4. โทษหรือผลร้ายอันเกิดจากการฝ่าฝืนกฎหมายนั้น เจ้าพนักงานของรัฐเป็นผู้ดำเนินการบังคับ หมายความว่า การลงโทษหรือก่อให้เกิดผลร้ายแก่ผู้ฝ่าฝืนกฎหมายกระทำในนามของรัฐ ผู้เสียหายจากการฝ่าฝืนกฎหมายจะแก้แค้นกับผู้ฝ่าฝืนตามใจชอบไม่ได้ ต้องปฏิบัติตามขั้นตอนที่กฎหมายกำหนดไว้ และอาศัยเจ้าพนักงานของรัฐเป็นผู้ดำเนินการให้

ความสำคัญและความจำเป็นของกฎหมายต่อสังคม

ดังที่ได้กล่าวในบทก่อน ๆ แล้วว่า ตามธรรมชาติมนุษย์ต้องอยู่รวมกันเป็นสังคม ไม่อยู่โดดเดี่ยวตามลำพัง การมาอยู่รวมกันเป็นสังคมนี้นี้ ถ้าแต่ละคนทำตามอำเภอใจของตน ย่อมจะกระทบกระเทือนผู้อื่นได้ จึงจำต้องมีกติกาเป็นการควบคุมหรือจัดระเบียบทางสังคม โดยวางแผนทางสำหรับการอยู่ร่วมกันไว้เพื่อกำหนดบทบาทของแต่ละคนให้อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างเรียบร้อย ไม่กระทบกระทั่งหรือเอาไรต์เอาเปรียบกัน จนเกิดการวิวาทอันทำให้สังคมปราศจากความเป็นปึกแผ่น ขาดความสงบสุขและแตกแยกสลายไปในที่สุด กติกาทำนองนี้แม้ในสังคมขนาดเล็ก เช่น ในครอบครัว ชั้นเรียน วัด หรือสมาคม ก็ต้องมีเช่นกัน เช่นในครอบครัว พ่อแม่ผู้เป็นหัวหน้าครอบครัว จะวางกติกาให้คนในครอบครัวปฏิบัติว่าทำอะไรได้ อะไรทำไม่ได้ รวมทั้งมีการแบ่งสรรหน้าที่ของแต่ละคนในครอบครัว เป็นต้น

กติกาซึ่งเป็นบรรทัดฐานสำหรับการอยู่ร่วมกันในสังคมมีอยู่หลายอย่าง ได้แก่ ศีลธรรม ศาสนา และจารีตประเพณี นอกจากนี้สำหรับสังคมการปกครองขนาดใหญ่ อันได้แก่รัฐ ยังมีกติกาที่หัวหน้าหรือผู้ปกครองรัฐกำหนดขึ้น ได้แก่ กฎหมาย อีกด้วย

กฎหมายย่อมมีความสำคัญในฐานะเป็นกติกาที่ผู้ปกครองรัฐ อันเป็นสังคมใหญ่ที่สุด กำหนดให้สมาชิกของสังคมปฏิบัติ ซึ่งเมื่อต้องใช้กับคนเป็นจำนวนมาก จึงต้องมีการกำหนดไว้ให้แน่นอนและมี ความเด็ดขาด คือไม่ปล่อยให้พลเมืองเลือกปฏิบัติ หรือไม่ปฏิบัติตามใจชอบได้ ผู้ใดก็ตามที่ฝ่าฝืนกฎหมาย ย่อมจะต้องได้รับโทษหรือผลร้ายจากกฎหมายที่ตนฝ่าฝืนนั้น โดยไม่คำนึงว่าเขามีความเลื่อมใสศรัทธาต่อกฎหมายหรือไม่ หรือว่าเขาจะปฏิบัติตามกฎหมายได้สะดวกหรือไม่

อำนาจของกฎหมายจึงแตกต่างไปจากบรรทัดฐานอย่างอื่นในสังคม คือ ศีลธรรม ศาสนา และจารีตประเพณี เพราะศีลธรรมและศาสนานั้นผู้ใดจะเคารพเชื่อฟังหรือไม่ เกิดจากความเลื่อมใสศรัทธาในหลักทางศีลธรรมหรือในคำสั่งสอนทางศาสนานั้นว่าทำให้ตนเป็นคนดี อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ ส่วนจารีตประเพณีนั้นผู้ใดจะรับมาปฏิบัติ ย่อมเกิดจากการเลียนแบบกันจนเคยชินหรือเห็นว่าเป็นจารีตประเพณี ดังกล่าว ก่อให้เกิดความสะดวกแก่ตนในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม ผู้มีจิตใจหยาบกระด้างอาจบำเพ็ญตนเป็นคนไม่มีศีลธรรมหรือศาสนาได้โดยไม่กลัวบาปบุญคุณโทษ หรืออาจทำตนเป็นคนนอกกริตนอรอยผิดประเพณีได้ โดยไม่กลัวคำติฉินของผู้อื่น แต่ถ้าเขาไม่เชื่อฟังกฎหมายแล้ว เจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งเขาอาศัยอยู่ ย่อมจะดำเนินการบังคับให้เขาได้รับโทษ หรือผลร้ายได้อย่างจริงจังและแน่นอน

มีนักคิดบางคน เช่น คาร์ล มาร์กซ์ ซึ่งเป็นผู้เริ่มต้นลัทธิคอมมิวนิสต์ เห็นว่ากฎหมายเป็น

เครื่องมือควบคุมความประพฤติที่หยาบ มีลักษณะเป็นการกดขี่และลดทอนเสรีภาพของคนเนื่องจาก บังคับให้พลเมืองต้องปฏิบัติตาม แม้เขาจะไม่เต็มใจ ทั้งยังมีการลงโทษตามกฎหมายถึงขั้นทำลายชีวิต หรือเสรีภาพในร่างกายด้วย นักคิดเหล่านี้เห็นว่าสามารถสร้างสังคมที่เป็นระเบียบและมีสุขได้ โดยอาศัย แต่เพียงการศึกษา กับบรรทัดฐานอื่นของสังคม เพื่อให้มนุษย์เห็นคุณค่าของการอยู่ร่วมกันในสังคม และปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยความสมานฉันท์ก็พอ ไม่จำเป็นต้องมีกฎหมาย แต่เมื่อนำความคิดนี้ไปทดลองใช้กับ สังคมโซเวียต ตั้งแต่ปกครองตามลัทธิคอมมิวนิสต์หลังการปฏิวัติ พ.ศ. 2460 เป็นต้นมา ปรากฏว่า ไม่ได้ผล แทนที่จะเลิกมีกฎหมายได้กลับยิ่งต้องอาศัยกฎหมายมากขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือให้ประเทศสหภาพโซเวียตเป็นรัฐสังคมนิยม และเพื่อทำให้เกิดการยอมรับประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว

การจัดระเบียบของทุกสังคมจึงยังจำเป็นต้องอาศัยกฎหมายเสมอ จะให้เลิกมีกฎหมายเสียเลย ไม่ได้ ทำให้มีคำกล่าวที่ว่า “มีสังคมที่ไหน มีกฎหมายที่นั่น” ยิ่งในสังคมปัจจุบันซึ่งมีความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ มีการคิดค้นสิ่งใหม่ ๆ ได้มาก มีการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่มนุษย์ในอดีตไม่เคยคิดมาก่อนได้ เช่น การบิน การสำรวจใต้มหาสมุทร และนอกโลก เป็นต้น ทำให้ความเป็นอยู่ของสมาชิกในสังคม สลับซับซ้อนมากมาย ความจำเป็นและความสำคัญของกฎหมายก็ยิ่งเพิ่มขึ้นตามลำดับ ดังจะเห็นได้ว่า เฉพาะในประเทศเราจำเป็นต้องมีการปรับปรุงและจัดทำกฎหมายใหม่เพิ่มขึ้นเสมอเพื่อให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมปีละหลายสิบฉบับ เช่น กฎหมายให้ความเสมอภาคระหว่างชายกับหญิง กฎหมายว่าด้วย สิทธิบัตร กฎหมายตั้งศาลแรงงาน กฎหมายว่าด้วยอาคารชุด เป็นต้น ซึ่งถ้ากฎหมายไม่ใช่สิ่งจำเป็นแล้ว คงไม่ต้องมีกฎหมายเพิ่มขึ้นอยู่เรื่อย ๆ แน่นนอน

กฎหมายกับสิทธิเสรีภาพ

สิทธิ คือประโยชน์ที่กฎหมายรับรองและช่วยคุ้มครองให้ เช่น สิทธิในชีวิต สิทธิในร่างกาย สิทธิเป็นเจ้าของทรัพย์สินซึ่งเรียกว่ากรรมสิทธิ์ เป็นต้น ส่วน **เสรีภาพ** คือ ประโยชน์หรือสิทธิชนิดหนึ่ง ที่ผู้มีประโยชน์นั้นมีอิสระที่จะคิดหรือทำสิ่งต่าง ๆ ได้ตามใจภายในกรอบของกฎหมายโดยไม่ถูกขัดขวาง เช่น เสรีภาพในการนับถือศาสนา เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เป็นต้น สิทธิเสรีภาพมี **หน้าที่** เป็นของคู่กัน คือ เมื่อผู้ใดมีสิทธิเสรีภาพ ผู้อื่นก็มีหน้าที่ต้องเคารพสิทธิหรือเสรีภาพนั้น ถ้าไม่เคารพ สิทธิหรือเสรีภาพที่เขา มีอยู่ ก็จะต้องมี ความรับผิดชอบ เป็นผลตามมา เช่น ก. มีกรรมสิทธิ์ในรถยนต์ คันหนึ่ง ผู้อื่นย่อมมีหน้าที่ต้องเคารพกรรมสิทธิ์ของ ก. โดยไม่รบกวนความเป็นเจ้าของรถคันนั้น ถ้าผู้ มีหน้าที่ไม่เคารพกรรมสิทธิ์ของ ก. โดยลักรถคันนั้นมาจาก ก. หรือโดยทำให้รถของ ก. เสียหาย ผู้ นั้น จะมีความรับผิดชอบ ต้องใช้ค่าเสียหายให้แก่ ก. และอาจต้องรับโทษทางอาญาฐานลักทรัพย์ หรือทำให้ เสียทรัพย์ แล้วแต่กรณีอีกด้วย

เมื่อพิจารณาแต่เพียงผิวเผิน อาจเข้าใจว่ากฎหมายเป็นแต่เพียงเครื่องจำกัดตรอนมิให้บุคคล ได้รับประโยชน์หรือสามารถทำอะไรได้ตามใจชอบ เพราะกฎหมายเป็นข้อบังคับความประพฤติของบุคคล ทำให้เขาต้องทำตามคำสั่งหรือละเว้นไม่ทำในสิ่งที่กฎหมายห้าม ซึ่งแม้เขาจะไม่เต็มใจก็ไม่อาจฝ่าฝืนได้

เนื่องจากถ้าบุคคลฝ่าฝืนกฎหมายจะต้องได้รับโทษหรือผลร้ายอันเป็นการตัดทอนสิทธิเสรีภาพในชีวิต ร่างกายหรือทรัพย์สินของเขา แต่ถ้าพิจารณาให้ลึกซึ้งจะเห็นว่ากฎหมายช่วยรับรองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม นับตั้งแต่เริ่มปฏิสนธิในครรภ์มารดา กฎหมายก็ห้ามการทำให้แท้งลูก เมื่อคลอดจากครรภ์มารดาแล้ว กฎหมายก็รับรองให้เป็นบุคคลตามกฎหมาย โดยสามารถมีสิทธิเสรีภาพต่าง ๆ ได้ เช่น ใครจะฆ่าหรือทำร้ายไม่ได้ อาจเป็นเจ้าของทรัพย์สินได้ เป็นต้น เพราะกฎหมายบังคับให้ผู้อื่นมีหน้าที่เคารพสิทธิเสรีภาพในชีวิตร่างกายและทรัพย์สินของบุคคล แม้เมื่อบุคคลถึงแก่ความตาย กฎหมายก็ยังรับรองสิทธิที่เขาจะกำหนดให้ทรัพย์สินที่เขาหามาได้ระหว่างมีชีวิต ตกทอดแก่ผู้ที่เขาต้องการได้ด้วยในการทำพินัยกรรม

แต่ขณะเดียวกัน กฎหมายจำต้องคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของสมาชิกอื่นในสังคมด้วย เมื่อเขามีหน้าที่ต้องเคารพสิทธิเสรีภาพของเรา เราก็มีหน้าที่ต้องเคารพสิทธิเสรีภาพของเขาเป็นการตอบแทน จะคำนึงถึงแต่สิทธิเสรีภาพของเราเพียงผู้เดียวไม่ได้ เพราะเราไม่ได้อยู่ในสังคมเพียงคนเดียว จึงเห็นได้ว่า การที่กฎหมายจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคล ก็เพื่อจะสนับสนุนสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นด้วยนั่นเอง สิทธิเสรีภาพของสมาชิกทุกคนในสังคมจึงเป็นสิทธิเสรีภาพที่มีขอบเขตจำกัด เพื่อให้ผู้อื่นมีสิทธิเสรีภาพของเขาบ้างด้วย

เมื่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลเกิดจากการรับรองของกฎหมาย จึงพึงระลึกไว้เสมอว่า การจะได้รับมาใช้สิทธิเสรีภาพนั้น จะต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดไว้เสมอ เช่น รัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศกำหนดว่า บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ และบุคคลจะใช้สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญให้เป็นปฏิปักษ์ต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และรัฐธรรมนูญมิได้ เป็นต้น การรู้กฎหมายจึงจำเป็นและมีประโยชน์ต่อการรู้จักสิทธิเสรีภาพของตนเองว่ามีหรือไม่ เพียงใด เพื่อที่บุคคลจะไม่ถูกผู้อื่นเอาเปรียบ และเพื่อที่บุคคลจะไม่ล่วงล้ำสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นด้วย

ที่มาของกฎหมาย

เรื่องที่มาของกฎหมาย มีผู้สนใจศึกษากันมาก ทำให้เข้าใจความหมายแตกต่างกันไปหลายประการ ผู้ที่สนใจเกี่ยวกับข้อความของกฎหมายเห็นว่า ที่มาของกฎหมาย ได้แก่ สิ่งที่ทำให้เกิดเป็นข้อความของกฎหมายขึ้น ผู้ที่สนใจเกี่ยวกับความมุ่งหมายของกฎหมายเห็นว่า ที่มาของกฎหมายได้แก่สาเหตุที่ทำให้เกิดกฎหมายเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ผู้ที่สนใจเกี่ยวกับอำนาจผูกพันบังคับของกฎหมายเห็นว่า ที่มาของกฎหมายได้แก่สาเหตุที่ทำให้กฎหมายผูกพันพลเมืองได้ ส่วนผู้ที่สนใจเกี่ยวกับการทำงานของศาลและรูปลักษณะเห็นว่า ที่มาได้แก่สิ่งที่ศาลจะใช้ตัดสินคดี ซึ่งอาจมีรูปแบบเป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่เป็นลายลักษณ์อักษรก็ได้ ดังจะได้อธิบายตามลำดับไป

1. สิ่งที่ทำให้เกิดเป็นข้อความของกฎหมายขึ้น ซึ่งบางทีเรียกว่าที่มาของกฎหมายทาง

ประวัติศาสตร์ ได้แก่ สิ่งที่จูงใจให้ผู้ออกกฎหมายนำมากำหนดเป็นข้อความหรือบทบัญญัติของกฎหมาย ในการออกกฎหมายนั้น ผู้ออกกฎหมายย่อมอาศัยสิ่งต่าง ๆ หลายอย่างเป็นแนวทางเพื่อเขียนเป็นข้อความของกฎหมาย เช่น อาศัยความคิดเห็นทางศีลธรรมหรือค่านิยมของพลเมืองส่วนใหญ่ อาศัยคำสั่งสอนทางศาสนาที่พลเมืองส่วนใหญ่นับถือ อาศัยความเห็นของนักปราชญ์ทางกฎหมายที่เสนอแนะไว้ว่า กฎหมายควรมีข้อความอย่างไร หรืออาศัยกฎหมายอื่นที่วางแนวทางในการออกกฎหมายไว้ เช่น อาศัยรัฐธรรมนูญซึ่งกำหนดแนวนโยบายแห่งรัฐ เพื่อเป็นแนวทางในการออกกฎหมายไว้ เป็นต้น สิ่งทีกล่าวมานี้ย่อมเป็นต้นเหตุให้ผู้ออกกฎหมายนำมาเขียนเป็นข้อความของกฎหมายขึ้น และถือว่าเป็นที่มาของกฎหมายอย่างหนึ่ง

2. สาเหตุที่ทำให้เกิดกฎหมาย หมายถึงต้นเหตุที่ทำให้มีกฎหมายเรื่องใดเรื่องหนึ่งออกมาใช้ เช่น กฎหมายที่เพิ่มโทษแก่ผู้กระทำความผิดฐานลักพระพุทธรูป ซึ่งออกมาเพราะมีคนไม่คำนึงถึงบารมีลักพระพุทธรูปมากขึ้น จึงต้องเพิ่มโทษสำหรับความผิดนี้ให้หนักขึ้นเพื่อให้หลายจำ เป็นต้น สาเหตุที่ทำให้เกิดกฎหมายจึงได้แก่วัตถุประสงค์หรือความมุ่งหมายของกฎหมาย ซึ่งเป็นที่มาของกฎหมายอย่างหนึ่ง และมีประโยชน์ในการช่วยให้ทราบความประสงค์ของกฎหมาย ใช้กฎหมายได้ตรงตามความประสงค์ที่ออกกฎหมายนั้นมาได้

3. สาเหตุที่ทำให้กฎหมายผูกพันพลเมืองของรัฐ หมายถึงคำอธิบายว่า กฎหมายผูกพันพลเมืองของรัฐได้เพราะอะไร ถือว่าเป็นหน้าที่ของกฎหมายอย่างหนึ่งเหมือนกัน คือ ที่มาของอำนาจผูกพันทางกฎหมายอันทำให้บังคับพลเมืองได้ มีนักปราชญ์ให้คำอธิบายเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้หลายแนวความคิด แต่อาจสรุปได้ว่า กฎหมายผูกพันได้ก็เพราะพลเมืองยอมรับอำนาจของผู้ออกกฎหมาย เช่น ยอมรับอำนาจของรัฐบาลให้ออกกฎหมายปกครองพลเมืองได้ เป็นต้น การยอมรับอำนาจออกกฎหมายของรัฐบาลนี้ มิได้หมายความว่า รัฐบาลจะออกกฎหมายอย่างไรก็ได้ตามใจชอบ เพราะถ้ากฎหมายไม่สอดคล้องกับเหตุผลและความรู้สึกนึกคิดของพลเมืองส่วนใหญ่แล้ว พลเมืองก็อาจต่อต้านและเลิกยอมรับอำนาจดังกล่าว ทำให้รัฐบาลสูญเสียอำนาจปกครองซึ่งรวมทั้งอำนาจออกกฎหมายได้

4. สิ่งที่ศาลจะนำมาใช้ตัดสินคดี หน้าที่ของศาลคือตัดสินคดีต่าง ๆ ไปตามกฎหมายหรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งคือศาลต้องใช้กฎหมายในการตัดสินคดี ดังนั้นสิ่งใดก็ตามที่ศาลนำมาใช้ตัดสินคดีจึงถือว่าเป็นที่มาของกฎหมายเพราะถ้าไม่ใช้กฎหมายแล้ว ศาลย่อมไม่นำมาใช้ ที่มาของกฎหมายซึ่งศาลใช้ตัดสินคดีนี้มี 2 อย่าง คือ กฎหมายลายลักษณ์อักษร เช่น พระราชบัญญัติต่าง ๆ เป็นต้น และกฎหมายที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น กฎหมายจารีตประเพณี ซึ่งเกิดจากการปฏิบัติสืบต่อกันมาของพลเมือง โดยเห็นว่ามีความสำคัญอย่างกฎหมาย เป็นต้น ตัวอย่างได้แก่การชกมวยบนเวทีที่ถูกต้องตามกฎหมาย ย่อมไม่เป็นการผิดฐานทำร้ายร่างกายกันหรือวิวาทกัน เพราะกฎหมายจารีตประเพณียกเว้นความผิดไว้ นักเรียนพึงเข้าใจว่า กฎหมายของประเทศต่าง ๆ ย่อมจะประกอบด้วยกฎหมายซึ่งมาจากที่มาทั้ง 2 ประการนี้คือ ประกอบด้วยกฎหมายลายลักษณ์อักษรและกฎหมายที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษรเสมอ ไม่อาจมีแต่

กฎหมายลายลักษณ์อักษรอย่างเดียวได้ เพราะไม่มีทางที่รัฐจะออกกฎหมายลายลักษณ์อักษรให้สมบูรณ์ ทุกแง่ทุกมุม ยังจำเป็นต้องอาศัยกฎหมายที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษรมาช่วยเสริมกฎหมายลายลักษณ์อักษรที่บกพร่องอยู่ด้วย

ประเภทของกฎหมาย

กฎหมายที่ใช้บังคับในรัฐมีอยู่มากมายหลายรูปแบบและหลายเรื่อง ทั้งนี้เพราะรัฐได้จัดทำกฎหมายขึ้นใช้โดยมีความมุ่งหมายต่างกัน เพื่อให้เข้าใจกฎหมายที่มีอยู่มากมายง่ายขึ้น จึงมีการจัดประเภทกฎหมายโดยใช้วิธีการต่าง ๆ แบ่งกฎหมายเพื่อจัดกลุ่มกฎหมายที่คล้ายคลึงกันเข้าด้วยกัน และเมื่อนำแต่ละกลุ่มมาเปรียบเทียบกันจะเห็นความแตกต่างกันได้ง่ายขึ้น วิธีการจัดประเภทของกฎหมายที่นิยมแพร่หลายมีอยู่ 3 วิธี คือ

1. การจัดประเภทของกฎหมายตามองค์กรที่จัดทำกฎหมาย ซึ่งอาศัยองค์กรที่ออกกฎหมายเป็นเกณฑ์
2. การจัดประเภทของกฎหมายตามลักษณะ ณะความสัมพันธ์ระหว่างคู่กรณีที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย ซึ่งอาศัยความสัมพันธ์ระหว่างเอกชนกับเอกชน ระหว่างเอกชนกับรัฐและระหว่างรัฐกับรัฐเป็นเกณฑ์
3. การจัดประเภทของกฎหมายตามบทบาทของกฎหมาย ซึ่งอาศัยการปฏิบัติหน้าที่ของกฎหมายเป็นเกณฑ์

1. ประเภทของกฎหมายที่จัดตามองค์กรจัดทำกฎหมาย

คือการจัดประเภทของกฎหมายตามรูปแบบของกฎหมายที่มีชื่อต่างกัน เช่น พระราชบัญญัติ พระราชกำหนด เป็นต้น ซึ่งชื่อที่เรียกนั้น ทำให้ทราบที่เกิดจากการจัดทำโดยองค์กรหรือหน่วยงานใด และเป็นกฎหมายที่มีอำนาจบังคับมากหรือน้อยเพียงใด กฎหมายซึ่งจัดประเภทตามวิธีการนี้ที่สมควรทราบคือ กฎหมายที่จัดทำโดยองค์กรพิเศษซึ่งได้รับมอบหมายให้มีอำนาจจัดทำรัฐธรรมนูญ ได้แก่ รัฐธรรมนูญ กฎหมายที่จัดทำโดยองค์กรฝ่ายนิติบัญญัติ ได้แก่ พระราชบัญญัติ กฎหมายที่จัดทำโดยองค์กรฝ่ายบริหาร ได้แก่ พระราชกำหนด พระราชกฤษฎีกา กฎกระทรวง และกฎหมายที่จัดทำโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ ข้อบัญญัติและข้อบังคับต่าง ๆ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

1.1 กฎหมายที่จัดทำโดยองค์กรพิเศษ ได้แก่

รัฐธรรมนูญ เป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ เกิดจากอำนาจจัดทำขององค์กรพิเศษ ซึ่งได้รับมอบหมายให้จัดทำรัฐธรรมนูญ เช่น สภาร่างรัฐธรรมนูญเป็นผู้ร่างขึ้น เป็นต้น รัฐธรรมนูญจะกำหนดว่าอำนาจสูงสุดทางการปกครอง หรืออำนาจอธิปไตย มาจากปวงชนชาวไทย และพระมหากษัตริย์ในฐานะที่ทรงเป็นประมุขของประเทศ ทรงใช้อำนาจนั้นทางใดบ้าง นอกจากนี้ยังกำหนดหลักในการใช้อำนาจนิติบัญญัติทางรัฐสภา การใช้อำนาจบริหารทางคณะรัฐมนตรี และการใช้อำนาจตุลาการ

ทางศาล รวมทั้งวางหลักประกันเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทยด้วย บทบัญญัติของกฎหมายอื่นที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญเป็นอันใช้บังคับมิได้

1.2 กฎหมายที่จัดทำโดยองค์กรฝ่ายนิติบัญญัติ ได้แก่

พระราชบัญญัติ เป็นกฎหมายซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงตราขึ้นตามคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา ซึ่งประกอบด้วย สภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา อันเป็นองค์กรฝ่ายนิติบัญญัติของประเทศ ปกติ การจัดทำกฎหมายขึ้นใช้ในประเทศไทยจะเป็นพระราชบัญญัติ เช่น พระราชบัญญัติจรรยาทงบก พ.ศ. 2522 พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 ในพระราชบัญญัติแต่ละฉบับจะแบ่งข้อความเป็นส่วน ๆ เรียกว่ามาตรา ประกอบด้วยข้อกำหนดความประพฤติต่าง ๆ และกำหนดโทษหรือผลร้ายอันเกิดจากการฝ่าฝืนข้อกำหนดนั้นไว้ด้วย พระราชบัญญัตินี้ผลบังคับเป็นกฎหมายได้โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา ซึ่งเป็นหนังสือประกาศกฎหมายและข่าวของทางราชการ

ราชกิจจานุเบกษา

เล่ม ๘๑ ตอนที่ ๓๘ วันที่ ๕ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๑๗

พระราชบัญญัติบางฉบับของไทยได้ถูกจัดทำขึ้นเป็น *ประมวลกฎหมาย* ซึ่งหมายความว่า เป็นกฎหมายที่รวบรวมกฎหมายเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งเข้าไว้ในกฎหมายฉบับเดียวกัน โดยมีการแบ่งข้อความออกเป็นหมวดหมู่ จัดเรียงลำดับตามเหตุผลเพื่อสะดวกแก่การใช้และการค้นหา การประกาศใช้ประมวลกฎหมายทำเป็น “พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมาย” โดยมีประมวลกฎหมายนั้นต่อท้ายประเทศไทยได้เริ่มมีประมวลกฎหมายในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยถือตามแบบอย่างของประเทศในทวีปยุโรปตะวันตกและทวีปเอเชียบางประเทศ เช่น ฝรั่งเศส เยอรมัน ญี่ปุ่น เป็นต้น ประมวลกฎหมายที่ใช้อยู่ในขณะนี้ได้แก่ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ประมวลรัษฎากร ประมวลกฎหมายที่ดิน และประมวลกฎหมายอาญาทหาร

1.3 กฎหมายที่จัดทำโดยองค์กรฝ่ายบริหาร ได้แก่

พระราชกำหนด เป็นกฎหมายซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงตราขึ้นตามคำแนะนำของคณะรัฐมนตรี ซึ่งเป็นองค์กรฝ่ายบริหารของประเทศ ปกติดคณะรัฐมนตรีจะทำการบริหารประเทศตามกฎหมายในรูปพระราชบัญญัติซึ่งองค์กรนิติบัญญัติเป็นผู้จัดทำ การที่คณะรัฐมนตรีจะจัดทำพระราชกำหนดขึ้นใช้ได้นั้น ต่อเมื่อมีกรณีพิเศษตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ คือ ในกรณีฉุกเฉินที่มีความจำเป็นรีบด่วนในอันจะรักษาความปลอดภัยของประเทศหรือความปลอดภัยสาธารณะ หรือความมั่นคงทางเศรษฐกิจของประเทศ หรือป้องกันภัยพิบัติสาธารณะ หรือในกรณีที่มีความจำเป็นต้องมีกฎหมายเกี่ยวข้องด้วยการภาษีอากรหรือเงินตรา ซึ่งจะต้องได้รับการพิจารณาโดยด่วนและลับ เพื่อรักษาประโยชน์ของแผ่นดิน เช่น พระราชกำหนดแก้ไขและป้องกันภาวะการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ. 2516 พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2522 เป็นต้น เมื่อนำพระราชกำหนดไปประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ก็มีผลบังคับเป็นกฎหมายได้ *เช่นเดียวกับพระราชบัญญัติ* แต่จะต้องนำพระราชกำหนดนั้นมาให้รัฐสภาพิจารณาว่าจะอนุมัติพระราชกำหนดนั้นหรือไม่ ถ้ารัฐสภาอนุมัติพระราชกำหนดนั้นก็จะมีผลเป็นพระราชบัญญัติต่อไป แต่ถ้ารัฐสภาไม่อนุมัติ พระราชกำหนดนั้นก็ตกไป คือ ไม่เป็นกฎหมายต่อไปอีก พระราชกำหนดจึงเป็นกฎหมายที่มีผลบังคับได้เพียงชั่วคราวเท่านั้น

พระราชกฤษฎีกา คือกฎหมายซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงตราขึ้นตามคำแนะนำของคณะรัฐมนตรี ซึ่งเป็นองค์กรฝ่ายบริหารของประเทศ เพื่อกำหนดการต่าง ๆ ตามที่พระราชบัญญัติอันเป็นกฎหมายขององค์กรฝ่ายนิติบัญญัติให้อำนาจไว้ เช่น พระราชกฤษฎีกาให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือเพื่อวางระเบียบการต่าง ๆ โดยไม่ขัดต่อกฎหมายอื่น เป็นต้น พระราชกฤษฎีกามีฐานะต่ำกว่าพระราชบัญญัติและพระราชกำหนด และมีผลใช้บังคับได้เมื่อประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว

กฎกระทรวง คือกฎหมายซึ่งรัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัติจัดทำขึ้น เพื่อกำหนดรายละเอียดต่าง ๆ ตามที่พระราชบัญญัติอันเป็นกฎหมายขององค์กรฝ่ายนิติบัญญัติให้อำนาจไว้ เช่น กำหนดอัตราค่าธรรมเนียมที่จะเรียกเก็บจากประชาชนในการขออนุญาตมีอาวุธปืน เป็นต้น กฎ

กระทรวงมีฐานะต่ำกว่าพระราชบัญญัติและพระราชกำหนด และมีผลบังคับได้เมื่อประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว

1.4 กฎหมายที่จัดทำโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่

ข้อบัญญัติและข้อบังคับขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นกฎหมายที่จัดทำขึ้น โดยองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น อันได้แก่ กรุงเทพมหานคร เมืองพัทยา เทศบาล สุขาภิบาล และ องค์การบริหารส่วนจังหวัด เกี่ยวกับเรื่องตามที่มีพระราชบัญญัติให้อำนาจไว้ จึงเป็นกฎหมายที่มีฐานะ ต่ำกว่าพระราชบัญญัติ และมีผลบังคับเฉพาะในเขตท้องที่ขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น ๆ มิได้ ใช้กว้างขวางทั่วทั้งประเทศ เช่น ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร เรื่อง ควบคุมการก่อสร้างอาคาร พ.ศ. 2522 ใช้บังคับเฉพาะในเขตกรุงเทพมหานคร ปัจจุบันข้อบัญญัติและข้อบังคับขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร ข้อบัญญัติเมืองพัทยา เทศบัญญัติ ข้อบังคับสุขาภิบาล และข้อ- บัญญัติจังหวัด ซึ่งมีผลบังคับได้ตามวิธีการที่พระราชบัญญัติเกี่ยวกับองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น แต่ละแห่งกำหนดไว้ เช่น ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานครต้องประกาศในราชกิจจานุเบกษาและกรุงเทพ- กิจจานุเบกษา เป็นต้น

2. ประเภทของกฎหมายที่จัดตามลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างคู่กรณี

กฎหมายซึ่งเป็นข้อบังคับของรัฐเพื่อกำหนดความประพฤติของพลเมืองที่อยู่รวมเป็นสังคม ย่อมเกี่ยวกับความสัมพันธ์หรือการติดต่อบetweenคนฝ่ายต่าง ๆ หลายฝ่าย เช่น ระหว่างสามีกับภรรยา ระหว่างบิดามารดากับบุตร ระหว่างเจ้าหน้าที่กับลูกหนี้ ระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง และระหว่างรัฐกับพลเมือง เป็นต้น ในการวางกฎเกณฑ์ให้ฝ่ายต่าง ๆ ซึ่งมีความต้องการหรือผลประโยชน์ไม่เหมือนกันให้เข้ากันได้ โดยสงบสุขนี้ กฎหมายจำต้องประสานความต้องการหรือผลประโยชน์ของแต่ละฝ่ายให้เข้ากันได้ โดยคำนึง ถึงผลประโยชน์สูงสุด คือผลประโยชน์ส่วนรวมหรือของรัฐเป็นใหญ่ ในกิจการบางอย่าง กฎหมายของรัฐ อาจยอมรับรองความต้องการหรือผลประโยชน์ส่วนตัวได้มากและยอมให้คู่กรณีในความสัมพันธ์นั้น มีฐานะเท่าเทียมกันโดยต่างต้องระมัดระวังผลประโยชน์ของตนเอง แต่ในบางกิจการกฎหมายก็รับรอง ความต้องการหรือผลประโยชน์ส่วนตัวได้น้อย และต้องถือผลประโยชน์ของรัฐเป็นใหญ่ ผลประโยชน์ ของเอกชนจำต้องมีฐานะรองลงไป ดังนั้น เมื่อคำนึงถึงความสัมพันธ์ตามกฎหมายที่ฝ่ายต่าง ๆ ในสังคม มีอยู่เป็นเกณฑ์ เราจึงสามารถจัดประเภทกฎหมายได้ 3 อย่าง คือ

2.1 **กฎหมายเอกชน** ได้แก่กฎหมายซึ่งกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างพลเมืองกับ พลเมืองด้วยกัน หรือความสัมพันธ์ระหว่างพลเมืองกับรัฐ โดยรัฐยอมอยู่ในฐานะเท่าเทียมกับพลเมือง เช่น กฎหมายแพ่ง ซึ่งรับรองความเป็นบุคคลตามกฎหมายของพลเมือง และกำหนดความสัมพันธ์ระหว่าง บุคคลในทางครอบครัว ทรัพย์สิน ตลอดจนการทำนิติกรรมสัญญาต่าง ๆ เช่น สัญญาซื้อขาย หรือสัญญา เช่าทรัพย์สิน เป็นต้น ซึ่งจะเห็นได้ว่า ในความสัมพันธ์กันตามกฎหมายเอกชนนี้ แม้รัฐจะเข้ามาเป็น คู่กรณีกับพลเมือง เช่น รัฐทำสัญญาซื้อทรัพย์สินจากพลเมือง รัฐก็อยู่ในฐานะเท่าเทียมกับพลเมือง

โดยรัฐจะซื้อทรัพย์สินได้จากผู้ที่สมัครใจขายเท่านั้น จะต้องชำระราคาทรัพย์สินที่ซื้อจากผู้ขาย เช่นเดียวกับที่พลเมืองทั่ว ๆ ไปทำสัญญาซื้อทรัพย์สินกัน ซึ่งผู้ซื้อก็ต้องชำระราคาให้แก่ผู้ขายเสมอ

2.2 กฎหมายมหาชน ได้แก่กฎหมายซึ่งเกี่ยวกับการปกครองรัฐ คัมครองผลประโยชน์ของรัฐหรือของสาธารณชน และกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับพลเมือง โดยรัฐอยู่ในฐานะเหนือกว่าพลเมืองหรือเป็นผู้ปกครองพลเมือง เช่น กฎหมายรัฐธรรมนูญ กฎหมายว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ กฎหมายอาญา และกฎหมายวิธีพิจารณาความของศาล เป็นต้น

2.3 กฎหมายระหว่างประเทศ ได้แก่กฎหมายซึ่งกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับรัฐ ในฐานะที่เท่าเทียมกัน เช่น ควบคุมการติดต่อทางการทูตระหว่างรัฐ การทำความตกลงหรือสนธิสัญญาระหว่างรัฐ ตลอดจนวิธีระงับข้อพิพาทระหว่างรัฐ เป็นต้น กฎหมายระหว่างประเทศนี้มีใช้กฎหมายของรัฐใดรัฐหนึ่งโดยเฉพาะ แต่เกิดจากการตกลงให้ได้และการยอมรับมาปฏิบัติระหว่างรัฐต่าง ๆ ร่วมกัน โดยทุกรัฐมีหน้าที่ต้องปรับกฎหมายของตนมิให้ฝ่าฝืนหน้าที่ตามกฎหมายระหว่างประเทศ

กฎหมายระหว่างประเทศ เป็นกฎหมายซึ่งรับรองความถูกต้องในการติดต่อระหว่างประเทศต่อประเทศ

3. ประเภทของกฎหมายที่จัดตามบทบาทของกฎหมาย

กฎหมายซึ่งมีอยู่มากมายหลายเรื่องและครอบคลุมการดำเนินชีวิตของพลเมืองนับแต่เกิดไปจนตายนั้น หากพิจารณาในแง่บทบาทหรือในแง่การปฏิบัติหน้าที่ของกฎหมายแล้ว อาจแยกได้เป็น 2 อย่าง คือ

3.1 กฎหมายสารบัญญัติ ได้แก่กฎหมายซึ่งมีบทบาทในการบัญญัติหรือการกำหนดเรื่องสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบต่าง ๆ ซึ่งในวิชากฎหมายถือว่าเรื่องสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบนี้เป็นสาระสำคัญหรือหัวใจของกฎหมาย เช่น กฎหมายแพ่ง ซึ่งบัญญัติว่าบุคคลมีสิทธิ หน้าที่ และ

ความรับผิดชอบระหว่างกันอย่างไรบ้าง หรือกฎหมายอาญา ซึ่งบัญญัติว่า หากบุคคลไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ โดยกระทำการที่กฎหมายบัญญัติว่าเป็นความผิดแล้ว จะเกิดความรับผิดคือ จะต้องได้รับโทษอย่างไรบ้าง

3.2 กฎหมายวิธีสบัญญัติ ได้แก่กฎหมายซึ่งใช้ประกอบกับกฎหมายสารบัญญัติ มีบทบาทในการบัญญัติวิธีดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมายสารบัญญัติอีกชั้นหนึ่ง เช่น กฎหมายอาญา บัญญัติว่า เมื่อบุคคลกระทำความผิดแล้วจะต้องได้รับโทษ การดำเนินการเพื่อจับกุม สอบสวน ฟ้องร้อง ผู้กระทำความผิดต่อศาลและพิจารณาว่าเขามีความผิดจริงหรือไม่ ตลอดจนการพิพากษาให้เขาได้รับโทษ หากมีความผิดจริง รวมทั้งการดำเนินการบังคับให้เขาได้รับโทษตามที่ศาลมีคำพิพากษา ย่อมต้องเป็นไปตามกฎหมายวิธีสบัญญัติ อันได้แก่ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เป็นต้น

หลักกฎหมายแพ่งและอาญา ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน

กฎหมายของรัฐที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของทุกคนมากที่สุด ได้แก่ กฎหมายแพ่งและกฎหมายอาญา กฎหมายแพ่งเป็นกฎหมายเอกชน ซึ่งมีสาระสำคัญในการรับรองให้เราเป็นบุคคล คือสามารถมีสิทธิ หน้าที่ ตลอดจนความรับผิดชอบต่าง ๆ ตามกฎหมาย นอกจากนี้ยังกำหนดความสัมพันธ์ทางกฎหมายที่เราจะมีกับบุคคลที่อยู่ร่วมสังคมในฐานะที่เท่าเทียมกัน ต่างมีสิทธิและหน้าที่ต้องปฏิบัติต่อกันและกัน เช่น ความสัมพันธ์ในครอบครัว เป็นต้น ส่วนกฎหมายอาญา เป็นกฎหมายมหาชนที่กำหนดเรื่องความผิดและโทษ เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยในชุมชนของรัฐในฐานะที่รัฐเป็นผู้ปกครองมีอำนาจรักษาความสงบสุขในรัฐ เช่น โดยห้ามการฆ่าหรือทำร้ายผู้อื่น ห้ามประทุษร้ายต่อสิทธิในทรัพย์สินของผู้อื่น เป็นต้น

นอกจากหลักกฎหมายแพ่งและกฎหมายอาญาซึ่งจัดทำขึ้นเป็นประมวลกฎหมายแล้ว ยังมีกฎหมายในรูปแบบอื่นที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของบุคคลอีกด้วย การศึกษากฎหมายเหล่านี้ จะทำให้เราทราบบทบาทพื้นฐานที่เรามีทั้งต่อตนเอง ต่อครอบครัว และต่อชุมชน

สาระสำคัญของกฎหมายแพ่ง

คำว่า “แพ่ง” พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493 ให้ความหมายไว้ว่า “คดีเกี่ยวกับความสัมพันธ์ส่วนบุคคล” กฎหมายแพ่งจึงเป็นกฎหมายที่เกี่ยวกับเอกชน หรือคนแต่ละคน ทั้งเมื่ออยู่ตามลำพังและเมื่อติดต่อกับผู้อื่น ดังจะเห็นได้จากเนื้อหาของกฎหมายแพ่งซึ่งมีรวบรวมไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่า มีบทบัญญัติเกี่ยวกับเรื่อง บุคคล ทรัพย์สิน นิติกรรม สัญญา ละเมิด ครอบครัวและมรดก ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของทุกคน เพราะเมื่อเราเกิดมาเป็นคนแล้ว ย่อมจะต้องเกี่ยวข้องกับกฎหมายแพ่งโดยหลีกเลี่ยงไม่ได้ทั้งสิ้น อย่างน้อยก็จะต้องอาศัยกฎหมายแพ่งรับรองให้เราเป็นบุคคล ต้องใช้กฎหมายแพ่งในการหาทรัพย์สินอันเป็นปัจจัยในการดำรงชีพ หากจะแลกเปลี่ยนทรัพย์สินหรือทำกิจการต่าง ๆ กับผู้อื่นก็จะต้องอาศัยกฎหมายแพ่งเรื่องนิติกรรมสัญญา เพื่อสร้างความผูกพันให้เป็นเจ้าหนี้และลูกหนี้ระหว่างกัน หากได้รับความเสียหายจากการกระทำของ

ผู้อื่นก็ต้องใช้กฎหมายแพ่งเรื่องละเมิดเพื่อช่วยให้เราได้รับชดเชยความเสียหายนั้น เมื่อจะมีครอบครัวก็ต้องอาศัยกฎหมายแพ่งว่าด้วยครอบครัวในการก่อตั้งและกำหนดความสัมพันธ์ภายในครอบครัว จนแม้เมื่อเราจะตายก็อาจใช้กฎหมายแพ่งเรื่องมรดกช่วยกำหนดว่าทรัพย์สินที่เราหามาได้ระหว่างมีชีวิตอยู่นั้นจะให้ตกเป็นมรดกแก่ทายาทของเราอย่างไรบ้างอีกด้วย กฎหมายแพ่งจึงมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของเราอย่างยิ่ง

นอกจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ซึ่งรวบรวมหลักกฎหมายแพ่งแล้ว ยังมีกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบทางแพ่งของบุคคลอีก เช่น รัฐธรรมนูญซึ่งรับรองสิทธิเสรีภาพและกำหนดหน้าที่ของชนชาวไทย กฎหมายว่าด้วยภาษีเงินได้ หรือประมวลรัษฎากร ซึ่งกำหนดให้ผู้มีรายได้ตามจำนวนที่กฎหมายระบุมีหน้าที่ต้องยื่นแบบแสดงรายการเสียภาษีให้แก่รัฐ คือเท่ากับตกเป็นลูกหนี้ของรัฐ พระราชบัญญัติว่าด้วยกรขจัดกันแห่งกฎหมาย พุทธศักราช 2481 ซึ่งกำหนดว่าความสัมพันธ์ตามกฎหมายแพ่งที่พัวพันกับต่างประเทศ หรือคู่สัญญาเป็นคนต่างด้าว จะต้องใช้กฎหมายของประเทศใดบังคับ เป็นต้น

สาระสำคัญของกฎหมายอาญา

คำว่า “อาญา” พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493 ให้ความหมายไว้ว่า “โทษหรือคดีที่เกี่ยวกับโทษหลวง” กฎหมายอาญาจึงเป็นกฎหมายที่เกี่ยวกับความผิดและโทษ โดยกำหนดว่าการกระทำใดบ้างเป็นความผิด ซึ่งผู้กระทำจะได้รับผลคือโทษติดตามมา กฎหมายอาญามีความมุ่งหมายโดยตรงที่จะคุ้มครองผลประโยชน์ของส่วนรวมโดยควบคุมมิให้บุคคลกระทำการอันเป็นภัยต่อผู้อื่น หรือต่อสังคม เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม เช่น ควบคุมมิให้ทำร้ายผู้อื่น ควบคุมมิให้ปลอมเงินตรา เป็นต้น เพราะการทำร้ายผู้อื่นย่อมทำให้ผู้ถูกทำร้ายคิดแค้นแอกกับผู้ทำร้าย เป็นชนวนให้ใช้กำลังข่มเหงกัน และเกิดความวุ่นวายขึ้นในสังคม ส่วนการปลอมเงินตราย่อมทำให้เศรษฐกิจของสังคมปั่นป่วนได้ ผู้กระทำการเหล่านี้จึงต้องได้รับโทษเพื่อให้รู้สำนึกผิด และเพื่อปรับปรุงให้เขาเป็นคนดีต่อไป กฎหมายอาญาจึงมีความสำคัญต่อชีวิตประจำวันของเรา เพราะนอกจากจะช่วยให้เราดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้โดยปกติสุขแล้ว ยังจะช่วยให้เราไม่กระทำการอันเป็นภัยต่อสังคมซึ่งจะทำให้เราต้องรับโทษอีกด้วย

โดยที่ความมุ่งหมายของกฎหมายอาญาต่างกับกฎหมายแพ่ง ซึ่งมุ่งคุ้มครองผลประโยชน์ของเอกชน การกระทำซึ่งผิดทั้งกฎหมายอาญาและกฎหมายแพ่ง เช่น การทำร้ายร่างกายผู้อื่น เป็นต้น จึงมีผลต่างกัน ผู้ทำร้ายจะต้องได้รับโทษตามกฎหมายอาญา ซึ่งอาจเป็นโทษจำคุก หรือเสียค่าปรับให้รัฐ เป็นต้น แต่ตามกฎหมายแพ่งผู้ทำร้ายจะต้องชดเชยค่าเสียหายให้แก่ผู้ถูกทำร้าย เช่น ค่ารักษาพยาบาล และค่าเสียหายที่ผู้ถูกทำร้ายได้รับเนื่องจากการทำงานไม่ได้ระหว่างบาดเจ็บ เป็นต้น

หลักเกี่ยวกับกฎหมายอาญาซึ่งบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาที่สมควรทราบ ได้แก่

1. ความผิดและโทษ เป็นสาระสำคัญของกฎหมายอาญา หมายถึง การกระทำใดที่กฎหมาย

ระบุว่าเป็นการกระทำอันไม่พึงปรารถนา ซึ่งผู้กระทำจะต้องได้รับโทษเป็นผลตามมา บุคคลจะมีความผิด และจะต้องได้รับโทษสำหรับการกระทำอย่างใดนั้น ต้องมีบัญญัติไว้ในกฎหมายลายลักษณ์อักษร ในขณะที่เวลาที่เขากระทำ ดังนั้น จะจัดทำกฎหมายให้มีผลย้อนหลังเพื่อให้การกระทำของบุคคลซึ่งขณะกระทำไม่มีความผิดและไม่มีโทษ กลับกลายเป็นมีความผิดและโทษขึ้นมาไม่ได้

2. การกระทำและสภาพจิตใจ เป็นสาระสำคัญของความผิดทางอาญา เพราะการมีความผิดเกิดขึ้นอันเป็นเหตุให้บุคคลต้องรับโทษนั้น จะต้องมีการกระทำตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ ประกอบกับสภาพจิตใจตามที่กฎหมายต้องการ

2.1 การกระทำ ได้แก่ การเคลื่อนไหวอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกายตามความต้องการของจิตใจ และปรากฏออกมาภายนอก การคิดอยู่ในใจไม่ว่าชั่วร้ายเพียงใดก็ตาม หรือการเคลื่อนไหวร่างกายซึ่งจิตใจบังคับไม่ได้ เช่น ระหว่างละเมอ หรือเป็นลมบ้าหมู หรือเคลื่อนไหวเพราะมีผู้อื่นทำให้เคลื่อนไหวจนขัดขืนไม่ได้ ก็ไม่นับว่าเป็นการกระทำ นอกจากนี้ การกระทำยังรวมถึงการให้เกิดผลอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้น โดยงดเว้นการที่ต้องกระทำเพื่อมิให้เกิดผลนั้นด้วย เช่น บิดามารดามีหน้าที่ตามกฎหมายต้องเลี้ยงดูบุตรซึ่งยังเล็กอยู่เพื่อไม่ให้ตาย ถ้างดเว้นเสียไม่เลี้ยงดูบุตรเพื่อให้บุตรตาย หากบุตรตาย บิดามารดาย่อมมีความผิด

2.2 สภาพจิตใจ ปกติบุคคลผู้กระทำการซึ่งกฎหมายบัญญัติว่าเป็นความผิดจะต้องกระทำโดยเจตนาให้เกิดผล จึงจะเกิดความผิดขึ้น ผู้กระทำมีเจตนาที่จะกระทำหรือไม่นั้น ดูได้โดยดูจากลักษณะและการกระทำของเขาเอง เช่น ไข้ปืนซึ่งเป็นอาวุธร้ายแรงยิงคนตรงอวัยวะสำคัญ ถือว่ามีเจตนาฆ่า เป็นต้น สำหรับความผิดบางอย่างซึ่งเกิดจากการที่กฎหมายต้องการให้บุคคลใช้ความระมัดระวังเพื่อไม่ให้เกิดผลร้ายขึ้น กฎหมายจะกำหนดว่าเป็นความผิด ถ้ากระทำโดยประมาท นอกจากนี้ ยังมีความผิดบางอย่างที่กฎหมายถือว่า เพียงแต่มีการกระทำในลักษณะที่กฎหมายระบุไว้เท่านั้นก็จะต้องรับผิด โดยไม่คำนึงว่าจะกระทำโดยเจตนาหรือประมาทหรือไม่ เช่น ความผิดที่มีโทษเบาหรือความผิดลหุโทษโดยทั่ว ๆ ไป เป็นต้น

กฎหมายที่เกี่ยวกับตนเอง ครอบครัว และชุมชน

การอาศัยอยู่ในสังคม นอกจากตัวเราเองแล้ว เรายังต้องเกี่ยวข้องกับผู้อื่น นับแต่บุคคลในครอบครัวและบุคคลทั่ว ๆ ไปนอกครอบครัวของเราด้วย เพื่อที่เราจะได้ดำเนินชีวิตอย่างพลเมืองดี ใช้สิทธิและปฏิบัติหน้าที่ในแต่ละฐานะได้ถูกต้อง เราจึงจำต้องรู้กฎหมายทั้งที่เกี่ยวกับตัวเราเอง เกี่ยวกับครอบครัว และเกี่ยวกับชุมชน ซึ่งกฎหมายที่ว่ามีทั้งที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประมวลกฎหมายอาญา และกฎหมายฉบับอื่น ๆ

1. กฎหมายที่เกี่ยวกับตนเอง

ได้แก่กฎหมายที่กำหนดให้เรา มีสภาพบุคคล ให้ความคุ้มครองสภาพบุคคลของเรา และ

กฎหมายที่รับรองและคุ้มครองสิ่งต่าง ๆ ที่เราจะต้องใช้ในการดำรงชีวิต กฎหมายที่เกี่ยวกับตัวเราเอง คือกฎหมายเรื่องบุคคล เรื่องทรัพย์สิน และกฎหมายที่กำหนดความผิดต่อชีวิต ร่างกายและทรัพย์สิน

1.1 กฎหมายเรื่องบุคคล

ได้แก่กฎหมายที่รับรองให้เรามีสภาพบุคคล คือ ให้เราเป็นผู้สามารถมีสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบต่าง ๆ ตามกฎหมายได้ สภาพบุคคลเริ่มแต่เมื่อเราคลอดจากครรภ์มารดา แล้วรอดอยู่เป็นทารก และสิ้นสุดลงเมื่อตาย ก่อนคลอดเด็กในครรภ์มารดา ยังไม่มีฐานะเป็นบุคคล แต่กฎหมายคุ้มครองเป็นพิเศษ ผู้ใดทำลายย่อมมีความผิดฐานทำให้แท้งลูก

กฎหมายรับรองบุคคล 2 พวก พวกแรกคือมนุษย์ เรียกว่าบุคคลธรรมดา อีกพวกหนึ่งเป็นกิจการที่จัดตั้งขึ้นและกฎหมายยอมให้สามารถมีสิทธิ หน้าที่และความรับผิดชอบบางอย่างในนามของกิจการนั้นเองได้ เช่น กระทรวง ทบวง กรม บริษัท สมาคม มูลนิธิ เป็นต้น ซึ่งเรียกว่านิติบุคคล แต่ในขั้นนี้เราจะสนใจเฉพาะเรื่องบุคคลธรรมดาเท่านั้น

การกำหนดตัวบุคคล เนื่องจากบุคคลในรัฐมีจำนวนมาก กฎหมายจึงมีวิธีกำหนดตัวบุคคลเพื่อให้ชัดเจนว่าใครเป็นใคร และมีบทบาททางกฎหมายในสังคมได้เพียงใด สิ่งที่กฎหมายใช้กำหนดตัวบุคคล ได้แก่ ชื่อ ภูมิลำเนา สถานะ และความสามารถ

(1) ชื่อบุคคล ตามพระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. 2505 กำหนดให้บุคคลธรรมดา มีชื่อตัว คือ ชื่อประจำตน และชื่อสกุล คือ ชื่อประจำวงศ์สกุล ชื่อตัวจะต้องแจ้งต่อนายทะเบียนท้องที่ซึ่งปกติประจำอยู่ที่ว่าการอำเภอหรือเขต หรือแจ้งแก่กำนันและผู้ใหญ่บ้าน หากท้องที่อยู่นอกเขตเทศบาล โดยแจ้งพร้อมกับการแจ้งคนเกิดในแบบสูติบัตร การขอเปลี่ยนแปลงชื่อตัว และการขอเปลี่ยนชื่อสกุลก็ต้องแจ้งต่อนายทะเบียนท้องที่เช่นกัน ชื่อบุคคลได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย หากมีผู้อื่นได้แย้ง หรือมาใช้ชื่อบุคคลเดียวกัน บุคคลเจ้าของชื่อสามารถเรียกให้ผู้อื่นนั้นหยุดได้แย้ง หรือหยุดใช้ชื่อนั้นได้ ถ้าไม่เชื่อฟังก็ขอให้ศาลสั่งห้ามได้

(2) ภูมิลำเนา ได้แก่ สถานที่อยู่ประจำและแน่นอนของบุคคล เช่น บ้านที่เขาพักประจำ มิใช่ที่อยู่ชั่วคราว เช่น บ้านพักตากอากาศหรือโรงแรมที่เขาพักระหว่างเดินทาง ภูมิลำเนาทำให้สามารถติดต่อกับบุคคลได้ เช่น ในการส่งเอกสารทางราชการให้แก่ผู้นั้น ภูมิลำเนาย่อมปรากฏในทะเบียนบ้าน และอาจเปลี่ยนได้โดยแจ้งย้ายออกจากทะเบียนบ้านหนึ่ง และย้ายเข้ามาในอีกทะเบียนบ้านหนึ่ง ตามพระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2499 ทั้งนี้เพื่อให้มีหลักฐานแน่นอน และสามารถติดต่อกับผู้นั้นในภูมิลำเนาใหม่ได้

(ใบแจ้งความสุจริต)

เด็กชื่อ _____ สกุล _____ เพศชาย, หญิง _____ เดิมชีวิตคือหาใจ, สายสะตือเตน, หัวใจเตน, เคลื่อนไหว
 เด็กไม่มีชีวิต _____ เกิด _____ เดือน _____ ค่ำ, สามสี่, และเกิดในอนคับหนึ่ง, สอง, สาม, สี่ _____ เป็นบุตรลำดับที่ _____
 เกิดในบ้านเลขที่ _____ หมู่ที่ _____ ถนน _____ ตำบล _____ แขวง _____ กรุงเทพมหานคร _____ ซึ่งเป็น
 สถานพยาบาล _____ เกิดวันที่ _____ เดือน _____ พ.ศ. _____ เวลา _____ น. มารดาอยู่ที่เด็กเกิดมานาน _____ ปี
 สถานบำบัดโรค _____
 _____ เดือน _____ วัน _____

บ้านที่มารดาอยู่ประจำเลขที่ _____ หมู่ที่ _____ ถนน _____ ตำบล _____ เทศบาล _____ จังหวัด _____
 อำเภอ _____

บิดาชื่อ _____ สกุล _____ สัญชาติ _____ เชื้อชาติ _____ ศาสนา _____
 อายุครบ _____ ปีเต็ม เกิดที่จังหวัด _____ ประเทศ _____ อาชีพหลัก _____ อาชีพรอง _____
 บ้านที่อยู่ประจำเลขที่ _____ หมู่ที่ _____ ถนน _____ ตำบล _____ เทศบาล _____ จังหวัด _____
 อำเภอ _____

มารดาชื่อ _____ สกุลเดิม _____ สัญชาติ _____ เชื้อชาติ _____ ศาสนา _____
 อายุครบ _____ ปีเต็ม เกิดที่จังหวัด _____ ประเทศ _____ อาชีพหลัก _____ อาชีพรอง _____

จำนวนบุตรที่ยังอยู่ _____ ที่ตายแล้ว _____ ที่ตายในท้อง _____ สมรสปัจจุบันนาน _____ ปี _____ เดือน _____ จดทะเบียน
 ไม่จดทะเบียน

คลอดเอง หรือผู้ที่คลอด ที่เป็นชาวบ้าน, ผดุงครรภ์แฉนโบราณ, ผดุงครรภ์, พยาบาลผดุงครรภ์, แพทย์แผนปัจจุบัน
 อายุครรภ์นับแต่วันแรกที่มรสุมครั้งสุดท้ายครบ _____ สัปดาห์เต็ม _____ วันหนักเด็กเมื่อคลอด _____ กรัม
 เดือนเต็ม _____

มารดาป่วยเจ็บ ไม่เกี่ยวกับครรภ์ คือ
 เกี่ยวกับครรภ์ คือ
 เนื่องจากอาการคลอด คือ
 กาวทำคลอดวิธีพิเศษ คือ
 เด็กบาดเจ็บเนื่องจากคลอด คือ
 มีรางวัลปริศนาคำกานิต คือ

ลายมือชื่อผู้แจ้งความ _____ เป็นเจ้าบ้าน, บิดา, มารดา, ผู้ทำคลอด, เจ้าพนักงาน, ผู้
 รับแจ้งความ ณ ที่สำนักทะเบียนท้องถิ่นแขวง _____ กรุงเทพมหานคร
 วันที่ _____ เดือน _____ พ.ศ. _____ ผู้รับทราบ _____
 ลายมือชื่อนายทะเบียนผู้รับแจ้ง _____

หมายเหตุ ข้อความใดไม่ต้องการ ให้ขีดฆ่าออก

สื่อบัตร

สำนักงานทะเบียน

พ.ศ. ๑๙ ๐๐๓๓๓

เลขที่

๑. เด็กเกิด	๑.๑ ชื่อตัว	ชื่อสกุล	๑.๒ เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง	๑.๓ สัญชาติ
	๑.๔ วันเดือนเกิด เดือน พ.ศ.	เวลา	สถานที่เกิด ☐ บ้าน ☐ นอก	เดือน ปี
	๑.๕ เกิดที่อำเภอใด หมู่ที่ ตำบล ถนน	ตำบล / แขวง อำเภอ / เขต จังหวัด		ประเทศ
๒. มารดา	๒.๑ ชื่อตัว	ชื่อสกุลก่อนสมรส	๒.๒ อายุ	๒.๓ สัญชาติ
	๒.๔ ขณะเกิดมารดา ☐ ยังไม่สมรส ☐ สมรส	บ้านเลขที่ หมู่ที่ ตำบล ถนน	ตำบล / แขวง อำเภอ / เขต จังหวัด	
๓. บิดา	๓.๑ ชื่อตัว	ชื่อสกุล	๓.๒ อายุ	๓.๓ สัญชาติ
	๓.๔ ขณะเกิดบิดา ☐ ยังไม่สมรส ☐ สมรส	บ้านเลขที่ หมู่ที่ ตำบล ถนน	ตำบล / แขวง อำเภอ / เขต จังหวัด	
๔. การรับ	๔.๑ ชื่อตัว	ชื่อสกุล	๔.๒ ขณะเกิดบิดา ☐ ยังไม่สมรส ☐ สมรส	๔.๓ สัญชาติ
	๔.๔ ขณะเกิดบิดา ☐ ยังไม่สมรส ☐ สมรส	บ้านเลขที่ หมู่ที่ ตำบล ถนน	ตำบล / แขวง อำเภอ / เขต จังหวัด	
๕. แห่งเกิดหรือรับเลี้ยง เดือน พ.ศ.		๕. แห่งการรับเลี้ยงชื่อตัวหรือรับเลี้ยง เดือน พ.ศ.		
๖. ลงชื่อนายทะเบียนผู้รับแจ้ง		๖. ลงชื่อนายทะเบียนผู้รับแจ้งการเปลี่ยนแปลงชื่อตัว		
นายทะเบียน ()		นายทะเบียน ()		

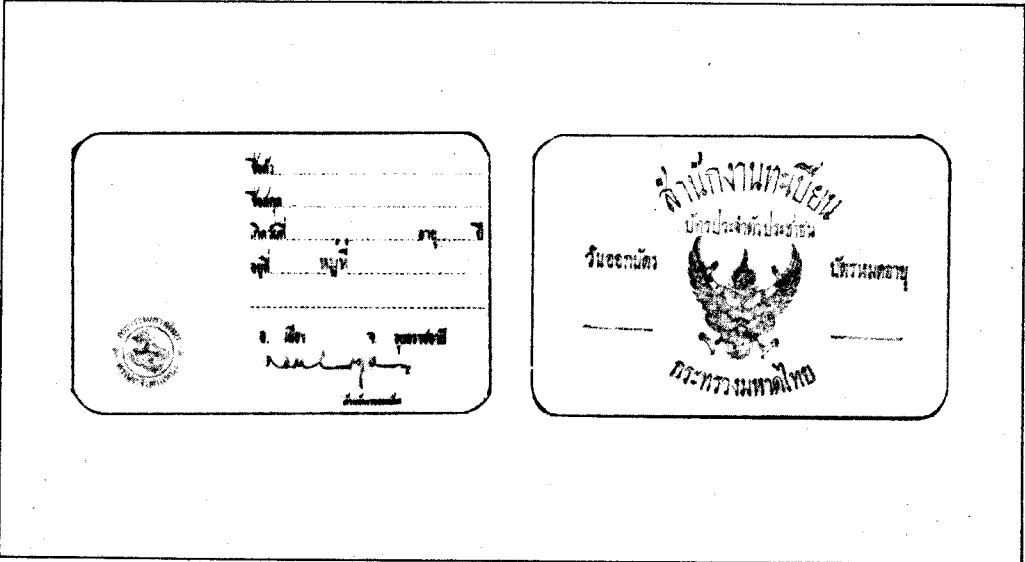
๑๐. บิดา	๑๐.๑ ชื่อตัว	๑๐.๒ ชื่อสกุล	๑๐.๓ เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง	๑๐.๔ สัญชาติ
	๑๐.๕ วันเดือนเกิด เดือน พ.ศ.	เวลา	๑๐.๖ สถานที่เกิด ☐ บ้าน ☐ นอก	๑๐.๗ เดือน ปี
๑๑. มารดา	๑๑.๑ ชื่อตัว	๑๑.๒ ชื่อสกุล	๑๑.๓ เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง	๑๑.๔ สัญชาติ
	๑๑.๕ วันเดือนเกิด เดือน พ.ศ.	เวลา	๑๑.๖ สถานที่เกิด ☐ บ้าน ☐ นอก	๑๑.๗ เดือน ปี
๑๒. ชื่อของบิดามารดา				
๑๓. การรับ	๑๓.๑ ชื่อตัว	๑๓.๒ ชื่อสกุล	๑๓.๓ เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง	๑๓.๔ สัญชาติ
	๑๓.๕ วันเดือนเกิด เดือน พ.ศ.	เวลา	๑๓.๖ สถานที่เกิด ☐ บ้าน ☐ นอก	๑๓.๗ เดือน ปี
	๑๓.๘ ขณะเกิดบิดา ☐ ยังไม่สมรส ☐ สมรส	บ้านเลขที่ หมู่ที่ ตำบล ถนน	ตำบล / แขวง อำเภอ / เขต จังหวัด	
๑๔. มารดา	๑๔.๑ ชื่อตัว	๑๔.๒ ชื่อสกุล	๑๔.๓ เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง	๑๔.๔ สัญชาติ
	๑๔.๕ วันเดือนเกิด เดือน พ.ศ.	เวลา	๑๔.๖ สถานที่เกิด ☐ บ้าน ☐ นอก	๑๔.๗ เดือน ปี
๑๕. ลงชื่อนายทะเบียนผู้รับแจ้ง				
๑๖. ลงชื่อนายทะเบียนผู้รับแจ้งการเปลี่ยนแปลงชื่อตัว				
นายทะเบียน ()				

4.1 ผู้เยาว์ คือ บุคคลซึ่งยังไม่บรรลุนิติภาวะ บุคคลจะบรรลุนิติภาวะเมื่ออายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ หรือเมื่อทำการสมรสโดยมีอายุ 17 ปีบริบูรณ์แล้ว หรือโดยอายุต่ำกว่านั้น แต่มีเหตุอันสมควรที่ศาลอนุญาตให้สมรสได้ ผู้เยาว์ถือว่าย่างอ่อนทั้งร่างกาย สติปัญญา และประสบการณ์ จึงหย่อนความสามารถในการใช้สิทธิทำสัญญาทางกฎหมายหรือนิติกรรม นิติกรรมที่ผู้เยาว์ทำโดยไม่ได้รับความยินยอมจากบิดามารดาหรือผู้ปกครอง ถ้ามิใช่เรื่องที่เป็นประโยชน์โดยเฉพาะแก่ผู้เยาว์ หรือเรื่องที่ต้องทำเองเฉพาะตัว กฎหมายให้สิทธิบิดามารดาหรือผู้ปกครองยกเลิกได้ภายหลัง

4.2 คนไร้ความสามารถ คือ บุคคลวิกลจริตซึ่งศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ และตั้งผู้ดูแลให้เพื่อทำนิติกรรมต่าง ๆ แทน เนื่องจากผู้วิกลจริตย่อมขาดสติไม่อาจเข้าใจความสำคัญของสิ่งใด ๆ ที่ตนทำลงไปได้ จึงหย่อนความสามารถในการใช้สิทธิทำนิติกรรมสัญญา

หลักฐานแสดงตัวบุคคล

บัตรประจำตัวประชาชน เป็นเอกสารสำคัญที่ใช้พิสูจน์ตัวบุคคล ภูมิลำเนาและสถานะบางอย่างของบุคคลดังกล่าวข้างต้นได้ เพราะบัตรประจำตัวประชาชนออกโดยทางราชการ มีชื่อ วันเดือนปีเกิด ที่อยู่ และรูปถ่ายเจ้าของบัตร จึงสามารถใช้เป็นหลักฐานทำการพิสูจน์ตนเอง อายุ และภูมิลำเนาของเจ้าของบัตรเมื่อติดต่อกับทางราชการและกับบุคคลอื่น ๆ พระราชบัญญัติบัตรประจำตัวประชาชน พ.ศ. 2505 กำหนดให้บุคคลสัญชาติไทยที่มีอายุตั้งแต่ 17 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป แต่ไม่เกิน 70 ปีบริบูรณ์ ต้องมีบัตรประจำตัวประชาชน เว้นแต่จะได้รับการยกเว้น เช่น เป็นข้าราชการซึ่งต้องใช้บัตรประจำตัวข้าราชการแทน หรือเป็นภิกษุ สามเณร เป็นต้น เมื่อเจ้าพนักงานตรวจบัตร เช่น นายตำรวจยศตั้งแต่ร้อยตำรวจตรีขึ้นไปเรียกให้ผู้ใดแสดงบัตรประชาชนและบุคคลนั้นไม่มีบัตรประชาชนแสดง มีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 100 บาท

1.2 กฎหมายเรื่องทรัพย์สิน

ได้แก่กฎหมายที่กำหนดว่าสิ่งใดเป็นวัตถุซึ่งบุคคลสามารถยึดถือเป็นของตนได้ และกำหนดวิธีได้มาตลอดจนรับรองสิทธิต่าง ๆ ในสิ่งนั้นไว้ กฎหมายเรื่องทรัพย์สินจัดเป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับตนเอง เพราะบุคคลย่อมต้องอาศัยสิ่งต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตของตน ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่ และยารักษาโรค และในปัจจุบันยังต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ ด้วย ความเจริญก้าวหน้าของสังคมทำให้กฎหมายยอมรับรู้ไม่เฉพาะสิ่งที่มีรูปร่างเท่านั้น แต่รวมถึงสิ่งไม่มีรูปร่าง เช่น ความคิดจากสมองมนุษย์ที่คิดค้นสิ่งใหม่ หรือแต่งหนังสือขึ้น เป็นต้น

ความหมายของทรัพย์สินและทรัพย์สิน ทรัพย์สินตามกฎหมาย คือ วัตถุที่มีรูปร่าง ที่เห็นได้สัมผัสได้ และบุคคลสามารถถือเอาเป็นประโยชน์ได้ เช่น รถยนต์ ปากกา สมุด ส่วนทรัพย์สิน มีความหมายกว้างกว่าทรัพย์สิน เพราะหมายความรวมทั้งทรัพย์สินและวัตถุไม่มีรูปร่าง ซึ่งอาจมีราคาและอาจถือเอาได้ด้วย วัตถุไม่มีรูปร่างซึ่งเป็นทรัพย์สิน ได้แก่สิทธิต่าง ๆ เช่น กรรมสิทธิ์หรือสิทธิในการเป็นเจ้าของ ลิขสิทธิ์หรือสิทธิในงานที่ประพันธ์ขึ้น เป็นต้น

ประเภทของทรัพย์สิน กฎหมายแบ่งทรัพย์สินเป็นหลายประเภท ที่สมควรทราบ และมีความสำคัญที่สุด ได้แก่ อสังหาริมทรัพย์ และสังหาริมทรัพย์

(1) อสังหาริมทรัพย์ ได้แก่ ทรัพย์สินซึ่งเคลื่อนที่ไม่ได้ คือ

ก. ที่ดิน

ข. ทรัพย์สินอันติดอยู่กับที่ดิน จะโดยธรรมชาติ เช่น ไม้ยืนต้นต่าง ๆ หรือโดยมีบุคคลนำมาติดในลักษณะตรึงไว้ถาวรกับที่ดิน เช่น ตึก หรือบ้าน ก็ตาม

ค. ทรัพย์สินซึ่งประกอบเป็นอันเดียวกับที่ดิน เช่น กรวด ทราย แร่ธาตุต่าง ๆ

ในที่ดิน

ง. สิทธิอันเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ในที่ดิน เช่น สิทธิครอบครองที่ดิน สิทธิจำนอง

สิทธิอาศัย เป็นต้น

(2) สังหาริมทรัพย์ ได้แก่

ก. ทรัพย์สินซึ่งเคลื่อนที่จากแห่งหนึ่งไปยังอีกแห่งหนึ่งได้ ไม่ว่าจะเคลื่อนด้วยแรงเดินของตัวทรัพย์สินเอง หรือเคลื่อนด้วยกำลังภายนอก เช่น ช้าง โต๊ะ เก้าอี้ ดินที่ขุดจากพื้นดินแล้ว

ข. กำลังแรงของธรรมชาติที่อาจมีราคาและถือเอาได้ เช่น กระแสไฟฟ้า พลังน้ำตก พลังไอน้ำ

ค. สิทธิทั้งหลายเกี่ยวกับสังหาริมทรัพย์ เช่น กรรมสิทธิ์ในสังหาริมทรัพย์

สิทธิจำนำลิขสิทธิ์ เป็นต้น

สำหรับไม้ล้มลุกและพืชประเภทเก็บเกี่ยววงผลได้คราวหนึ่งหรือหลายคราวต่อปี เช่น ข้าว กฎหมายกำหนดให้เป็นสังหาริมทรัพย์

สิทธิในทรัพย์สิน คือ ประโยชน์ที่บุคคลมีอยู่ในทรัพย์สิน ถือว่าเป็นทรัพย์สินอย่างหนึ่ง เพราะแม้จะไม่มีรูปร่างแต่ก็อาจมีราคาและถือเอาได้ สิทธิในทรัพย์สินที่สำคัญที่สุด ได้แก่ กรรมสิทธิ์ ซึ่งหมายถึงสิทธิในการเป็นเจ้าของ ผู้มีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินย่อมมีสิทธิครอบครอง มีสิทธิใช้สอย มีสิทธิจำหน่ายจ่ายโอนและแม้กระทั่งทำลายทรัพย์สินนั้น มีสิทธิได้ดอกผลจากทรัพย์สินนั้น เช่น ได้ผลไม้นอกจากต้นไม้ของตน ได้ดอกเบี้ยจากเงินของตนที่ให้ผู้อื่นกู้ไป มีสิทธิติดตามและเรียกเอาทรัพย์สินของตนคืนจากผู้ไม่มีสิทธิจะยึดถือไว้ ตลอดจนมีสิทธิขัดขวางมิให้ผู้อื่นสอดเข้าเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินนั้นโดยมิชอบด้วยกฎหมาย

อย่างไรก็ตาม กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินต้องอยู่ใต้เงื้อมมือที่กฎหมายกำหนดไว้ เช่น เจ้าของปิ่นจะนำปิ่นมายิงเล่นตามใจชอบไม่ได้ เจ้าของบ้านจะเผาบ้านเล่นจนน่าจะเป็นอันตรายแก่ผู้อื่น หรือทรัพย์สินของผู้อื่นไม่ได้ เป็นต้น

บุคคลย่อมได้สิทธิในทรัพย์สินโดยเหตุสำคัญ 2 ประการ คือ

(1) **ได้มาตามบทบัญญัติของกฎหมาย** เช่น ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2522 ผู้แต่งบทประพันธ์ได้ลิขสิทธิ์ในผลงานที่ตนแต่งขึ้น ผู้จับสัตว์ป่าได้ ได้เป็นเจ้าของสัตว์ป่านั้นตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เป็นต้น ทรัพย์สินบางอย่างจะได้มาโดยวิธีอื่นไม่ได้ นอกจากมีกฎหมายโอนให้เท่านั้น เช่น สาธารณสมบัติของแผ่นดิน ที่วัด และที่ธรณีสงฆ์

(2) **ได้มาโดยผลของนิติกรรมและสัญญา** เช่น ทายาทของผู้ตายได้รับทรัพย์สินเป็นมรดกตามพินัยกรรม ผู้ซื้อได้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินตามสัญญาซื้อขาย ผู้เช่าได้สิทธิใช้และรับผลประโยชน์จากทรัพย์สินที่เช่าภายในระยะเวลาที่กำหนดตามสัญญาเช่าทรัพย์สิน

1.3 กฎหมายเกี่ยวกับความผิดต่อบุคคล

กฎหมายที่กำหนดความผิดต่อบุคคลที่สำคัญได้แก่ ประมวลกฎหมายอาญาว่าด้วยความผิดต่อชีวิตและต่อร่างกาย ซึ่งให้ความคุ้มครองต่อสิทธิในการมีตัวตนของบุคคลหนึ่ง ๆ ไม่ให้ถูกประทุษร้ายโดยผู้อื่น และขณะเดียวกันผู้นั้นก็ต้องไม่ประทุษร้ายผู้อื่นด้วย จึงจัดให้เป็นกฎหมายเกี่ยวกับตนเอง

ความผิดต่อชีวิต ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 288 เรียกว่า ความผิดฐานฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา หรือบางทีก็เรียกว่า ความผิดฐานฆ่าคนตาย คือ การทำให้ผู้อื่นซึ่งมีสภาพบุคคลแล้วถึงแก่ความตายโดยเจตนาตนเอง การทำลายทารกในครรภ์มารดาไม่เป็นการฆ่าผู้อื่น แต่เป็นการทำให้แท้งลูกซึ่งมีกฎหมายกำหนดเป็นความผิดไว้ต่างหาก การฆ่าจะกระทำโดยวิธีใดไม่สำคัญ ความผิดนี้เกิดขึ้นเมื่อผู้ถูกกระทำถึงแก่ความตาย ถ้าลงมือฆ่าแล้ว เขาไม่ตาย ก็เป็นเพียงการพยายามฆ่าเท่านั้น ซึ่งมีโทษเบากว่า

การฆ่าผู้อื่นในบางกรณีกฎหมายถือว่าร้ายแรงเป็นพิเศษ และกำหนดให้ผู้กระทำต้องระวางโทษประหารชีวิตอย่างเดียวกันนั้น เช่น ฆ่าบิดาหรือมารดาของตน ฆ่าเจ้าพนักงานรักษากฎหมาย ในขณะที่กระทำตามหน้าที่ เป็นต้น แต่การฆ่าผู้อื่นที่มีกฎหมายให้ทำได้ เช่น การประหารชีวิต การฆ่าข้าศึกของประเทศในการรบย่อมไม่เป็นความผิด

ในกรณีมีการทำให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย แต่ผู้กระทำมิได้มีเจตนาฆ่า เพียงแต่มีเจตนาทำร้ายผู้อื่นเท่านั้น แต่ผลของการทำร้ายเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย อาจเป็นความผิดฐานฆ่าผู้อื่นโดยไม่เจตนา ซึ่งอัตราการลงโทษเบากว่าการฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา

การไม่ใช้ความระมัดระวังให้เพียงพอหรือประมาทจนเป็นเหตุให้บุคคลถึงแก่ความตาย ก็เป็นความผิดได้เช่นกัน ซึ่งแสดงว่ากฎหมายคุ้มครองชีวิตของบุคคลไม่เฉพาะแต่จากการกระทำโดยตั้งใจของผู้อื่นเท่านั้น หากรวมถึงการกระทำโดยไม่ใช้ความระมัดระวังให้พอด้วย

ความผิดต่อร่างกาย ประมวลกฎหมายอาญา ให้ความคุ้มครองต่อร่างกายของบุคคล โดยบัญญัติให้การทำร้ายผู้อื่นจนเป็นเหตุให้เกิดอันตราย เป็นความผิดฐานทำร้ายร่างกาย การทำร้ายอาจเป็นการกระทำต่อร่างกายหรือจิตใจ โดยอาจทำให้ร่างกายเป็นอันตราย เช่น บาดเจ็บ แดงหักงูบ-สลาย หรือทำให้จิตใจเป็นอันตราย เช่น หมดสติ หรือเสียสติ ก็ได้ การทำร้ายผู้อื่นโดยไม่ถึงกับเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่กายหรือจิตใจ เป็นเพียงความผิดลหุโทษ แต่ถ้าการทำร้ายร่างกายนั้นเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายสาหัส เช่น เป็นเหตุให้บุคคลตาบอด หูหนวก เสียแขน ขา มือ เท้า นิ้ว หรือเสียความสามารถสืบพันธุ์ เป็นต้น ผู้กระทำจะต้องได้รับโทษหนักกว่ากระทำความผิดฐานทำร้ายร่างกายธรรมดา

1.4 กฎหมายเกี่ยวกับความผิดต่อทรัพย์สิน

กฎหมายอาญาให้ความคุ้มครองแก่ทรัพย์สินของบุคคลไว้หลายกรณี โดยการเอาผิดและลงโทษการกระทำที่เป็นการรบกวนสิทธิในทรัพย์สินของเขาโดยมิชอบ ที่สำคัญได้แก่

ความผิดฐานลักทรัพย์ ตามประมวลกฎหมายอาญา เอาผิดกับผู้ซึ่งเอาทรัพย์ของผู้อื่นหรือที่ผู้อื่นเป็นเจ้าของรวมอยู่ด้วยไปโดยทุจริต ซึ่งกระทำได้แต่กับสิ่งหามทรัพย์เท่านั้น เช่น ขุดดินในที่ของผู้อื่น แล้วขนดินนั้นไปขายเสีย เอากระแสไฟฟ้าของผู้อื่นไปโดยทุจริต เป็นต้น

การลักทรัพย์บางกรณีกฎหมายกำหนดโทษไว้หนักขึ้น เช่น ลักทรัพย์ในเวลากลางคืน ลักทรัพย์ในเคหะสถาน ลักทรัพย์ในสถานที่ราชการ หรือลักทรัพย์ที่ใช้หรือมีไว้เพื่อสาธารณประโยชน์ เป็นต้น

ความผิดอย่างอื่นซึ่งเกี่ยวเนื่องกับความผิดฐานลักทรัพย์ ประมวลกฎหมายอาญา บัญญัติความผิดต่อทรัพย์สินหลายฐานซึ่งเกิดจากการลักทรัพย์โดยมีเงื่อนไขอย่างอื่นเพิ่มขึ้น ได้แก่

(1) **วิ่งราวทรัพย์** คือการลักทรัพย์โดยการฉกฉวยเอาทรัพย์นั้นไปซึ่งหน้าของเจ้าของทรัพย์ ซึ่งถือว่าเป็นการกระทำที่อุกอาจกว่าลักทรัพย์ตามธรรมดา

(2) **ชิงทรัพย์** คือการลักทรัพย์โดยใช้กำลังประทุษร้าย หรือขู่เข็ญว่าในทันใดนั้นจะใช้กำลังประทุษร้าย เพื่อให้ได้ทรัพย์ไป หรือเพื่อปกปิดการลักทรัพย์นั้น หรือเพื่อให้พ้นจากการจับกุม ซึ่งถือว่าเป็นการกระทำที่รุนแรงกว่าลักทรัพย์ตามธรรมดา

(3) ปล้นทรัพย์ คือการชิงทรัพย์โดยร่วมกันกระทำความผิดด้วยกันตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป ซึ่งถือว่ารุนแรงกว่าการชิงทรัพย์ขึ้นไปอีก

ความผิดดังกล่าวนี้มีระวางโทษหนักกว่าความผิดฐานลักทรัพย์ และถ้าการกระทำความผิดฐานลักทรัพย์ รวมทั้งความผิดเหล่านี้ กระทำโดยมีอาวุธ หรือทำให้เกิดอันตรายแก่ร่างกายหรือจิตใจของผู้อื่น หรือทำให้ผู้อื่นได้รับอันตรายสาหัส หรือถึงแก่ความตาย ผู้กระทำความผิดจะต้องได้รับโทษหนักขึ้นตามลำดับความรุนแรงของการกระทำหรือผลที่เกิดขึ้น

ความผิดฐานยักยอกทรัพย์ ความผิดฐานยักยอกทรัพย์ต่างไปจากความผิดฐานลักทรัพย์ เพราะความผิดฐานลักทรัพย์เป็นการเอาทรัพย์ไปจากผู้อื่น แต่ความผิดฐานยักยอกทรัพย์เป็นการเบียดบังทรัพย์ของผู้อื่นหรือที่ผู้อื่นเป็นเจ้าของรวมอยู่ด้วย หรือของบุคคลที่สามโดยทุจริต เช่น มีผู้ฝากหนังสือของเขาไว้กับผู้กระทำความผิด แล้วผู้กระทำความผิดเอาไปขายผู้อื่นเพื่อเอาเงินค่าหนังสือนั้นเสีย เป็นต้น

ความผิดอื่นที่เกี่ยวกับทรัพย์สิ้น นอกจากความผิดที่สำคัญดังกล่าวมาแล้ว ประมวลกฎหมายอาญายังได้บัญญัติความผิดต่อทรัพย์สิ้นไว้อีกหลายอย่าง เช่น ความผิดฐานฉ้อโกง ซึ่งเป็นการหลอกลวงเอาทรัพย์ของผู้อื่นไป ความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์ ซึ่งเป็นการทำลายทรัพย์ของผู้อื่น หรือทำให้ทรัพย์ของผู้อื่นเสียหาย ความผิดฐานบุกรุก ซึ่งเป็นการรบกวนการครองครองอสังหาริมทรัพย์ของผู้อื่นโดยปกติสุข และความผิดฐานรับของโจร ซึ่งเป็นการช่วยรับทรัพย์ที่ได้มาจากการกระทำความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ของผู้อื่นไว้ เป็นต้น

2. กฎหมายที่เกี่ยวกับครอบครัว

ในการดำรงชีวิตประจำวัน บุคคลจำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับครอบครัวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะเมื่อเกิดก็มีชีวิตอยู่ในครอบครัวซึ่งเป็นสิ่งที่ให้ความอบอุ่น ให้การถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับสังคมขั้นต้นที่สุดแก่เขา และเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในที่สุดก็มักจะมีครอบครัวของตนเองต่อไป ครอบครัวจึงเป็นสถาบันหลักของสังคม และกฎหมายให้ความคุ้มครองตลอดจนกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวไว้ กฎหมายที่เกี่ยวกับครอบครัวซึ่งสมควรทราบได้แก่ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยครอบครัวและมรดก รวมทั้งกฎหมายอื่นซึ่งกำหนดหน้าที่ให้บุคคลปฏิบัติเกี่ยวกับครอบครัว

2.1 กฎหมายเรื่องครอบครัว

กฎหมายเรื่องครอบครัวมีข้อกำหนดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางครอบครัวนับตั้งแต่การตกลงกันว่าจะสมรส ซึ่งเรียกว่า การหมั้น ไปจนถึงการสมรส ความสัมพันธ์ในครอบครัวและการขาดจากความสัมพันธ์ในครอบครัว

การหมั้น เป็นการทำสัญญาระหว่างชายกับหญิง ว่าต่อไปจะสมรสกันซึ่งจะทำได้ต่อเมื่อชายและหญิงมีอายุ 17 ปีบริบูรณ์แล้ว และถ้าชายหรือหญิงยังเป็นผู้เยาว์จะต้องได้รับความยินยอมจากบิดามารดาหรือผู้ปกครองด้วยการหมั้น ชายจะให้ *ของหมั้น* แก่ฝ่ายหญิงเพื่อเป็นหลักฐานและประกันว่าจะสมรสกับหญิงด้วยก็ได้ ของหมั้นนี้เมื่อสมรสแล้วตกเป็นของหญิง แต่ถ้าไม่มีการสมรสอันเนื่องมาจากความผิดของหญิง หญิงต้องคืนให้แก่ชาย

การผิดสัญญาหมั้น ทำให้ฝ่ายที่เสียหายเรียกค่าทดแทนได้ แต่จะให้ศาลบังคับให้มีการสมรสไม่ได้ เพราะการสมรสนั้นขึ้นกับความสมัครใจของผู้จะสมรสเท่านั้น นอกจากนี้ชายอาจให้ *สินสอด* แก่บิดามารดาหรือผู้ปกครองของหญิง เพื่อตอบแทนที่หญิงยอมจะสมรสด้วยก็ได้ *สินสอด* นี้หากไม่มีการสมรส ชายเรียกคืนได้

การสมรส เป็นการทำสัญญาตกลงเป็นสามีภริยากันระหว่างชายกับหญิง กฎหมายกำหนดเงื่อนไขของการสมรสไว้ดังนี้

1. การสมรสจะทำได้ต่อเมื่อชายและหญิงมีอายุ 17 ปีบริบูรณ์แล้ว หากมีอายุต่ำกว่านี้ต้องให้ศาลอนุญาต ซึ่งจะต้องมีเหตุอันสมควร
2. ชายหรือหญิงที่เป็นบุคคลวิกลจริต หรือศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถจะทำการสมรสไม่ได้
3. ชายหญิง ซึ่งเป็นญาติสืบสายโลหิตกัน เช่น พ่อหรือแม่กับลูกจะสมรสกัน หรือเป็นพี่น้องร่วมบิดามารดากัน หรือเป็นพี่น้องร่วมแต่เพียงบิดาหรือมารดากัน จะสมรสกันไม่ได้
4. ผู้รับบุตรบุญธรรมและบุตรบุญธรรมจะสมรสกันไม่ได้
5. ชายหรือหญิงจะทำการสมรสในขณะที่ตนมีคู่สมรสอยู่แล้วไม่ได้
6. หญิงที่เคยสมรสแล้ว แต่สามีตายหรือการสมรสครั้งก่อนสิ้นสุดลงโดยเหตุอื่น เช่น โดยการหย่า จะสมรสใหม่ได้ต่อเมื่อการสมรสครั้งก่อนสิ้นสุดไปแล้วไม่น้อยกว่า 310 วัน เว้นแต่จะสมรสกับคู่สมรสเดิม หรือคลอดบุตรแล้วระหว่างนั้น หรือมีใบรับรองแพทย์ว่ามีได้ตั้งครรภ์ หรือมีคำสั่งของศาลให้สมรสได้
7. ผู้เยาว์จะทำการสมรสต้องได้รับความยินยอมจากบิดามารดาหรือผู้ปกครอง หรือศาลอนุญาตให้ทำการสมรส
8. การสมรสจะต้องจดทะเบียน โดยมีนายอำเภอหรือปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้ากิ่งอำเภอ เป็นนายทะเบียน

ใบสำคัญการสมรส

แพ่งทำ

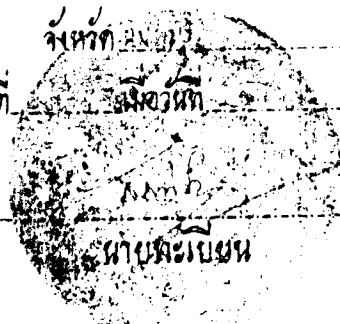
..... กับ
(ชาย)

.....
(หญิง)

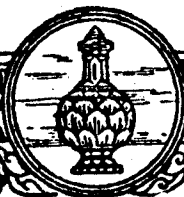
ได้จดทะเบียนสมรส

ณ สำนักทะเบียน.....

จังหวัด.....
เลขทะเบียน..... จังหวัด.....

นายทะเบียน

9. ชายหญิงจะต้องแสดงความยินยอมเป็นสามีภริยากันโดยเปิดเผยต่อหน้านายทะเบียน และนายทะเบียนต้องบันทึกความยินยอมนั้นไว้ด้วย

ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภริยา การสมรสที่ถูกต้องตามเงื่อนไขของกฎหมายก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างสามีภริยา 2 ประการ

(1) **ความสัมพันธ์ทางครอบครัว** กฎหมายกำหนดให้สามีภริยาต้องอยู่กินร่วมกันฉันสามีภริยา ต้องช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูกันตามความสามารถและฐานะของตน และในกรณีที่ศาลสั่งให้สามีหรือภริยาเป็นคนไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถ ภริยาหรือสามีย่อมได้เป็นผู้อนุบาลหรือผู้พิทักษ์และต้องให้การอุปการะเลี้ยงดูอีกฝ่ายหนึ่งตามสมควร

(2) **ความสัมพันธ์ทางทรัพย์สิน** กฎหมายแบ่งทรัพย์สินระหว่างสามีภริยาเป็นสินส่วนตัว และสินสมรส

ก. **สินส่วนตัว** ได้แก่ ทรัพย์สินที่สามีหรือภริยามีอยู่ก่อนสมรส หรือเป็นเครื่องใช้สอยส่วนตัว เช่น เครื่องแต่งกาย หรือเป็นทรัพย์สินที่ได้มาระหว่างสมรส โดยการยกให้หรือรับมรดก สำหรับภริยาของหมั้นยอมเป็นสินส่วนตัวของภริยาด้วย สินส่วนตัวของคู่สมรสฝ่ายใด ฝ่ายนั้นย่อมเป็นผู้มีอำนาจจัดการ

ข. **สินสมรส** ได้แก่ ทรัพย์สินที่คู่สมรสได้มาระหว่างสมรส หรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้มาโดยการยกให้ หรือโดยพินัยกรรมซึ่งระบุให้เป็นสินสมรส รวมทั้งดอกผลที่เกิดจากสินส่วนตัวด้วย สามีภริยาเป็นผู้จัดการสินสมรสร่วมกัน และการจัดการจะต้องได้รับความยินยอมร่วมกัน เว้นแต่จะตกลงไว้เป็นอย่างอื่นโดยสัญญาก่อนสมรส หรือศาลสั่งให้สามีหรือภริยาเป็นผู้จัดการแต่ฝ่ายเดียว

เมื่อการสมรสสิ้นสุดลง ต้องมีการแบ่งสินสมรสระหว่างชายกับหญิง โดยนำสินสมรสมาแบ่งเท่า ๆ กัน แต่ถ้าฝ่ายใดจำหน่ายสินสมรสไปโดยไม่ได้รับความยินยอมจากอีกฝ่ายหนึ่ง ต้องนำสินส่วนตัวของตนมาชดใช้สินสมรสที่ตนจำหน่ายไปโดยไม่มีความผิดด้วย

ความสิ้นสุดของการสมรส การสมรสสิ้นสุดโดย

1. ศาลพิพากษาว่าการสมรสเป็นโมฆะ เป็นโมฆียะ หรือให้เพิกถอนการสมรส เพราะทำการสมรสโดยผิดเงื่อนไข
2. คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งตาย
3. การหย่า ซึ่งแยกได้เป็น

การหย่าโดยความยินยอมของทั้งสองฝ่าย ซึ่งต้องทำเป็นหนังสือและมีพยานลงลายมือชื่อรับรองอย่างน้อย 2 คน และต้องจดทะเบียนการหย่าด้วย

การหย่าโดยคำพิพากษาของศาล ได้แก่คู่สมรสไม่อาจตกลงหย่ากันโดยความยินยอมได้ ฝ่ายที่ต้องการหย่าจึงฟ้องต่อศาลให้ศาลพิพากษาให้หย่าโดยต้องอ้าง **เหตุหย่า** ซึ่งกฎหมายกำหนดไว้

หลายประการด้วยกัน มีทั้งเหตุที่เกิดจากความผิดของอีกฝ่ายหนึ่ง เช่น สามีอุปการะเลี้ยงดูหรือยกย่องหญิงอื่นฉันทริยา หรือภริยามีชู้ สามีหรือภริยาไม่อุปการะเลี้ยงดูอีกฝ่ายหนึ่ง หรือประพฤดิชั่วร้ายแรง เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีเหตุหย่าที่เกิดจากความเจ็บป่วยหรือสูญหายของอีกฝ่ายหนึ่ง เช่น มีสภาพร่างกายทำให้ไม่สามารถร่วมประเวณีได้ตลอดกาล เป็นต้น แต่ถ้าฝ่ายซึ่งมีสิทธิฟ้องหย่าให้อภัยอีกฝ่ายหนึ่งในเรื่องอันเป็นเหตุหย่านั้นแล้ว ย่อมหมดสิทธิฟ้องหย่า

สิทธิและหน้าที่ของบิดามารดา บิดามารดามีหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูและให้การศึกษาตามสมควรแก่บุตรระหว่างที่บุตรยังเป็นผู้เยาว์ หรือแม้บุตรจะบรรลุนิติภาวะแล้วแต่เป็นผู้ทุพพลภาพและหาเลี้ยงตนเองไม่ได้ บิดามารดาก็ยังมีหน้าที่ต้องอุปการะเลี้ยงดูต่อไป ระหว่างที่บุตรเป็นผู้เยาว์ บิดามารดาเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองบุตรโดยมีสิทธิกำหนดที่อยู่ของบุตร ทำโทษบุตรตามสมควรเพื่อว่ากล่าวสั่งสอน ให้บุตรทำการงานตามสมควรแก่ความสามารถและฐานะานุรูป มีสิทธิเรียกบุตรคืนจากผู้อื่นซึ่งกักบุตรไว้โดยมิชอบด้วยกฎหมาย เป็นผู้แทนโดยชอบธรรมของบุตรในการฟ้องคดี และมีสิทธิจัดการทรัพย์สินของบุตรด้วย ถ้าบุตรมีเงินได้ บิดามารดามีสิทธินำมาใช้เป็นค่าอุปการะเลี้ยงดูและการศึกษาของบุตร ส่วนที่เหลือต้องเก็บรักษาไว้เพื่อมอบแก่บุตรภายหลัง เว้นแต่บิดามารดาจะยากจนไม่มีเงินได้พอแก่การครองชีพจึงอาจนำเงินนั้นมาใช้ได้

ในกรณีที่บิดามารดาตายหรือถูกศาลสั่งถอนอำนาจปกครองเพราะวิกลจริต หรือประพฤดิไม่เหมาะสม ศาลมีอำนาจตั้ง *ผู้ปกครอง* ให้บุตรซึ่งเป็นผู้เยาว์ เพื่ออุปการะเลี้ยงดู และให้ความคุ้มครองแก่ผู้เยาว์นั้นแทนบิดามารดาได้

สิทธิและหน้าที่ของบุตร บุตรมีสิทธิใช้ชื่อสกุลของบิดา เว้นแต่ไม่ปรากฏบิดาจึงใช้ชื่อสกุลของมารดา บุตรมีสิทธิได้รับการอุปการะเลี้ยงดูและได้รับการศึกษาตามสมควรจากบิดามารดา แต่บุตรมีหน้าที่ต้องอุปการะเลี้ยงดูบิดามารดาของตนเป็นการตอบแทน และจะฟ้องบิดามารดารวมทั้งบุพการีอื่นของตนเป็นคดีแพ่งหรือคดีอาญาไม่ได้ ต้องขอให้พนักงานอัยการยกคดีขึ้นว่ากล่าวให้

2.2 กฎหมายเรื่องมรดก

เป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวมาก เพราะตามปกติ เมื่อบุคคลใดมีครอบครัวย่อมจะรักและรับผิดชอบต่อครอบครัวและเมื่อตายจะยกสิ่งต่าง ๆ ของตนให้แก่บุคคลในครอบครัว ซึ่งเป็นผู้ใกล้ชิดกับตนที่สุด

มรดกหรือกองมรดก ได้แก่ ทรัพย์สิน สิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบต่าง ๆ ของผู้ตาย หรือ *เจ้าของมรดก* ซึ่งเมื่อผู้ใดถึงแก่ความตายมรดกของเขาย่อมตกทอดแก่ทายาททันทีที่ตาย เว้นแต่สิ่งที่ตามกฎหมายหรือตามสภาพแล้วเป็นการเฉพาะตัวของผู้ตายโดยแท้ย่อมไม่ตกทอดเป็นมรดก เช่น สิทธิรับราชการ เป็นต้น ในกรณีที่บุคคลใดหายไปจากที่อยู่โดยไม่ได้ข่าวคราวเป็นเวลานาน ศาลอาจสั่งให้บุคคลผู้นั้นเป็นคนสาบสูญ ซึ่งกฎหมายถือเสมือนว่าถึงแก่ความตาย และมรดกของผู้สาบสูญย่อมตกทอดแก่ทายาทเหมือนกรณีตายจริง ๆ

ทายาท คือ ผู้มีสิทธิได้รับมรดก มี 2 พวก คือ

1. **ทายาทโดยธรรม** หรือ ทายาทตามที่กฎหมายกำหนด ได้แก่ คู่สมรสและญาติสนิทของผู้ตาย ซึ่งสิทธิได้รับมรดกและส่วนแบ่งที่จะได้รับลดลงตามความห่างของญาตินั้น ๆ เช่น ถ้ามีคู่สมรสบุตร และบิดามารดาของผู้ตายอยู่ย่อมมีสิทธิได้รับมรดกของผู้ตายเสมอ โดยคู่สมรสมีสิทธิได้รับหนึ่งส่วนบุตรแต่ละคนมีสิทธิได้รับคนละส่วน และบิดามารดาของผู้ตายรวมกันมีสิทธิได้รับหนึ่งส่วน ในกรณีเช่นนี้ญาติอื่นไม่มีสิทธิได้รับมรดกของผู้ตายอีก เพราะถูกตัดโดยญาติสนิทกว่าของเจ้ามรดกแล้ว

2. **ทายาทตามพินัยกรรม** ได้แก่ ผู้ซึ่งมีสิทธิได้รับมรดกตามที่พินัยกรรมซึ่งเป็นหนังสือแสดงความประสงค์สั่งการเพื่อยุติของผู้ตายระบุไว้ ซึ่งทายาทพวกนี้อาจเป็นญาติของผู้ตายหรือไม่ก็ได้ แล้วแต่ผู้ตายจะตั้งใจยกมรดกของตนให้แก่ผู้ใดบ้าง ในกรณีที่ผู้ตายทำพินัยกรรมยกมรดกของตนให้ทายาทตามพินัยกรรมทั้งหมด ทายาทโดยธรรมย่อมไม่มีสิทธิได้รับมรดกเลย แต่บุคคลจะทำพินัยกรรมยกมรดกได้เฉพาะทรัพย์สินของตนเท่านั้น ในกรณีที่ตนเป็นผู้สมรสแล้ว ต้องแบ่งทรัพย์สินระหว่างสามีภริยาก่อน ส่วนของตนจึงเป็นมรดกตกทอดต่อไปได้

บุตรที่อายุยังไม่ถึง 15 ปีบริบูรณ์ หรือเป็นคนไร้ความสามารถจะทำพินัยกรรมไม่ได้ และกฎหมายยังได้กำหนดแบบต่าง ๆ ของพินัยกรรมไว้เพื่อให้ง่ายต่อการพิสูจน์ว่าเป็นพินัยกรรมที่เจ้ามรดกทำขึ้นเอง

ทายาทไม่ว่าโดยธรรม หรือตามพินัยกรรมอาจเสียสิทธิในการรับมรดกได้ในบางกรณี เช่น ทายาทโดยธรรมที่ยกย้ายปิดบังทรัพย์สินมรดกโดยทุจริต ทายาทโดยธรรมที่เจตนาทำหรือพยายามทำให้เจ้ามรดกถึงแก่ความตายโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ทายาทตามพินัยกรรมที่หลอกลวงหรือข่มขู่ให้เจ้ามรดกทำพินัยกรรมขึ้น เป็นต้น

2.3 กฎหมายอื่นที่เกี่ยวกับครอบครัว

เพื่อให้รัฐควบคุมและคุ้มครองสถาบันครอบครัวได้มากขึ้น นอกจากหลักกฎหมายครอบครัวและมรดกตามที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แล้ว ยังมีกฎหมายอื่นที่สมควรทราบเกี่ยวกับเรื่องครอบครัว ได้แก่

การจดทะเบียนครอบครัว พระราชบัญญัติจดทะเบียนครอบครัว พุทธศักราช 2478 กำหนดให้การสมรส การหย่า เป็นต้น ต้องนำมาจดทะเบียน ตามวิธีการ และต่อพนักงานจดทะเบียนครอบครัวตามที่ระบุไว้ในกฎหมายฉบับนี้ มิฉะนั้นการสมรสและการหย่าไม่สมบูรณ์

การทะเบียนราษฎร พระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2499 กำหนดให้มีการแจ้งและเปลี่ยนแปลงทะเบียนราษฎรเมื่อมีคนเกิด ตาย ย้ายเข้า หรือย้ายออกจากครอบครัวหรือบ้านหนึ่ง ๆ การไม่ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ มีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 200 บาท

กรอบคร้วและมรดกของผู้นับถือศาสนาอิสลาม พระราชบัญญัติว่าด้วยการใช้กฎหมายอิสลามในเขตจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล พุทธศักราช 2487 กำหนดให้กฎหมายอิสลามเรื่องกรอบคร้วและมรดกมาใช้ระหว่างผู้นับถือศาสนาอิสลามซึ่งอยู่ในทั้ง 4 จังหวัดดังกล่าวได้

การทำให้แท้งลูก คือการทำให้เด็กในครรภ์มารดาออกจากครรภ์ก่อนกำหนดคลอด โดยเด็กนั้นไม่มีชีวิต ไม่ว่าหญิงผู้เป็นมารดาทำเอง หรือผู้อื่นทำ ก็มีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา เว้นแต่แพทย์เป็นผู้ทำ และเป็นกรณีที่กฎหมายยกเว้นความผิดให้ คือ จำเป็นต้องทำเนื่องจากสุขภาพของหญิงนั้น หรือ หญิงมีครรภ์เพราะการกระทำความผิดอาญา เช่น เพราะถูกข่มขืน เป็นต้น

การทอดทิ้งเด็กและคนชรา ผู้ที่ทอดทิ้งเด็กอายุยังไม่เกิน 9 ปี ไว้ ณ ที่ใดเพื่อให้เด็กนั้นพ้นไปเสียจากตนทำให้เด็กนั้นปราศจากผู้ดูแล หรือผู้ที่มีหน้าที่ต้องดูแลผู้ซึ่งพึ่งตนเองไม่ได้เพราะเป็นเด็กหรือคนชรา ทอดทิ้งผู้ซึ่งตนต้องดูแลนั้นไปโดยน่าจะเป็นอันตรายแก่ชีวิต มีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งผู้ที่ทอดทิ้งบุคคลในครอบครัวซึ่งตนมีหน้าที่ต้องให้การอุปการะย่อมมีความผิดตามนี้ได้

3. กฎหมายที่เกี่ยวกับชุมชน

ถ้าจะพิจารณาให้ถี่ถ้วนแล้ว กฎหมายทุกอย่างย่อมเกี่ยวข้องกับชุมชนไม่ทางตรงก็ทางอ้อม เพราะรัฐต้องกำหนดข้อบังคับความประพฤติของพลเมือง เรื่องใดเป็นกฎหมายก็เนื่องจากเห็นว่าความประพฤตินั้นกระทบกระเทือนต่อส่วนรวม ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะกฎหมายซึ่งมุ่งหมายกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับผู้อื่นในชุมชนโดยตรง กฎหมายที่เกี่ยวกับชุมชนซึ่งสมควรทราบได้แก่

3.1 กฎหมายเรื่องนิติกรรมและสัญญา

การมีกฎหมายรับรองสภาพบุคคล สิทธิในทรัพย์สินและในครอบครัวของบุคคล ยังไม่เป็นการครบถ้วน เพราะยังขาดเครื่องมือให้บุคคลทำการเปลี่ยนแปลงสิทธิของตน ทำให้ทรัพย์สินไม่อาจหมุนเวียนเปลี่ยนมือกัน กฎหมายจึงต้องกำหนดเรื่องนิติกรรมและสัญญาเพื่อให้บุคคลใช้เปลี่ยนแปลงสิทธิของตนได้ด้วยความตั้งใจ การดำรงชีวิตประจำวันของบุคคลซึ่งมีการติดต่อกับผู้อื่นเสมอ จำต้องอาศัยนิติกรรมและสัญญาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น ซื้อสมุด หนังสือเรียน ซื้ออาหารกลางวัน ขึ้นรถโดยสารไปและกลับจากโรงเรียน การกระทำเหล่านี้มีผลตามกฎหมายได้โดยอาศัยกฎหมายเรื่องนิติกรรมและสัญญาทั้งสิ้น

ก. **นิติกรรม** ได้แก่ การแสดงเจตนาของบุคคลโดยชอบด้วยกฎหมาย มุ่งโดยตรงต่อการผูกความสัมพันธ์ทางกฎหมายระหว่างบุคคลเพื่อที่จะก่อ เปลี่ยนแปลง โอน สงวน หรือระงับซึ่งสิทธิ เช่น การแสดงเจตนาทำพินัยกรรม การทำคำเสนอไปยังบุคคลอื่นเพื่อชักชวนให้ทำสัญญาด้วยการทำคำสนองตอบรับคำเสนอ การบอกเลิกสัญญา เป็นต้น

นิติกรรมต้องเป็นการแสดงเจตนาหรือความตั้งใจออกมาภายนอก เช่น โดยวาจา หรือโดยเขียนเป็นหนังสือ การนิ่ง อาจถือว่าเป็นการแสดงเจตนายอมรับได้ในบางครั้ง คือ ไม่เกิดจากความเข้าใจผิด หรือถูกขู่ข่มขู่บังคับ หรือขาดสติสัมปชัญญะ

ข. สัญญา ได้แก่นิติกรรมชนิดหนึ่ง แต่เป็นนิติกรรมที่มีบุคคลสองฝ่ายหรือมากกว่า นั้นมาตกลงกัน โดยแสดงเจตนาเสนอและสนองตรงกัน ก่อให้เกิดสัญญาขึ้น สัญญายอมก่อให้เกิดหนี้ คือ ก่อให้เกิดความผูกพันระหว่างบุคคลที่เรียกว่า เจ้าหนี้ กับบุคคลที่เรียกว่าลูกหนี้ขึ้น ซึ่งทำให้เจ้าหนี้ มีสิทธิเรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้ตามแต่ลักษณะของหนี้นั้น เช่น สัญญาซื้อขายทรัพย์ ก่อให้เกิดความผูกพันระหว่างผู้ขายกับผู้ซื้อ ผู้ขายเป็นเจ้าหนี้ มีสิทธิเรียกร้องให้ผู้ซื้อชำระราคาทรัพย์สิน ขณะเดียวกัน ผู้ซื้อมีสิทธิเรียกร้องส่งมอบทรัพย์สินที่ตนขายให้แก่ผู้ซื้อ ส่วนผู้ซื้อเป็นเจ้าหนี้มีสิทธิเรียกร้องให้ผู้ขายส่งมอบทรัพย์สินให้แก่ตน ขณะเดียวกัน ผู้ซื้อก็เป็นลูกหนี้ต้องชำระราคาทรัพย์สินที่ตนซื้อให้แก่ผู้ขาย เมื่อมีความผูกพันตามกฎหมายโดยเป็นเจ้าหนี้และลูกหนี้ระหว่างกันแล้ว ถ้าฝ่ายลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ ฝ่ายเจ้าหนี้มีสิทธิเรียกร้องให้ศาลสั่งบังคับลูกหนี้ชำระหนี้ได้ และถ้าการไม่ชำระหนี้นั้นเป็นเหตุให้เจ้าหนี้ได้รับความเสียหายอย่างอื่นอีก เจ้าหนี้ก็มีสิทธิเรียกร้องให้ลูกหนี้รับผิดชอบค่าเสียหายได้ด้วย

3.2 กฎหมายเรื่องละเมิด

ละเมิด เป็นชื่อเฉพาะในกฎหมายสำหรับเรียกการกระทำที่บุคคลอื่นได้รับความเสียหายโดยผิดกฎหมาย โดยวางหลักทั่วไปไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่า ผู้ใดจะโดยจงใจหรือโดยประมาทเลินเล่อก็ตาม ทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมายให้เขาเสียหายไม่ว่าแก่ชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างใดอย่างหนึ่ง ผู้นั้นได้ชื่อว่าทำละเมิด จะต้องใช้ *ค่าสินไหมทดแทน* ให้แก่ฝ่ายที่ได้รับความเสียหาย

สาระสำคัญของกฎหมายเรื่องละเมิด จึงเป็นการที่กฎหมายกำหนดหน้าที่ให้บุคคลเคารพสิทธิเสรีภาพต่าง ๆ ของผู้อื่นในชุมชนโดยทั่วไป โดยไม่ก่อความเสียหายแก่สิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น ไม่ว่าจะโดยจงใจ คือ โดยรู้ตัวว่าการกระทำของตนจะทำให้เขาเสียหายหรือโดยประมาทเลินเล่อ คือไม่ใช้ความระมัดระวังให้พอเพียงแก่สภาวะการณ์ เช่นที่คนในภาวะอย่างตนจะพึงใช้ หากไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ดังกล่าวโดยผิดกฎหมาย คือ โดยไม่มีกฎหมายสนับสนุน ก็จะต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทน เนื่องจากการทำละเมิดของตน ทั้งนี้โดยไม่จำเป็นต้องมีการทำสัญญาตกลงใช้ค่าสินไหมทดแทนไว้ก่อนแต่อย่างใด

3.3 กฎหมายซึ่งกำหนดความผิดต่อพลเมืองทั่วไป

ได้แก่บทบัญญัติส่วนใหญ่ในประมวลกฎหมายอาญาและกฎหมายอื่น ซึ่งบัญญัติว่าการกระทำใดเป็นความผิดจะต้องได้รับโทษ เพราะเห็นว่าเป็นการกระทบกระเทือนต่อความปลอดภัย ความสงบเรียบร้อย และความผาสุกของคนส่วนใหญ่ในชุมชน กฎหมายดังกล่าวนี้กำหนดหน้าที่ให้บุคคลแต่ละคนต้องไม่กระทำความผิดต่อความมั่นคงของรัฐ ต่อการปกครอง ต่อความสงบสุขของ

เช่น บทบัญญัติว่าด้วยความผิดต่าง ๆ ในประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งเอาผิดและลงโทษการเป็นกบฏ การให้สินบนเจ้าพนักงาน การวางเพลิงเผาทรัพย์ของผู้อื่น บทบัญญัติในกฎหมายว่าด้วยอาวุธปืน กฎหมายว่าด้วยการจราจรทางบก และกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภค เป็นต้น

3.4 กฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาภาคบังคับ

บุคคลที่เป็นเด็กเมื่ออายุย่างเข้าปีที่แปดจะต้องเข้าโรงเรียนประถมศึกษาไปจนมีอายุย่างเข้าปีที่สิบห้าตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติประถมศึกษา พุทธศักราช 2478 เพื่อให้เด็กนั้นได้รับการศึกษาอบรมตามหลักสูตรประถมศึกษา ซึ่งปัจจุบันกำหนดไว้ 6 ปี การเข้ารับการศึกษาภาคบังคับตามที่กำหนดไว้นี้จะทำให้เด็กมีความรู้ที่จำเป็นสำหรับใช้ในการดำรงชีวิตต่อไป รวมทั้งเป็นการฝึกฝนให้เด็กเป็นพลเมืองดีของสังคม มีระเบียบวินัยด้วย หน้าที่รับการศึกษาภาคบังคับจึงเป็นหน้าที่ของทุกคน ต่อชุมชน เว้นแต่อยู่ในข่ายได้รับการผ่อนผัน เช่น เป็นโรคติดต่อ อยู่ห่างไกลโรงเรียนมาก หรือเด็กนั้นจำเป็นต้องหาเลี้ยงบิดามารดา หรือผู้ปกครองซึ่งทุพพลภาพและไม่มีผู้อื่นเลี้ยงดูแทน เป็นต้น บิดามารดาหรือผู้ปกครองที่ไม่ปฏิบัติตามกฎหมายนี้อาจต้องได้รับโทษปรับหรือจำคุกด้วย

3.5 กฎหมายเกี่ยวกับการรับราชการทหาร

การรับราชการทหารเป็นหน้าที่สำคัญประการหนึ่งของพลเมืองไทย พระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2479 กำหนดให้ชายผู้มีสัญชาติไทยมีหน้าที่รับราชการทหารด้วยตนเอง โดยจะต้องไปขึ้นบัญชีทหารกองเกินเมื่ออายุ 18 ปี และเมื่ออายุย่างเข้า 21 ปี จะต้องไปแสดงตนเพื่อรับหมายเรียกจากนายอำเภอท้องที่ซึ่งผู้นั้นมีภูมิลำเนาทหาร และต้องไปให้คณะกรรมการตรวจเลือก ทำการตรวจเลือกว่าจะให้เป็นทหารกองประจำการหรือไม่ ผู้ที่ได้รับเลือกให้เป็นทหารกองเกิน ต้องรับราชการเป็นทหารมีกำหนด 2 ปี เว้นแต่จะอยู่ในข่ายได้รับผ่อนผันเนื่องจากมีคุณสมบัติพิเศษ หรือเหตุผลพิเศษตามที่กฎหมายกำหนดไว้ การรับราชการทหารทำให้บุคคลได้ปฏิบัติหน้าที่สำคัญต่อชุมชน คือช่วยปกป้องเอกราชของรัฐไว้ นับเป็นการรับใช้ชุมชนที่น่ายกย่องยิ่งของชาวไทย ผู้ที่หลีกเลี่ยงรับราชการทหารนอกจากจะถูกตราหน้าว่าไม่รักประเทศชาติแล้ว ยังอาจต้องรับโทษจำคุกอีกด้วย

3.6 กฎหมายภาษี

การเสียภาษีให้รัฐเป็นหน้าที่สำคัญของพลเมือง เพราะเป็นการมอบส่วนหนึ่งจากรายได้หรือทรัพย์สินของตนให้แก่รัฐ เพื่อรัฐนำไปใช้ทำประโยชน์แก่ชุมชนเป็นส่วนรวมต่อไป หากรัฐไม่มีรายได้ย่อมไม่อาจให้บริการต่าง ๆ อันเป็นการอำนวยความสะดวกแก่พลเมือง กฎหมายเกี่ยวกับภาษีเป็นกฎหมายซึ่งกำหนดให้บุคคลผู้มีเงินได้จากการประกอบอาชีพการงาน หรือจากทรัพย์สินต่าง ๆ หรือมีทรัพย์สินตามลักษณะที่กฎหมายกำหนด ต้องเป็นลูกหนี้ชำระภาษีให้แก่รัฐบาล ภาษีที่สำคัญได้แก่

การชำระภาษี ณ สรรพากรห้องที่
ตามกฎหมายภาษี ซึ่งเป็นกฎหมาย
ที่เกี่ยวกับชุมชน ซึ่งประชาชนนี้ต้อง
ปฏิบัติตาม การหลีกเลี่ยงย่อมมี
โทษตามกฎหมาย

(1) ภาษีเงินได้ เรียกเก็บโดยตรงจากรายได้สุทธิของบุคคล คือรายได้หลักจากที่
หักค่าลดหย่อนเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับตนเอง และสำหรับคู่สมรสและบุตร (ถ้ามี) แล้ว โดยมีอัตราภาษี
ที่ต้องชำระเพิ่มขึ้นตามจำนวนรายได้สุทธิที่สูงขึ้น คนโสดซึ่งมีเงินได้จากค่าจ้างหรือเงินเดือนในรอบปี
ปฏิทินที่ผ่านมามีเงิน 14,500 บาท และสามีภริยาซึ่งมีเงินได้จากค่าจ้างหรือเงินเดือนในรอบปีปฏิทิน
ที่ผ่านมามีเงิน 20,000 บาท มีหน้าที่ยื่นรายการเกี่ยวกับเงินได้ของตนตามแบบที่กฎหมายกำหนดภายใน
เดือนมีนาคมของปีถัดไป เพื่อให้เจ้าพนักงานภาษีประเมินภาษี ถ้าผู้มีเงินได้เป็นผู้เยาว์ ผู้แทนโดยชอบธรรม
ของผู้นั้น ซึ่งตามปกติได้แก่บิดามารดา เป็นผู้ยื่นรายการแทน

(2) ภาษีบำรุงท้องที่ เรียกเก็บจากเจ้าของที่ดินตามจำนวนที่ดินที่มีอยู่โดยคำนวณ
ตามราคาปานกลางของที่ดินนั้น ซึ่งจะสูงหรือต่ำขึ้นอยู่กับทำเลที่ตั้ง ภาษีบำรุงท้องที่นี้เรียกเก็บเพื่อ
นำไปใช้บำรุงองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล เป็นต้น

(3) ภาษีโรงเรือน เรียกเก็บจากโรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างอย่างอื่น ซึ่งเจ้าของมีได้
อาศัยอยู่เอง โดยคำนวณจากอัตราค่าเช่าซึ่งทรัพย์สินนั้นควรจะให้เช่าได้ในปีหนึ่ง ๆ

การหลีกเลี่ยงไม่เสียภาษี นอกจากจะถูกฟ้องร้องเรียกให้ชำระภาษีนั้นได้แล้ว ยังอาจ
ต้องเสียภาษีเพิ่มขึ้น และต้องได้รับโทษปรับหรือจำคุกอีกด้วย

ก.จ.ต.๑๗.พิเศษ

แบบยื่นแสดงรายการ ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา
 ตามมาตรา ๕๖ วรรค ๑ และหรือมาตรา ๕๗ วรรค ๑
 แห่งประมวลรัษฎากร
 สำหรับผู้มีเงินได้จากการจ้างแรงงานประเภทเดียว
 มาตรา ๔๐ (๑)

โดยเฉพาะจ้างแรงงาน หรือลูกจ้าง
 ประจำปีภาษี พ.ศ. ๒๕๒๓

ใบรายงานคำนวณเงินสมทบกองทุนประกันสังคม

สำหรับจ้างพนักงานผู้รับแบบ	สำหรับจ้างพนักงานประเดิม
เลขที่	พื้นที่
อำเภอ/เขต	ทะเบียนสมรส
จังหวัด	ชื่อคู่สมรส
วัน เดือน ปี ที่รับ	ชื่อผู้ตรวจการประเดิม
ชื่อผู้รับ	ชื่อจ้างพนักงานประเดิม

เงินประจำตัวผู้เสียภาษีอากร

ผู้มีเงินได้

สามี ภรรยา

สำหรับจ้างพนักงาน	
	1
	2
	3
	4
	5
	6
	7
	8
	9
	10
	11
	12
	13
	14
	15
	16

ข้อ 1. ก. ผู้มีเงินได้ : จ้างหรือซื้อค่าจ้าง

(สำหรับจ้าง) สัญชาติ

บัตรประจำตัวประชาชน ใบสำคัญคนต่างด้าว บัตรประจำตัวข้าราชการ

ที่อยู่ : เลขที่ ถนน/ซอย ถนน

หมู่ที่ ตำบล/แขวง อำเภอ/เขต

จังหวัด โทรศัพท์

สถานที่ทำงาน : ชื่อ ตั้งอยู่เลขที่

ถนน หมู่ที่ ตำบล/แขวง

อำเภอ/เขต จังหวัด โทรศัพท์

ข. สามี ภรรยา : จ้างหรือซื้อค่าจ้าง

(สำหรับจ้าง) สัญชาติ

บัตรประจำตัวประชาชน ใบสำคัญคนต่างด้าว บัตรประจำตัวข้าราชการ

สถานที่ทำงาน : ชื่อ ตั้งอยู่เลขที่

ถนน หมู่ที่ ตำบล/แขวง

อำเภอ/เขต จังหวัด โทรศัพท์

ข้อ 2. ข้าราชการส่งมา ไม่มีสามีหรือภรรยา มีสามีหรือภรรยา และอยู่ร่วมกันตลอดปีภาษี

ตายระหว่างปีภาษี สิ้นสุดระหว่างปีภาษี

สามีหรือภรรยาตายระหว่างปีภาษี พ้นวัย

จากทะเบียนสมรส เมื่อ พ.ศ. ณ ที่ว่าการ อำเภอ/เขต จังหวัด ประเทศ

สามี หรือภรรยา มีเงินได้หรือไม่ มี ไม่มี

ถ้า "มีเงินได้" และ "หย่ากัน" สามี หรือภรรยา มีเงินได้ ก. บาท/เขต จังหวัด

ข้อ 3. รายการลดหย่อนบุตร สนับสนุนบุตรคนหนึ่ง 5,000 บาท (ไม่รวมเงินค่าเลี้ยงดู) ให้หักลดหย่อนบุตรคนหนึ่ง 2,500 บาท

บุตรหรือบุตรบุญธรรม (เฉพาะที่มีสิทธิหักลดหย่อน)	เกิด พ.ศ.	รับเป็นบุตรบุญธรรม พ.ศ.	ค่าลดหย่อนบุตร ของ	
			ผู้มีเงินได้	สามี/ภรรยา
บุตรคนที่ ๑ อายุเกิน ๒๐ ปี ให้ระบุชื่อหนังสือยืนยันหรือหลักฐานที่เกี่วข้องที่ส่งติดมาด้วย				
รวม ค่าลดหย่อนบุตร (ยกไปข้อ 6)				

คำรับรอง วันที่ เดือน พ.ศ. จำนวนของใบส่งมา รายการที่แสดงไว้เป็นความจริงทุกประการ และ

1. จ้างภาษีเงินได้เต็มกิม { (ของผู้มีเงินได้) บาท สามี ภรรยา } รวม บาท สัญชาติ
2. ขอคืนภาษีเงินได้ที่ชำระไว้เกิน { (ของผู้มีเงินได้) บาท สามี ภรรยา } รวม บาท สัญชาติ
- โดยขอคืนเป็น เงินสด และให้ส่งการจ่ายคืนไป ที่อยู่ สถานที่ทำงาน
- เช็ค และให้ส่งคืนไป ที่อยู่ สถานที่ทำงาน

ใบส่งรับเงินที่ออกโดยกรมศุลกากร

ส่งไปรษณีย์ จ้างพนักงาน

ส่งไปรษณีย์ จ้างพนักงาน

ส่ง ผู้มีเงินได้

วันที่

ที่อยู่ (ของส่งมา) : บ้านเลขที่ ถนน/ซอย ถนน หมู่ที่

อำเภอ/เขต ตำบล/แขวง จังหวัด โทรศัพท์

การใช้และการบังคับให้เป็นไป ตามกฎหมาย

13

กฎหมายไม่อาจใช้บังคับให้เป็นผลได้โดยลำพัง หากจำต้องอาศัยบุคคลหลายฝ่ายเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับ การใช้บังคับ นับตั้งแต่เจ้าพนักงานในหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐ ตลอดไปจนถึงพลเมืองทั่วไป นักเรียนจึงจำเป็นต้องทราบว่า การใช้และการบังคับให้เป็นไปตามกฎหมายมีขั้นตอนอย่างไร ใครบ้างที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการใช้และการบังคับให้เป็นไปตามกฎหมาย และมีปัญหา ตลอดจนทางแก้ปัญหาในการใช้และการบังคับให้เป็นไปตามกฎหมายในสังคมไทยปัจจุบันอย่างไรบ้าง ความรู้เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว นอกจากจะทำให้ให้นักเรียนเข้าใจบทบาทของกฎหมายในสังคมยิ่งขึ้นแล้ว ยังจะทำให้ให้นักเรียนสามารถปฏิบัติตามเป็นพลเมืองดี มีส่วนในการรักษากฎหมายของประเทศ และช่วยตนเองเมื่อมีคดีความตามกฎหมายเกิดขึ้นได้ด้วย

ขั้นตอนในการใช้และการบังคับให้เป็นไปตามกฎหมาย

กฎหมายที่มีอยู่ในประเทศเรานั้น ส่วนใหญ่เกิดจากการจัดทำขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษร โดยองค์กรต่าง ๆ ที่มีอำนาจในการออกกฎหมาย ดังได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 11 มีกฎหมายเพียงส่วนน้อยที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษรและศาลจะเป็นผู้นำมาใช้เสริมกฎหมายลายลักษณ์อักษรในการตัดสินคดี ฉะนั้นเราจึงอาจกล่าวได้ว่า กฎหมายของประเทศโดยทั่วไปเกิดจากการจัดทำขึ้นโดยผู้มีอำนาจ เช่น พระราชบัญญัติเกิดจากการจัดทำโดยรัฐสภา เป็นต้น ในการจัดทำกฎหมายนั้น บางครั้งผู้จัดทำก็ต้องใช้กฎหมายอื่นประกอบการจัดทำด้วย เช่น การจัดทำพระราชบัญญัติต้องอาศัยรัฐธรรมนูญเป็นแนวทางเพื่อให้ข้อความและวิธีการในการจัดทำสอดคล้องกับที่รัฐธรรมนูญได้กำหนดไว้ เพราะหากพระราชบัญญัติที่จัดทำขึ้นมีข้อความขัดต่อรัฐธรรมนูญแล้ว จะใช้บังคับไม่ได้ เนื่องจากขัดกับกฎหมายสูงสุดของประเทศ

เมื่อได้จัดทำกฎหมายขึ้นแล้ว เพื่อให้กฎหมายมีผลบังคับกับเจ้าพนักงานและพลเมือง จะต้องมีการเผยแพร่ตามวิธีการที่กำหนดไว้สำหรับกฎหมายนั้น ๆ ก่อน เช่น พระราชบัญญัติจะต้องนำไปประกาศในราชกิจจานุเบกษา ซึ่งเป็นหนังสือเผยแพร่กฎหมาย และข่าวสารของทางราชการก่อน จึงจะมีผลใช้บังคับกับเจ้าพนักงานและพลเมืองของประเทศได้ การประกาศกฎหมายในราชกิจจานุเบกษา

เพื่อให้กฎหมายมีผลบังคับใช้ได้นี้ ก็เพื่อให้เจ้าพนักงานและพลเมืองทราบว่ากฎหมายออกมาใช้บังคับกับตนอย่างไรบ้าง จะได้มีการติดตามและปฏิบัติตามได้ต่อไปนั่นเอง

เมื่อกฎหมายมีผลใช้บังคับกับพลเมืองได้แล้ว ย่อมเป็นหน้าที่ของเจ้าพนักงานที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายนั้นที่จะควบคุมดูแลให้มีการปฏิบัติตามกฎหมาย และเป็นหน้าที่ของพลเมืองที่จะต้องปฏิบัติตามกฎหมายนั้น หากมีการฝ่าฝืนเจ้าพนักงานย่อมมีอำนาจตักเตือน ห้ามปราม ตลอดจนไปจนถึงจับกุมมาดำเนินคดีต่อไปได้ การดำเนินการของเจ้าพนักงานกับผู้ฝ่าฝืนกฎหมายเช่นนี้เรียกว่า การบังคับให้เป็นไปตามกฎหมาย เจ้าพนักงานผู้ไม่ดำเนินการกับผู้ฝ่าฝืนกฎหมาย ย่อมมีความผิดฐานละเลยไม่ปฏิบัติหน้าที่ของตน

การบังคับให้เป็นไปตามกฎหมายบางอย่าง อาจะเกิดจากการริเริ่มของพลเมืองเองโดยไม่เกี่ยวกับเจ้าพนักงานก่อนก็ได้ เช่น พลเมืองที่ได้รับความเสียหายโดยตรงจากการกระทำความผิดอาญา โดยถูกทำร้ายร่างกาย แทนที่จะไปร้องทุกข์ต่อเจ้าพนักงานให้ดำเนินคดีแก่ผู้ที่ทำร้ายตน อาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีต่อศาลให้ลงโทษผู้ที่ทำร้ายตนเสียเองก็ได้ หรือในกรณีที่มีการฝ่าฝืนกฎหมายแพ่งซึ่งเป็นกฎหมายเอกชนและคู่กรณีต้องระงับรักษาประโยชน์ของตนเอง และปกติแล้วเจ้าพนักงานจะไม่มาเกี่ยวข้องดำเนินคดีให้ เป็นหน้าที่ของผู้ซึ่งได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดกฎหมายแพ่งของผู้อื่น จะต้องฟ้องคดีต่อศาล เพื่อให้ศาลมีคำพิพากษา และให้นำคำพิพากษานั้นไปแสดงต่อเจ้าพนักงานเพื่อช่วยบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษากับผู้ทำความผิดกฎหมายอีกชั้นหนึ่ง แต่พลเมืองจะใช้กำลังบังคับเอากับผู้ทำความผิดกฎหมายต่อตนตามลำพังไม่ได้

สำหรับการดำเนินคดีในศาลนั้น ถ้าเป็นการฟ้องให้รับผิดตามกฎหมายอาญาซึ่งเรียกว่าคดีอาญา อันเป็นคดีที่มีผลกระทบกระเทือนต่อเสรีภาพของผูถูกฟ้องมาก เพราะระหว่างดำเนินคดีเขาจะถูกคุมขังไว้ เว้นแต่ศาลจะอนุญาตให้มีประกันตัวไป การที่ต้องคุมขังจำเลยในคดีอาญาไว้ ก็เพื่อให้มีตัวจำเลยมาศาลในระหว่างการพิจารณาพิพากษา เพราะศาลต้องพิจารณาพิพากษาต่อหน้าจำเลย เพื่อเปิดโอกาสให้เขารับทราบและคัดค้านพยานที่จะนำมาปรักปรำว่าเขากระทำผิดได้ นอกจากนี้หากศาลพิพากษาว่าจำเลยทำผิดจริง และเป็นความผิดร้ายแรง จำเลยก็อาจได้รับโทษถึงจำคุก หรือถึงแก่ชีวิตได้ในคดีอาญา จึงต้องมีการกลั่นกรองพยานหลักฐานก่อนฟ้องจำเลยต่อศาลเสียก่อน ว่ามีเพียงพอจะดำเนินคดีกับจำเลยต่อไปหรือไม่ เช่น จะต้องมีการสอบสวนก่อน เป็นต้น และแม้เมื่อฟ้องจำเลยต่อศาลแล้ว ยังมีข้อสันนิษฐานว่าจำเลยบริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่าเขากระทำความผิดกฎหมายจริง ซึ่งหมายความว่าศาลจะต้องฟังพยานหลักฐานให้แน่ชัดจนปราศจากข้อสงสัยเสียก่อนว่า จำเลยทำผิดจริง จึงจะตัดสินลงโทษจำเลยได้ การดำเนินคดีอาญาจึงต่างกับคดีแพ่ง ซึ่งโจทก์จำเลยต้องระงับประโยชน์ของตนเองและไม่มีข้อสันนิษฐานว่าจำเลยบริสุทธิ์ ฝ่ายโจทก์หรือจำเลยพิสูจน์ข้ออ้างของตนได้นำเชื่อกว่า ศาลก็ตัดสินให้ฝ่ายนั้นชนะคดีได้แล้ว

โดยที่การใช้กฎหมายและการบังคับให้เป็นไปตามกฎหมายมีวิธีการที่ยุ่ยากซับซ้อน เช่น จะ

เสนอคำฟ้องต่อศาลอย่างไรศาลจึงจะรับไว้พิจารณาได้ หรือจะเสนอพยานหลักฐานต่อศาลอย่างไรศาลจึงจะรับฟังได้ เป็นต้น พลเมืองทั่วไปจึงต้องอาศัยความช่วยเหลือจากทนายความ โดยขอคำแนะนำต่าง ๆ ทางกฎหมายจากทนายความและให้ทนายความเป็นผู้ทำการต่าง ๆ เกี่ยวกับคดีให้แทน ทนายความจึงเป็นผู้มีส่วนสำคัญในการใช้และการบังคับให้เป็นไปตามกฎหมาย โดยช่วยให้พลเมืองผู้ขาดความรู้และความชำนาญทางกฎหมายได้รับความเป็นธรรมตามกฎหมายได้เป็นอย่างมาก ในคดีอาญาตามปกติจำเลยย่อมมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากทนายความ และถ้าเป็นคดีอุกฉกรรจ์หากจำเลยไม่อาจหาทนายความได้ ยังอาจขอให้ศาลตั้งทนายความเพื่อช่วยตนในคดีได้ด้วย

ผู้ใช้กฎหมายและผู้บังคับให้เป็นไปตามกฎหมาย

กฎหมายมีขึ้นก็เพราะมนุษย์มาอยู่รวมกันเป็นสังคม และมนุษย์นั่นเองที่เป็นผู้จัดทำกฎหมาย รวมทั้งเป็นผู้ปฏิบัติตามกฎหมายด้วย กฎหมายจึงเป็นเพียงผลงานทางความคิดของมนุษย์ เพื่อใช้กับมนุษย์ มีใช้สิ่งที่มีชีวิตจิตใจในตัวเอง ด้วยเหตุนี้ การใช้กฎหมายและการบังคับให้เป็นไปตามกฎหมายจึงต้องอาศัยมนุษย์เป็นผู้ดำเนินการทั้งสิ้น มนุษย์ที่ผู้ใช้และบังคับให้เป็นไปตามกฎหมายที่สมควรทราบนั้น มีอยู่หลายฝ่ายด้วยกัน ซึ่งอาจแยกกล่าวได้ดังนี้

1. **ผู้จัดทำกฎหมาย** ได้แก่ผู้ที่มีอำนาจออกกฎหมาย ผู้จัดทำกฎหมายมีหลายประเภท เช่น สมาชิกวุฒิสภา ซึ่งเป็นผู้จัดทำพระราชบัญญัติ คณะรัฐมนตรี ซึ่งเป็นผู้จัดทำพระราชกำหนด พระราชกฤษฎีกาและกฎกระทรวง เป็นต้น
2. **ผู้ดำเนินการบังคับให้เป็นไปตามกฎหมาย** ได้แก่

2.1 **พนักงานฝ่ายปกครองและตำรวจ** คือเจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้อำนาจ และ

หน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน ซึ่งได้แก่พนักงานฝ่ายปกครอง เช่น ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ปลัดอำเภอ นายอำเภอ ผู้ว่าราชการจังหวัดและพนักงานตำรวจ เจ้าพนักงานเหล่านี้ ย่อมเป็นผู้ใช้

เจ้าพนักงานตำรวจ เป็นพนักงานฝ่ายปกครองส่วนหนึ่ง ซึ่งเป็นผู้ดำเนินการบังคับให้เป็นไปตามกฎหมาย ในการป้องกัน ตรวจ จับกุม หรือปราบปรามผู้กระทำความผิดกฎหมาย

กฎหมายในการปฏิบัติหน้าที่ของตน โดยพิจารณาว่ามีผู้ใดทำผิดกฎหมายอันจะก่อให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยขึ้นหรือไม่ และยังเป็นผู้บังคับให้เป็นไปตามกฎหมาย โดยมีอำนาจจับกุมผู้กระทำความผิดกฎหมาย มาดำเนินคดีต่อไปด้วย

2.2 พนักงานสอบสวน คือเจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายกำหนดให้มีอำนาจดำเนินการเกี่ยวกับการกระทำความผิดกฎหมาย เพื่อจะทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความผิด และรวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ มาพิสูจน์ความผิด อันจะเป็นผลให้มีการฟ้องร้องผู้กระทำความผิดนั้นต่อศาลต่อไป พนักงานสอบสวนย่อมเป็นผู้ใช้กฎหมายในการสอบสวน และเป็นผู้บังคับให้เป็นไปตามกฎหมายโดยการเริ่มต้นกระบวนการที่จะดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดในชั้นศาลต่อไปด้วย

พนักงานสอบสวนเพื่อหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความผิดทางกฎหมาย ซึ่งได้แก่ เจ้าพนักงานตำรวจ

2.3 พนักงานอัยการ ได้แก่เจ้าพนักงานในสังกัดกระทรวงมหาดไทย ซึ่งมีหน้าที่ฟ้องและดำเนินคดีในศาลเพื่อประโยชน์ของรัฐ จึงเป็นผู้ใช้และผู้บังคับให้เป็นไปตามกฎหมาย โดยรับเรื่องราวเกี่ยวกับการกระทำความผิดกฎหมายที่พนักงานสอบสวนได้สอบสวนแล้ว มากลั่นกรອງว่าสมควรฟ้องร้องต่อศาลหรือไม่ ถ้าพนักงานอัยการเห็นว่าควรฟ้อง ก็จะสั่งฟ้อง และทำหน้าที่เป็นโจทก์ในนามของรัฐในศาลต่อไป นอกจากการฟ้องร้องคดีต่อศาลแล้ว กฎหมายยังกำหนดหน้าที่ให้พนักงานอัยการเป็นผู้รับผิดชอบให้แก่หน่วยงานของรัฐในกรณีที่หน่วยงานดังกล่าวถูกฟ้องเป็นจำเลย และให้เป็นผู้รักษาประโยชน์ของบุคคลบางประเภทที่รัฐจำเป็นต้องคุ้มครอง เช่น โดยการร้องขอให้ศาลสั่งผู้วิกลจริตเป็นผู้ไร้ความสามารถ เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ จึงมีผู้เรียกพนักงานอัยการอีกอย่างหนึ่งว่า ทนายแผ่นดิน

3. ผู้ตัดสินชี้ขาดคดีให้เป็นไปตามกฎหมาย หรือผู้พิพากษา ซึ่งบางครั้งเรียกว่า ศาล คือเจ้าพนักงานฝ่ายตุลาการซึ่งมีหน้าที่พิจารณาและพิพากษาคดีตามกฎหมายในศาลต่าง ๆ ผู้พิพากษาซึ่งทำหน้าที่เกี่ยวกับพลเมืองโดยทั่วไปสังกัดกระทรวงยุติธรรม มีความสำคัญในการแปลความหมายของกฎหมายหรือการตีความกฎหมาย และการชี้ขาดข้อพิพาทกันทางกฎหมาย เพราะเมื่อได้พิพากษาว่ามีการกระทำความผิดกฎหมายแล้ว ย่อมมีการบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษานั้นได้ เพื่อให้การดำเนินงานของผู้พิพากษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและถี่ถ้วน สามารถให้ความเป็นธรรมแก่ผู้เกี่ยวข้องกับคดีที่

มาสู่ศาลอย่างแท้จริง กฎหมายจึงรับรองความเป็นอิสระในการปฏิบัติงานของศาล และกำหนดให้มีศาลหลายชนิดและหลายชั้นด้วยกัน ชนิดของศาลย่อมแสดงว่าศาลนั้นมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับคดีเรื่องใด ซึ่งผู้พิพากษาที่ประจำอยู่ศาลนั้นจะมีความชำนาญในการดำเนินคดีดังกล่าว เช่น ศาลแขวง ศาลแพ่ง ศาลอาญา ศาลจังหวัด ศาลคดีเด็กและเยาวชน ศาลแรงงาน เป็นต้น ส่วนชั้นของศาลย่อมแสดงว่าศาลใดเป็นที่เริ่มต้นคดี ศาลใดทำการกลั่นกรองคดีที่ผ่านศาลชั้นต่ำกว่ามาแล้ว ชั้นของศาลมีอยู่ 3 ระดับ อันได้แก่ ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา (หรือศาลสูงสุด)

คดีแพ่งในห้องพิจารณาคดีศาลแพ่ง ในภาพ ทนายความของจำเลย ซึ่งอยู่ทางขวามือกำลังซักพยาน ที่ยืนอยู่ในคอกพยานตรงหน้าบัลลังก์ผู้พิพากษา (3 ท่านกลาง)

นอกจากผู้พิพากษาแล้ว ยังมีผู้ซึ่งทำหน้าที่คล้ายผู้พิพากษาหรือศาลอีกกลุ่มหนึ่ง เรียกว่า คณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ประกอบด้วยผู้ดำรงตำแหน่งสูงในองค์การฝ่ายนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ และผู้ทรงคุณวุฒิอื่นที่รัฐสภาเลือกตั้ง มีจำนวนตามแต่รัฐธรรมนูญจะกำหนดเป็นผู้ใช้และบังคับให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ คือทำหน้าที่วินิจฉัยว่าบทบัญญัติของกฎหมายอื่นใดขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ ซึ่งถ้าคณะตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่ากฎหมายนั้นขัดแย้งต่อรัฐธรรมนูญแล้ว ย่อมใช้บังคับไม่ได้ และถือว่าคำวินิจฉัยนี้เป็นที่สุด คือเด็ดขาด

4. ผู้ดำเนินการบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาของศาล ได้แก่

4.1 **เจ้าพนักงานบังคับคดี** คือเจ้าพนักงานในสังกัดกระทรวงยุติธรรม ซึ่งมีหน้าที่ดำเนินการให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลในคดีแพ่ง และคำพิพากษาลงโทษปรับหรือริบทรัพย์สินในคดีอาญา ย่อมเป็นผู้ใช้และบังคับให้เป็นไปตามกฎหมายโดยทำการบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล โดยปฏิบัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เช่น โดยการยึดทรัพย์ของผู้ที่เป็นลูกหนี้ตามคำพิพากษามาขายทอดตลาด เพื่อนำเงินที่ได้มาชำระให้แก่ผู้ที่เป็นเจ้าหนี้ ตามคำพิพากษา เป็นต้น

4.2 พนักงานราชทัณฑ์ คือเจ้าพนักงานในสังกัดกระทรวงมหาดไทย ซึ่งมีหน้าที่ปฏิบัติงานในเรื่องจำ ทัดหนาคิม นิคมฝีกอาชัพ ทัดทสสถาน หรือสถานฝึกและอบรม เช่น ผู้บัญชาการเรือนจำ พัสดีเรือนจำ ผู้คุม เพื่อดำเนินการแก่ผู้ต้องโทษจำคุกให้เป็นไปตามคำพิพากษาของศาล ย่อมเป็นผู้ใช้และบังคับให้เป็นไปตามกฎหมาย โดยทำการบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาของศาลตามที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และกฎหมายว่าด้วยราชทัณฑ์

5. ทนายความในฐานะผู้ช่วยเหลือแนะนำในการใช้กฎหมาย ทนายความ คือผู้ที่จดทะเบียนและได้รับอนุญาตจากเนติบัณฑิตสภาให้ว่าความในศาล มีหน้าที่ให้คำปรึกษาทางกฎหมายแก่พลเมืองที่เกิดปัญหาทางกฎหมาย ซึ่งเรียกว่าลูกความ ทนายทำคำฟ้องคำให้การแก้ลูกความของตน และช่วยเหลือลูกความในการพิจารณาคดีของศาล ทนายความย่อมเป็นผู้ใช้กฎหมายในการประกอบวิชาชีพของตน และมีบทบาทสำคัญในการช่วยปกป้องสิทธิของลูกความซึ่งขาดความรู้ในกฎหมาย

6. พลเมืองผู้มีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมาย พลเมืองโดยทั่วไปย่อมเป็นผู้อยู่ใต้บังคับของกฎหมายและมีหน้าที่ปฏิบัติตามกฎหมาย แต่พลเมืองอาจเป็นผู้ใช้กฎหมายและมีส่วนช่วยบังคับให้เป็นไปตามกฎหมายได้ในบางโอกาส เช่น พลเมืองใช้กฎหมายในการใช้สิทธิและเสรีภาพตามกฎหมายของตน ในการทำสัญญากับผู้อื่น ในการใช้สิทธิหรือปฏิบัติหน้าที่ในครอบครัว ในการเสียภาษีอากร ในการประกอบกิจการต่าง ๆ ที่มีกฎหมายควบคุม หรือพลเมืองอาจบังคับให้เป็นไปตามกฎหมายในการช่วยเจ้าพนักงานซึ่งปฏิบัติกรตามหน้าที่ในกฎหมาย เป็นต้น จะเห็นได้ว่า พลเมืองมิได้มีหน้าที่ในการบังคับให้เป็นไปตามกฎหมายโดยตรงเหมือนเจ้าพนักงาน แต่พลเมืองสามารถมีบทบาท โดยช่วยเจ้าพนักงานในการบังคับให้เป็นไปตามกฎหมายทางอ้อมได้ เช่น โดยการแจ้งให้เจ้าพนักงานทราบว่ามีกระทำความผิดกฎหมายเกิดขึ้น และถ้าพลเมืองซึ่งมีหน้าที่ปฏิบัติตามกฎหมาย จะใช้สิทธิและปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างดีแล้ว ย่อมจะมีส่วนส่งเสริมการใช้และการบังคับให้เป็นไปตามกฎหมายของเจ้าพนักงานสะดวกและมีประสิทธิภาพได้ ทำให้การฝ่าฝืนกฎหมายลดน้อยลง เจ้าพนักงานก็จะมีภาระที่ต้องปฏิบัติลดน้อยลงด้วย

ปัญหาการใช้และการบังคับให้เป็นไปตามกฎหมาย

กฎหมายถูกจัดทำขึ้นมา ก็เพื่อใช้ควบคุมความประพฤติของผู้ที่อยู่ในสังคม เพื่อให้สังคมเป็นระเบียบเรียบร้อยและสงบสุข ดังนั้น ถ้ากฎหมายที่ออกมาใช้บังคับได้ดี สมาชิกของสังคมส่วนใหญ่จะปฏิบัติตามกฎหมายนั้นได้สะดวก และเกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย เกิดความสงบสุขในสังคม สมดังความมุ่งหมายของกฎหมาย คงจะมีแต่คนส่วนน้อยที่อาจปฏิบัติตนออกนอกลู่นอกทาง ไม่ทำตามกฎหมาย ทำให้เจ้าพนักงานต้องปราบปราม จับกุมตัวมาดำเนินคดีให้ได้รับโทษต่อไป ในสังคมใดก็ตามที่มีแต่ผู้ฝ่าฝืนกฎหมายเพียงส่วนน้อย และผู้ฝ่าฝืนก็ถูกนำตัวมาดำเนินคดีจนได้รับผลร้ายตามที่กฎหมายกำหนดไว้แล้ว ย่อมถือว่ากฎหมายใช้บังคับในสังคมนั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ตามปกติ ทุกสังคมย่อมจะมีปัญหาในการใช้และการบังคับให้เป็นไปตามกฎหมายบ้างไม่มากนัก ในฐานะที่นักเรียนจะเติบโตเป็นพลเมืองของประเทศในอนาคต จึงสมควรทราบปัญหาและแนวทางป้องกันแก้ไขปัญหาเรื่องนี้ในประเทศของเราไว้บ้าง เพื่อจะดำรงตนเป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบต่อไปได้ โดยจะแยกพิจารณาตามลำดับ ตั้งแต่ความหมายของปัญหาในการใช้ และการบังคับให้เป็นไปตามกฎหมาย ที่มาของปัญหา และการป้องกันและแก้ไขปัญหา

ปัญหาการใช้และการบังคับให้เป็นไปตามกฎหมายคืออะไร

ปัญหาการใช้กฎหมายได้แก่ ปัญหาว่าจะจัดทำและนำกฎหมายมาใช้ให้มีผลควบคุมความประพฤติของบุคคลได้อย่างมีประสิทธิภาพตรงตามความต้องการที่ให้มีกฎหมายนั้นขึ้นได้อย่างไร ส่วนปัญหาการบังคับให้เป็นไปตามกฎหมาย ได้แก่ ปัญหาว่า เมื่อจัดทำกฎหมายขึ้นแล้วจะดำเนินการป้องกันมิให้มีการฝ่าฝืนกฎหมายอย่างไร และหากยังมีการฝ่าฝืนกฎหมายเกิดขึ้นอีก จะดำเนินการบังคับให้เป็นไปตามกฎหมายนั้นอย่างมีประสิทธิภาพได้อย่างไร การที่จำนวนผู้กระทำความผิดต้องเพิ่มขึ้นไปหลังจากการกระทำผิดเป็นเวลานาน ตลอดจนการที่ผู้กระทำความผิด ซึ่งต้องได้รับโทษแล้วกลับกระทำความผิดขึ้นใหม่อีกก็ถือเป็นปัญหาในการใช้และการบังคับให้เป็นไปตามกฎหมายทั้งสิ้น

ที่มาของปัญหาด้านการใช้และการบังคับให้เป็นไปตามกฎหมายในสังคมไทย

ปัญหาการใช้และการบังคับให้เป็นไปตามกฎหมายในสังคมไทย มีที่มาจากเหตุหลายประการ เช่น จำนวนพลเมืองเพิ่มขึ้น การทำมาหากินผิดเคืองลง รายได้ของพลเมืองต่ำ เป็นต้น แต่การแก้ปัญหาดังกล่าวเป็นเรื่องที่จะต้องดำเนินการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในระดับที่กว้างขวาง ในที่นี้จึงจะกล่าวถึงเฉพาะแต่ปัญหาที่เกี่ยวกับเรื่องของกฎหมายเท่านั้น ซึ่งอาจสรุปได้ว่า ปัญหาการใช้และการบังคับให้เป็นไปตามกฎหมาย มีที่มา 3 ประการ คือ ปัญหาด้านตัวบทกฎหมาย ซึ่งเกี่ยวข้องกับบุคคลและวิธีการออกกฎหมายประการหนึ่ง ปัญหาด้านการบังคับให้เป็นไปตามกฎหมาย ซึ่งเกี่ยวข้องกับเจ้าพนักงานในฐานะเป็นผู้มีหน้าที่โดยตรงในการใช้และบังคับให้เป็นไปตามกฎหมายอีกประการหนึ่ง และปัญหาด้านพลเมือง ซึ่งเป็นผู้ต้องปฏิบัติตามกฎหมายและมีส่วนช่วยเหลือให้ความร่วมมือกับเจ้าพนักงานในการใช้และบังคับให้เป็นไปตามกฎหมายเป็นประการสุดท้าย

ปัญหาเกี่ยวกับตัวบทกฎหมาย

ปัญหาที่เกี่ยวกับตัวบทกฎหมาย เป็นปัญหาที่เกิดจากผู้ออกกฎหมาย เกิดจากข้อความของกฎหมายตลอดจนวิธีการจัดทำกฎหมาย ทำให้เกิดปัญหาในการใช้และการบังคับให้เป็นไปตามกฎหมายขึ้นได้แก่

1. กฎหมายไม่เหมาะสมกับสภาพของสังคม ซึ่งเนื่องมาจากผู้จัดทำกฎหมายไม่มีความรู้ความเข้าใจสภาพของสังคมอย่างเพียงพอ จึงจัดทำกฎหมายขึ้นโดยมีข้อความที่ไม่สอดคล้องกับสภาพของสังคม ทำให้นักกฎหมายนั้นมาใช้ไม่ได้ผล เช่น ออกกฎหมายห้ามพกอาวุธปืนติดตัว แต่เมื่อพลเมือง

รู้สึกว่าคุณไม่ได้รับความปลอดภัยในชีวิตและร่างกาย ก็จะหาทางเลี่ยงกฎหมายนำอาวชชอนติดตัวไป เพื่อป้องกันตน หรือการออกกฎหมายบังคับให้ผู้ขับชัรตสธารณะสวมหมวกทั้งที่ประเทศไทยเป็นเมืองร้อน ย่อมจะขัดกับสภาพของคนในสังคมไทย เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีกฎหมายที่ไม่เหมาะสมกับสภาพของสังคมเนื่องจากล้าสมัยแล้ว แต่ผู้จัดทำกฎหมายไม่ปรับปรุงเสียให้เหมาะสม เช่น อัตราโทษปรับตามกฎหมายหลายฉบับซึ่งกำหนดไว้โดยตั้งใจให้การเสียเงินเป็นเครื่องมือชู่ไม่ให้คนทำผิดกฎหมาย แต่เมื่อค่าของเงินต่ำลงมากและไม่มีกรเพิ่มจำนวนค่าปรับให้สูงขึ้น ย่อมไม่มีน้ำหนักในการข่มชู่ผู้ที่จะกระทำความผิด

2. **กฎหมายไม่เป็นธรรม** กฎหมายจำต้องคำนึงถึงความเท่าเทียมกันระหว่างคนที่มีลักษณะแตกต่างกัน และพยายามทำให้เกิดความเท่าเทียมกันระหว่างผู้ได้เปรียบกับผู้เสียเปรียบ เพื่อมิให้คนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมเกิดความเหลื่อมล้ำหรือเอารัดเอาเปรียบกันเกินควร เช่น ถ้ากฎหมายเรียกเก็บภาษีจากทุกคนเท่ากันหมดโดยไม่คำนึงว่าเป็นผู้มั่งมีหรือยากจน ดูเิน ๆ อาจเป็นการเท่าเทียมกันแต่ผู้ที่มีมั่งมีย่อมจะได้เปรียบผู้ยากจนเพราะผู้มั่งมีรายได้มาก การเสียภาษีเท่ากับผู้ยากจนไม่ทำให้ตนเดือดร้อน

3. **กฎหมายไม่ได้รับความเห็นชอบจากคนส่วนใหญ่** ในปัจจุบันการจัดทำกฎหมายที่สำคัญของประเทศอื่นได้แก่พระราชบัญญัติ จำต้องได้รับการพิจารณาจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งได้รับการเลือกตั้งมาจากพลเมืองของประเทศ จึงอาจกล่าวได้ว่า กฎหมายได้รับความเห็นชอบจากคนที่พลเมืองเลือกให้เป็นปากเสียงแทนตน แต่ถ้าผู้แทนราษฎรไม่คำนึงถึงความต้องการของพลเมือง หรือในบางสมัยกฎหมายได้จัดทำขึ้นโดยไม่มีผู้แทนราษฎรให้ความยินยอม มุ่งแต่ความต้องการของผู้มีอำนาจออกกฎหมายอย่างเดียวจึงขัดกับความรู้สึกของพลเมืองและพลเมืองไม่เห็นชอบด้วย ทำให้เกิดการต่อต้านและใช้บังคับไม่ได้ผล เช่น กฎหมายปรับปรุงพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการตุลาการในสมัยหนึ่ง ซึ่งเรียกว่าประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 299 ซึ่งถูกต่อต้านเพราะก้าวท่ายกับความเป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษาจนต้องยกเลิกไป เป็นต้น

4. **กฎหมายไม่คำนึงถึงความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ** ได้แก่กฎหมายซึ่งกำหนดให้ผู้ต้องปฏิบัติตามทำในสิ่งที่เขาทำตามไม่ได้ เช่น กฎหมายห้ามการทำให้แห้งลูก โดยไม่ยกเว้นให้แก่ผู้ที่มีลูกมากแล้วและพยายามไม่มีลูกอีก ถ้าเขาได้พยายามคุมกำเนิดแล้วไม่ได้ผลเกิดตั้งครรรค์ขึ้นอีก เขาย่อมหาทางทำลายลูกที่เขาไม่ต้องการแล้ว แม้ว่าจะฝ่าฝืนกฎหมายที่ห้ามไว้ก็ตาม

5. **กฎหมายไม่มีการเผยแพร่ให้ผู้ต้องปฏิบัติตามได้ทราบ** กฎหมายจะควบคุมความประพฤติของบุคคลได้ผลต่อเมื่อมีการเผยแพร่ให้เขาได้ทราบล่วงหน้า ว่ามีกฎหมายเรื่องใดจะออกมาใช้บังคับกับเขา เพื่อเขาจะได้ปฏิบัติตามโดยถูกต้อง เป็นความจริงว่ามีข้อสันนิษฐานให้ทุกคนต้องรู้กฎหมาย จะอ้างความไม่รู้กฎหมายแก้ตัวไม่ได้ แต่ตามความเป็นจริงมีน้อยกรณีพลเมืองจะได้ทราบกฎหมายที่ออกมาใช้กับเขาโดยทั่วถึงและทันท่วงที แม้แต่พลเมืองที่ประกอบวิชาชีพทางกฎหมายเองก็ยากที่จะล่วงรู้กฎหมายได้ทั้งหมด ปัจจุบันการเผยแพร่ข้อความของกฎหมายที่เป็นทางการทำโดยกรประกาศในหนังสือราชกิจจา-

นุเบกษา ซึ่งพลเมืองทั่วไปไม่มีโอกาสได้อ่าน ยิ่งเป็นชาวชนบทด้วยแล้วยังมีโอกาสได้ล่วงรู้กฎหมายน้อยกว่าผู้ที่อยู่ในเมืองมาก แม้จะใช้วิธีให้กำนันผู้ใหญ่บ้านแจ้งกฎหมายแก่ลูกบ้านก็ยังล่าช้าไม่ทันที่

6. **กฎหมายมีข้อความคลุมเครือไม่ชัดเจน** การจัดทำกฎหมายต่าง ๆ ย่อมมีหลักเกณฑ์และวิธีการโดยเฉพาะ ซึ่งต่างกับการเขียนจดหมายส่วนตัว แจ้งความ หรือนวนิยาย โดยมีการใช้ถ้อยคำอย่างประหยัดไม่ฟุ่มเฟือย และขณะเดียวกันให้เกิดความชัดเจนเข้าใจได้ง่าย เพื่อผู้ใช้กฎหมายสามารถปฏิบัติตามได้ตรงกับความมุ่งหมายในการจัดทำกฎหมายนั้นขึ้น แต่การใช้ถ้อยคำน้อยโดยจะให้เกิดความชัดเจนนั้นทำได้ยาก บางกรณีกฎหมายที่จัดทำขึ้นจึงมีข้อความคลุมเครือ เข้าใจความหมายได้หลายอย่าง ทำให้ไม่อาจใช้กฎหมายให้เกิดผลดีดังที่ผู้จัดทำต้องการได้ เพราะพลเมืองและเจ้าพนักงานขาดความเข้าใจที่ถูกต้อง เช่น กฎหมายอาญาว่าด้วยความผิดฐานทำให้แท้งลูก ย่อมให้แพทย์ทำแท้งแก่หญิงได้ หากการมีครรภ์ต่อไปจะเป็นอันตรายต่อสุขภาพของหญิง ซึ่งคำว่าสุขภาพนั้น เจ้าพนักงานเข้าใจว่า คำว่าสุขภาพหมายถึงสุขภาพทางกายเท่านั้น ไม่รวมถึงสุขภาพทางจิตใจด้วย พลเมืองบางรายที่จะต้องใช้แพทย์ทำแท้ง เพราะมีเหตุทางสุขภาพจิตจึงต้องลักลอบทำให้แท้งลูก และต้องยอมเป็นผู้ทำผิดกฎหมายไป

ปัญหาด้านการบังคับให้เป็นไปตามกฎหมาย

การบังคับให้เป็นไปตามกฎหมายเกี่ยวข้องกับบุคคล 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่บังคับให้เป็นไปตามกฎหมาย และฝ่ายพลเมืองผู้มีหน้าที่ปฏิบัติตามกฎหมาย ในขั้นนี้จะกล่าวถึงปัญหาการใช้และการบังคับให้เป็นไปตามกฎหมายที่เกิดจากเจ้าพนักงานผู้มีตำแหน่งหน้าที่ในการใช้และบังคับให้เป็นไปตามกฎหมาย เช่น เจ้าพนักงานตำรวจ และศาล เป็นต้น ได้แก่

1. **เจ้าพนักงานมีกำลังไม่เพียงพอ** การใช้และบังคับให้เป็นไปตามกฎหมายต้องอาศัยกำลังเจ้าพนักงาน ยิ่งมีกฎหมายมากขึ้นเพียงใด กำลังเจ้าพนักงานย่อมต้องมีเพิ่มขึ้นให้ได้สัดส่วนกัน มิฉะนั้นจะขาดผู้คอยสอดส่องให้มีการปฏิบัติตามกฎหมาย และเมื่อมีผู้กระทำความผิดกฎหมายก็จะหลุดพ้นจากการรู้เห็นจับกุมของเจ้าพนักงานไปได้ การพิจารณาคดีกับผู้ต้องหาว่ากระทำความผิดในศาลก็เช่นกัน ถ้าผู้พิพากษามีจำนวนน้อย ย่อมทำให้การดำเนินคดีล่าช้า คนทั่วไปไม่รู้สึกลัวผู้กระทำความผิดได้รับผลตอบแทนทันที ทั้งยังกระทบกระเทือนเสรีภาพของบุคคลผู้ถูกดำเนินคดีถ้าเขาเป็นผู้บริสุทธิ์ด้วย เพราะอาจจะต้องถูกคุมขังเพื่อรอการพิพากษาว่าตนเป็นผู้บริสุทธิ์เป็นเวลานาน

2. **เจ้าพนักงานไม่มีเครื่องมือที่ดีพอในการปฏิบัติงาน** แม้จำนวนเจ้าพนักงานจะมีมากพอ แต่ถ้าเจ้าพนักงานขาดอุปกรณ์ที่ดีพอในการตรวจตราปราบปรามผู้กระทำความผิดกฎหมาย เช่น พนักงานตำรวจมีอาวุธที่ล้าสมัยกว่าอาวุธของผู้ร้าย ไม่มียานพาหนะ หรือมียานพาหนะแต่มีเชื้อเพลิงจำกัดไม่พอที่จะตรวจตราการกระทำความผิดกฎหมาย หรือผู้พิพากษาต้องคอยจดบันทึกถ้อยคำของพยานในการพิจารณาคดีเอง โดยไม่มีเครื่องมือและเจ้าหน้าที่ช่วยเหลือการปฏิบัติงานย่อมจะติดขัดล่าช้า ทำให้การบังคับให้เป็นไปตามกฎหมายขาดประสิทธิภาพ

3. **เจ้าพนักงานละเอียดไม่จับกุมปราบปรามผู้กระทำผิดกฎหมายตามที่** ถ้าฟังแต่จำนวน และเครื่องมือของเจ้าพนักงาน ย่อมไม่ช่วยให้การบังคับใช้กฎหมายมีประสิทธิภาพ ถ้าเจ้าพนักงานไม่มีคุณภาพ โดยละเอียดไม่ทำหน้าที่ของตน ไม่ว่าจะเนื่องมาจากขาดความกระตือรือร้นในหน้าที่ ขาดกำลังใจในการทำงาน ขาดความรู้เกี่ยวกับงานที่ทำ รับสินบนจากผู้กระทำผิด หรือเกรงกลัวอิทธิพลของผู้กระทำผิดก็ตาม ผลก็คือ ผู้ฝ่าฝืนกฎหมายรอดพ้นจากการถูกจับกุมตัวมาลงโทษ และเป็นเหตุให้ได้ใจคิดกระทำผิดต่อไป ส่วนพลเมืองอื่น ๆ เมื่อเห็นผู้กระทำผิดไม่ต้องได้รับโทษย่อมจะขาดความยำเกรงต่ออำนาจบังคับของกฎหมาย

4. **เจ้าพนักงานอาศัยกฎหมายเป็นเครื่องมือข่มเหงพลเมือง** กฎหมายถูกจัดทำขึ้นเพื่อใช้ให้เกิดความสงบเรียบร้อยในสังคม แต่ถ้าเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ใช้และบังคับให้เป็นไปตามกฎหมาย อาศัยกฎหมายเป็นเครื่องมือข่มเหงหรือกลั่นแกล้งพลเมือง หรืออาศัยกฎหมายเป็นเครื่องมือแสวงหาประโยชน์ให้แก่ตนเองแล้ว พลเมืองย่อมจะได้รับความเดือดร้อนและแทนที่จะเกิดความสงบเรียบร้อย กลับจะสร้างความไม่พอใจแก่พลเมือง นำความยุ่งยากมาสู่สังคมได้

5. **เจ้าพนักงานเลือกที่รักมักที่ชังในการใช้และบังคับให้เป็นไปตามกฎหมาย** กฎหมายควรใช้บังคับแก่พลเมืองที่อยู่ในขอบข่ายของกฎหมายโดยเสมอหน้ากัน แต่ถ้าเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ใช้และบังคับให้เป็นไปตามกฎหมาย ปฏิบัติหน้าที่โดยเลือกจับกุมปราบปรามเฉพาะผู้ที่ไม่ถูกกับตนเป็นส่วนตัว หรือยกเว้นการจับกุมปราบปรามให้แก่ผู้ที่ตนรักใคร่ชอบพอแล้ว กฎหมายย่อมจะใช้บังคับเฉพาะแก่บางคนเท่านั้น ผู้กระทำผิดบางคนจะรอดพ้นจากการถูกจับกุมปราบปราม ส่วนผู้ที่ถูกจับกุมปราบปรามจะเกิดความเคียดแค้นที่ตนถูกปฏิบัติแตกต่างจากผู้อื่น และขาดความสำนึกในความผิดของตน ก่อให้เกิดความไม่เคารพเลื่อมใสกฎหมายและเจ้าพนักงานของสังคมได้ กฎหมายก็จะเสื่อมประสิทธิภาพลง

6. **เจ้าพนักงานปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่คำนึงถึงการแก้ไขปรับปรุงให้เขากลับเป็นคนดีและมีอาชีพโดยสุจริตต่อไปภายหน้า** ผู้ที่กระทำผิดกฎหมายส่วนใหญ่มักจะไม่ใช่ผู้ร้ายโดยสันดาน ที่กระทำผิดอาจเกิดจากความหลงผิด ลืมตัวเพียงชั่วแฉับ หรือความยากจนบังคับ การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดตามหลักวิชาทัณฑวิทยาปัจจุบันจึงมุ่งหมายที่จะแก้ไขให้เขากลับตัวเป็นคนดีต่อไปในอนาคต โดยให้การศึกษอบรม และฝึกฝนอาชีพให้ระหว่างต้องรับโทษจำคุกด้วย ถ้าเจ้าพนักงานไม่คำนึงถึงความมุ่งหมายนี้แล้วจะเป็นการตรวนหาผู้ที่กระทำผิดเพียงเพราะเหตุบังเอิญ มิใช่เป็นผู้กระทำผิดโดยนัยว่าเป็นคนชั่วตลอดไปให้กลับตัวเป็นคนดีและเข้าสังคมไม่ได้ เป็นการสร้างผู้กระทำผิดถาวรไว้ให้แก่สังคม ซึ่งจะเป็นปัญหาแก่การใช้และการบังคับให้เป็นไปตามกฎหมายต่อไปอีก

ปัญหาที่เกิดจากผู้มีหน้าที่ปฏิบัติตามกฎหมาย

1. **พลเมืองขาดความสนใจ ขาดความรู้เกี่ยวกับกฎหมาย** การปฏิบัติตามกฎหมายเป็นหน้าที่ประการหนึ่งของพลเมือง ผู้ที่สามารถปฏิบัติตามกฎหมายได้จำเป็นต้องมีความรู้เกี่ยวกับกฎหมายที่จำเป็น

แก่การดำเนินชีวิตประจำวันของตนไว้บ้าง ส่วนกรณีที่เป็นกฎหมายในรายละเอียดหรือยุ่งยากซับซ้อน ก็จำเป็นต้องอาศัยความช่วยเหลือจากผู้ประกอบวิชาชีพทางกฎหมายโดยเฉพาะ อันได้แก่ ทนายความ บางคนอาจคิดว่าไม่จำเป็นต้องสนใจหรือรู้กฎหมาย เพราะเมื่อจำเป็นก็สามารถพึ่งทนายความซึ่งเป็นผู้รู้กฎหมาย โดยเฉพาะได้ ซึ่งเป็นความคิดที่ผิด เพราะการขาดความรู้พื้นฐานทางกฎหมายทำให้ติดต่อกับทนายความเข้ายาก และความไม่รู้กฎหมายนั่นเองอาจเป็นต้นเหตุให้ทำสิ่งใดไปโดยเข้าใจว่าไม่มีความสำคัญทางกฎหมาย ซึ่งเมื่อรู้ความจริงว่าเป็นเรื่องสำคัญก็สายเกินแก้เสียแล้ว เช่น ได้ทำสัญญาเสียเปรียบผู้อื่นไปแล้ว เป็นต้น การขาดความสนใจ ขาดความรู้เกี่ยวกับกฎหมายย่อมก่อให้เกิดปัญหาในการใช้กฎหมายได้เสมอ เพราะเมื่อไม่ทราบว่ามีกฎหมายอย่างไร ย่อมทำผิดกฎหมายได้แม้โดยไม่ตั้งใจ นอกจากนี้จะเกิดโทษแก่ตนเองแล้ว ยังทำให้กฎหมายใช้ไม่ได้ผลตามความมุ่งหมายของผู้จัดทำกฎหมายนั้นขึ้นด้วย

2. พลเมืองไม่รับผิดชอบในการใช้สิทธิเลือกผู้จัดทำกฎหมาย ได้กล่าวแล้วว่าปัญหาในการใช้และบังคับให้เป็นไปตามกฎหมายนั้น ส่วนหนึ่งอาจเกิดจากผู้จัดทำกฎหมาย จัดทำด้วยบทกฎหมายไม่สมบูรณ์ โดยที่ผู้จัดทำกฎหมายบางประเภท เช่น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกสภาจังหวัด สมาชิกสภาเทศบาลนั้นจะต้องได้รับการเลือกตั้งมาจากพลเมือง ดังนั้น ถ้าผู้จัดทำกฎหมายเหล่านี้ไม่ทราบความต้องการของพลเมือง ออกกฎหมายมาไม่ดี ย่อมเกิดจากความไม่รับผิดชอบของพลเมืองที่เลือกผู้ซึ่งไม่มีความรู้ความเข้าใจในทุกๆ สุขของพลเมืองเป็นผู้แทนของตน หรือเกิดจากพลเมืองไม่สนใจไปใช้สิทธิเลือกตั้งผู้ที่ตนเห็นว่าเป็นคนดี หรือเลือกเพราะเห็นแก่สินจ้างรางวัลที่เขาเข้ามาแจก ทำให้คนไม่ดีได้รับเลือกตั้งโดยได้รับคะแนนเสียงจากคนบางกลุ่มเท่านั้น จึงไม่มีความรู้และไม่เข้าใจความต้องการของคนส่วนใหญ่แต่อย่างใด

3. พลเมืองไม่เลื่อมใสกฎหมาย และไม่ปฏิบัติตามกฎหมายจนเคยชิน คนไทยมักประพฤติดน สมดังที่มีคำกล่าวที่ว่า “ทำได้ตามใจคือไทยแท้” และชอบความสะดวกสบายมากกว่าการมีระเบียบวินัย โดยเห็นว่ากฎหมายเป็นอุปสรรคขัดขวางการทำตามความต้องการของตน ดังนั้น หากจะปฏิบัติตามกฎหมายก็เนื่องจากความจำใจเพราะกลัวว่าจะถูกจับได้และถูกลงโทษ ส่วนใหญ่ไม่ได้ปฏิบัติเพราะความเลื่อมใสศรัทธาในกฎหมาย เมื่อใดที่เห็นว่ามีโอกาสทำผิดโดยหลีกเลี่ยงให้พ้นผิดได้ เช่น ไม่มีเจ้าพนักงานคอยตรวจตราก็จะทำ ดังจะเห็นได้จากการฝ่าฝืนกฎหมายที่เห็นเป็นประจำวัน เช่น ขับขี่ยานพาหนะโดยทำผิดกฎหมายว่าด้วยการจราจรอย่างโจ่งแจ้ง การข้ามถนนไม่เป็นที่ การทิ้งขยะในที่ห้ามทิ้งหรือทิ้งลงในแม่น้ำลำคลอง เป็นต้น การฝ่าฝืนกฎหมายเช่นนี้ เมื่อทำบ่อยเข้าก็กลายเป็นความเคยชินสำหรับตนเอง และเป็นตัวอย่างให้ผู้อื่นทำผิดตามอย่างไปด้วย

4. พลเมืองไม่ให้ความร่วมมือกับเจ้าพนักงานผู้บังคับตามกฎหมาย และไม่ช่วยสอดส่องการทำงานของเจ้าพนักงาน การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานผู้บังคับให้เป็นไปตามกฎหมายจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากพลเมืองด้วย เช่น โดยการแจ้งความให้เจ้าพนักงานทราบเมื่อมีกรกระทำผิดทางอาญาเกิดขึ้น ช่วยเป็นพยานชี้ตัวผู้กระทำความผิดในชั้นสอบสวน หรือเป็นพยานในศาลเพื่อให้การ

มัดตัวผู้กระทำความผิดจนศาลตัดสินลงโทษได้ เป็นต้น ถ้าพลเมืองไม่ร่วมมือแม้จะจับกุมผู้กระทำความผิดได้ก็ต้องปล่อยตัวให้รอดพ้นการลงโทษ นอกจากนี้ ถ้าพลเมืองไม่ให้ความสนใจสอดส่องการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงาน ไม่ร้องเรียนการละเลยไม่ปฏิบัติหน้าที่หรือการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานให้ผู้บังคับบัญชาได้ทราบ ย่อมยากที่ผู้บังคับบัญชาจะล่วงรู้และว่ากล่าวต่อไปได้ เท่ากับเป็นการส่งเสริมทางอ้อมให้เจ้าพนักงานไม่ใช้และไม่บังคับให้เป็นไปตามกฎหมายโดยถูกต้อง

5. **พลเมืองเปิดช่องให้ตนเองตกเป็นเหยื่อของการกระทำผิดกฎหมาย** การกระทำผิดกฎหมายบางอย่างเกิดขึ้นเนื่องจากเจ้าทุกข์เป็นผู้ให้โอกาส เช่น ความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเราที่เกิดขึ้นเพราะหญิงเจ้าทุกข์แต่งกายประเจิดประเจ้อ่วยุอาธรมณ์ทางเพศของผู้พบเห็น ความผิดฐานลักทรัพย์ในเคหะสถานที่เกิดขึ้นเพราะเจ้าทรัพย์เปิดประตูหน้าต่างบ้านทิ้งไว้โดยไม่ดูแลเป็นการล่อตาผู้ผ่านไปมา หรือความผิดฐานวิ่งราวทรัพย์ที่เกิดขึ้นเพราะเจ้าทรัพย์แต่งกายด้วยเครื่องประดับมีค่า เป็นต้น กรณีเหล่านี้ย่อมเป็นการเชิญชวนให้เกิดการกระทำความผิดและก่อปัญหาในการใช้และบังคับให้เป็นไปตามกฎหมายอันเนื่องมาจากความไม่ระวังตนเอง

6. **พลเมืองนิยมยกย่องการได้ประโยชน์มาโดยมิชอบด้วยกฎหมาย** ปัญหาการใช้และบังคับให้เป็นไปตามกฎหมายอาจเกิดจากประชาชนยกย่องให้เกียรติผู้ที่มีหน้ามีตาในสังคม เช่น มีฐานะดี แต่งตัวหรูหรา มีรถยนต์ราคาแพง โดยไม่คำนึงว่าผู้นั้นมีฐานะดีหรือได้ของมีค่าต่าง ๆ มาอย่างไร ทัศนะเช่นนี้ทำให้เกิดการแข่งขันกันหารายได้แม้ว่าจะได้มาโดยวิธีการที่ผิดกฎหมายก็ตาม เพราะเมื่อมีเงินแล้วเกียรติก็จะตามมาเอง ผลก็คือ มีการพยายามหารายได้โดยหลีกเลี่ยงกฎหมาย เช่น กักตุนสินค้าที่จำเป็นแก่การครองชีพ คำของหนีภาษี มีการติดสินบนเจ้าพนักงานเพื่อให้พ้นจากการถูกจับกุม เพื่อรักษารายได้และเกียรตินั้นไว้

7. **พลเมืองที่เป็นสื่อมวลชนเผยแพร่เรื่องการกระทำผิดกฎหมายให้อื้อฉาว** การมีข่าวการกระทำผิดกฎหมายทางสื่อมวลชน ตามปกติเป็นการให้ข้อมูลแก่พลเมืองทั่วไปให้ได้รับรู้เรื่องราวต่าง ๆ ที่เป็นไปในสังคม แต่การแพร่ข่าวการกระทำผิดให้เอิกเกริกและให้รายละเอียด ย่อมมีส่วนทำให้เกิดการเลียนแบบ และมีการกระทำความผิดเช่นนั้นซ้ำขึ้นอีกได้ เช่น การเสนอข่าววิธีการกระทำความผิดแบบหนึ่ง ทำให้วิธีการนั้นถูกลอกเลียนไปใช้กระทำความผิดต่อไปอีก โดยเห็นว่าเป็นวิธีการที่สะดวกและทันสมัย เป็นต้น

การป้องกันและแก้ไขปัญหาในการใช้และการบังคับให้เป็นไปตามกฎหมาย

แนวทางเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาในการใช้และการบังคับให้เป็นไปตามกฎหมาย ตลอดจนการส่งเสริมให้กฎหมายใช้บังคับได้อย่างมีประสิทธิภาพ อาจแยกพิจารณาได้ตามประเภทของปัญหาในการใช้และในการบังคับให้เป็นไปตามกฎหมายดังกล่าวมาแล้วข้างต้น คือ

ด้านตัวบทกฎหมาย การป้องกันและแก้ไขปัญหาการใช้และการบังคับให้เป็นไปตามกฎหมาย

ซึ่งเกิดจากตัวบทกฎหมาย กระทำได้ดังนี้

1. ผู้จัดทำกฎหมายจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับความเป็นไปในสังคม ซึ่งรวมทั้งปัญหาสังคม และความเปลี่ยนแปลงทางสังคม เพื่อสามารถจัดทำกฎหมายได้เหมาะสมกับสภาพของสังคม จะต้องคำนึงถึงสภาพความเป็นอยู่ของพลเมือง รวมทั้งผลกระทบที่กฎหมายจะมีต่อพลเมือง

2. ผู้จัดทำกฎหมายจะต้องเอาใจใส่ปรับปรุงกฎหมายที่ล้าสมัยให้สอดคล้องกับสภาพของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อให้กฎหมายทันสมัยอยู่เสมอและไม่ทำให้เจ้าพนักงานรวมทั้งพลเมืองเกิดความเข้าใจผิดว่ากฎหมายล้าสมัย จึงไม่ควรต้องปฏิบัติตามอีกต่อไปแล้ว

3. ผู้จัดทำกฎหมายจะต้องรับฟังความคิดเห็นจากพลเมืองและจัดทำกฎหมายให้ตรงกับความเห็นชอบของพลเมืองส่วนใหญ่ในสังคม ทั้งนี้เพื่อให้กฎหมายซึ่งจัดทำขึ้นเป็นที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่และเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในกฎหมายต่อไป

4. ผู้จัดทำกฎหมายจะต้องจัดทำกฎหมายโดยคำนึงถึงกำลังเจ้าพนักงานและอุปกรณ์ที่เจ้าพนักงานมีใช้ในการปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎหมาย ตลอดจนคำนึงถึงความเป็นไปได้ในการปฏิบัติอื่น ๆ ด้วย เช่น กฎหมายขัดกับความเคยชินของพลเมืองหรือไม่ ขัดกับความเชื่อถือทางศาสนาของพลเมืองหรือไม่ เป็นต้น ในกรณีที่กฎหมายต้องการใช้เจ้าพนักงานจำนวนมากในการดูแลให้มีการปฏิบัติตาม จะต้องเตรียมจัดอัตรากำลังเจ้าพนักงานให้เพียงพอเสียก่อน ในกรณีที่กฎหมายจำเป็นต้องใช้อุปกรณ์อย่างใดซึ่งยังขาดอยู่เพื่อบังคับให้เป็นไปตามกฎหมาย เช่น เครื่องจับความเร็วของรถยนต์ เครื่องวัดความดังของเสียง เครื่องวัดควันจากท่อไอเสียของรถยนต์ จะต้องให้เวลา ให้งบประมาณจัดหาไว้ให้เพียงพอเสียก่อน ในกรณีที่กฎหมายขัดกับความเห็นชอบของพลเมือง จะต้องหาทางชักจูงให้พลเมืองสนับสนุนการมีกฎหมายนั้นเสียก่อน เช่น โดยการโฆษณาเหตุผลและความจำเป็นที่ต้องมีกฎหมาย ตลอดจนให้การศึกษอบรมเกี่ยวกับกฎหมายนั้นแก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

5. ผู้จัดทำกฎหมายจะต้องเผยแพร่กฎหมายที่ออกมาใช้บังคับให้พลเมืองที่เกี่ยวข้องทราบโดยทั่วกัน เพื่อเขาจะได้รู้กฎหมายและสามารถปฏิบัติตาม ซึ่งนอกจากการประกาศใช้กฎหมายในราชกิจจานุเบกษาดังที่ทำอยู่ในปัจจุบันแล้ว ควรใช้วิธีการอื่นด้วย เช่น ออกประกาศทางวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ รวมทั้งจัดให้มีการพิมพ์เผยแพร่ในหนังสือพิมพ์ เป็นต้น

ด้านการบังคับให้เป็นไปตามกฎหมาย การป้องกันและการแก้ไขปัญหาการใช้และการบังคับให้เป็นไปตามกฎหมายซึ่งเกิดจากเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่บังคับให้เป็นไปตามกฎหมาย กระทำได้ดังนี้

1. เจ้าพนักงานผู้บังคับให้เป็นไปตามกฎหมายจะต้องมีคุณภาพ โดยเป็นผู้มีคุณสมบัติเหมาะสมกับงานที่ตนปฏิบัติ มีวินัยและมีคุณธรรมโดยเป็นผู้ที่ซื่อสัตย์ต่องานในหน้าที่ของตน ไม่อาศัยกฎหมายเป็นเครื่องมือกดขี่ข่มเหงพลเมือง ผู้บังคับบัญชาของเจ้าพนักงานจะต้องส่งเสริมและควบคุมให้เจ้าพนักงานในบังคับบัญชาของตนปฏิบัติหน้าที่อย่างมีวินัยและคุณธรรม

2. อัตรากำลังของเจ้าพนักงานจะต้องมีให้เพียงพอ และได้รับอุปกรณ์สนับสนุนการปฏิบัติ

ที่มีประสิทธิภาพ เพื่อจะได้อาจสามารถสอดคล้องติดตามให้มีการปฏิบัติตามกฎหมายได้อย่างทั่วถึงและจับพยนต์ันที และเพื่อเจ้าพนักงานจะมีขวัญดีไม่หวาดหวุ่นต่อผู้กระทำผิดกฎหมายหรือผู้มีอิทธิพลว่ามีกำลังเหนือกว่า

3. เจ้าพนักงานจะต้องดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดโดยไม่ล่าช้า เพื่อให้พลเมืองรู้สึกอบอุ่นใจและปลอดภัยจากการกระทำผิดกฎหมาย และเพื่อให้ผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการทำความผิดตลอดจนพลเมืองอื่น ๆ เห็นว่า การกระทำผิดไม่เกิดผลดีแก่ผู้กระทำ อนึ่ง การดำเนินคดีโดยไม่ชักช้า ยังเป็นประโยชน์ในการให้ความเป็นธรรมแก่ผู้ต้องหาว่ากระทำผิดโดยเขาจะได้รับการพิสูจน์ว่าตนเป็นผู้ผิดหรือผู้บริสุทธิ์โดยรวดเร็วด้วย

4. เจ้าพนักงานจะต้องปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดและผู้ต้องโทษโดยมุ่งปรับปรุงให้เขากลับตัวเป็นคนดี และประกอบอาชีพโดยสุจริตได้ต่อไป เพื่อเขาจะได้ไม่กลับกระทำผิดอีก และใช้ชีวิตในสังคมใหม่ได้เยี่ยงพลเมืองทั่ว ๆ ไป สังคมจะได้ปลอดภัยจากผู้นั้น และหมดความจำเป็นที่จะต้องเสียเวลาเสียค่าใช้จ่ายในการจัดการกับเขาเมื่อกระทำผิดอีก

ด้านผู้มีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมาย การป้องกันและแก้ไขปัญหาการใช้และการบังคับให้เป็นไปตามกฎหมายซึ่งเกิดจากความร่วมมือของพลเมือง กระทำได้ดังนี้

1. พลเมืองจะต้องมีความสนใจและมีความรู้เกี่ยวกับกฎหมาย ซึ่งอาจกระทำได้ด้วยการศึกษาอบรม ทั้งในครอบครัว ในสถานศึกษา และให้ความรู้ทางสื่อมวลชนต่าง ๆ เพื่อให้รู้กฎหมายซึ่งจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตประจำวันของตน รวมทั้งให้เกิดทัศนคติเลื่อมใสในกฎหมาย เห็นความสำคัญของกฎหมายและของการรู้กฎหมายว่าจำเป็นต่อการอยู่ในสังคมร่วมกับผู้อื่นโดยปกติสุข ไม่ถูกเอาเปรียบหรือข่มเหงรังแกโดยผู้อื่น

2. พลเมืองจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจในสิทธิและเสรีภาพตามกฎหมายของตนว่ามีขอบเขตจำกัด โดยจะต้องคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่นและความสงบสุขในสังคมด้วย และจะต้องใช้สิทธิและเสรีภาพตามกฎหมายของตนโดยสุจริต มิใช่เพื่อกลั่นแกล้งหรือก่อความเดือดร้อนรำคาญแก่ผู้อื่น

3. พลเมืองจะต้องได้รับการศึกษาอบรมให้มีระเบียบวินัยและความรับผิดชอบ มิใช่ทำอะไรได้ตามอำเภอใจของตน จะต้องใช้สิทธิเลือกตั้งผู้แทนของตนเข้าไปเป็นผู้จัดทำกฎหมายอย่างรับผิดชอบ เพื่อให้ได้ผู้มีความรู้ความสามารถที่จะจัดทำกฎหมายให้สอดคล้องกับความต้องการของตน มิใช่เลือกโดยเห็นแก่สินจ้างรางวัล หรือเพิกเฉยไม่ใช้สิทธิเลือกตั้งของตน

4. พลเมืองจะต้องให้ความร่วมมือกับเจ้าพนักงานในการปฏิบัติตามกฎหมาย เพื่อให้ได้ตัวผู้ฝ่าฝืนกฎหมายมาดำเนินคดีและลงโทษต่อไป และจะต้องช่วยสอดส่องการปฏิบัติงานโดยสุจริตหรือประพฤติมิชอบของเจ้าพนักงาน โดยอาจรายงานให้ผู้บังคับบัญชาของเจ้าพนักงานนั้นทราบ เพื่อให้เจ้าพนักงานระมัดระวังตัวไม่ละเลยหน้าที่หรือปฏิบัติหน้าที่โดยไม่ถูกต้อง

5. พลเมืองจะต้องไม่เปิดโอกาสให้ตนเองเป็นเครื่องชักจูงให้มีการกระทำผิดกฎหมาย เช่น

โดยระมัดระวังทรัพย์สินของตน ไม่ประดับกายด้วยของมีค่า หรือเป็นหญิงก็ไม่แต่งกายยั่วยุกามารมณ์

6. พลเมืองจะต้องไม่นิยมยกย่องผู้กระทำความผิดกฎหมาย ไม่เคารพบุคคลเพราะฐานะทางทรัพย์สิน แต่เคารพเพราะเขาเป็นผู้กระทำความดี ประกอบอาชีพโดยสุจริต ไม่กระทำความผิดกฎหมายสำหรับผู้กระทำความผิดกฎหมาย ซึ่งได้รับการลงโทษแล้ว จะต้องเปิดโอกาสให้เขาได้กลับตัวเป็นคนดีต่อไป เพราะถือว่าเขาได้รับผลร้ายจากการกระทำความผิดสาสมมาแล้ว

7. พลเมืองที่เป็นผู้ประกอบธุรกิจในการเผยแพร่ข่าวสาร จะต้องแพร่ข่าวด้วยความรับผิดชอบ และร่วมมือกับทางราชการในการป้องกันการกระทำความผิดกฎหมาย เช่น ให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายแก่พลเมืองทั่วไป การเสนอข่าวการกระทำความผิดควรเพียงแต่ให้ความรู้ว่ามีกระทำความผิดเกิดขึ้นและมุ่งให้วิธีการป้องกันการกระทำความผิด มากกว่าจะเป็นการทำให้เกิดความเห็นดีไปตามการกระทำความผิดที่เป็นข่าวนั้นด้วย